

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СМОЛЯНКО ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 378.091.2:[174:373.2.011.3-051](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Ю. М. Смолянко

Науковий керівник – Стрілець Світлана Іванівна, доктор педагогічних наук,
професор

Чернігів – 2018

АНОТАЦІЇ

Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, Чернігів, 2018.

У дисертації досліджено проблему формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки. Здійснено теоретичне узагальнення, обґрунтовано сутність і розкрито структуру поняття «професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки»; уточнено поняття «професійна культура», «професійно-педагогічна культура».

Здійснено вивчення стану розробленості досліджуваної проблеми у науково-педагогічній теорії та практиці професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, що дозволило розглянути феномен професійної культури в межах культурологічного та компетентнісного підходів. Виявлено необхідність створити ефективні педагогічні умови для становлення майбутнього фахівця дошкільної освіти як активного носія професійної культури.

З'ясовано, розроблено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки: наявність усталеної позитивної мотивації в майбутніх фахівців дошкільної освіти на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність; набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки; занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості.

У дослідженні під педагогічними умовами розуміємо створення комплексу взаємопов'язаних та взаємодієвих форм, методів, засобів, обставин в освітньому процесі, що матимуть ефективний вплив на формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти під час магістерської підготовки у закладах вищої освіти.

Теоретично доведено, що структура професійної культури містить взаємопов'язані компоненти (особистісно-знаннєвий, мотиваційно-спрямований, практико-діяльнісний, рефлексивний). Критеріями сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки виступили: особистісно-знаннєвий компонент – когнітивний критерій з показниками: обізнаність з ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО; обізнаність з професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО; обізнаність з нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо формування професійної культури майбутніх вихователів; мотиваційно-спрямований компонент – мотиваційний критерій з показниками: усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти необхідності формування у майбутніх вихователів ЗДО професійної культури; наявності у майбутніх фахівців дошкільної освіти інтересу, бажання, потреби у формуванні в них професійної культури; практико-діяльнісний компонент – поведінковий критерій з показниками наявності умінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців дошкільної освіти; уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування; рефлексивний компонент – оцінний критерій з показниками вміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання поведінки; взаємооцінка проявів професійної культури.

На підставі визначених критеріальних показників схарактеризовано рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти: високий, достатній, низький – та запропоновано змістові

характеристики кожного з них, що визначає специфіку їх проявів та взаємозв'язків.

Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено дієвість моделі та експериментальної методики щодо формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі магістерської підготовки. Для створення структури моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти пройдено такі етапи дослідження: інформаційно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Під моделлю формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти розуміємо теоретично обґрунтоване схематичне зображення, що розкриває структуру, зміст, методи та послідовність цілеспрямованого формування професійної культури у процесі підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Програму з дослідно-експериментальної роботи щодо формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки проведено зі студентами експериментальної групи за розробленою експериментальною методикою та моделлю, яка передбачала поетапну реалізацію визначених педагогічних умов, що були задіяні комплексно та на кожному із зазначених етапів, визначено як домінанту.

На першому етапі збагачено теоретичні знання студентів з питань професійної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, використовуючи наявне навчально-методичне забезпечення з окреслених тем; залучено майбутніх фахівців дошкільної освіти до активної розумової діяльності в процесі вивчення теоретичного матеріалу. На інформаційно-збагачувальному етапі було реалізовано першу педагогічну умову «Наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців дошкільної освіти на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність». Для цього було розроблено програму і спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів

освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» та навчально-методичного супроводу до нього, що відображено у навчальному посібнику «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

На репродуктивно-діяльнісному етапі залучено студентів до відтворення набутих теоретичних знань у процесі навчальної діяльності. Задля цього було задіяно студентів до самопідготовки семінарських і практичних занять, планування і розробки планів-конспектів, практичних занять і лекцій для студентів молодших курсів, виготовлено ілюстративний матеріал до окремих тем, пов'язаних із структурними компонентами професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

У межах спецкурсу було вирішено педагогічні ситуації та розв'язано педагогічні задачі, що моделюють типові ситуації, які виникають у реальній практиці професійної діяльності вихователя ЗДО; розроблено вправи, спрямовані на розвиток структурних компонентів професійної культури майбутніх вихователів ЗДО; створено презентації; ділові ігри («Педагогічна рада в ЗДО», «Я – вихователь закладу дошкільної освіти» тощо), де домінувала друга педагогічна умова «Набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки».

На третьому креативно-діяльнісному етапі майбутніх фахівців дошкільної освіти було залучено до активної квазіпрофесійної творчої діяльності та розроблено систему завдань для педагогічних практик: виробничої та асистентської, залучення їх до пошуково-дослідної роботи. Розроблено і впроваджено тренінг «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти: від теорії до практики», який передбачав упровадження для студентів магістратури системи вправ, спрямованих на розвиток їхньої особистісної сфери (емоційний стан, урівноваженість, міміка, жести, рухи тощо); виконання творчих завдань; написання творів на запропоновану тему; розробка проектів з теми «Професійна культура вихователя закладу

дошкільної освіти» тощо. Тренінгові заняття проводили як на практичних заняттях зі спецкурсу, так і в гуртковій роботі, було організовано гурток з теми «Виховуємо професійну культуру особистості».

Було залучено студентів магістратури до науково-дослідної роботи, тобто реалізувалася третя педагогічна умова (занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості). Для виробничої практики було запропоновано провести методичний семінар з вихователями ЗДО; скласти каталог методичної літератури з окресленої проблеми; організувати творчу групу, розробити схему акту інспекторської тематичної перевірки «Професійна культура вихователів закладів дошкільної освіти». Для асистентської практики у ЗВО було запропоновано розробити текст лекції щодо проблеми формування професійної культури вихователя ЗДО. Проведено для студентів щорічні «Дні студентської науки», конкурси наукових робіт, олімпіади на факультеті та в межах ЗВО.

На четвертому рефлексивно-оцінному етапі було залучено студентів до оцінно-рефлексивної діяльності, що передбачала оцінку сформованості ПК (далі використовуватиметься аббревіатура професійна культура – ПК) як у колег, так і в себе. З цією метою на засіданнях гуртка було проведено низку вправ, ігрових ситуацій та ігор («Визнач мій настрій», «Поміркована емоція», «Мій портрет очима групи», «Стиль спілкування», «Проективний малюнок» тощо) та медитативні вправи.

Результати проведеного формувального етапу педагогічного експерименту, якісний і кількісний аналіз, математично-статистичне опрацювання експериментальних даних, проведене за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова засвідчили наявність істотних позитивних змін у рівнях сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти, що є підтвердженням ефективності впровадження педагогічних умов, моделі та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Результати дослідження дають підстави вважати, що визначені завдання реалізовані, мета досягнута, суперечності вирішені. Запропоновані педагогічні умови, модель та експериментальна методика можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти для професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

Ключові слова: майбутні фахівці, дошкільна освіта, професійна культура, процес магістерської підготовки, педагогічні умови, експериментальна методика, модель формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Smolianko Y. M. Future preschool teacher's professional culture formation in the process of professional training. – Manuscript.

Thesis for the academic degree of the Candidate of pedagogic sciences in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Т.Н. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium". – Chernihiv, 2018.

The problem of future preschool teachers' professional culture formation in the process of master's training is researched in the thesis. Theoretical generalization is realized, the essence is carried out and structure of the concept "future preschool education experts' professional culture in the process of master's training" is revealed; the concepts "professional culture", "professional and pedagogical culture" are specified.

Study of a readiness condition of the studied problem in the scientific and pedagogical theory and practice of future preschool education experts' professional training is carried out that has allowed to consider a phenomenon of professional culture within culturological and competence-based approaches. Need to create effective pedagogical conditions for a future preschool education expert's formation as an active carrier of professional culture is revealed.

It is determined and scientifically proved that the efficiency of future preschool education experts' professional and pedagogical training process to the professional culture formation is provided by a complex of pedagogical conditions:

presence of future preschool education experts' steady positive motivation for focused cultural professional and pedagogical activity; future preschool education experts' personal experience acquisition of professional culture in the process of master's training; exposure of future preschool education experts in active research work of culturological orientation.

Creation of a complex of interconnected and interefficient forms, methods, means, conditions in educational process that will have effective impact on future preschool education experts' professional culture formation during master's training in the establishments of higher education is meant under pedagogical conditions in the research.

It is determined and theoretically proved that the structure of professional culture contains the interconnected components (personal and knowledge, motivationally-directed, practical and activity, reflexive), the criteria with the corresponding indicators of future preschool teachers' professional culture formation are chosen: cognitive (indicators: knowledge about key concepts of a future preschool education expert's professional culture; knowledge about future preschool education expert's professional qualities; knowledge about standard and program and methodical tooling as for future preschool education experts' professional culture formation), motivational (indicators: understanding by future preschool education experts need of future preschool education experts' professional culture formation, presence of future preschool education experts' interest, desire, necessity in professional culture formation), behavioural (indicators: presence of abilities of the pedagogical technology in future preschool education experts' behaviour, ability to use formulas of speech etiquette in practice of communication, ability to show teaching tact in the course of communication), estimative (indicators: ability to carry out self-control and self-assessments of the behaviour; peer assessment of professional culture manifestations).

On the basis of defined criteria indicators levels of future preschool teachers' professional culture formation are characterized: high, sufficient, low and

substantial characteristics of each of them, that define specific features of their manifestations and interrelations are also offered.

The effectiveness of the model and experimental technique of future preschool education experts' professional culture in the process of master training is developed, theoretically proved and experimentally checked. For creation of future preschool education experts' personal experience acquisition of professional culture structure model in the process of master training the following investigation phases are passed: information and concentrating, reproductive and activity, creative and activity, reflexive and estimated.

The program on research and experimental work on future preschool education experts' professional culture formation in the course of master's preparation is carried out with students from experimental group according to the developed experimental methodology and model which provided stage-by-stage realization of defined pedagogical conditions which have been involved in a complex and at each of the specified stages, are defined as a dominant.

At the first stage theoretical knowledge of students concerning future preschool education experts' professional culture using the available learning and teaching support material on outlined topics are enriched; future preschool education experts are involved in active brainwork in the course of theoretical material studying. At information and concentrating stage the first pedagogical condition "Presence of established future preschool education experts' positive motivation on the cultural focused professional and pedagogical activity" has been realized. The program and special course "Future preschool education teacher's professional culture formation" have been developed for this purpose for students of educational degree "master degree" in speciality "Preschool education" and learning and teaching maintenance to it that is reflected in the teaching guide "Future preschool education teacher's professional culture formation".

At the reproductive and activity stage students are involved in reproduction of the acquired theoretical knowledge in the course of educational activity. For this purpose students were involved in self-preparation for seminars and practical classes

planning and making summaries, practical classes and lectures for junior students, illustrative material on the separate topics connected with the structural components of future preschool education teachers' professional culture.

Within a special course the solution of pedagogical situations and the solution of pedagogical tasks, modeling typical situations arising in real practice of preschool teachers' professional activity have been carried out; the exercises aimed at the development of structural components of future preschool education teachers' professional culture are developed; making presentations; business games ("Teachers council in preschool institutions", "I am a teacher of a preschool education institution" etc.) where the second pedagogical condition dominated "Future preschool education experts' acquisition of personal experience of professional culture in the course of master's training".

At the third creative and activity stage future preschool education experts were involved in active quasiprofessional creative activity and the system of tasks for pedagogical practice is developed: work experience internship and graduate research assistantship, involving them in the research work. The practical course "Future preschool education teacher's professional culture: from theory to practice" was developed and introduced which provided carrying out with Master students the system of exercises aimed at the development of their personal sphere (an emotional state, equability of mind, a mimicry, gestures, the movements etc.); making creative tasks; writing compositions on the offered theme; development of projects on the topic "Future preschool education teacher's professional culture" etc. Training classes were given both at the practical classes in a special course and in a study group work. A study group on the topic "We Raise the Professional Culture of the Personality" was organized.

Master students were involved in the research works that is the third pedagogical condition was implemented (immersion of future preschool education experts into active research work of culturological orientation). A tutorial workshop with preschool education teachers was offered to hold for the work experience internship; to make the catalog of methodical literature on the

designated problem; to organize a creative group, to develop the act scheme of inspection thematic check "Professional culture of preschool education teachers". The text of a lecture on a problem of future preschool education teacher's professional culture formation was offered to develop for graduate research assistantship. Annual "Days of students' science", competitions of scientific works, the Olympiad at the faculty and within the preschool education institutions were held for students.

At the fourth reflexive and estimative stage students were involved in appraisal and reflexive activity which provided assessment of professional culture formation both of your colleagues and yourself. For this purpose a number of exercises were done at the meeting of the study group, game situations and games ("Define my mood", moderate emotion", "My portrait by group's eyes", "Style of communication", "The projective drawing" etc.) and meditative exercises have been carried out.

Results of the made forming stage of the pedagogical experiment, the qualitative and quantitative analysis, mathematical and statistical processing of experimental data, carried out by λ -criterion of Kolmogorov-Smyrnov have shown existence of essential positive changes in the levels of future preschool education teacher's professional culture formation that is a confirmation of pedagogical conditions introduction efficiency, model and experimental technique of future preschool education teacher's professional culture formation in the course of master's preparation.

Results of the research give the grounds to believe that certain tasks are realized, the aim is achieved, contradictions are solved. Pedagogical conditions are offered, the model and experimental methodology of professional culture formation can be used in educational process of higher educational institutions for preschool education experts' professional training.

Key words: future experts, preschool education, professional culture, process of master training, pedagogical conditions, future preschool education teachers' professional culture formation model.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані

основні наукові результати дисертації:

1. Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. 152 с.

2. Smolianko Y. M. Future preschool teacher's professional culture formation in professional training process. *Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration* / Ariel University. 2015. Iss. № 6. P. 373–379.

3. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2015. Вип. 130. С. 88–92.

4. Смолянко Ю. М. Спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» як засіб підвищення професіоналізму. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 135. С. 129–132.

5. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Підготовка майбутніх вихователів до професійного розв'язку педагогічних задач. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка* / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2016. Вип. 5 (112). С. 100–105.

6. Смолянко Ю. М. Навчальний посібник як засіб формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету.*

Серія: Педагогічні науки / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2016. Вип. LXXIII. Том 1. С. 130–134.

7. Смолянко Ю. М. Використання електронного навчального середовища Moodle під час підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 460–464.

8. Смолянко Ю. М. Діагностика стану сформованості професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко (голов. ред.) та ін. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. №57. С. 218–225.

9. Смолянко Ю. М. Організаційні та психолого-педагогічні умови удосконалення процесу формування професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2017. Вип. 147. Том. I. С. 355-360.*

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Смолянко Ю. М. Основи діагностики рівнів сформованості професійної культури фахівців дошкільної освіти. *Філософія для дітей* : В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : пед. читання : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської, О. Я. Савченко. Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2017. С. 233–238.

11. Смолянко Ю. М. Спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» як засіб підвищення професіоналізму. *Педагогічної ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 160-річчю від дня народж. С. Ф. Русової (Чернігів, 18–19 лют. 2016 р.). Чернігів : Десна Поліграф, 2016. С. 202–204.

12. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Основи підготовки майбутніх вихователів до успішного розв'язування педагогічних задач. *Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі* : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю держ. закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 28–29 жовт. 2016 р.). Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 56–58.

13. Смолянко Ю. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10–11 берез. 2017 р.). Харків : Центр пед. дослідж., 2017. С. 75–78.

14. Смолянко Ю. М. Навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни «Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ». *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнар. конгресу (Одеса, 18–21 трав. 2017 р.). Одеса : Гельветика, 2017. С. 426–427.

15. Смолянко Ю. М. Дослідження рівнів сформованості професійної культури вихователів дошкільних навчальних закладів. *Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 19–20 жовт. 2017 р.). Кам'янець-Подільський, 2017. С. 187–189.

***Опубліковані праці,
які додатково відображають наукові результати:***

16. Віконце у світ казок / упоряд. Ю. М. Смолянко. Чернігів : ФОП Баликіна О. В., 2017. 28 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
<p style="margin: 0;">РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ</p>	27
1.1. Професійна культура як наукова категорія.....	27
1.2. Дослідження проблеми професійної культури майбутніх педагогів у теорії педагогіки вищої школи	49
Висновки до першого розділу	59
<p style="margin: 0;">РОЗДІЛ 2. ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ</p>	63
2.1. Педагогічні умови ефективності процесу формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти	63
2.2. Обґрунтування моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки	79
2.3. Компоненти, критерії та рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти	88
Висновки до другого розділу	101

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ	104
3.1. Стан формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти в сучасній практиці вищої освіти	104
3.2. Зміст і методика формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки	141
3.3. Порівняльні результати рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти на констатувальному та формуальному етапах	190
Висновки до третього розділу	212
ВИСНОВКИ.....	217
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	221
ДОДАТКИ.....	241

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗДО – заклад дошкільної освіти;

ЗВО – заклад вищої освіти;

ДО – дошкільна освіта;

ЕГ – експериментальна група;

КГ – контрольна група;

МОН України – Міністерство освіти і науки України;

ОС – освітній ступінь;

ПК – професійна культура;

ФПК – формування професійної культури;

ППК – професійно-педагогічна культура;

ЗУН – знання, уміння, навички;

ECTS (ЄКТС) – Європейська кредитно-трансферна система;

ОПП – освітньо-професійна програма;

ОКХ – освітньо-кваліфікаційна характеристика;

ДСДО – Державний стандарт дошкільної освіти;

НДРС – наукова дослідна робота студентів

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У зв'язку зі стрімким розвитком інформатизації системи вищої освіти та залученням технологій дистанційного навчання проблема формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти стає особливо актуальною. Зростає увага до загального культурного рівня студента, підвищення його педагогічної культури спілкування й поведінки та інших аспектів професійної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти, який повинен бути теоретично та практично спроможним проаналізувати власну професійну компетентність і на цій основі сформувати платформу особистого подальшого професійного й культурного зростання. Ефективність виконання функціональних обов'язків фахівцем дошкільної освіти прямо залежна від рівня його організаційної та професійної культури.

Законодавчо-нормативне підґрунтя функціонування сучасної системи дошкільної освіти визначається державними документами: Законами України «Про дошкільну освіту» (2001) [144], «Про освіту» (2017) [147]; «Про вищу освіту» (2014) [143], Базовим компонентом дошкільної освіти (2012) [6], Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) [146], у яких окреслено пріоритетні завдання професійної підготовки фахівців нової формації – професіоналів, зорієнтованих на постійне професійне і культурне самовдосконалення.

Наукові основи вищої професійно-педагогічної освіти в Україні обґрунтовано в працях Н. Бібік [20], А. Богуш [22], С. Гаркуші [43], В. Кременя [36], В. Лугового [102], Н. Ничкало [114], М. Носка [121], О. Овчарука [20], Г. Тимошко [190] та ін.; теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти розглянуто в роботах С. Гончаренка [48], С. Сисоєвої [161] та ін.; модернізація педагогічної освіти на засадах компетентнісного підходу є предметом дослідження А. Богуш [21], Н. Бібік

[20], О. Пометун [139], О. Савченко [159], Л. Хоружої [62] та ін.; професіоналізм і фахова майстерність викладача вищої школи є предметом наукових розвідок Н. Гузій [51], О. Дубасенюк [151] та ін.; фізичну культуру як складник загального розвитку особистості досліджено Л. Галаманжук [42], М. Носко [122], В. Пліско [136] та ін.

Проблему професійної культури майбутніх фахівців як складника загальнолюдської культури та її формування досліджують за такими напрямками: формування особистості педагога як суб'єкта діяльності, цілісності його професійно-педагогічної підготовки (В. Бондар [24], І. Бужина [29], В. Вихор [35], Н. Кузьміна [91], З. Курлянд [92] та ін.); теоретичні засади формування професійної культури на засадах культурологічного підходу (І. Зязюн [68], Н. Ничкало [150], І. Саботовська [158] та ін.); педагогічні умови формування професійної культури майбутніх педагогів (А. Новікова [120], Л. Никифорова [113], І. Пальшкова [130] та ін.); формування педагогічної культури студентів (Є. Бондаревська [25], В. Гриньова [50], І. Ісаєва [71], В. Кан-Калик [74] та ін.); основи професійного становлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (Г. Беленька [17], В. Борова [27], Л. Загородня [64] та ін.).

Зауважимо, що на сьогодні недостатньо дослідженою є проблема формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки. Водночас у практиці вищої школи наявна низка суперечностей, які необхідно розв'язати, між як-от:

- новою парадигмою вищої педагогічної освіти, спрямованою на підготовку компетентного і висококультурного фахівця дошкільної освіти, здатного транслювати систему загальнолюдських і професійних цінностей, та недостатнім рівнем сформованості професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти;

- необхідністю підвищення рівня загальної й професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти та відсутністю програмно-методичного супроводу їх підготовки;

– освітніми вимогами щодо підготовки фахівців дошкільної освіти і відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов та спеціально розробленої моделі, що забезпечують формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти відповідної професійно-педагогічної культури у процесі магістерської підготовки.

Подолання виявлених суперечностей обумовлює потребу наукового осмислення та вирішення проблеми формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Ураховуючи соціальну й науково-практичну значимість та актуальність окресленої проблеми, її недостатню теоретичну розробленість і нагальну необхідність розв'язати виявлені суперечності обумовили вибір теми дослідження: **«Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складником комплексної теми науково-дослідної роботи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка «Теорія і практика професійної дошкільної та початкової освіти в Україні в XXI ст.» (державний реєстраційний № 0115U002446).

Тему дисертаційного дослідження затверджено рішенням вченої ради Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (протокол № 6 від 4 лютого 2015 року) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 328 від 24 лютого 2016 року).

Мета та завдання дослідження. *Мета дослідження* – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Для досягнення мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. Розкрити сутність і структуру феномена «професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки»; уточнити зміст понять «професійна культура», «професійно-педагогічна культура».

2. Визначити компоненти, критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

3. Виявити й науково обґрунтувати педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

4. Розробити, теоретично обґрунтувати й апробувати ефективність моделі та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Предмет дослідження – зміст та експериментальна методика формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети на всіх етапах дослідження використано такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз і узагальнення психолого-педагогічної, філософської, навчально-методичної та фахової літератури з проблеми дослідження; порівняльний аналіз нормативних документів із дошкільного фаху; систематизація, узагальнення науково-теоретичних та дослідних даних з метою обґрунтування сутності феномену «професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти»;

– *емпіричні*: педагогічне спостереження, бесіди зі студентами, викладачами закладів вищої освіти, вихователями закладів дошкільної

освіти, методистами; анкетування студентів та працівників закладів дошкільної освіти з метою вивчення стану сформованості рівнів професійної культури; опитування; самооцінювання; аналіз виконання творчих завдань культурологічного змісту; розв'язання студентами професійно-спрямованих ситуацій та педагогічних задач, що моделюють типові ситуації, які виникають у реальній практиці професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти; моделювання – з метою розробити теоретичну модель та експериментальну методику формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) з урахуванням теоретично обґрунтованих педагогічних умов для експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі.

– *статистичні*: методи обробки експериментальних даних для кількісного та якісного аналізу, підтвердження вірогідності отриманих емпіричних результатів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше*:

– розкрито сутність і структуру феномена «професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки»;

– визначено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти (наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців дошкільної освіти на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність; набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки; занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості);

– визначено компоненти (особистісно-знаннєвий, мотиваційно-спрямований, практико-діяльнісний, рефлексивний), критерії (когнітивний, мотиваційний, поведінковий та оцінний) із відповідними показниками та

схарактеризовано рівні (високий, достатній, низький) сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти;

– розроблено модель та експериментальну методику формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки (інформаційно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний етапи).

Уточнено змістові характеристики понять «професійна культура», «професійно-педагогічна культура».

Удосконалено організаційно-методичний інструментарій щодо формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Подальшого розвитку набули: зміст і методика професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що розроблено діагностувальну та експериментальну методику формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти; навчально-методичний супровід процесу формування професійної культури (система вправ і ситуацій, завдання для самостійної роботи, навчальна програма, критерії оцінювання, методичні рекомендації, глосарій тощо); спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу»; тренінг «Педагогічні ситуації у професійній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти», організовано гурток з теми «Виховуємо професійну культуру особистості».

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти; вихователями закладів дошкільної освіти у професійно-педагогічній діяльності та студентами – майбутніми фахівцями дошкільної освіти під час професійної підготовки в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Результати дослідження *впроваджено* в освітній процес Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка № 38 від 05 жовтня 2017 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт упровадження № 1414/24 від 30 червня 2017 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1097 від 03 травня 2017 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/02/4254 від 31 жовтня 2017 р.), Чернігівського обласного Палацу дітей та юнацтва (довідка № 01-23/128 від 06 червня 2017 р.), Дошкільного навчального закладу № 447 м. Київ (довідка № 117 від 30 червня 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, представлені в дисертації, отримані автором самостійно. У працях, підготовлених у співавторстві, дисертантові належить: [3] – розкрито актуальність проблеми національно-патріотичного виховання молодого покоління, формування в студентської молоді високої патріотичної свідомості, загальнолюдських і морально-духовних цінностей у процесі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; [5] – обґрунтовано доцільність унесення розділу «Аналіз педагогічних ситуацій та розв’язання педагогічних задач» до експериментального спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації та результати дослідження з даної теми неодноразово викладали та обговорювали на науково-практичних та міжнародних конференціях різного рівня, серед яких:

– *міжнародні*: «Сучасні тенденції в педагогічній освіті і науці України та Ізраїля: шлях до інтеграції» (Одеса, 2015); «Сучасні проблеми підготовки вчителя і його професійного вдосконалення», присвячена 315-річчю Чернігівського колегіуму та 100-річчю Чернігівського учительського інституту (Чернігів, 2015); «Проблеми якості професійної підготовки

майбутніх педагогів у вищій школі», присвяченій 200-річчю Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 2016); «Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти» (Чернігів, 2016); «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017); «Формування особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи» (Умань, 2017); «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2017); «Дошкільна освіта: реалії та перспективи підготовки майбутніх фахівців» (Одеса, 2017); «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2017);

– *усеукраїнські*: «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною» (Кам'янець-Подільський, 2017).

Основні положення і результати дисертаційного дослідження систематично обговорювали на наукових і міжкафедральних семінарах та засіданнях кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (2015-2017 рр.); *усеукраїнських педагогічних читаннях* «Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (Житомир, 2017); *науково-методичному семінарі*: «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і вихователів дошкільних навчальних закладів» (Чернігів, 2015); *засіданні методичного об'єднання* «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти» в освітньому процесі діяльності Чернігівського обласного Палацу дітей та юнацтва для керівників гуртка організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку студія «Малютко».

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 16 наукових працях, зокрема: 1 навчальний посібник; 6 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук; 1 стаття у науковому журналі, що внесений до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз; 1 стаття в

іноземному науковому виданні; 6 – апробаційного характеру; 1 збірка казок для дітей дошкільного віку.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (217 найменувань, з них іноземною мовою – 5), 8 додатків на 45 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 285 сторінок, з них основного тексту – 200 сторінок. Робота містить 15 таблиць, 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

1.1. Професійна культура як наукова категорія

Оновлення вищої освіти в Україні, як і власне реформа шкільної освіти, принципово змінює систему професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. У площині нової філософії освіти істотного вдосконалення вимагають різні аспекти підготовки студентської молоді до майбутньої професійної діяльності, адже вихователь закладу дошкільної освіти – важлива постать, від якої залежить якість та динаміка гармонійного розвитку дітей, їхня вихованість та рівень майбутньої освіченості. Вирішення глобальних актуальних завдань дошкільної педагогіки потребує звернення до витоків освіти. Варто взяти до уваги, що освіта насамперед є частиною культури народу, тому необхідно узгодити принцип культуронеобхідності виховання із його соціальною спрямованістю, адже молода людина формується як особистість тільки перебуваючи у певному культурному континуумі.

Сучасні науковці (А. Дахін, Н. Крилова, Ю. Носорьов, В. Слободчиков та ін.), використовуючи культурологічний підхід у педагогіці, по суті, є послідовниками ідей німецького педагога А. Дистервега, який заклав підґрунтя принципу культуровідповідності, наполягав, що необхідно повсякчас ретельно зважувати, беручись за навчання та виховання дитини, умови місця та часу, за яких їй доведеться жити і творити [123].

Різноманітні аспекти культурологічного підходу в освіті були предметом дослідження учених, а саме: концептуальні положення, принципи розбудови освітнього процесу, умови навчання за різними профілями в

контексті культурологічного підходу (В. Гура [52], А. Погодіна [137], Є. Фортунатова [199], І. Колмолгорова [80] та ін.); культурно-історична концепція (Л. Виготський [40], О. Лурія [104], О. Леонтьєва [98] та ін.); концепції діалогу культур (М. Бахтін [12], В. Біблер [19], М. Бубер [28], В. Даренський [57], В. Жулай [57], Е. Левінас [96] та ін.); раціогуманістичні засади у психології (Г. Балл [7]). Культурологічний підхід потужно набирає обертів в останні роки, реалізуючись як принцип культуровідповідності виховання й навчання, водночас стимулює розвиток педагогіки як системи. Науковці вважають, що саме культурологічний підхід визначає особливості формування змісту і побудови освітнього процесу, спрямованого на набуття тими, хто навчається, досвіду різних видів діяльності та взаємовідносин [178, с. 79].

Ідея діалогу як буття культур з'явилася в ХХ ст. в працях М. Бахтіна. Проте ще Платон у діалозі «Іон», описуючи створення і функціонування мистецтва, уперше практикує його як комунікативний процес. М. Бахтін виходив з уявлення про культури як окремі «особистості» (під впливом робіт О. Шпенглера), які ведуть між собою нескінченний «діалог». Діалог культур – це відкритість свідомості та поведінки людини навколишній реальності, її готовність до спілкування «на рівних», це дар живого відгуку на позиції, судження, думки інших людей, проте, не тільки інших, а й здатність *викликати* відгук на власні слова та дії. З бахтінською концепцією діалогічних відносин схожі ідеї західноєвропейських діалогістів, а саме М. Бубера, П. Рікера та Е. Левінаса та ін. [115].

На думку В. Біблера, засновника Школи діалогу культур, соціокультурне життя сучасних людей змінилося: стався «перехід від ідеї «людини освіченої і просвіченої» до ідеї «людини культурної»» [209, с. 384]. Відбулося зрушення в напрямку розуміння культури як діалогу культур, для якого значущий кожен суб'єкт, кожен момент буття. Водночас, як зауважив філософ, щоб вижити, зберегти, формулювати, вирішувати більш важливі проблеми, нарощувати життєздатність у складному і небезпечному світі (за

В. Біблером, загрози виникають не стільки в природних чи техногенних катастрофах, скільки в катастрофах розуму), люди змушені підвищити свій творчий потенціал, виявивши для цього максимальні здібності: «Постійна загроза хіросимського, чорнобильського комплексу нависає над людським мисленням, і швидше не проблема початку, не проблема переосмислення першопочатку, але проблема закінчення мислення, закінчення людського буття в цілому постає як важка нависла загроза над усім мисленням ХХ століття...» [18, с. 926]. Українське постколоніальне, постчорнобильське суспільство опиняється над у стократ збільшеними загрозами. Тому нагальною є проблема реформування освіти в цілому на культурологічних засадах.

Використання культурологічного підходу в закладах вищої освіти зумовлене низкою факторів. До причин, що визначають актуальність зазначеної проблеми, варто віднести й соціальну ситуацію, зокрема в ЗДО, де рівень ПК вихователя стає одним із найбільш мобільних чинників, спроможних впливати на формування культури вихованця, «людини культурної», за В. Біблером. І саме це спонукає до створення й реалізації науково обґрунтованої педагогічної системи, яка дає можливість забезпечити переведення існуючої загальнопедагогічної системи у якісно новий стан, оптимізувавши зміст організації й управління процесом формування професійної культури майбутніх фахівців ДО.

Поступова відмова освіти від використання винятково «традиційно-інформаційної» технології, коли знання та досвід передаються від педагога студентові, оскільки суспільство тривалий час потребувало беззаперечних виконавців, за системою лекційно-практично-семінарського навчання, що, по суті, було продовженням класно-урочної системи, заснованої ще в XVII ст., де цінності духовної й матеріальної культури займали маргінальне місце. Посилюється значущість української літератури й мови у формуванні національної, особистісної самосвідомості, духовної культури українського народу. Залучення до освітнього процесу культурних національних і

регіональних традицій, тобто врахування специфіки національного менталітету, цінностей, властивих українській культурі. Освоєння людиною культури як системи цінностей сприяє розвитку самої людини і вияву її творчих здібностей [131].

В умовах занепаду культури, відчуження людини, мотивів кінцесвітності надважливим завданням сучасної педагогіки постає завдання сформувати окремі «особистості» (М. Бахтін), здатні комунікувати та бути відкритими реальності, спілкуватися «на рівних». Професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти насамперед полягає у здатності вступати в міжкультурний діалог, схильності до творчої самореалізації. Важливими аспектами ПК є також інтелектуальний розвиток, почуття відповідальності, здатність викликати відгук на власні слова та дії. Проте тільки відкритість свідомості до стрімких змін та омашинення, технізації суспільства, яка є важливим аспектом ПК, здатна протистояти викликам і загрозам і виховати майбутнє.

Отже, проблему формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти розглянемо в контексті культурологічного підходу.

Зазначимо, що на початку 60-х років ХХ ст. професійно-педагогічна культура як наукова категорія стала центром пильної уваги дослідників. Хоч основні ідеї професійно-педагогічної культури було висловлено ще у працях К. Ушинського, проте він не послуговувався цією термінологією. Сучасною загальнотеоретичною базою щодо вивчення проблеми професійно-педагогічної культури стали дослідження А. Барабанщикова [8], І. Ісаєва [70], Н. Кузьміної [91], В. Сластьоніна [163]. Проблема взаємозв'язку загальної та професійно-педагогічної культури втілена у філософських працях А. Арнольдова [3], П. Гуревича [53], Н. Гусєвої [54], педагогічних – Є. Гармаша [44], Б. Гершунського [45], Ф. Гоноболіна [46], В. Сухомлинського [187], психологічних – Б. Ананьєва [2], А. Асмолова [5], О. Бодалєва [23], Л. Виготського [40], О. Леонтєва [97], А. Маркової [105], В. Петровського [133], Л. Рубінштейна [156]. Низку досліджень присвячено

окремим видам професійно-педагогічної культури, як-от: гуманітарній (В. Сластьонін [164], Є. Шиянов [208]); духовній (Б. Вульфів [39]); методологічній (В. Краєвський [86]); дослідницькій (А. Кочетов [84], Я. Скалкова [162]); технологічній (В. Беспалько [16], М. Левіна [95], М. Ніколаєва [116]); комунікативній (В. Кан-Калік [74], А. Мудрик [110]); етичній (В. Писаренко [134], І. Чернокозов [203]); політехнічній (Ю. Васильєв [31], В. Комеліна [81]); психологічній (М. Лук'янова [103]); фізичній (М. Віленський [38]).

В. Гриньова зазначала, що професія і культура постійно взаємодіють між собою. Професія в поєднанні із загальнолюдською культурою породжує таке соціальне явище, як «професійна культура», й охоплює як галузь трудової діяльності людини, так і якість цієї діяльності, що в результаті складає культуру як унікальний феномен всієї людської історії, людського буття [49].

Визначимося насамперед із дефініцією ключового поняття «культура». Звернімося до термінологічних джерел, які розглядають культуру, як:

Культура (от лат. *cultura* – обробіток, виховання, освіта, розвиток, шанування) – специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений у продуктах матеріальної і духовної праці, у системі соціальних норм і установ, у духовних цінностях, у сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе. Культура характеризує також особливості свідомості, поведінки та діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя (культура праці, культура побуту та ін.) [196, с. 293].

Культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. Рівень розвитку суспільства у певну епоху. Те, що створюється для задоволення духовних потреб людини [33, с. 472].
2. Освіченість, вихованість. 3. Рівень, ступінь досконалості якої-небудь галузі господарської або розумової діяльності. 4. Розведення, вирощування якої-небудь рослини або тварини; культивування та ін. [33, с. 472].

Культура (від лат. – обробіток, розвиток, виховання, освіта, шанування) –

- 1) історично вихідне значення – обробіток і догляд за землею (від лат.);
- 2) догляд, поліпшення, ушляхетнювання тілесно-душевно-духовних сил, схильностей і здібностей людини, а отже, і ступінь їх розвитку; відповідно розрізняють культуру тіла, культуру душі і духовну культуру (вже з Цицерона йдеться про філософію як культуру духу) [198, с.386].

У найширшому значенні, зафіксованому ще Д. Віко, культура – це те, що твориться людиною, на відміну від того, що твориться природою;

- 3) сукупність способів і прийомів організації, реалізації та поступу людської життєдіяльності, способів людського буття;
- 4) сукупність матеріальних і духовних надбань, що виражають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини, утілених у результатах продуктивної діяльності;
- 5) локалізоване у просторі та часі соціально-історичне утворення, що специфікується або ж за історичними типами, або ж за етнічними, континентальними чи регіональними характеристиками суспільства [198, с. 386].

Культура (лат. *cultura* – догляд, освіта, розвиток) – сукупність духовних та матеріальних цінностей, створених людством упродовж його історії. Будучи загальнолюдським набутком, вона у кожного народу має національні джерела, тому не може бути унітарною, космополітичною. Поза культурою неможливе суспільство, а тому мистецтво, зокрема література, що послуговується досвідом філософії, етики, гуманітарних та природознавчих наук тощо, самостверджується як рівнозначна їм [101, с. 536].

С. Гончаренко розглядає культуру як «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результати продуктивної діяльності» [48, с. 182]. Водночас він підкреслює, що «під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людей, а також рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності» [48, с. 182].

У вулчому розумінні культура – це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької), а також установи й організації, що забезпечують їхнє функціонування (школи, вузи, клуби, музеї, театри, творчі спілки, товариства тощо) [48, с. 182].

Культура – це обробіток, догляд, шанування, виховання, освіта, розвиток) – система програм людської діяльності, поведінки і спілкування людини для зміни та удосконалення суспільного життя в усіх його основних виявах [61, с.439].

Як бачимо, словникові джерела акцентують здебільшого на таких ознаках культури, як: 1) культура – це те, що пройшло через людську перетворювальну діяльність та окреслюється як світ артефактів – штучних речей та явищ, що протистоять недоторканій природі; 2) способи культуротворчої людської діяльності, що розкриває технологічний аспект культури, куди входять усі основні та необхідні моменти продукування предметів культури (розвиток культури, включення людей у культуротворчий процес); 3) культура як сфера, де виявляються особливості та потенціал людини як людини, постає сукупністю людських соціально-історичних та культурних цінностей (у суспільстві розгортається боротьба між старим та новим, між консервативними та інноваційними тенденціями, між справжньою культурою та псевдокультурою, між культурою та антикультурою, між культурою та кітчем культури, гуманістичною культурою та культурою людиноненависницькою тощо); 4) здобутки культури, у яких глибинні якості та можливості людини проявились максимальною повнотою, досконалістю та виразністю; 5) дослідження справжніх досягнень людини в галузі культурного творення, а також актуальних процесів культурної діяльності.

На сьогодні не існує однозначного визначення феномена «культура» і в працях учених. Філософи (М. Бахтін [12], Г. Вишлецов [41], С. Іконнікова [69], М. Каган [73], В. Межуєв [106] та ін.) розглядають культуру з одного

боку, як матеріальну й духовну цінність, створену та накопичену людством, а ступінь засвоєння накопиченого людством за багато тисячоліть досвіду дає людині можливість примножувати його, а з іншого – як критерій людського в людині, тобто рівень розвитку особистості. Соціологи (Г. Аванесова [1], О. Арнольдов [3], В. Барулін [11], Л. Коган [77] та ін.) розглядають культуру як унікальну технологію людської діяльності, що включає в себе систему соціальної поведінки.

Педагоги (Є. Бондаревська [26], М. Розов [155], О. Шевнюк [207]) визначають культуру як сукупність матеріальних та духовних досягнень людства протягом історії існування; складовими культури є діяльність, продукт діяльності, духовне осмислення життя. На думку педагогів, у понятті «культура» втілено духовні цінності освіти і виховання – педагогічні знання, теорії, концепції, накопичений педагогічний досвід, професійні етичні норми, засоби навчання і виховання, а також способи творчої педагогічної діяльності, які служать соціалізації особистості в конкретних історичних умовах.

Поняття «культура» розглядають такі вчені, як В. Гриньова, І. Сабатовська, І. Пальшкова, Л. Никифорова та ін. На думку В. Гриньової, у підготовці майбутніх учителів формування педагогічної культури є невіддільним від поняття «культура». Учена вважає, що Людина культури – це духовно багата, гуманна, творча й незалежна особистість, яка віддана своїй справі й захоплена нею; у якої любов до людей передбачає милосердя, чуйність, емпатію, доброту, піклування і захист їх, розуміння цінності й індивідуальності кожної людини, толерантне ставлення до людини будь-якої національності, соціального статусу в суспільстві, особистісних якостей; яка володіє творчими здібностями, постійно розмірковує, мислить альтернативно, незадоволена одержаними здобутками, володіє розвиненим прагненням до творення та здатна до самовизначення у світі культури [34].

У своїх дослідженнях І. Пальшкова зазначає, що науково-теоретичне осмислення, присвячене проблемі формування культури вчителя,

відбувається насамперед на засадах визначення основної дефініції «культура». Сутність вказаного поняття «культура» розкривається та наповнюється новим змістом крізь індивідуальне розуміння дослідниками природи та якості означеного феномена, враховуючи лише такі особливості, що відповідають меті дослідження [130].

Отже, культуру як наукову категорію будемо розуміти наступним чином: сукупність духовних і матеріальних цінностей, створених людством у процесі розвитку суспільства, які втілюються в результатах різних видів діяльності людини.

Поняття «професійна культура» стало предметом дослідження для багатьох учених різних галузей. Наукові розвідки оприаявлені в працях Т. Бутенко, В. Кан-Каліка, Н. Крилової, Н. Лисенко, Н. Ничкало, Л. Никифорової, О. Смирнової, Г. Соколової, Г. Тарасенко, Я. Черньонкова, О. Ящук та ін. дослідників.

Звернімося до словникових джерел, де професійна культура тлумачиться по-різному. Так, Л. Никифорова професійну культуру майбутніх учителів фізичного виховання визначає як «складне інтегративне особистісне утворення, що характеризується позитивною мотивацією до фізкультурних і спортивних занять, привласненням професійних та особистісних цінностей, сформованістю фахових знань, умінь і навичок, якостей особистості, обізнаністю зі складниками загальної і педагогічної культури, що сприятиме успішному фізичному розвитку учнів у процесі їхніх занять фізичною культурою і спортом» [113, с. 15].

Формування ПК майбутніх учителів фізичного виховання, на думку Л. Никифорової, це «процес набуття необхідних фахових знань, умінь і навичок, привласнення національних і педагогічних цінностей, морально-духовних та етичних норм поведінки, їхньої обізнаності з проявами різновидів культури (педагогічна, фізична, рефлексивна, емоційна, мовленнєва, рухова, комунікативна, організаційна, конфліктологічна) та їх використання в майбутній професійній діяльності» [113, с. 15].

І. Сабатовська відзначає, що «у другій половині ХХ ст. професійна культура (як складник загальної культури) розглядається вже не тільки, як форма людської діяльності, але і як найважливіший аспект життєдіяльності особистості, як соціальна діяльність, що складається із взаємозалежних цілісних феноменів, які не зводяться лише до певного комплексу знань, умінь і навичок» [158, с. 206]. В. Гриньова тлумачить професійну культуру як певний ступінь оволодіння професією, тобто певними способами та прийомами вирішення професійних завдань на основі сформованої духовної культури особистості [50].

Професійна культура посідає чільне місце в структурі культури особистості, оскільки в процесі професійної діяльності культура особистості набуває свого всебічного та ефективного втілення. Крім того, у професійній діяльності, зрештою, акумулюються всі види культури особистості. Елементи різних видів культур, що входять до складу професійної культури фахівця (як субкультури), мають певну ієрархію залежно від спеціалізації та професійної діяльності, а також від конкретних завдань, які розв'язує фахівець у конкретній життєвій ситуації [158].

Професійна культура з погляду потреб суспільства оприявнюється в культурному середовищі людей, зайнятих тією чи іншою професійною діяльністю. Вона полягає у піднесенні професійної діяльності кожної людини до загальних норм виконання певного виду праці. Безсумнівно, будучи важливим показником соціальної зрілості особистості, професійна культура є і комплексом особистісних знань, умінь, навичок, якостей, що визначають готовність фахівця до реалізації своїх сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці [17].

Професійна культура педагога є похідною від загальної культури і психологічно спрямована на педагогічну діяльність, що спонукає до формування й безперервного вдосконалення професійної культури. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього педагога закладу дошкільної освіти відбувається протягом усього періоду його

навчання й охоплює різні види діяльності. Підґрунтя як професійної, так і загальної культури закладаються всебічною підготовкою майбутнього фахівця у процесі освітньої діяльності, яка, на нашу думку, включає наступні аспекти: широку гуманітарну підготовку; теоретичну й практичну підготовку з профільних дисциплін; творчу підготовку за фахом; підготовку в галузі науково-дослідної роботи, фундаментальну методологічну й світоглядну підготовку; формування навичок самостійної творчої діяльності [17].

Складники професійної культури розкрито в дослідженні А. Омарова. Науковець наголошує на засвоєнні загальної культури, залученні особистості до її досягнень; оволодінні професійною майстерністю; повній творчій реалізації професійних навичок; професійній компетентності у своїй діяльності; грамотне, ефективне використання засобів і методів у досягненні мети; раціональне здійснення всіх видів роботи; можливість передбачення результатів праці; здатність та бажання передати свої вміння, знання, навички; культура спілкування і професійна етика тощо. Дослідник визначає, що професійна культура, поєднана з етичними нормами, та професійна компетентність у сукупності з моральними нормами змушують фахівця прагнути до більш повного професійного, особистісного і суспільного самовираження [124].

Формування професійної культури фахівців пов'язане із сучасною модернізацією економічних, соціальних та освітньо-інформаційних інституцій суспільства. Такі перетворення виявляють сутнісні передумови входження української освіти в європейський освітній простір. Феномен професійної культури відіграє істотну роль у розвитку сучасної освіти, окреслюючи і висвітлюючи шляхи й напрями реформування освітньої системи в цілому і забезпечуючи її розвиток вимогам часу.

На думку вищевказаних науковців, професійна культура як вища форма професійної підготовки майбутнього фахівця перетворює традиційну

сукупність знань, умінь і навичок у цілісну систему, а також доповнює утворену систему духовно-ціннісними компонентами [141].

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі України, особливо в умовах реформування, питання професійної культури, яке, на думку багатьох науковців, потребує належного опрацювання як однієї з ключових категорій філософії вищої освіти. Науковець О. Пономарьов [141] зауважує на необхідності філософського осмислення та узагальнення феномену професійна культура. Формування ПК залишається невід'ємною складовою загальної культури фахівця. Звідси й підґрунтя формування ПК, засноване на загальнолюдських цінностях, ментальному досвіді попередніх поколінь.

Культура як інтегрований компонент змісту освіти висвітлювалась Ф. Гноболінім, Дж. Картером та ін. [46]. Попри те, що науковці досліджують різні можливості формування модифікацій ПК, однак такі напрямки формування на сьогодні недостатньо окреслені та виявлені, також єдиний погляд щодо сутності та структури культури відсутній. Універсальний погляд на феномен культури та ПК не вироблений, оскільки зумовлений насамперед різноманітними підходами щодо її потрактування, серед них істотними постають: філософський, антропологічний, соціологічний, «інтегралістичний» [53], аксіологічний, діяльнісний, особистісно-творчий, семіотичний, гуманітарний тощо.

Філософський підхід характеризує культуру як систему відтворення та розвитку людини (тут складовими культури постають ідеї та їх матеріальне втілення). Антропологічний підхід розглядає культуру як систему знань, вірувань, артефактів тощо.

Професійна культура – це насамперед колективне програмування людського розуму, виокремлення способів, форм, зразків та орієнтирів взаємодії людей певних професійних кіл. Попри те, що існує загально визнаний поділ культури на матеріальну, соціальну й духовну, зауважуємо, що кожний із вищезазначених видів має свою специфіку.

Професійну культуру характеризує насамперед рівень та якість професійної підготовки, однак розвиток і стан суспільства, безперечно, впливають на ці процеси. Онтологічний статус ПК пов'язаний із її проявом як однієї з основних цілей освітнього процесу різнорівневих освітніх закладів. Професійне становлення майбутніх фахівців розглядаємо як індивідуальний розвиток особистості, яка вимагає складної напруженої *творчої* роботи, подолання себе, вибір нових можливостей за рахунок відмови від інших тощо.

Гносеологічний статус професійної культури означає її визначальну роль у формуванні в людини прагнення до пізнання як предметної сфери своєї діяльності, так і загальнокультурних сфер, до постійного самонавчання і самовдосконалення. Процес формування й розвитку професійної культури вимагає від науково-педагогічного складу навчальних закладів постійного оволодіння новими знаннями, щоб залишатись справжніми професіоналами і, принаймні, не відставати від студентів, які мають змогу користуватись різними джерелами інформації. Нарешті, гносеологічна роль професійної культури полягає в тому, що вона сприяє більш глибокому усвідомленню сутності діяльності та логіки її здійснення [141].

У межах аксіологічного статусу професійна культура є сукупністю матеріальних і духовних цінностей та ідеалів людини, оскільки усвідомлення нею соціальної значущості своєї фахової діяльності та її визнання одним з істотних життєво ціннісних чинників виступає основним фактором рівня розвитку особистості – фахівця та його професійної культури. Крім того, існує ще один аксіологічний аспект професійної культури, який певною мірою споріднений з її онтологічним статусом, – це значне підвищення суспільної цінності фахівця, якому вона притаманна.

Морально-етичний статус професійної культури зумовлений тим, що вона передбачає оцінне ставлення людини до своєї діяльності та глибоке відчуття особистісної відповідальності перед людьми і своєю совістю за можливі результати й наслідки такої діяльності. І це відчуття вимагає

постійного самонавчання з метою підвищення професійної компетенції, а відтак, і професійної культури [141].

Для нашого дослідження важливим є уточнити зміст категорії духовності, а саме її взаємозв'язку з культурою, у тому числі й професійною. Як зазначає Б. Гершунський, «системна і глибока криза, яка охопила найважливіші сфери духовного життя людства – науку, релігію і освіту, призвела до фактичного розколу єдиного матеріально-духовного простору цивілізації, призвела до руйнівного за своїми наслідками розриву між Знанням та Вірою, який все більше поглиблюється, і найнесприятливішим чином позначилась і продовжує позначатися на стані та розвитку освіти» [45, с. 15].

Для освіти в цілому, у тому числі й для освіти професійної, надзвичайно важливого значення набуває естетичний аспект формування особистості як один із визначальних елементів її культури. Цей «своєрідний феномен соціальної реальності зафіксований у філософській категорії «естетичне». Як підкреслюють філософи (В. Лавріненко, В. Ратнікова та ін.), «естетичне не є виключно прерогативою мистецтва. Воно складає одну із загальних характеристик самого соціального буття і, немовби, «розлите» за всією соціальною реальністю, естетичним, тобто таким, що викликає у людини відповідні почуття, може бути все, що завгодно: природні ландшафти, будь-які предмети матеріальної й духовної культури, самі люди та різноманітні прояви їхньої активності – трудові, спортивні, ігрові тощо» [195, с. 578-579].

Для соціологічного підходу характерна нормативність, тобто культура розглядається як система цінностей та норм, що оприявнюють взаємодію людей, іншими словами це те, що соціалогізує людину, а отже, і суспільство, і вирізняє його з-поміж природи.

У межах цього підходу складовими культури постають цінності, норми, закони тощо. Процес економічної глобалізації оприявнює соціокультурні засади формування ПК майбутніх фахівців. Це насамперед сприяє переходу

цінностей ринкової економіки із субкультурного стану в узагальнений стан сучасного суспільства, інтегрує, при чому стрімко й невідвратно, сучасну вітчизняну освітню галузь у європейські та виробничі структури, а суспільство на цьому тлі вимагає від освітньої галузі фахівців, здатних стати суб'єктами сучасної наукової, трудової та виробничої культур тощо. Нагальною виявляється потреба в інноваторах, які створюють інтенсивні технології відповідно до нових вимог підготовки молоді за канонами передової професійної культури, які відповідають потребам часу, економізації педагогічної праці, з її ускладненням, зі зростанням суспільного запиту на синтез різних груп компетенцій сучасних педагогів, з модернізацією освіти, націленої на виховання соціально-інтегрованого молодого спеціаліста, у тому числі й викладача як міждисциплінарно підготовленого фахівця [108, с. 59].

Розглядаючи професійний та кваліфікаційний статус педагогів, співвідношення фізичних та розумових зусиль; цільові, ціннісні та смислові характеристики розвитку в якості провідного суб'єкта освітнього процесу, отримуємо змогу визначити не тільки відносно стабільні елементи професійної праці та компетенції педагогів, але й інші соціальні форми, що активно взаємодіють із суспільними умовами їхньої життєдіяльності. Представлений підхід дозволяє вивчити діяльність педагога крізь синтез культурології, економіки, соціології, професіології та педагогіки; провести науковий аналіз та розкрити систему його ціннісних та смислових позицій в освітньому процесі; визначити якість та складність, кваліфікацію й можливий потенціал педагогів у галузі ціннісного виховання студента як особистості, майбутнього професіонала й громадянина. Пізнання позицій і смислів діяльності педагога дає змогу перехресним чином застосувати культурологічні та соціологічні підходи до дослідження формування його компетенцій, категоріально відобразити особливий цілісний, ансамблевий характер навчальної та виховної діяльності у закладі вищої освіти [108, с. 59].

Креативна функція культури, перетворення і засвоєння картини світу, тісно пов'язана з комунікативною функцією, оскільки вона полягає в передачі інформації у будь-якому вигляді. Тому в багатьох наукових розвідках виділяють такий принцип формування ПК майбутніх викладачів, як принцип детермінованості. Таким чином, формування культури майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки вимагає відтворення та організації в ЗВО таких умов, які забезпечать його інкультурацією, соціалізацією та ідентифікацією [56].

На підставі вищезазначеного наголошуємо на принципі людини, яка постійно вдосконалюється. Цей постулат, враховуючи об'єктивний динамізм сучасної професійної культури особистості, виходить з необхідності вікової оптимізації її формування у молоді, з її етапного, комплексного характеру розвитку, а також з реально завданого адаптаційного потенціалу особистості студентів, у якості центральної системоутворювальної категорії формування їхньої професійної культури та самовизначення їх у якості людини та громадянина [108]. Під час формування професійної культури особистості скеровуємо зусилля на міждисциплінарних засадах соціокультурного та професійного виховання студентів. Це об'єктивно змушує викладачів модернізувати професійну освіту і виховання майбутніх фахівців таким чином, щоб вони могли виступати в якості суб'єктів загальної та професійної культури. Фахівець насамперед орієнтується на творчість, креативність та на реалізацію власних фундаментальних характеристик як у сфері професійної діяльності, так і в процесі міжкультурної взаємодії.

Більшість науковців (В. Кравченко, І. Княжева, Н. Лисенко, Т. Пономаренко, С. Чорна та ін.) розглядають професійну культуру викладачів закладів вищої освіти як інтегральне явище та вищу форму їхньої професійної та гуманітарної компетентності, як історично вироблену систему спеціальних знань, способів і норм, необхідних педагогам для здійснення продуктивної освітньої діяльності й постійного її насичення ціннісним і світоглядним змістом. При цьому, взаємодія організаційних і виховних

компонентів формування професійної культури педагога здійснюється на трьох фундаментальних рівнях: особистісному (через його цінності та ідеали, творче, естетичне та художнє самовизначення педагога); професійному (через ціннісно-сміслові індикатори змісту їхньої діяльності, професійні та соціальні статусні установки); громадянському (через показники їх економічної мотивації, включення у корпоративну культуру освітнього закладу) [108, с. 59].

Важливим, на наш погляд, є підхід, у відповідності до якого основу професійної культури викладачів закладу вищої освіти в аксіологічному аспекті складають педагогічні цінності, що виступають як відносно стійкі орієнтири, з якими педагоги співвідносять своє життя й педагогічну діяльність. Підвищення значущості педагогічних цінностей зумовлене такими обставинами:

– ціннісний компонент творчого потенціалу особистості викладача багато в чому визначає його професійну культуру, придатність до обраної професії, його професійну готовність, здатність до викладацької діяльності [71, с. 94].

– розвиток ціннісного компонента творчого потенціалу особистості педагогів, осмислення ними ціннісної природи професійної культури є складним процесом; великою мірою це пов'язано з тим, що питання про цінності та ідеали в науці ще недостатньо вивчені [111, с. 94].

ФПК майбутніх фахівців – означає переведення нормативної основи професійної діяльності в індивідуальний стиль навчання, що обов'язково покликаний мати цілісний характер та виступати пізнавально-дієвою системою, індивідуальним вибором засобів і способів такої діяльності, можливістю проектування, а також ціннісними орієнтаціями, креативним підходом тощо. Тому категорія ПК відіграє важливу роль у вихованні конкурентно спроможного майбутнього фахівця ЗДО в умовах докорінного реформування освітньої галузі України.

Зазначимо, що поряд із поняттям професійна культура, у науковому обігу функціонують поняття «педагогічна культура» та «професійно-педагогічна культура». З'ясуємо передусім поняття «педагогічна культура».

«Педагогічна культура – інтегративна сукупність фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних якостей, професійних знань і умінь, необхідних для успішної навчальної та виховної роботи» [61, с. 641].

Умовно в педагогічній культурі виділяється три групи характеристик: «1. Загальнолюдські якості – добре здоров'я, інтелектуальний розвиток, належний рівень розвитку мовлення. 2. Професійні якості – любов до дітей, професійна компетентність, знання теорії та історії педагогіки, основ психології, методичні уміння, що включають педагогічну техніку, тактовність, прагнення до самовдосконалення та ін.). 3. Моральні якості – духовність, моральна чистота, доброзичливість, чуйність та людяність, чесність і правдивість, організованість і відповідальність» [61, с. 641].

В українському педагогічному енциклопедичному словнику натрапляємо на таке визначення: «Педагогічна культура – це сукупність досягнень в галузі навчання та виховання. Стосовно до суспільства, педагогічна культура вживається при характеристиці стану його педагогічної думки і практики. Тобто особи, зайняті освітньою діяльністю, їх відповідність комплексу сподівань і вимог, які ставляться суспільством, і уявленням про те, яким повинен бути працівник цієї галузі праці» [48, с. 349].

Проблему «педагогічна культура» досліджено такими вченими, як В. Беспалько [16], Є. Бондаревська [26], О. Гармаш [44], В. Гриньова [50], І. Ісаєв [71], В. Сластьонін [163], І. Пальшкова [130], Л. Хомич [200] та ін.). Окремі аспекти педагогічної культури знайшли своє відображення в роботах С. Архангельського [4], Н. Кузьміної [91], Н. Кухаревої [94], Л. Молчан [109], С. Чорної [204] та ін. Дослідники розглядають педагогічну культуру як важливу частину загальної культури педагога, що проявляється в системі професійних якостей і специфіці педагогічної діяльності. Учені розуміють

під культурою педагогічної діяльності «формування професійної спрямованості», «формування творчої активності», «компетентність педагога», «комунікативну культуру», «мислення і мовлення учителя», «становлення культури проектної діяльності», «духовно-моральне виховання особи» та інші складові. Усі ці напрями повинні знайти своє відображення в педагогічному процесі ЗВО, щоб підготувати студентів до майбутньої професійної діяльності. Дослідник Н. Кухарев особливо виділяє майстерність педагога і наводить декілька визначень цього поняття. Він розглядає «педагогічну майстерність як сукупність певних якостей особи учителя, які обумовлюються високим рівнем його психолого-педагогічної підготовленості, здатністю оптимально вирішувати педагогічні завдання» [93].

В. Гриньова, досліджуючи процес формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти), зазначає: «Педагогічна культура являє собою інтеріоризовану духовну культуру, що відбиває сукупність цінностей і ціннісних орієнтацій, виконує функцію специфічного її проектування у сферу педагогічної діяльності й генетично пов'язана з духовною і професійною культурою. Як важлива сутнісна характеристика особистості вчителя, вона є складовою його професійної підготовки, показником рівня сформованості і одночасно умовою ефективної професійно-педагогічної діяльності та самовдосконалення. Особливість педагогічної культури полягає в тому, що вона є важливим чинником впливу на іншу особистість з метою її розвитку, передбачає наявність етичної, комунікативної, психологічної та інших культур» [50, с. 22].

Процес формування педагогічної культури майбутнього учителя, на думку В. Гриньової, є складним, динамічним і багатограним, кінцевий результат якого – досконалий рівень сформованості педагогічної культури, а також проміжні результати: сформованість професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності [50].

І. Пальшкова, досліджуючи проблему формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи (практико-орієнтований підхід), зазначає, що професійно-педагогічна культура – це особливий різновид педагогічної культури, у якому сконцентровано досвід спеціально організованої суспільної практики навчання і виховання підростаючого покоління у створених суспільством закладах освіти для задоволення конкретних потреб, способів реалізації освітньої діяльності, соціальних вимог, що її нормують, та способів оволодіння певною діяльністю [130, с. 34].

Досліджуючи проблему формування педагогічної культури майбутнього викладача вищої школи в умовах магістратури, науковець С. Чорна визначає її як: «Органічний взаємозв'язок сукупності загальнокультурних і педагогічних цінностей, професійних знань, умінь, навичок, педагогічної майстерності, необхідних для успішного здійснення освітньо-виховного процесу у вищому навчальному закладі» [204, с. 8].

У низці досліджень (Є. Бондаревська [26], В. Гриньова [50], І. Ісаєв [70], Н. Крилова [89], В. Сластьонін [163], С. Смирнова [166] та ін.) розглядається поняття «професійно-педагогічна культура». Так, Л. Молчан розглядає професійно-педагогічну діяльність крізь рівень її культури як уміння і якості особи педагога [109]. Н. Кузьміна відзначає, що «професіоналізм діяльності – це якісна характеристика суб'єкта, що визначається мірою володіння сучасним змістом і сучасними засобами рішення професійних завдань» [91]. Вона підкреслює, що педагог виступає носієм культурних цінностей, носієм культури у сфері своєї професії. В. Сластьонін наголошує, що для розуміння суті професійно-педагогічної культури необхідно спиратися на наступні положення, які розкривають зв'язок загальної і професійної культури, її специфічні особливості [163].

Отже, за В. Сластьоніним:

– професійно-педагогічна культура – це універсальна характеристика педагогічної реальності, що проявляється в різних формах існування;

– професійно-педагогічна культура інтеріоризує загальну культуру і виконує функцію специфічного проектування загальної культури у сферу педагогічної діяльності;

– професійно-педагогічна культура – це системна освіта, що включає низку структурно-функціональних компонентів, має власну організацію, вибірково взаємодіє з довкіллям і має інтеграційну властивість цілого, що не зводиться до властивостей окремих частин;

– одиницею аналізу професійно-педагогічної культури виступає творча за своєю природою педагогічна діяльність;

– особливості реалізації і формування професійно-педагогічної культури учителя зумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними і віковими характеристиками, соціально-педагогічним досвідом особистості, що склалася [163, с. 11].

Здійснюючи дослідження онтологічних характеристик професійно-педагогічної культури, І. Ісаєв характеризує культуру і механізм її функціонування на чотирьох рівнях: «На першому рівні культура виступає як діалектична єдність матеріальної та духовної культури; на другому – як прояв професійної культури окремих груп людей; на третьому – як педагогічна культура, носіями якої є люди, які здійснюють виховну практику як на професійному, так і на непрофесійному рівнях; на четвертому – як професійно-педагогічна культура, тобто конкретна педагогічна діяльність на професійному рівні» [70, с. 31].

Науковець зазначає, що професійно-педагогічна культура як системне утворення є єдністю педагогічних цінностей, технологій, сутнісних сил особистості, спрямованих на творчу реалізацію в різноманітних видах педагогічної діяльності. І. Ісаєв розглядав професійно-педагогічну культуру в предметній, функціональній, історичній площинах. За його словами, предметна площина дозволила дати уявлення про стан компонентів і характер зв'язків між ними; функціональна площина розкриває систему та її компоненти з боку функціонального змісту як автономні підсистеми в

структурі більш загальних систем; історична площина аналізу забезпечила єдність технологій творчого та історичного, феноменологічного і генетичного підходів у розкритті етапів минулого, сьогодення та майбутнього [70].

Структурними компонентами професійно-педагогічної культури, за І. Ісаєвим, є аксіологічний, технологічний та особистісно-творчий, які є відносно самостійними системами, яким притаманна структура та логіка. Аналізуючи в аксіологічному аспекті професійно-педагогічну культуру, вчений зазначив, що джерелом особистісно-сислової активності педагога є специфічні для його професійно-педагогічної діяльності потреби: постійне професійне самовдосконалення і надання допомоги учням у їхньому розвитку. Зазначені потреби включають дві тенденції: тенденцію адаптації і тенденцію розвитку. Тенденцію адаптації до загальнолюдських і професійних цінностей І. Ісаєв характеризував як спрямованість викладача, студента і процесу їхньої взаємодії з минулим і сьогоденням людства, країни, професії, себе. Викладач, будучи носієм загальної та професійної культури, здійснює професійну діяльність і створює умови для оволодіння студентом майбутньою професією [71].

Тенденція розвитку, за І. Ісаєвим, полягає у спрямованості викладача, студента і процесу їхньої взаємодії в майбутнє людства, країни, професії, себе як професіонала. У такому випадку викладач, орієнтуючись на перспективи розвитку суспільства відповідно на більш високий рівень вимог до своєї діяльності і до діяльності майбутнього фахівця, творчо реалізуючи власні сутнісні сили, стає суб'єктом професійно-педагогічної культури та створює умови для переходу особистості студента з рівня «носій культури» на рівень «суб'єкт культури» [71].

Отже, під професійною культурою майбутніх педагогів будемо розуміти *складне інтегроване особистісне утворення, що характеризується позитивною мотивацією на професійну діяльність, сукупністю професійно значущих особистісних якостей, ціннісних орієнтацій і настанов, морально-*

духовних та етичних норм поведінки, які сприяють ефективному здійсненню професійної діяльності.

Підсумовуючи вищезазначене, доходимо висновку, що ґрунтовне вивчення науково-педагогічної літератури дає підстави наголошувати на необхідності дослідження проблеми професійної культури майбутніх педагогів у теорії педагогіки вищої школи, оскільки у процесі її формування відбувається взаємодія з минулим і сьогоденням, що стає рухом у майбутнє. Тільки сформована професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти здатна оновити сучасну освіту, а отже, надати людині можливість іти в ногу з часом, приймаючи виклики й загрози соціуму адекватно, бути конкурентно спроможним членом майбутнього суспільства.

1.2. Дослідження проблеми професійної культури майбутніх педагогів у теорії педагогіки вищої школи

Проблема формування професійної культури у майбутніх педагогів досліджувалася в різних напрямках, а саме: формування корпоративної культури викладачів педагогічного університету в процесі наукової діяльності (Т. Койчева); формування професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання в процесі фахової підготовки (Л. Никифорова); формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки (О. Ящук) та ін.

Предметом дослідження Т. Койчевої було науково-методичне забезпечення формування корпоративної культури викладачів педагогічного університету в процесі наукової діяльності [79, с. 31].

Дослідниця розкриває сутність поняття «корпоративна культура викладачів педагогічного університету» «як особливий феномен, у якому на суб'єктному рівні відбито уявлення про спільні цілі, способи здійснення й удосконалення якості наукової діяльності; ціннісні настанови, що виявляють

ставлення до цієї діяльності; практичні дії, де означені уявлення і цінності реально відбиваються в продуктах і ефективності наукової діяльності; на колективному рівні він відтворює особливості спільних зусиль викладачів як працівників педагогічного університету на його розвиток і здійснення обраної місії» [79, с. 31].

Предметом дослідження Л. Никифорової стали зміст і методика формування професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання [113, с. 5].

На думку науковця, для ефективного формування професійної культури необхідна реалізація таких основних педагогічних умов: спрямованість змісту нормативних дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізичного виховання на формування в них професійної культури як соціокультурного феномена й особистісного новоутворення; насичення процесу фахової підготовки майбутніх учителів фізичного виховання навчальними тренінгами, зорієнтованими на формування професійної культури; залучення майбутніх учителів фізичного виховання до активної поза аудиторної спортивно-ігрової діяльності, спрямованої на формування їхньої професійної культури [113, с. 15].

Під педагогічними умовами Л. Никифорова розуміє спеціально створені обставини, що впливають на розвиток професійних і особистісних якостей майбутніх учителів фізичного виховання, усвідомлення ними значущості професійно ціннісних орієнтацій, які сприяють формуванню позитивної мотивації до здійснення фізкультурної і спортивної діяльності [113, с. 15].

Предметом дослідження О. Ящук [212, с. 3] став зміст і методика формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки, яку вчена розуміє як «стійке інтегративне особистісне утворення, що забезпечує якість та ефективність професійної діяльності, соціально-професійний розвиток медичної сестри, її професійної активності, заснованої на цінностях,

морально-етичних нормах, професійній компетентності, професійно-моральних якостях і досвіді з надання комплексної медсестринської допомоги» [212, с. 15].

Науковець визначає такі педагогічні умови формування професійної культури майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи у процесі фахової підготовки, а саме: забезпечення культурологічної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи; занурення майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в активну позанавчальну діяльність культурологічної спрямованості; усвідомлення майбутніми молодшими спеціалістами сестринської справи на рівні переконань значущості професійної культури [212, с. 16].

Зазначимо, що низка досліджень була присвячена формуванню культури поведінки, діяльності і спілкування дітей дошкільного віку, як-от: культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах (Р. Бедрань); духовної культури дітей старшого дошкільного віку (О. Барабаш), основ культури споживання (С. Іванчук).

Дослідження Р. Бедраня було спрямоване на перевірку педагогічних умов виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах, що являє собою сукупність обставин, засобів, форм і методів організації спільної діяльності дітей різновікової групи, що забезпечують охорону їхнього фізичного і емоційно-психічного здоров'я та сприяють вихованню у дітей культури здоров'я [13].

Результатом виховання, на думку Р. Бедраня, є «вихованість культури здоров'я дітей дошкільного віку, яке дослідник визначає як інтегративне особистісне утворення, що формується в результаті цілеспрямованої суб'єкт-суб'єктивної взаємодії вихователя і вихованців різного віку та відображає ступінь оволодіння валеологічними знаннями й опанування практичних умінь і навичок дотримання здорового способу життя щодо повноцінного та гармонійного розвитку, сформованості усвідомленого ціннісного ставлення дітей до власного здоров'я і здоров'я оточуючих» [13, с. 8].

Педагогічними умовами формування культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах виступили: наявність розвивального здоров'язбережувального середовища, спрямованого на виховання культури здоров'я дітей у різновікових групах; наповнення фізичного виховання дітей різновікової групи здоров'язбережувальним змістом з урахуванням їхніх вікових особливостей; стимулювання взаємодії дітей різного віку до спільної здоров'язбережувальної діяльності [13, с. 8].

Дослідження О. Барабаш було спрямоване на виявлення педагогічних умов, які б забезпечили успішне проходження процесу формування духовної культури у дошкільників, розроблення та апробацію методики формування духовної культури у дітей старшого дошкільного віку [10]. Духовну культуру дітей дошкільного віку О. Барабаш розглядала як індивідуальний досвід на привласнення моральних, етичних, естетичних, художніх, духовних цінностей національної культури, що їх оточує, де національно-культурна інформація закріплюється у мові та передається наступним поколінням завдяки мовленнєвим та музичним інтонаціям [10].

Дослідниця зазначає, що ефективність привласнення духовного досвіду індивідом залежить від таких умов, а саме: соціально-психологічних, що пов'язані з певними соціальними групами, у яких переважно, поряд із загальнолюдськими цінностями, відчутний суттєвий вплив суб'єктивних традицій, вірувань, релігії, історії етносу, сімейні та родові стосунки; психологічних, що пов'язані з психічними особливостями особистості – мотивами поведінки, ціннісними установками, індивідуальним рівнем сформованості психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення); педагогічних, куди входять принципи, прийоми, методи, які сприяють забезпеченню адекватності засвоєння навчального матеріалу в рамках встановленої структури діяльності, моральний, естетичний гомеостаз для духовного вдосконалення особистостей, і вчителя, і того, кого він навчає. Для дітей дошкільного віку, як зазначає автор, це забезпечення природного входження у світ етнокультури на засадах родинної педагогіки [10, с. 10].

Метою дослідження С. Іванчук виступило теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку. Автор подає таке визначення сутності феномена «вихованість основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку»: «процес цілеспрямованої, систематичної взаємодії дорослих (вихователів, батьків) і вихованців, під час якої відбувається набуття дітьми стійких навичок культури споживання в побуті, соціумі, різних видах діяльності» [72, с. 14].

До педагогічних умов виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури споживання дослідниця відносить: озброєння дітей системою елементарних знань з основ економіки та культури споживання; взаємодія ЗДО і сім'ї у вихованні основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку; занурення дітей в активну культурно-споживчу діяльність в умовах ЗДО і сім'ї [72, с. 15].

Проблема формування різних видів професійної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти досліджувалася в різних напрямках: управлінської культури керівників дошкільної освіти (Т. Пономаренко), еколого-педагогічної культури (Н. Лисенко), методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури (І. Княжева).

Так, предметом дослідження Т. Пономаренко виступили методологічні та теоретико-методичні засади системи формування управлінської культури керівників дошкільної освіти в умовах неперервної педагогічної освіти. Методологічне підґрунтя системи формування управлінської культури становлять сукупність провідних наукових підходів – системного, синергетичного, гуманістичного, компетентнісного, андрогогічного, аксіологічного, культурологічного та акмеологічного [140].

Теоретичною основою дослідження для визначення сутності ключового поняття, як зазначає Т. Пономаренко, стало узагальнення зазначених наукових підходів характеристики феномена культура в аспекті управлінської діяльності, що вимагало зіставлення понять культура

управління та управлінська культура, простеження історичних умов появи поняття управлінська культура керівників дошкільної освіти [140, с. 14].

На думку дослідниці, сутність управлінської культури керівників дошкільної освіти – це цілісна, інтегративна, складна за змістом якості особистості, що розглядається як сукупність ціннісних орієнтацій, мотивів управлінської діяльності, управлінських знань, умінь, навичок, особистісно-професійних якостей керівника, що зумовлюють особливості його стосунків, стилю управління колективом ЗДО, управлінську творчість [140, с. 7].

На етапі університетської підготовки результатом формування управлінської культури майбутніх керівників дошкільної освіти автором визначено управлінську компетентність, що визначається як готовність особистості до здійснення управлінської діяльності на засадах культуровідповідності [140].

Як зазначає Т. Пономаренко, в умовах неперервної педагогічної освіти важливим елементом педагогічної системи формування управлінської культури керівників дошкільної освіти стала технологія педагогічного менеджменту. Ефективність реалізації створеної технології забезпечувалося такими педагогічними умовами, зокрема, суб'єкт-суб'єктною взаємодією учасників навчально-виховного процесу; використанням інтерактивних форм і методів навчальної діяльності; андрагогічні засади формування управлінської культури чинних керівників дошкільної освіти [140, с. 6].

Н. Лисенко досліджувала формування еколого-педагогічної культури фахівця дошкільного профілю [99]. Науковець зазначає, що фахівець дошкільної освіти повинен виходити у своїй діяльності з того, що загальнолюдська культура – це суспільно-історичне, матеріальне й духовне опанування природи, що стала елементом буття людини, складником її матеріальної і духовної культури, основою формування її світогляду та своєрідним способом пізнання довкілля [99, с. 16]. Будучи важливим інтегративним компонентом професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, еколого-педагогічна культура, за словами Н. Лисенко, утворюється в

результаті злиття екологічної культури особистості (багатовіковий досвід людства у галузі природокористування) з її професійною педагогічною культурою [99].

На думку науковця, «еколого-педагогічна культура – це важливий інтегративний компонент професійної підготовки спеціаліста дошкільного виховання, який сприяє гармоніюванню його відносин з природним довкіллям та є передумовою виховання ідентичного світосприйняття в дітей» [99, с. 34].

У дослідженні І. Княжевої позиціоновано розвиток методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах підготовки за магістерською програмою [76]. Методичну культуру майбутнього викладача педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» І. Княжева визначає як складне особистісне утворення, що виявляється у привласненні і відтворенні усталених традицій, ціннісних сенсів навчання студентів у закладах вищої освіти у змісті та способах організації власної педагогічної діяльності, адекватних природі педагогічних дисциплін як частини гуманітарного знання. А розвиток методичної культури – як динамічний рівневий процес професійного становлення майбутнього викладача в методичній культурі суспільства [76, с. 18-19].

Як зазначає дослідниця, ефективними педагогічними умовами розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» виступили: висвітлення у змісті професійної підготовки майбутніх викладачів сутності методичної культури як соціокультурного феномена й особистісного новоутворення, усвідомлення значущості якого відбуватиметься в контексті результатів педагогічної діяльності; набуття особистого досвіду здійснення педагогічної діяльності, необхідного для аналізу, відбору і створення методичних продуктів; забезпечення навчальної автономії майбутніх викладачів педагогічних

дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» в умовах їхньої магістерської підготовки [76, с. 31].

І. Пальшкова досліджувала формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи з позиції практико-орієнтованого підходу. На її думку, ефективність формування ППК майбутніх учителів початкової школи у процесі підготовки в закладі вищої освіти до професійної діяльності забезпечується сукупністю таких педагогічних умов: відображення у змісті навчальних предметів ППК вчителя як соціально, історично та суб'єктно-персоніфікованого феномена; використання у навчальному процесі пізнавальних ситуацій, що спонукають майбутніх учителів до усвідомлення змісту і засобів професійної діяльності крізь призму їхньої відповідності історичним і соціальним обставинам; упровадження інтерактивних форм навчання, що сприяють набуттю майбутніми вчителями досвіду пізнання і критичного осмислення практики і виховання учнів за відповідними культурними зразками і нормами професійної діяльності [130, с. 36].

С. Чорна досліджувала організаційно-педагогічні умови формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи зазначала, що успішне формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи під час навчання в магістратурі забезпечують такі організаційно-педагогічні умови: зорієнтованість навчально-виховного процесу на формування педагогічної культури; цілеспрямоване формування позитивної мотивації до педагогічної діяльності та стійкої потреби в саморозвитку педагогічної культури; упровадження системи наставництва та оптимальної сукупності форм і методів організації педагогічного процесу; орієнтація педагогічної практики на формування педагогічної культури магістрантів [204, с. 16].

Т. Тарасенко, аналізуючи професійну культуру фахівців-філологів, визначає низку педагогічних умов, які сприяють ефективності процесу формування професійно-педагогічної культури, а саме: забезпечення стійкої

позитивної мотивації студентів завдяки удосконаленню змісту навчання майбутніх учителів-філологів на основі структурно-логічного аналізу професійної культури як системи соціальних якостей, що забезпечує рівень трудової та професійної діяльності; упровадження в освітній процес підготовки студентів спецкурсу «Професійно-педагогічна культура вчителя-філолога» щодо цілеспрямованого формування компонентів професійної культури майбутнього фахівця; інтеграція змісту навчальних фахових дисциплін; дотримання логічної послідовності теоретичного та теоретико-практичного етапів формування професійної культури та здійснення педагогічного моніторингу, залучення студентів до активної педагогічної діяльності [188].

У процесі дослідження проблеми формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у освітньому процесі ЗВО Т. Спіріна визначає такі педагогічні умови, що сприяють ефективному функціонуванню розробленої авторської особистісно зорієнтованої технології, а саме: забезпечення безперервності, цілісності та інтегративності підготовки фахівців під час формування їхньої професійної культури; оволодіння сукупності психолого-педагогічних знань, цінностей та формування педагогічних умінь і навичок майбутніми соціальними педагогами відповідно до кваліфікаційних вимог фахівця; упровадження педагогічної технології – засобами спецкурсу; використання методів інтерактивного й активного навчання як засобів формування показників професійної культури, моніторинг показників ПК та спрямованість освітнього процесу на подальший їх розвиток [182, с. 11].

У процесі дослідження проблеми формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи під час магістерської підготовки науковець Р. Цокур зазначає, що означене утворення відбувається більш ефективно у спеціально організованих педагогічних умовах їхньої магістерської підготовки, з-поміж яких виділяє такі: забезпечення пріоритету технології педагогічного супроводу професійного саморозвитку тих, кого

навчають; поповнення навчальної інформації теорією педагогічної акмеології; ігрове моделювання ситуацій рефлексивної самоорганізації магістрантів при прогнозуванні та реалізації ними проектів свого особистісно-професійного зростання [201, с. 14].

Під професійним саморозвитком викладача вищої школи дослідниця розуміє: «процес формування його особистості, орієнтованої на найвищі досягнення у сфері педагогічної діяльності. Це процес, коли викладач свідомо, активно й самостійно формує свої соціальні відносини, визначаючи за їх допомогою власний «професійний життєвий простір», створюючи умови і перспективи для свого подальшого особистісно-професійного зростання завдяки чіткому усвідомленню двох складових професійного життя як суб'єктивної реальності: оточуючого його світу професійно-педагогічної культури та власного внутрішнього світу. Внаслідок цього відбувається сходження з адаптивного типу в реалізації ним своїх професійних відносин на рівні «професійного відтворення» до перетворювального – на рівні професійної життєтворчості» [201, с. 13].

Предметом дослідження В. Кравченко стали теоретичні засади та науково-методичне забезпечення модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури [85]. У процесі дослідження В. Кравченко наводить визначені чинники впливу на формування професіоналізму майбутніх викладачів у контексті модернізації їхньої професійної підготовки в умовах магістратури, що діють у тісному взаємозв'язку. До зовнішніх чинників впливу на формування ПК відносить: тенденції розвитку суспільства, конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, потреби соціуму, інформатизація, оновлення змісту й технологій навчання, творчу індивідуальність викладача-наставника, інформаційне освітньо-професійне середовище, педагогічну практику, науково-дослідну роботу тощо [85, с. 32]. До внутрішніх чинників зараховує природні здібності, педагогічний хист майбутніх викладачів вищої школи, усвідомлену необхідність професійної самореалізації в педагогічній діяльності, здатність

до самостійного оволодіння новими знаннями, професійну самосвідомість тощо [85, с. 32].

На основі дослідження та узагальнення теоретичних положень формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки розуміємо як *цілеспрямований процес та складне інтегроване особистісне утворення, для якого визначальною є позитивна мотивація щодо професійної діяльності, сформованість ґрунтовних знань та умінь, сукупність професійно важливих особистісних якостей, ціннісні орієнтації і настанови, морально-духовні та етичні норми поведінки, які сприятимуть більш ефективно та досконало здійснювати професійну діяльність.*

Отже, аналіз наукового фонду з проблеми досліджуваного конструкту засвідчив, що всі науковці наголошують на необхідності визначення педагогічних умов ефективного формування професійної культури відповідно до предмета дослідження. Спираючись на попередні наукові розвідки, схарактеризуємо та визначимо педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Висновки до першого розділу

Вирішення глобальних актуальних задач дошкільної педагогіки вимагало звернення до витоків освіти. Адже вона є частиною культури, тому було узгоджено принцип культурнеобхідності виховання із його соціальною спрямованістю. Відомо, що молода людина формується як особистість у певному культурному континуумі. У рамках культурологічного та компетентнісного підходів розглянуто проблему формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Наголошено, що компетентнісний підхід нині став базовим для вищої освітньої діяльності, бо спирається на ідею неподільної єдності особистісних якостей студента, його знань та умінь. Однак переконані, що це відбувається на перетині компетентнісного підходу та культурологічного, адже особистий досвід педагогічної діяльності майбутній фахівець здобуває, спираючись на світовий.

З'ясовано, що соціокультурні засади формування професійної культури майбутніх фахівців, на думку вищезгаданих науковців, імпліцитно зумовлені економічною глобалізацією; інтеграцією професійної освіти людини з організацією виробничої праці та сучасними ринковими інституціями; переходом цінностей ринкової економіки із субкультурного стану в узагальнений стан сучасного суспільства; інтенсивною освітньою та професійною інтеграцією педагогів в європейські освітні та виробничі структури; потребами суспільства у фахівцях, здатних виступати в якості суб'єкта сучасної виробничої, наукової та трудової культури, в інноваторах, які створюють інтенсивні технології із тими новими вимогами до підготовки молоді за канонами сучасної професійної культури.

У процесі теоретичного дослідження було проаналізовано основні філософські аспекти сутності й ролі поняття професійної культури (елементи загальної системи категорій філософії освіти): онтологічний статус професійної культури як визначальної характеристики професійної діяльності фахівця та важливого аспекту його людського буття, гносеологічний статус професійної культури – більш глибоке усвідомлення сутності діяльності та логіки її здійснення, аксіологічний статус – усвідомлення людиною соціальної значущості своєї фахової діяльності, її визнання одним із істотних життєво ціннісних чинників, що власне виступає основним індикатором рівня розвитку особистості фахівця та його професійної культури, тобто полягає в значному підвищенні суспільної цінності фахівця, якому вона притаманна, та морально-етичний статус професійної культури, що передбачає ставлення людини до своєї діяльності,

глибоке відчуття особистісної відповідальності перед людьми і своєю совістю, перед нинішніми й майбутніми поколіннями за можливі результати й наслідки цієї діяльності, що вимагає його постійного самонавчання з метою підвищення професійної компетенції, а відтак, і професійної культури.

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури забезпечив можливість визначити сутність поняття професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки як складне інтегроване особистісне утворення, для якого характерна позитивна мотивація щодо професійної діяльності, сформованість ґрунтовних знань та умінь, сукупність професійно значущих особистісних якостей, ціннісні орієнтації і настанови, морально-духовні та етичні норми поведінки, які сприятимуть більш ефективно здійснювати професійну діяльність.

Професійна культура майбутнього фахівця дошкільної освіти – один із головних компонентів загальної педагогічної культури особистості, виражений у різних способах педагогічного спілкування, що передбачає засвоєння фахових знань, розвинену професійну культуру кожного педагога, чіткі світоглядні позиції, відповідну культуру мислення, ясне бачення ним актуальних проблем освіти, а також формування професійної компетентності, необхідної для участі в педагогічній діяльності, першою ланкою якої є дошкільна освіта.

До структури професійної культури фахівця входять такі обов'язкові компоненти: фахові знання й уміння, культура професійної поведінки, педагогічна творчість, педагогічна техніка, педагогічний такт, професійне мислення, професійний інтерес, професійні знання, уміння, навички й здібності, професійний досвід, мовленнєвий етикет, професійний світогляд, професійна майстерність, адаптованість до професійного середовища.

Поділяємо думку вищевказаних науковці, що виховний потенціал педагога-вихователя закладу дошкільної освіти є сублімацією його розвиненої професійної культури, у межах розвитку і функціонування якої

міцніє «культурно-виховне поле» педагога, що уможлиблює повноцінну взаємодію виховуючого з вихованцями, наповнюючи її культуротворчим змістом.

Узагальнюючи власний досвід та спираючись на проаналізовані наукові дослідження, важливим, на наш погляд, є підхід, у відповідності до якого основу професійної культури викладачів закладу вищої освіти в аксіологічному аспекті складають педагогічні цінності, що виступають як відносно стійкі орієнтири, з якими педагоги співвідносять своє життя й педагогічну діяльність.

Результати дослідження, представлені в першому розділі, викладено в публікаціях автора [186], [216].

РОЗДІЛ 2

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Педагогічні умови ефективності процесу формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

Особливе місце у формуванні професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти відводиться педагогічним умовам, що позитивно впливають на їхній професійний рівень підготовки, сприяють удосконаленню їхньої діяльності й творчій самореалізації.

Із огляду на важливість вирішення зазначеної проблеми в сучасному науково-педагогічному просторі, вважаємо за доцільне визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців ДО.

Окреслимо передусім поняття «умова».

Зазначимо, що науковці по-різному дефінують поняття «умова» та «педагогічні умови». Подається кілька визначень щодо сутності цих понять. По-перше, умова трактується як необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь. По-друге, це обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь. По-третє, правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь. По-четверте, це правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь. Тобто це сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [33; с. 1295].

Умова – це філософська категорія, у якій відображено універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує.

Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої. Ці зазначені категорії мають важливе методологічне значення для пізнавальної та практичної діяльності [197, с. 703-704].

У дослідженні під педагогічними умовами розуміємо *створення комплексу взаємопов'язаних та взаємодієвих форм, методів, засобів, обставин в освітньому процесі, що матимуть ефективний вплив на формування професійної культури майбутніх фахівців ДО під час магістерської підготовки у ЗВО.*

Убачаємо, що досягненню високого рівня професійної культури майбутніх фахівців ДО, на нашу думку, може сприяти здійснення, розроблення та реалізація педагогічних умов, що складаються із сукупності взаємопов'язаних між собою компонентів та розробка шляхів їх формування й удосконалення.

Педагогічними умовами було обрано:

- наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців ДО на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність;
- набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки;
- занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості.

Схарактеризуємо кожну з означених педагогічних умов.

Перша педагогічна умова – *наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців ДО на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність, пов'язану з процесом мотивації майбутньої професійної діяльності та її культурного складника.*

Чітке усвідомлення значущості формування професійної культури майбутніми фахівцями ДО у процесі магістерської підготовки сприятиме

забезпеченню високої якості професійного навчання, що проявляється у ціннісному ставленні фахівця до майбутньої професії.

Вихователь закладу дошкільної освіти є не тільки носієм сукупності знань, навичок і умінь, а є суб'єктом професійно-педагогічної діяльності, який володіє педагогічною діяльністю в цілому, утримує її предметність у різноманітних мінливих ситуаціях, здатний до побудови своєї діяльності, її зміни та розвитку. Іншими словами, фахівець дошкільної освіти здатний до саморозвитку, що передбачає активне якісне перетворення свого внутрішнього світу. Саморозвиток лежить в основі професійного розвитку як динамічного й безперервного процесу самопроекування особистості [152].

На формування професійної культури майбутнього фахівця впливають не тільки особливості самої професії, а й інші чинники. Серед них можна виділити зовнішні та внутрішні, об'єктивні та суб'єктивні, більш і менш значущі, особистісні та соціальні. Загальна культура педагога є точкою відліку його кваліфікації і професійного зростання, де ядром загальної культури особистості є освіченість та вихованість, що проявляється у їх гармонійній єдності. Показником загального розвитку педагога-вихователя є рівень його пізнавальних процесів: сприйняття, мислення, уваги, пам'яті, уяви тощо [70].

Активізація пізнавальної діяльності студентів дошкільного фаху, що являє собою мотиваційно-ціннісну сферу особистості, та формування у них позитивного мотиву до цілеспрямованого процесу оволодіння майбутньою професією передбачає створення ситуацій успіху під час професійної підготовки студентів. Успішність навчальної діяльності студентів досягається за допомогою мотиваційної сфери, у якій присутня мета досягнення, що проявляється через формування плану дій, що виступає безперечним чинником організації діяльності та забезпечує її ефективність.

Адже студент ставить перед собою цілі у процесі навчання, регулює та оцінює його успішність, що на початку проявляється у зовнішньому ставленні до навчально-пізнавальної діяльності, де згодом внутрішній рівень

мотивації відображає потребу студента в розвитку та продуктивній реалізації свого творчого потенціалу. Пізнавальний процес слугує системоутворювальним чинником успіху студента на створення відчуття відповідальності за власну поведінку, що проявлятиметься власними стараннями та ретельністю, а не зовнішніми чинниками, такими, як легкість завдань чи везіння.

Проте особливу увагу студентів потрібно зосередити на ступені усвідомленості потреби поповнювати свої знання щодо культурного рівня майбутнього фахівця та створити спеціальні заходи щодо стимулювання успіху до навчальної діяльності, підтримувати їхню впевненість у собі, стимулюючи тим самим внутрішню мотивацію. Завдяки цьому усунеться одна з найпоширеніших причин негативного ставлення до навчання та невдачі у вирішенні навчальних завдань.

Необхідно передбачити розподіл навчально-методичного матеріалу різного рівня складності відповідно до урахування індивідуально-психологічних та особистісних характеристик (особливостей) для груп студентів з різною базою підготовки, різними навичками виконання розумових операцій та рівнем інтелектуального розвитку. Тобто створити необхідні умови для того, щоб у студентів дошкільного фаху в процесі їхньої освітньої діяльності виникла внутрішня мотивація, що виходить із глибинних потреб самої особистості, проявляється у її інтересах, збігається з ціннісними настановами, приносить радість та задоволення, зникає напруженість, що позитивно впливає на їхній емоційний стан, процес та результат навчання [126].

Отже, цілеспрямоване формування професійної мотивації сприятиме своєрідному поєднанню студентів із процесом та результатами навчання, безпосередньо впливатиме на їхній особистісний розвиток упродовж усього навчання у ЗВО та подальше професійне становлення завдяки запуску механізму професійного самовизначення та саморозвитку.

З'ясуємо насамперед поняття «мотив» і «мотивація». Звернімося до термінологічних, передусім психологічних, джерел, у яких мотив

визначається як: «спонукальна причина дій і вчинків людини (те, що штовхає до дії). Мотив є важливим компонентом структури людської діяльності, без якого неможливо розкрити її психічну природу» [83, с. 94]; «мотив – спонукання до діяльності, що пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта; 2) предметно-спрямована активність певної сили; 3) спонукає та визначає вибір спрямованості діяльності предмет (матеріальний або ідеальний), завдяки якому вона здійснюється; 4) усвідомлювана причина, що лежить в основі вибору дій та вчинків особистості» [87, с. 209]; «мотив – це спонукальна причина дій і вчинків людини. Основою мотиваційної діяльності є її різноманітні потреби. Внаслідок усвідомлення і переживання потреб первинних (природжених) і вторинних (матеріальних і духовних) у людини виникають певні спонуки до дії, завдяки яким ці потреби задовольняються» [48, с. 295].

Психолог В. Ковальов подає таке визначення мотиву: «Мотиви усвідомлені, що є властивістю особистості спонукання до поведінки і діяльності, що виникають при вищій формі відображення потреб» [117, с. 440].

Окреслимо насамперед поняття «мотивація». Звернімося до термінологічних, перш за все психологічних джерел, у яких мотивація визначається як: «мотивація – система мотивів, яка визначає конкретні форми діяльності або поведінки людини. Всебічне розкриття причин, яким пояснюється та чи інша поведінка людини, її дії і вчинки, неодмінно передбачає аналіз тих психологічних моментів, якими вони визначаються, тобто аналіз сукупності мотивів, якими зумовлюється конкретна поведінка [83, с. 95]; «спонукання, що викликають активність організму та визначають її спрямованість [87, с. 210]; «система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [48, с. 295].

Отже, враховуючи дослідження з психології, можемо вважати, що мотивація є стрижнем психології особистості, зумовлює особливості, поведінку та діяльність особистості. Будучи стрижнем психології

особистості, мотивація активізує спрямованість, характер і здібності особистості, надаючи ним вирішального значення [117].

Друга педагогічна умова – *набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки.*

Визначимося передусім з поняттям «досвід», який розглядається як: «сукупність знань, умінь і навичок, які здобуваються у процесі практики; практика – школа життя; уся сукупність чуттєвих сприйнять, що набуваються в процесі взаємодії людини з довкіллям, у процесі спілкування з іншими людьми, і є основою всіх знань про матеріальний світ [118, с. 824]; «результат взаємодії людини з об'єктивним світом, що передбачає набуття форм, методів, прийомів практичної діяльності, ознайомлення із законами і закономірностями людської діяльності [59, с. 204].

Оскільки досвід набувається насамперед у процесі практики, з'ясуємо дефініцію поняття «практика» за термінологічними джерелами. Отже, практика – це: «діяльність людини (матеріальна, чуттєво-предметна, цілевизначальна, педагогічна, професійна тощо), змістом якої є перетворення природних і соціальних об'єктів, що є підґрунтям розвитку суспільства і критерієм істини» [78, с. 261]; «зумовлена специфікою соціального буття цілеспрямована, чуттєво-предметна діяльність людей, змістом якої є перетворення природи й суспільства, специфічно людська форма життєдіяльності, спосіб буття людини у світі» [48, с. 373].

Серед розмаїття практик виокремлюють педагогічну практику та її різновиди (ознайомлювальна, навчальна, переддипломна, організаційна, методична, асистентська тощо).

У професійній підготовці майбутніх педагогів усіх освітніх галузей вона є одним із основних компонентів майбутньої професійної діяльності. Педагогічна практика є системоутворювальним компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти й передбачає включення студента в реальний педагогічний процес (дошкільного чи вищого)

навчального закладу та оволодіння ним необхідними вміннями й навичками педагогічної діяльності під керівництвом викладацького складу навчального закладу [78, с. 261].

Метою педагогічної практики є оволодіння майбутніми фахівцями сучасними методами й технологіями, формами організації в галузі їхньої майбутньої професійної діяльності, формування в них професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в певній галузі [78, с. 60].

Невід'ємним складником системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців ДО є педагогічна практика, що входить до циклу професійно-практичної підготовки студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» денної та заочної форм навчання. Кваліфікацію, яку здобувають майбутні фахівці дошкільної освіти: «Викладач дошкільної педагогіки і психології. Організатор дошкільної освіти. Керівник гуртка іноземної мови (англійської) дошкільного навчального закладу», тобто магістр дошкільної освіти у галузі «Іноземна мова (англійська) може обіймати посади вихователя дітей дошкільного віку та керівника гуртка з іноземної мови (англійської) у закладі дошкільної освіти [127].

У нормативній частині навчального плану на навчальні дисципліни циклу практичної підготовки відведено 50 кредитів – 1500 годин (41,7 %). Практична підготовка складає 30 %, на яку відведено 15 кредитів – 450 годин, із них: 9 кредитів – 270 годин – асистентська практика (18 %); 6 кредитів – 180 годин – організаційно-виробнича практика в ДНЗ (12 %) [127, с. 9].

Організацію педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта» передбачено Законом України «Про вищу освіту», «Положенням про організацію освітнього процесу у закладах вищої освіти» [138]. Педагогічна практика студентів факультету дошкільної освіти здійснюється на науково-

теоретичній та методичній основі, що закладається у процесі підготовки фахівців зі спеціальності «Дошкільна освіта» [127, с.10].

Керівництвом закладу вищої освіти розроблено наскрізну програму з педпрактики для студентів дошкільного фаху денної та заочної форм навчання, що базується на «Положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України». На основі наскрізної програми та згідно з навчальним планом розроблено навчальну робочу програму та методичні рекомендації щодо організації методично-виробничої практики в ДНЗ та асистентської практики [127].

Методично-виробнича практика в ЗДО проводиться на першому році навчання, II семестр (2 тижні) денної форми навчання, метою якої є розвиток у студентів умінь застосовувати в практичній діяльності знання з основ теорії педагогіки, психології та методики навчання іноземної мови у ДНЗ, усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти професійної значущості цих знань, виховання потреби постійного удосконалення професійних знань, умінь, навичок та їхньої педагогічної майстерності [127].

Асистентська практика проводиться на другому році навчання, III та IV семестри (6 тижнів) денної та заочної форм навчання, метою якої є формування практичних умінь та навичок для виконання професійних завдань у якості асистента чи викладача; формування умінь професійного та педагогічного спілкування зі студентською аудиторією; виховання у майбутніх магістрів морально-етичних якостей викладача вищої школи, індивідуального творчого стилю професійної діяльності, потреби в самоосвіті; розвиток професійно значущих якостей особистості тощо [127, с. 11].

Метою виробничої практики є ознайомлення студентів, майбутніх фахівців ДО, безпосередньо в установі, організації, на підприємстві з виробничим процесом (із системою освітньої роботи вихователів ЗДО) та напрацювання фахових компетентностей, підвищення власної кваліфікації; поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих студентами в

процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін (встановлення й поглиблення зв'язку теоретичних знань студентів спеціальності «Дошкільна освіта» з педагогічним процесом); відпрацювання вмінь і навичок з педагогічної професії та спеціальності, вироблення професійних умінь, необхідних вихователю у роботі з дітьми дошкільного віку; формування у майбутніх фахівців ДО психологічної готовності до майбутньої професійно-педагогічної діяльності; розвиток необхідно важливих особистісних та професійних якостей [127].

Тобто в процесі проходження виробничої практики студент може з'ясувати для себе, наскільки правильно він обрав сферу своєї подальшої професійної діяльності, відчуті суперечності між його власним та необхідним запасом знань, умінь та навичок для подальшого ефективного використання в роботі з дошкільниками.

Зазначимо, що до складу поняття «педагогічна практика майбутніх фахівців ДО» (майбутніх магістрів) та поняття «досвід педагогічної діяльності» входить і розвиток професійно-значущих особистісних якостей, педагогічної етики, мовленнєвого етикету, педагогічної техніки та такту, що є складниками професійної культури майбутніх фахівців ДО, та вміння здійснювати саморегуляцію психічного стану та поведінки в процесі професійної діяльності.

Саморегуляцію розуміємо, як доцільне функціонування живих істот різних рівнів організації та складності. Звертаючись до словникових джерел, з'ясуємо, що під саморегуляцією розуміють «здатність людини керувати собою на основі сприймання й усвідомлення актів своєї поведінки та власних психічних процесів. Це процес регулювання окремих видів власної активності чи діяльності в цілому, психологічні механізми якої формуються в ході становлення особистості» [48, с. 413].

Психічну саморегуляцію розглядаємо, як один із рівнів регуляції активності поведінки особистості, у якій виражається специфіка засобів відображення й моделювання дійсності, що реалізується і здійснюється в

єдності своїх енергетичних, динамічних і змістово-значеннєвих аспектів. За В. Шапаром, саморегуляція здійснюється за такими структурними компонентами:

- прийнята суб'єктом мета його довільної активності;
- модель визначених педагогічних умов діяльності;
- програма власне виконавчих дій у процесі професійної діяльності;
- система критеріїв і показників професійної діяльності;
- інформація щодо реально досягнуті результати;
- оцінка відповідності реальних результатів критеріям успіху;
- рішення про необхідність і характер подальшого коригування діяльності [205, с. 448-449].

Саморегуляція здійснюється різними психічними засобами, як-от: почуттєво-емоційними, вольовими, уявленими, понятійними, психофізіологічними тощо.

Результативність професійної педагогічної діяльності майбутніх фахівців ДО багато в чому визначається ступенем розвиненості їхньої емоційно-вольової сфери, багатством і «дисципліною» почуттів, тобто вмінням стримувати себе, не піддаватися настрою, прислухатися до голосу розуму (емоційна культура, або культура почуттів, що представляє собою адекватне реагування на довколишню дійсність), що є проявом їхньої професійної культури.

Це дає можливість у процесі дослідження більш ефективно працювати над формуванням у майбутніх фахівців ДО умінь регулювати свій емоційний стан, приймати найбільш правильні рішення у спонтанних ситуаціях, що можуть траплятися в процесі професійної діяльності.

Педагогічний процес у ЗДО є емоційно напруженим та вимагає від педагога володіння вмінням регулювати свій стан, оскільки емоційний компонент проявляється в емоційній сфері його особистості, що може активізувати або, навпаки, гальмувати педагогічну діяльність. Емоційна напруженість у педагогічній діяльності вихователя ЗДО може

характеризуватися переживанням негативних емоцій, виснаженням нервової системи й надмірним збудженням, що призводить до прояву неспроможності стримувати свої емоції у складних життєвих чи педагогічних ситуаціях та заважає передусім швидко приймати правильні, адекватні рішення. Прийняття рішень проявляється насамперед у керуванні фахівцем своїм внутрішнім світом і станом, тобто виражається в саморегуляції особистості [135].

Емоційна саморегуляція фахівця проявляється в системі розумових дій, спрямованих на активізацію чи стабілізацію емоційних процесів. Її об'єктами виступають: стан настрою (депресія, засмучення, поганий настрій, хвилювання тощо) чи емоційні реакції (нервові занепокоєння, гнів, страх, обурення тощо). Тому розумові дії слугують ефективним засобом усунення таких емоційних переживань, спрямованих на формування почуттів душевного комфорту, емоційної стабільності, що допомагають фахівцю керувати своїм настроєм та безпосередньо мати вплив на нього [135].

Психологічна саморегуляція проявляється не стільки в умінні знімати напруження, скільки в здатності викликати впевненість у собі, відчуття стриманої сили (стриманості), активності, що полягає в оволодінні своїми почуттями, переживаннями, увагою тощо; проявляється в умінні змінювати свій емоційний стан, стримувати роздратування та гнів, образу; проявляти доброзичливість, робочий настрій та спокій. Рефлексія стресових ситуацій дозволяє особистості керувати собою, де самоконтроль можливий тільки завдяки осмисленню наслідків своїх дій [135].

Тобто саморегуляція психофізичного самопочуття проявляється в здатності фахівця самостійно регулювати свій психічний та фізичний стан, почуття та емоції, що відображається на професійній культурі і вимагає володіння педагогічною технікою, що розглядається як система емоційно виразних засобів та прийомів (голосових, мімічних тощо), які забезпечують технологію педагогічної діяльності та допомагають фахівцю більш повно реалізувати свій творчий потенціал і досягти високого рівня неповторності

індивідуального стилю діяльності [135]. Педагогічна техніка як сукупність професійних умінь сприяє гармонійному поєднанню внутрішнього змісту діяльності фахівця ДО та зовнішнього його вираження [211].

Структура педагогічної техніки складається із внутрішньої (створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування педагога на майбутню діяльність завдяки впливу на розум, почуття та волю) та зовнішньої техніки (виявлення внутрішнього стану вихователя через його анатомо-фізіологічний апарат – рухи м'язів обличчя, рук і тіла та їх пластики, мовлення в їх гармонійній єдності; що й допомагає вихователю ЗДО більш виразно відображати свій внутрішній стан, думки, почуття) відповідно до мети їх використання [211].

Зазвичай за допомогою слів передається в основному інформація, а за допомогою жестів – різне ставлення до цієї інформації, тому подекуди вони призводять до заміни слів (жести можуть замінити й слова).

Незалежно від рівня культури мовця слова й жести настільки залежать одні від інших, що добре підготовлена людина може сказати, який саме жест чи який саме рух робить інша людина, не бачачи її, а тільки чуючи її слова [211, с. 5]. Знання особливостей зовнішнього вияву емоційних станів, відображених у міміці й пантоміміці, важливе як для правильного розуміння внутрішнього світу дошкільників, так і для розвитку вміння правильно передавати вихователем своє ставлення.

Основними складниками невербальної педагогічної техніки є міміка, пантоміміка, візуальний контакт та міжособистісний простір. За допомогою міміки, що передає індивідуальність обличчя педагога-вихователя, можна спостерігати ситуативно обумовлені прояви його емоцій: очі, погляд, обличчя фахівця – можуть сказати більше ніж його слова. Встановленню довірливого контакту з дітьми дошкільного віку сприяє природна і виразна міміка педагога-вихователя, здатність виразу його обличчя передавати небайдужість, інтерес до предмета обговорення, до дошкільників, зацікавленість у співпраці з ними [211, с. 5].

Отже, оволодіння навичками та вміннями емоційної саморегуляції діяльності майбутніх фахівців ДО у системі, тобто в розвитку його педагогічної техніки, проведення для них психологічного тренінгу, найбільш ефективно сприятимуть формуванню професійної культури.

Наступним компонентом професійної культури майбутніх фахівців ДО є дотримання ним мовленнєвого етикету, який також набувається в процесі педагогічної практики та життєвого досвіду.

Мовленнєвий етикет розуміємо як мікросистему національно-специфічних стереотипних стійких формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення контакту співрозмовників. Мовленнєвий етикет орієнтує на ті правила мовлення, завдяки яким досягається ефективно спілкування [165, с. 155].

Необхідно звернутися до наукового досвіду науковців, де мовлення вихователя закладу дошкільної освіти вважається зразком та результатом розвитку мовлення дітей дошкільного віку, формування у дошкільників культури мовленнєвого спілкування. Складниками культури мовленнєвого спілкування особистості є культура мовлення, виразність мовлення та мовленнєвий етикет [22; 27].

Мовленнєвий етикет є невід'ємним складником професійної культури майбутніх фахівців ДО, він набувається як у процесі життєвого і педагогічного досвіду, так і в процесі професійної підготовки [22].

Складником професійної культури педагога і, зокрема, фахівців дошкільної освіти є педагогічний такт, почуття міри в педагогічній діяльності в спілкуванні з дітьми, з колегами, батьками тощо. Педагогічний такт ґрунтується на глибокому розумінні психології особистості тих, з ким педагог спілкується, врахуванні вікових та гендерних особливостей, доброзичливому, уважному, толерантному до них ставленні. Усі ці особистісні якості й складники професійної культури були задіяні в процесі виробничої та асистентської практик майбутніх фахівців дошкільної освіти [22; 27].

Третьою педагогічною умовою було обрано – *занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості.*

З'ясуємо сутність основних понять, пов'язаних з реалізацією означеної педагогічної умови.

Студенти в процесі фахової підготовки у ЗВО закономірно залучаються до науково-дослідної роботи як органічного складника, базового елемента і рушійної сили професійної підготовки майбутніх фахівців.

Слово «студент» – означає «той, хто навчається у вищому спеціальному закладі освіти, хто шукає і здобуває знання». Завдання закладів вищої освіти – забезпечити їм таку можливість.

З'ясуємо насамперед поняття «активність» і «активізація». Звернімося до термінологічних джерел, у яких активність особистості визначається, як «здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння нею багатств матеріальної і духовної культури» [48, с. 25]. Поняття «активізація» визначається, як «спонукання когось, чогось до діяльності, активніших дій; більший вияв чогось» [193].

Підготовка кваліфікованих фахівців у закладах вищої освіти України здійснюється за освітніми рівнями (ступеневою освітою) згідно з відповідними освітньо-професійними програмами. Повна вища освіта завершується освітнім ступенем «магістр». Схарактеризуємо його [143].

«Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-

наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків» [143, с. 32].

Магістр повинен мати широку ерудицію, фундаментальну наукову базу, володіти методологією наукової творчості, сучасними інформаційними технологіями, методами отримання, обробки, зберігання і використання наукової інформації, бути спроможним до плідної науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності [143].

Підготовка магістра завершується захистом магістерської роботи [157].

Наукова дослідна діяльність дозволяє студентам найбільш повно виявити свою індивідуальність, сприяє розвитку пізнавального наукового інтересу, навчає дискутувати, обґрунтовувати свою думку. Тому завданнями вищої школи є залучення магістрантів до активної науково-дослідної роботи.

Сучасне поняття «наукова дослідна робота студентів (НДРС), як зазначає О. Резван, містить у собі два взаємопов'язані компоненти: навчання студентів (магістрантів) елементарних умінь дослідницької діяльності та проведення наукових досліджень студентами (магістрами) під керівництвом професорсько-викладацького складу кафедр [154, с. 132].

Зазначимо, що НДРС у процесі магістерської підготовки здійснюється двома способами: а) форми наукової роботи, які є обов'язковими для виконання кожним студентом за відповідно визначеним обсягом годин та оцінкою (реферати, курсові, дипломні роботи (магістерські); б) дослідження, які виконуються студентами (магістрантами) за рахунок їхнього вільного часу і визначають особистісний вибір науково-дослідної роботи з конкретної дисципліни (наукові гуртки, творчі наукові групи, конференції, круглі столи, олімпіади, конкурси наукових робіт (стаття, оформлене наукове дослідження, гранти, виставки тощо).

У дослідженні майбутні фахівці ДО (магістранти) залучаються до іншого виду науково-дослідної роботи з проблеми «Формування професійної культури в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти».

Завданнями організації науково-дослідної роботи стали:

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- прищеплення майбутнім фахівцям ДО навичок самостійної науково-дослідницької діяльності, задля досягнення високого рівня професіоналізму [157].

Основними принципами організації науково-дослідної роботи майбутніх фахівців ДО виступили: принцип науковості, який вимагав добирати матеріал для дослідження відповідно до структури побудови певної форми наукової роботи, розділів досліджуваної теми, достатньою мірою висвітлював її сучасні досягнення; принцип спрямованості наукового дослідження на єдиний результат (дипломну чи магістерську роботу); принцип зв'язку з життям, який передбачав дослідницьку роботу студента (магістранта) над темою, що пов'язана з найактуальнішими проблемами сучасної педагогічної науки з урахуванням індивідуальних особливостей студентів-дослідників, їхніх інтересів, уподобань, здібностей, можливостей; принцип активності та свідомості виконання наукового дослідження, ініціативності й самостійності в науковому пошуку з досліджуваної теми; принцип глибини та міцності формування науково-дослідницьких умінь щодо завершення наукового дослідження, узагальненнях і висновках, зроблених самостійно студентами [154].

У процесі дослідження буде реалізована означена педагогічна умова з проблеми «Формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти професійно-педагогічної культури». Безсумнівно, усі представлені сукупно умови впливають на результативність та ефективність процесу формування професійної культури майбутніх фахівців ДО, мають істотний вплив на перебіг зазначеного процесу, системний характер, чітку і визначену структуру та враховують особливості професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Надалі вбачаємо необхідність змоделювати процес формування ПК майбутніх фахівців дошкільної освіти під час магістерської підготовки в освітньому процесі закладу вищої освіти.

2.2. Обґрунтування моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки

У державних нормативних документах: Закону України «Про освіту» (2017 р.) [147] та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) [146] наголошено щодо «підготовки нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їхнього професійного та загальнокультурного рівня». На підставі вищезазначеного постає потреба розробити та впровадити в освітній процес ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців ДО за ОС «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта», моделі формування професійної культури студентів. Особливу значущість цей процес має сьогодні, в умовах докорінного реформування системи освіти в Україні. Тобто, використовуючи напрацювання з методики моделювання, мобілізувавши невикористані резерви з теоретичних узагальнень окресленого кола проблеми підготовки майбутніх педагогів, вивчивши зміст навчально-методичних матеріалів з професійної підготовки майбутніх фахівців ДО, було розроблено модель, спрямовану на формування у них високого рівня професійної культури.

Звернімося до дефініції «модель». Ще 1963 р. В. Штофф сформулював сутність поняття «модель», як «мисленнево уявну або матеріально реалізовану систему, що, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінювати його так, що його вивчення надає нову інформацію про цей об'єкт» [210]. У 90-х роках ХХ ст. І. Новик та А. Ляпунов окреслили три ознаки моделі: 1) вона перебуває у певному об'єктивному співвіднесенні з об'єктом, що пізнається; 2) модель до певної

міри має здатність замінювати об'єкт; 3) дає можливість отримувати інформацію власне про модельований об'єкт [119].

У словникових джерелах модель визначається, як: 1) певний образ, що слугує орієнтиром під час перетворень педагогічної дійсності (з обов'язковою вказівкою на її умови та межі); 2) спосіб педагогічного дослідження, що використовується для підтвердження або спростування ідеї щодо узгодження різних елементів обраного педагогічного об'єкта [119]. Крім того, моделювання допомагає спроектувати якусь галузь знань, умінь, здатностей учасників педагогічної системи. У результаті дослідники отримують знання про те, що має бути сформовано, співставивши із тим, що реально формується і що треба сформувати, кваліфікують педагогічну систему, пропонують шляхи для її удосконалення. «Моделювання – це один із методів пізнання і перетворення світу, який дістав особливо широке поширення з розвитком науки, що зумовив створення нових типів моделей, які розвивають нові функції самого методу. Модель – це система, дослідження якої служить засобом одержання інформації про іншу систему» [48, с. 290].

У дослідженні виходили з положень, що теоретична модель ФПК повинна відображати:

1) основні вимоги відповідно до сучасного стану та контексту нової освітньої парадигми, що висуваються суспільством до якості освітньо-професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта»;

2) загальну мету;

3) наявність наукових (методологічних) підходів та принципів;

4) змістовне та структурне наповнення;

5) цілеспрямовану організацію підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування професійної культури;

6) основні компоненти, критерії та рівні сформованості професійної культури;

7) методи, форми та засоби, що сприятимуть формуванню та підвищенню професійної культури особистості.

У дослідженні моделлю будемо вважати самостійний об'єкт, що певним чином узгоджується, але не є абсолютно тотожним із досліджуваним об'єктом (хоча він здатний його замінити), що дозволяє отримати певну інформацію про нього, тому дає підстави доходити висновків про смислову структуру об'єкта, що вивчається. Оскільки неможливо побудувати ідеальну модель, тому запропонована модель формування професійної культури майбутніх фахівців ДО є лише теоретичним інструментом і не є чітко детермінованою та незмінною, тож не обмежує індивідуальність педагога переліком особистісних та професійних вимог, водночас, дозволяє досить ефективно вирішувати наявні та стратегічні задачі, пов'язані з досягненням розвиненої професійної культури у майбутніх вихователів ЗДО.

Під моделлю формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти розуміємо теоретично обґрунтоване схематичне зображення, що розкриває структуру, зміст, методи та послідовність цілеспрямованого формування професійної культури під час підготовки майбутніх фахівців ДО в освітньому процесі ЗВО.

Теоретичну модель розроблено відповідно до запропонованих та обґрунтованих педагогічних умов у процесі проведення формувального етапу експерименту, у межах якого здійснювалася поетапна цілеспрямована робота з формування професійної культури майбутнього фахівця ДО у процесі магістерської підготовки (див. рис. 2.1).

Теоретичними засадами побудови моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти виступили методологічні принципи, як-от: принцип розвитку, об'єктивності, доказовості, неперервності, науковості, цілісності, детермінізму, активної діяльності особистості, саморефлексивності, принцип партнерства та співпраці викладачів та студентів, соціокультурної відповідності, інтеграції, культуровідповідності, професійно-педагогічного самовдосконалення, ситуативності, виробничо-професійної спрямованості.

Принцип неперервності (розвитку) полягає в долученні студентів до процесу професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, до постійного забезпечення сприятливих умов для їхнього загального та професійного становлення й розвитку протягом усього навчання у закладі вищої освіти та в подальшій професійній діяльності, розширення культурного потенціалу та загальнолюдських цінностей до успішного розв'язання професійних завдань сучасності [202].

Принцип саморефлексивності. Необхідним компонентом підготовки фахівців освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» є проходження педагогічної практики у процесі навчання у ЗВО. Метою виступає оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та устаткуванням у галузі їх майбутньої професії, формування в них, на базі одержаних знань, професійних умінь і досвіду прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності. За цим принципом студент може самостійно визначити, наскільки він готовий до майбутньої педагогічної діяльності на саморефлексивній основі [202].

Принцип об'єктивності виражає відносини між об'єктом і суб'єктом управління як процес пізнання та самопізнання суб'єктом реального об'єкта, тобто процес пізнання законів його функціонування і розвитку, вибір засобів, методів, прийомів управлінської діяльності з метою збереження стабільності, життєвості та усталеного розвитку об'єкта, вибір такої моделі його розвитку, який би максимально відповідав його природі та тенденціям [126].

Принцип соціокультурної відповідності, що історично виражався двома принципами, а саме: культуровідповідності та природовідповідності (задатки дитини, внутрішня організація тощо). Закони й закономірності середовища (природного й соціального) в його формі відображаються у вимозі відповідності спрямування змісту освіти та змісту культури. Культура розглядається як основа наук (гуманітарних та природничих), основ техніки і

виробництва, педагогіки, досвіду практичної діяльності, релігії, звичаїв і традицій, філософії, моралі тощо. Принцип культуровідповідності передбачає нерозривний зв'язок виховання з культурними надбаннями людства, особливості розвитку та становлення національної культури та її взаємозв'язок із загальнолюдською культурою [126].

Принцип науковості. Актуалізація теми формування професійної культури студентів зумовлена, у першу чергу, соціальним замовленням суспільства, зокрема, оприлюдненням низки законодавчих актів в освіті реформаційного характеру. У законі України «Про освіту» зазначено: «Освіта – основа інтелектуального, духовного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорука розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою [147, с. 1].

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої суспільної цінності, розвиток її розумових і творчих здібностей, професійних знань і компетентностей, забезпечення її успішної соціалізації у мінливих соціальних умовах, сприяння розвитку особистостей, готових до свідомого суспільного вибору, діяльності в умовах громадянського суспільства заради примноження інтелектуального і культурного потенціалу українського народу і забезпечення сталого людського розвитку в Україні» [147, с. 1].

Тобто, вищевказаний принцип спирається на закономірний зв'язок між змістом науки і навчальною дисципліною, вимагає безпосереднього розвитку у майбутніх фахівців дошкільної освіти умінь і навичок наукового пошуку, уміння студентів вести наукову полеміку й доводити свою точку зору, раціонально використовувати наукову літературу та ознайомлення їх зі способами наукової організації праці [202].

Принцип ситуативності характеризується тим, що освітній процес будується на ситуаціях, що передбачають самостійні визначення студентів та пошук їх розв'язання. Ефективною є освітня ситуація, коли студенту надається можливість ознайомлення з декількома аналогічними зразками

людської творчості, (як культурний аналог його продукту), щоб викликати мотивацію, забезпечити його діяльність в напрямку пізнання освітніх об'єктів та розв'язання пов'язаних з ними проблем [202].

Принцип виробничо-професійної спрямованості передбачає те, що освітній процес ЗВО має чітку професійну спрямованість, передбачає вихід за межі навчальної діяльності студентів і пізнавальної мотивації, актуалізації необхідних для майбутнього фахівця професійних мотивів, вироблення професійно значущих якостей та розвитку фахових здібностей особистості. Тобто перехід від освітньої до професійної діяльності студента, що засвоюється в процесі систематичного й цілеспрямованого навчання у ЗВО, спрямований на становлення особистості майбутнього фахівця.

Відповідно до вищезазначеного актуальним постає принцип активної діяльності особистості, який полягає в тому, щоб досягти поставленої мети (цілей, бажаного результату), студент самостійно визначає мотивацію своєї діяльності. Перебуваючи під впливом комплексу зовнішніх та внутрішніх мотивів, він обирає головний з мотивів, який перетворюється на мету його діяльності, спрямованої на її досягнення.

Принцип професійно-педагогічного самовдосконалення, що визначається як цілеспрямований процес підвищення власного професійного розвитку і відбувається за допомогою двох чинників: самоосвіти (удосконалення наявних у студентів знань, умінь та навичок для досягнення бажаного рівня професійної компетентності та культури) та самовиховання (цілеспрямована діяльність особистості для формування та розвитку позитивних якостей та усунення негативних) [92].

Принцип детермінізму характеризується тим, що психіка людини, перш за все, визначається його способом життя і, як наслідок, здатна зазнавати різного роду змін паралельно з тим, як змінюється спосіб життя об'єкта.

Принцип цілісності сприяє формуванню цілісного наукового світогляду, національної самосвідомості, норм поведінки особистості студента. Це комплексний підхід, що забезпечує єдність організації й

результатів навчання та відображає об'єктивну вимогу – забезпечити цілісність навчання, виховання та життя [202].

У моделі зазначено мету – сформувати професійну культуру в майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки, етапи (інформаційно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний), компоненти (особистісно-знаннєвий, мотиваційно-спрямований, практико-діяльнісний, рефлексивний), критерії (когнітивний, мотиваційний, поведінковий, оцінний), педагогічні умови (наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців ДО на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність; набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки; занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості), форми й методи роботи (*діалогічні* (дискусії, диспут, робота в парах та мікрогрупах, «мозкова атака», педагогічні задачі, професійно-спрямовані ситуації тощо); *творчі* (тренінги, проекти, презентації, конкурси наукових робіт, збірка «Віконце у світ казок); *рефлексивні* (написання творів-роздумів, есе, самооцінка, саморефлексія, круглі столи, конференції); *ігрові* (організаційно-діяльнісні, ділові ігри); лекційні (лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція-опорна схема), практичні, семінарські заняття, гурток, самостійна робота студента, педагогічна практика у закладах дошкільної освіти, олімпіади, науково-дослідна робота тощо).

Метою першого етапу було збагачення теоретичних знань студентів з проблеми професійної культури майбутнього вихователя ЗДО, наявним навчально-методичним забезпеченням означеної теми, залучення їх до активної розумової діяльності в процесі вивчення теоретичного матеріалу, лекцій, дискусій, вирішення проблемних ситуацій.

Провідними методами ФПК майбутніх фахівців ДО виступили: лекції-діалоги, лекції-дискусії, проблемні ситуації і педагогічні задачі.

Метою другого – репродуктивно-діяльнісного етапу – було залучення студентів до відтворення набутих теоретичних знань у процесі навчальної

діяльності. Задля цього студенти були задіяні в самопідготовці до семінарських і практичних занять, плануванні і розробці планів-конспектів, практичних занять і лекцій для студентів молодших курсів, виготовленні ілюстративного матеріалу до окремих тем, пов'язаних із структурними компонентами професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Методами ФПК майбутніх фахівців ДО було обрано практичні й семінарські заняття, ділові ігри, професійно-спрямовані ситуації, круглі столи, колоквиуми тощо.

Зазначимо, що на першому та другому етапах було реалізовано в комплексі першу (наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців ДО на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність) і другу (набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки) педагогічні умови.

Третій – креативно-діяльнісний етап – передбачав занурення студентів в активну тренінгову та проектну діяльність. Методами роботи було обрано педагогічний тренінг, проектна діяльність, система професійно спрямованих ситуацій креативної спрямованості, педагогічна практика (виробнича, виробничо-методична в ЗДО та асистентська).

Зазначимо, що на першому, другому і третьому етапах було реалізовано першу (наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців ДО на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність) і другу (набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки) педагогічні умови.

На третьому етапі було реалізовано другу (набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури у процесі магістерської підготовки) і третю (занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості) педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

2.3. Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

На основі аналізу наукового фонду було визначено компоненти, критерії та показники сформованості ПК майбутніх фахівців ДО.

З'ясуємо сутність означених понять.

Компонент розглядаємо як складник (частина) чогось цілого, яка, своєю чергою, може розкладатися на менші частини (критерії, показники).

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях, присвячених проблемі формування певного виду культури педагога визначені такі компоненти: дослідження проблеми формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід (І. Пальшкова): когнітивний, діяльнісно-поведінковий, ціннісно-орієнтаційний [130, с. 45]; дослідження проблеми виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах (Р. Бедрень): гносеологічний, мотиваційний, поведінковий [13]; дослідження проблеми формування професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання в процесі фахової підготовки Л. Никифоровою визначено такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-праксеологічний, особистісно-поведінковий, рефлексивно-корекційний [113] тощо.

У психолого-педагогічних дослідженнях для кількісного оцінювання сформованості якостей, умінь, навичок та компетентностей, тобто визначення рівня підготовленості фахівця до майбутньої практичної діяльності, обґрунтовують доцільність використання різних критеріїв.

Критерій за словниковими джерелами визначається, як «ознака, на основі якої здійснюється оцінка чогось; мірило; умовна прийнята міра; яка дає можливість здійснити вимірювання об'єкта і на основі цього дати йому оцінку» [48, с. 31].

Наявність педагогічних ідеалів, норм, правил, яким повинна задовольняти культура вихователя ЗДО, робить можливим вимір культури.

Вимірювання професійно-педагогічної культури може здійснюватися як вимір якості діяльності, тобто методом експертних оцінок, тестування, анкетування, інтерпретації результатів педагогічних досліджень тощо.

За І. Ісаєвим, критерій – це ознака, на підставі якої проводиться оцінка, судження та визначаються критерії професійно-педагогічної культури відповідно до системного розуміння культури, виділення її структурних і функціональних компонентів, тлумачення культури як процесу й результату творчого освоєння та створення педагогічних цінностей, технологій при професійно-творчій самореалізації особистості вихователя [70].

У сучасній теорії та практиці педагогічної освіти існують загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв, які зводяться до того, що критерії повинні відображати основні закономірності формування особистості; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між всіма компонентами досліджуваної системи; якісні показники повинні виступати у єдності з кількісними (С. Спасібенко). На думку Н. Крилової, загальним показником розвиненості культури особистості є міра різнобічної творчої активності [89].

Беручи зазначені вимоги за основу, погоджуємося з думкою І. Ісаєва, який доповнив їх і зауважив, що вони відбивають специфіку професійно-педагогічної культури особистості:

1) критерії повинні бути розкриті через низку якісних ознак, тобто показників, у міру прояву яких можна судити про більший чи менший ступінь вираженості цього критерію;

2) критерії повинні відображати динаміку вимірюваного якості в часі та культурно-педагогічному просторі;

3) критерії повинні охоплювати основні види педагогічної діяльності [71].

До кожного критерію було визначено показники сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти. «Показник» – це свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати певної роботи, якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь» [47, с. 204].

Зазначене вище поняття спонукає до висновку про те, що сутнісним наповненням критерію, як виміром досліджуваного об'єкта, є його показники. З огляду на це, діагностика процесу формування професійної культури майбутнього фахівця ДО потребує виокремлення відповідних компонентів, критеріїв та їх показників. Опишемо їх (Див. табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Компоненти, критерії і показники сформованості професійної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти

Компоненти	Критерії	Показники
Особистісно-знаннєвий	Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – обізнаність із ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО; – обізнаність із професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО; – обізнаність із нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо ФПК майбутніх вихователів.
Мотиваційно-спрямований	Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти необхідності формування у майбутніх вихователів ЗДО професійної культури; – наявність у майбутніх фахівців дошкільної освіти інтересу, бажання, потреби у формуванні у них ПК.
Практико-діяльнісний	Поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> – наявність умінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців дошкільної освіти; – уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; – уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування.
Рефлексивний	Оцінний	<ul style="list-style-type: none"> – уміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки; – взаємооцінка проявів ПК; – самооцінка проявів ПК у майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Розглянемо детальніше кожен із них.

У процесі дослідження виявлено, що професійна культура студентів як майбутніх фахівців ДО ґрунтується на загальній культурі особистості,

особистісному розвитку студентів, широкому пізнавальному світогляді, їх обізнаності, тобто ґрунтується на *знанневому підґрунті* та вимагає системи знань про професійну культуру фахівця дошкільної освіти, її зміст, типи та рівні.

Особистісно-знанневий компонент професійної культури є провідним з-поміж усіх зазначених компонентів. Адже сьогодні спрямовує не лише на опанування певною професією, а й на досягнення певного освітнього та культурного рівня, надбання певних компетентностей та компетенцій з метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Професійна компетентність визначає освітню сферу, професійні характеристики якої характеризують здібності і якості особистості, які своєю чергою, обумовлюють внутрішні можливості зростання професійної культури, а набуті професійні знання й уміння фахівця визначають потенційні характеристики цього зростання [192].

Указаний компонент передбачав рівень засвоєння майбутніми фахівцями ДО знань з конкретної дисципліни або професійної підготовки. Тобто охоплює розуміння наукових явищ та їх взаємозв'язки; володіння системою знань, необхідних для ефективного виконання професійно-педагогічної діяльності; здатність знаходити та аналізувати необхідну наукову інформацію, що оцінюється результативними показниками тощо.

У межах особистісно-знанневого компонента було виокремлено *когнітивний критерій* ФПК майбутніх фахівців ДО з такими показниками:

- обізнаність із ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО;
- обізнаність із професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО;
- обізнаність із нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо ФПК майбутніх вихователів.

Когнітивний критерій професійної культури майбутніх фахівців ДО уможливорює з'ясування рівня сформованості професійних та особистісних

якостей фахівця, дозволяє виявити наявність фахових, методичних та практичних знань студента дошкільного фаху (володіння системою знань, необхідних для ефективного виконання професійних завдань, гнучкість і варіативність мислення, рівень його загальної обізнаності, інтелектуальна активність, ступінь розвитку творчого й педагогічного мислення тощо), тобто обізнаність із поняттям «професійна культура вихователя ЗДО», із професійними якостями особистості вихователя ЗДО тощо [192].

Наступним компонентом ФПК майбутніх фахівців ДО обрано *мотиваційно-спрямований*, який характеризується домінуючими професійними мотивами (зовнішніми та внутрішніми), спрямованими на розвиток інтересу до формування культурологічних знань, що спонукає студента як майбутнього фахівця ДО до продуктивної професійно-педагогічної діяльності, свідомого ставлення до своїх професійних обов'язків, мотивує на виконання професійних завдань, базуючись на комплексі поданих мотивів, зацікавлень, цінностей, стимулів та потреб, необхідних для успішного формування професійної культури майбутнього фахівця. Фахова спрямованість сприяє усвідомленню суспільної значущості професійно-педагогічної діяльності вихователя ЗДО, прагненню розвиватись особистісно та професійно в обраній галузі [192].

У межах мотиваційно-спрямованого компонента було визначено *мотиваційний критерій* з такими показниками:

- усвідомлення майбутніми фахівцями ДО необхідності формування у майбутніх вихователів ЗДО професійної культури;
- наявність у майбутніх фахівців ДО інтересу, бажання, потреби у формуванні в них ПК.

Мотиваційний критерій професійної культури вказує на ціннісні орієнтації, мотиви, оцінювання та ставлення; усвідомлення цінності професійних знань, самоцінності особистості та інших загальнолюдських цінностей. Ціннісне ставлення до педагогічної діяльності проявляється через сукупність таких показників, як розуміння й оцінка цілей та завдань

педагогічної діяльності, усвідомлення цінності педагогічних знань, визнання цінності суб'єктних відносин, задоволеність педагогічною працею та професійним вибором. А також присутність усвідомлених, домінуючих професійних мотивів, що спонукають майбутнього педагога-вихователя до педагогічної діяльності та уважного ставлення до своїх професійних обов'язків, дотримання яких є важливо необхідними; наявність позитивної мотивації до професійно-педагогічної діяльності; зацікавлення професією; ціннісних орієнтацій щодо майбутньої професії [194].

Наступний компонент професійної культури – *практико-діяльнісний*, який передбачав здатність студентів застосовувати набуті знання на практиці; вказував на рівень сформованості фахових, методичних і практичних умінь та навичок майбутніх фахівців ДО; дозволив сформуванню професійно-етичні й комунікативні знання студентів; оволодіти навичками культуровідповідної поведінки, а також оволодіння *професійно значущими якостями*, необхідними для успішного формування професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Такими якостями виступали: розвинене педагогічне (креативне) мислення, спостережливість; *комунікативні якості* (комунікативна компетентність майбутнього фахівця, культура професійно-педагогічного спілкування та мовлення, емоційна стабільність, культура професійної поведінки, педагогічний такт, контактність; комунікабельність й толерантність (В. О. Кан-Калік) [74], уміння вислухати, пильність та чуйність, інформаційна культура); *особистісно-педагогічна саморегуляція* (самокритичність, об'єктивна самооцінка студента, самодисципліна тощо); *організаційні якості* (наполегливість, вимогливість, відповідальність, організованість, ініціативність); *особистісні якості* (розвиток у педагога-вихователя емпатії, тобто здатності розуміти внутрішній світ дитини дошкільного віку, уміння проникати в його почуття, співпереживати, витримка, стриманість, чесність, чуйність); *особистісно-етичні якості* (щиросердя, доброзичливість, висока моральна культура, загальна ерудиція);

індивідуально-психологічні якості (глибина пізнавальних інтересів, ясність та критичність розуму, культура темпераменту, емоційна чуйність та стійкість) та *педагогічні якості* (високий рівень професійно-педагогічної підготовки, любов до справи та дітей, прагнення до науково-педагогічної творчості) [202].

Практико-діяльнісний компонент професійної культури вказує на рівень сформованості фахових, методичних та практичних умінь та навичок майбутніх фахівців ДО, розвиненого творчого мислення, комунікативної діяльності; характеризується здатністю використовувати професійно важливі знання при вирішенні педагогічних завдань; отримання задоволення від набуття професії й практичного застосування професійних знань у роботі; готовності до виявлення професійної культури у практичній діяльності (створення творчого стилю професійно-педагогічної діяльності); педагогічна інтуїція; на основі наявних комунікативних знань проявляти вміння здійснювати ефективну професійну та міжособистісну взаємодію, прояв розвиненої культури педагогічного спілкування (сформованість комунікативних умінь), прагнення до професійного самовдосконалення тощо. Якість вирішення завдань визначалася через сукупність умінь, що відображають рівень розвитку особистості майбутніх фахівців ДО як суб'єктів діяльності [192].

У межах практико-діялісного компонента було виокремлено *поведінковий критерій* ФПК майбутніх фахівців ДО з такими показниками:

- наявність умінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців ДО;
- вміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування;
- вміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування.

Поведінковий критерій ПК майбутніх фахівців ДО характеризується наявністю у майбутніх фахівців ДО морально-вольових якостей у поведінці студента; особистісних якостей, які мають безпосередній вплив на результат

професійно-педагогічної діяльності; прояви професійної культури в поведінці студентів дошкільного фаху.

Указаний критерій професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців ДО передбачає сформованість умінь та навичок щодо дотримання майбутніми фахівцями ДО правил поведінки, здатність відповідати за свої вчинки, контролювати та коригувати свою поведінку, відображає педагогічні дії та вчинки майбутнього вихователя ЗДО, які повинні обов'язково відповідати професійно-етичним нормам та в яких знаходять відображення професійно-моральні якості, особливості його інтелекту та вияв моральної поведінки в стосунках з дітьми дошкільного віку, їх батьками та колегами, що можливо сформувані в процесі професійної підготовки студентів у ЗВО [202].

Тобто, в основі поведінкового критерію професійної культури лежить усталена поведінка майбутнього фахівця ДО та його морально-етичних якостей, сформованість педагогічних умінь та навичок щодо дотримання належного рівня поведінки.

Майбутньому вихователю ЗДО у професійно-педагогічній діяльності слід ретельно слідкувати за власною поведінкою, контролювати емоційний стан, проявляти вміння толерантно спілкуватися з оточуючими, дотримуватися норм та правил толерантної поведінки. Адже для дошкільників вихователь є авторитетом та наставником, за яким вони спостерігають та наслідують. І найголовніше завдання педагога-вихователя – звернути увагу на підтримання цього авторитету, і не тільки виявити почуття, а й вміння педагога прийняти вихованця таким, який він є, сприяти розвитку, виховувати та навчати, співпереживати йому тощо.

Отже, поведінковий критерій відображає дієво-практичне ставлення майбутнього фахівця ДО до власних учинків, вияву моральних почуттів та переконань у поведінці, повноту і виразність його моральних засад, прагнення до вдосконалення етичних знань, умінь та навичок морального виховання та свідоме ставлення до виконання своїх обов'язків.

Четвертим компонентом ФПК майбутніх фахівців ДО було обрано *рефлексивний*, що передбачав уміння свідомо контролювати результати своєї діяльності, рівень власного розвитку та особистісних досягнень студентів як майбутніх вихователів ЗДО.

З розвитком тенденції гуманізації освіти поняття «рефлексія» почало розглядатися вітчизняними психологами й педагогами (Б. Ананьєв [2], Л. Виготський [40], В. Вульфів [39], О. Леонтьєв [98] та ін.). У теорії й практиці професійної освіти простежуються пошуки розв'язання проблеми підготовки майбутніх фахівців з високим рівнем педагогічної рефлексії в психолого-педагогічних дослідженнях О. Бережнова [14], Є. Ісаєва [71], В. Сластьоніна [164] та ін.

З'ясуємо насамперед поняття «рефлексія». Звернімося до термінологічних, передусім педагогічних, джерел, у яких рефлексія визначається, як «унікальна здатність людської свідомості в процесі сприйняття діяльності сприймати й саму себе, внаслідок чого людська свідомість постає як самосвідомість (знання про знання або думка про думку) [165, с. 36]; «метод самоаналізу знань і вчинків, їх значень та меж» [48, с. 118]. Проблема розвитку професійної рефлексії фахівців є предметом багаточисельних досліджень (Н. Гавриш, А. Маркова, С. Писаренко, В. Сластьонін, Г. Сухобська та ін.).

Перш за все звернімося до психологічних джерел. У своїх дослідженнях А. Деркач звертав увагу на діагностуванні продуктивності Я-концепції. На його думку, сформована продуктивна Я-концепція посилюватиме ефективність нормативної регуляції поведінки вихователів ЗДО та матиме властивість впливати на характеристику самоповаги особистості та уявлення про власний статус. І, навпаки, викривлене уявлення про професійне «Я» може призвести до пасивності педагога-вихователя, його неоптимальної професійної поведінки [56, с. 277].

На думку А. Деркача, для розвитку продуктивної Я-концепції необхідні:

- конструктивне вміння вибудовувати та коректувати систему стратегій поведінки, діяльності та відносин;
- гностичне вміння аналізувати ситуацію, характеристики суб'єктів і об'єктів діяльності та взаємодії;
- рефлексивне вміння адекватно реагувати на ситуації;
- соціально-перцептивне вміння здійснювати співпрацю, діяти з урахуванням індивідуальних особливостей суб'єктів взаємодії [56, с. 276-277].

Однією з найважливіших умов глибшого її усвідомлення, критичного аналізу та конструктивного удосконалення є рефлексивне ставлення студента до власної діяльності. Рефлексія знаходить своє вираження у так званій нормальній подвійності свідомості, коли майбутній вихователь ЗДО по відношенню до самого себе одночасно виступає як об'єктом рефлексії, так і суб'єктом, що регулює власні дії і вчинки.

Професійно-особистісна рефлексія майбутніх фахівців ДО як якість особистості створює основу для наповнення його професійних дій ціннісним змістом, прагненням та здатністю до творчого пізнання. При цьому суб'єктивно-особистісний аспект рефлексивних процесів та відносин у професійно-педагогічній діяльності майбутнього вихователя відповідає її культурологічній сутності.

У межах рефлексивного компонента виокремлено *оцінний критерій* з показниками:

- вміння здійснювати саморегуляцію своєї поведінки;
- взаємооцінка проявів професійної культури;
- самооцінка проявів ПК у майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Зазначимо, що у дослідженні Х. Шапаренко було науково обґрунтовано такі структурні компоненти професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку на засадах акмеологічного підходу: особистісний, змістовно-процесуальний, рефлексивно-оцінювальний та креативний [206].

Оцінний критерій ФПК передбачав наявність уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз і самооцінку результатів власної професійно-педагогічної діяльності та розвитку професійної культури; знаходження шляхів до самовдосконалення та реалізації потреб самоактуалізації у професії; усвідомлювати способи досягнення результатів своєї діяльності, вміння аналізувати труднощі, що виникають у процесі професійно-педагогічної діяльності, самоконтроль власної поведінки в різних ситуаціях; прагнення до вдосконалення власних умінь педагогічного (толерантного) спілкування.

Відомо, що мовленнєва діяльність вихователя ЗДО в реальній ситуації спілкування будується на відтворенні (рефлексії) стану, поведінки, реакції дітей, вона регулюється змістом зворотної інформації, яку отримує фахівець дошкільної освіти. Тобто мовлення педагога-вихователя є предметом його педагогічного аналізу й самоаналізу та постійного самовдосконалення.

Здійснюючи аналіз мовлення майбутнього вихователя, нерідко зустрічаємо вислів «комунікативна поведінка», що оцінюється відповідно до того, що та як він говорить, які рухи, вираз обличчя, жести використовує, на яку реакцію дошкільників вони розраховані. Тому дуже важливо, плануючи зустріч із вихователям ЗДО, вміти здійснювати та обмірковувати не тільки зміст спілкування, а й особливості мовлення та комунікативної поведінки (як він говоритиме, які вербальні та невербальні засоби нададуть йому можливість бути переконливим, коректним, яку емоційну атмосферу спілкування він хотів би створити тощо).

Тобто оцінний критерій сформованості ПК передбачав прагнення майбутнього фахівця ДО до самовдосконалення шляхом самоаналізу і самооцінки професійно-педагогічної діяльності, що пов'язано з прогнозуванням позитивних самозмін у процесі формування професійної культури та компетентності, з виявленням педагогічних здібностей, їх актуалізації, вибором оптимальних способів досягнення більш високих

щаблів професійної культури й позитивного впливу на довколишню дійсність [206].

Вважаємо, що кількість ознак за кожним указаним критерієм не повинна бути менше трьох. У разі встановлення трьох або більше ознак можна говорити про повний прояв цього критерію. Якщо ж під час дослідження встановлений один показник або взагалі не виявлено жодного, можемо стверджувати, що цей критерій не зафіксовано.

На основі означених критеріїв і показників було схарактеризовано рівні сформованості ПК майбутніх фахівців ДО (високий, достатній та низький).

Більш детально рівні сформованості ПК майбутніх фахівців ДО опишемо у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Рівні сформованості професійної культури
майбутніх фахівців ДО**

Рівень	Особистісний прояв студента
Високий рівень	<ul style="list-style-type: none"> – обізнаність із ключовими поняттями ПК майб. вихователя ЗДО; – обізнаність із професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО; – обізнаність із нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо ФПК майбутніх вихователів ЗДО; – вміння здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – взаємооцінка проявів ПК у майбутніх фахівців дошкільної освіти; – усвідомлення вагомості та значущості професійно-педагогічної культури в практичній діяльності вихователя ЗДО; – прагнення до постійного самовдосконалення та саморозвитку; – уміння аналізувати та здійснювати рефлексію конкретної педагогічної ситуації; – сформованість фахових умінь, педагогічної техніки, виявлення педагогічного такту в процесі спілкування; – уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; – свідоме та сумлінне ставлення майбутнього фахівця дошкільної освіти до власних учинків, вияву моральних почуттів та переконань у поведінці, повнота і виразність його моральних засад; – прагнення оволодіти особистісною та професійно-педагогічною культурою.

Рівень	Особистісний прояв студента
Достатній рівень	<ul style="list-style-type: none"> – часткова обізнаність із ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО; – часткова обізнаність із професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО; – обізнаність із нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо ФПК майбутніх вихователів ЗДО; – достатня сформованість професійних та особистісних якостей; – посередній рівень фахових та методичних знань; – поверхове усвідомлення вагомості ПК вихователя ЗДО; – незначна вмотивованість до професійного розвитку; – наявність бачення себе в рамках обраної педагогічної професії; – наявність сформованих комунікативних умінь; – уміння аналізувати труднощі, що виникають під час освітнього процесу в ЗДО; – здатність до здійснення контролю в спілкуванні; – уміння здійснювати рефлексивний аналіз; – зацікавленість у самовдосконаленні; – уміння здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – взаємооцінка проявів ПК у майбутніх вихователів ЗДО; – уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування.
Низький рівень	<ul style="list-style-type: none"> – несформованість особистісних та педагогічних якостей студента; – відсутність фахових знань; – неспроможність (нездатність) майбутнім вихователем ЗДО здійснювати професійно–педагогічну діяльність; – незацікавленість у своєму особистісному та професійному розвитку; – відсутність навичок та вмінь аналізувати труднощі, що виникають у процесі практичної діяльності, самопрезентації; – педагогічні дії та вчинки майбутнього фахівця дошкільної освіти не відповідають професійно-етичним нормам; – обмежена комунікативна здатність; – низький рівень загальної обізнаності; – відсутність вмінь здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – обізнаність із ключовими поняттями ПК майбутнього вихователя ЗДО; – відсутність знань із нормативного та програмно-методичного інструментарія щодо ФПК майбутніх вихователів ЗДО; – відсутність умінь здійснювати саморегуляцію своєї поведінки; – відсутність умінь використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; – відсутність умінь виявляти педагогічний такт у процесі спілкування.

Задля з'ясування рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО було започатковано констатувальний етап дослідження, у якому брали участь 225 студентів закладів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» 01 Освіта спеціальності «Дошкільна освіта» денної та заочної форм навчання, серед них: 110 студентів експериментальних груп (ЕГ) та 115 студентів контрольних груп (КГ), 10 керівників гуртка організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку студії «Малютко», 48 вихователів закладів дошкільної освіти та 18 викладачів закладів вищої освіти.

Аналіз сучасного стану проблеми дозволив встановити, що окреслені критерії та показники є логічно-систематизованими, об'єктивними та повними, оскільки ґрунтуються на досліджуваній проблемі формування професійної культури майбутніх фахівців ДО та розкривають основний зміст вихідного поняття.

Висновки до другого розділу

Аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження дозволив зробити такі висновки:

Обґрунтовано методологічні принципи, як-от: принцип розвитку, об'єктивності, доказовості, неперервності, науковості, цілісності, детермінізму, активної діяльності особистості, саморефлексивності, соціокультурної відповідності, інтеграції, культуровідповідності, професійно-педагогічного самовдосконалення, ситуативності, виробничо-професійної спрямованості, реалізація яких сприяє якісній та успішній професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти щодо формування професійної культури.

У процесі дослідження визначено, що ефективність процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти

щодо формування ПК забезпечується комплексом педагогічних умов: наявністю усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців ДО на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність; набуттям майбутніми фахівцями дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури в процесі магістерської підготовки; зануренню майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості.

Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено дієвість моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки. Визначено етапи (інформаційно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний); охарактеризовано компоненти професійної культури майбутніх фахівців ДО (особистісно-знаннєвий, мотиваційно-спрямований, практико-діяльнісний, рефлексивний); виявлено критерії (когнітивний, мотиваційний, поведінковий та оцінний) їх показники та рівні (високий, достатній, низький) сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО.

Критеріями сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки виступили: особистісно-знаннєвий компонент – когнітивний критерій з показниками обізнаності з ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО; обізнаності з професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО; обізнаності з нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо формування професійної культури майбутніх вихователів); мотиваційно-спрямований компонент – мотиваційний критерій із показниками усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти необхідності формування у майбутніх вихователів ЗДО професійної культури; наявності у майбутніх фахівців дошкільної освіти інтересу, бажання, потреби у формуванні в них професійної культури); практико-діяльнісний компонент – поведінковий критерій із показниками

наявності вмінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців дошкільної освіти; уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування); рефлексивний компонент – оцінний критерій з показниками вміння здійснювати саморегуляцію та само оцінювання поведінки; взаємооцінка проявів професійної культури.

Основні положення другого розділу знайшли відображення у публікаціях автора [172; 173].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

3.1. Стан формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти в сучасній практиці закладів вищої освіти

На пошуково-розвідувальному етапі було здійснено аналіз ДСДО навчальних планів і програм на факультетах дошкільної освіти з метою з'ясування місця професійної культури в нормативних дисциплінах у підготовці майбутніх магістрів, їх анкетування; визначено компоненти, критерії і показники формування ПК майбутніх фахівців ДО.

Звернімося до аналізу нормативних державних документів.

Стандарт вищої освіти України підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти – магістра – з галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» розроблено згідно з вимогами Закону України «Про вищу освіту», що відповідає другому (освітньо-науковому) рівню вищої освіти та сьомому кваліфікаційному рівню за Національною рамкою кваліфікації [149].

Стандарт базується на таких ключових психолого-педагогічних поняттях, як: знання, декларативні знання, процедурні знання, уміння, навички, компетентність, компетенція, комунікація, розуміння, відповідальність, автономія, спеціаліст, професіонал, освітня кваліфікація, професійна кваліфікація [149].

Освітню кваліфікацію, яку здобувають майбутні фахівці дошкільної освіти: Магістр дошкільної освіти за спеціалізацією:

- Педагогіка і методика викладання.
- Менеджмент.

– Науково-дослідна діяльність.

Кваліфікації, які здобувають випускники закладів вищої освіти в дипломі: Магістр дошкільної освіти за спеціалізацією (зазначається відповідна спеціалізація). Відповідно до Національної рамки кваліфікацій [145]:

– Викладач вищого навчального закладу (педагогіка, психологія та методики дошкільної освіти). Менеджер (завідувач) в галузі дошкільної освіти.

– Викладач вищого навчального закладу (педагогіка, психологія та методики дошкільної освіти). Науковий співробітник (у галузі дошкільної освіти).

Метою навчання є набуття майбутніми фахівцями компетентностей з організації, науково-методичного забезпечення і наукового дослідження ефективної підготовки у ЗВО майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності.

Теоретичний зміст предметної галузі базується на концепціях суб'єкт-суб'єктної взаємодії, єдності свідомості, особистості і діяльності; суспільної цінності результатів професійної діяльності; саморозвитку і самоідентифікації особистості у професії; принципах гуманістичного, системного, синергетичного, культурологічного, акмеологічного, індивідуально-диференційованого і аксіологічного підходів до розвитку і професійної підготовки особистості в дорослому віці; технологіях інтегративного, інтерактивного, діалогового, модульного, проектного, ігрового моделювання та дистанційного навчання із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних і мультимедійних засобів [149].

Зазначимо, обсяг освітньо-професійної програми магістра на базі вищої освіти з терміном навчання 1,5 роки (для освітньої кваліфікації «Магістр дошкільної освіти. Педагогіка і методика викладання» та «Магістр дошкільної освіти. Менеджмент» – становить 90 кредитів ЄКТС. Мінімум 50 % (45 кредитів) обсягу освітньої програми має бути спрямовано на

забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за основною та додатковою спеціальностями, визначених стандартом вищої освіти; мінімум 20 % (18 кредитів) має бути спрямоване на проходження педагогічної практики з основної та додаткової спеціальності; 30 % (27 кредитів) має бути спрямоване на науково-дослідну роботу [149].

Обсяг освітньо-професійної програми магістра на базі повної вищої освіти з терміном навчання 2 роки (для освітньої кваліфікації «магістр дошкільної освіти. Науково-дослідна діяльність» – становить 120 кредитів ЄКТС. Мінімум 50 % (60 кредитів) обсягу освітньої програми має бути спрямовано на забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за основною та додатковою спеціальностями, визначених стандартом вищої освіти; мінімум 20 % (24 кредити) має бути спрямоване на проходження педагогічної практики з основної та додаткової спеціальності; 30 % (36 кредитів) має бути спрямоване на науково-дослідну роботу [149].

Обсяг освітньо-професійної програми становить 90 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС.

Мінімум 35 % обсягу освітньої програми має бути спрямовано для здобуття загальних та спеціальних (фахових) компетентностей за спеціальністю, визначених цим стандартом.

Мінімум 20 % має бути спрямоване на проходження педагогічної практики. Мінімум 30 % освітньо-наукової програми має бути спрямоване на науково-дослідну роботу [149].

Стандарт базується на поняттях вищої освіти, представлених у тезаурусі Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти і затверджених наказом МОН України № 600 «Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти» від 01.06.2016 р. [149].

Основним нормативним документом, що визначає організацію освітнього процесу є навчальний план, затверджений в установленому порядку. Навчальний план укладений відповідно до урахування вимог,

відображених у методичних рекомендаціях щодо провадження Європейської кредитно-трансферної системи навчання. Навчальні та робочі навчальні плани складаються окремо для кожного освітнього ступеня та за кожною формою навчання.

Кваліфікації, які здобувають випускники ЗВО зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта»: «Викладач дошкільної педагогіки та психології. Організатор дошкільної освіти. Практичний психолог дошкільних навчальних закладів» з нормативним терміном навчання 1 рік 4 місяці на базі освітнього ступеня бакалавр [127].

Навчальний план підготовки освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» містить:

- нормативний складник;
- варіативний складник.

Згідно з вимогами до ОПП підготовки фахівців дошкільної освіти (МОН України ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка від 25.02.2015 р., протокол №7), нормативні навчальні дисципліни структуруються за відповідними циклами підготовки, до яких віднесено блоки модулів, а саме:

- цикл професійної та практичної підготовки;
- цикл соціально-гуманітарної підготовки;
- дисципліни самостійного вибору навчального закладу;
- дисципліни вільного вибору студента;
- виконання магістерської роботи та державна атестація [127, с. 3-4].

Навчальний план професійної підготовки магістрів з фаху «Дошкільна освіта» визначає перелік та обсяги (в годинах та кредитах ЄКТС) нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми проведення підсумкового контролю тощо.

У нормативній частині навчального плану спеціальності «Дошкільна освіта» на навчальні дисципліни циклу професійної та практичної підготовки відведено 50 кредитів – 1500 годин (41,7 %), що повністю відповідає ОПП

підготовки освітнього ступеня «магістр». З-поміж них 30 % складає практична підготовка, на яку відведено 15 кредитів – 450 годин, з них:

– 9 кредитів (270 годин) відведено на асистентську практику, що становить 18 %;

– 6 кредитів (180 годин) відведено на організаційно-виробничу практику в ДНЗ, що становить 12 %.

У варіативній частині навчального плану серед вибіркового навчальних дисциплін щодо самостійного вибору навчального закладу відведено 30 кредитів – 900 годин, що становить 25 %;

– на дисципліни вільного вибору студента – 30 кредитів (900 годин), що становить теж 25 % [127].

На державну атестацію відведено 10 кредитів (300 годин), з них: 9 кредитів (270 годин) на кваліфікаційну роботу магістра (7,5 %) та 1 кредит (30 годин) – на захист кваліфікаційної роботи (0,8 %) [127, с. 3-4].

Необхідно зазначити, що саме навчальні дисципліни варіативної частини суттєво доповнюють базову підготовку майбутніх фахівців, поглиблюють їх знання з ряду актуальних професійних проблем, що сприяють формуванню відповідних компетенцій.

Нормативні навчальні дисципліни та їх обсяг встановлюються Державним стандартом вищої освіти, що є обов'язковим для навчального закладу. Збільшення обсягів нормативних навчальних дисциплін може відбуватися лише за рахунок годин, відведених на цикл дисциплін самостійного вибору ЗВО. Вибіркові навчальні дисципліни професійного спрямування встановлюються відповідною випусковою кафедрою і складаються з циклів самостійного вибору ЗВО та вільного вибору студента. Вони вводяться для індивідуалізації навчання і задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб. Навчальний час, передбачений для засвоєння змісту навчання самостійного вибору навчального закладу, не перевищує 70% навчального часу засвоєння вибіркової частини змісту навчання [127].

Відомо, що навчальний план складається на підставі відповідної освітньо-професійної програми (ОПП). Тому для повномасштабної картини змін у робочих навчальних планах за 2015–2017 н. р. проведено їх порівняльний аналіз, де розглянуто перелік та обсяги нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, зважено на послідовність їх вивчення у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ДО.

Робочий навчальний план освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» має таку структуру:

1. *Нормативні навчальні дисципліни:*

- цикл професійної та практичної підготовки;
- цикл соціально-гуманітарної підготовки.

2. *Вибіркові навчальні дисципліни:*

- цикл дисциплін самостійного вибору навчального закладу;
- цикл дисциплін вільного вибору студента [127].

3. *Практика:*

- організаційно-виробнича практика в ЗДО (проводиться на першому році навчання, II семестр та триває 2 тижні денної та заочної форм навчання);
- методично-виробнича практика в ЗДО (проводиться на першому році навчання, II семестр та триває 2 тижні денної форми навчання);
- асистентська практика (проводиться на другому році навчання магістратури, III, IV семестри та триває 6 тижнів денної та заочної форм навчання).

4. *Державна атестація.*

Щотижневе аудиторне навантаження студента:

IV курс бакалаврської підготовки та I курс за програмами підготовки освітнього ступеня «магістр» – 24... 18 годин;

II курс магістерської підготовки – 20... 18 годин [127, с. 3-4].

На підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки ОС «магістр» вбачаємо за необхідне вказати обов'язкові та

вибіркові навчальні дисципліни, що винесені для вивчення. До нормативних навчальних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки належать: педагогіка вищої школи; психологія вищої школи, організація та керівництво процесом дошкільної освіти, методика викладання педагогічних дисциплін у ЗВО, методика викладання психологічних дисциплін дошкільної освіти у ЗВО: «Дошкільна лінгводидактика», методика викладання психологічних дисциплін дошкільної освіти у ЗВО: «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень», методика викладання психологічних дисциплін дошкільної освіти у ЗВО: «Основи природознавства з методикою», методика викладання психологічних дисциплін дошкільної освіти у ЗВО: «Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти», методика викладання психологічних дисциплін дошкільної освіти у ЗВО: «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва», методика викладання психологічних дисциплін дошкільної освіти у ЗВО: «Теорія і методика музичного виховання», асистентська практика та організаційно-виробнича практика в ЗДО [127].

До вибірових навчальних дисциплін, а саме дисциплін самостійного вибору навчального закладу циклу соціально-гуманітарної підготовки, належать: методологія науково-педагогічних досліджень, іноземна мова (за профспрямуванням), філософія освіти; циклу професійної та практичної підготовки – актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти, порівняльна педагогіка, використання елементів арт-терапії в роботі ЗДО, інноваційні педагогічні технології у вищій школі [127].

До дисциплін вільного вибору студентів циклу професійної та практичної підготовки належать: організація управління освітнім процесом у ЗВО / професійний розвиток майбутніх фахівців ЗДО в інформаційно-освітньому середовищі, формування готовності до науково-педагогічної діяльності / професійна підготовка майбутніх фахівців до роботи в умовах сімейного виховання, сучасні інформаційні технології в освіті та науці / інформаційно-комунікаційні технології, формування комунікативної

компетентності майбутніх педагогів-вихователів ЗДО / сучасні інноваційні технології навчання лінгводисциплін майбутніх педагогів-вихователів ЗДО тощо; кваліфікаційна робота (проект) магістра та захист [127].

На пошуковому етапі експерименту з метою визначення (наявних) рівнів сформованості професійної культури здійснено анкетування серед майбутніх фахівців закладів вищої освіти за розробленими анкетами.

З метою якісної організації експериментальної роботи було здійснено оцінювання загальних уявлень майбутніх фахівців ДО про професійну культуру вихователів ЗДО та основних її чинників шляхом проведення анкетування.

Анкетування охоплювало студентів чотирьох закладів вищої освіти України, які навчаються за освітнім ступенем «магістр», спеціальності «Дошкільна освіта». Респондентами стали 225 студентів закладів вищої освіти, серед них 110 студентів експериментальних груп (ЕГ) та 115 студентів контрольних груп (КГ).

На початку констатувального етапу експерименту було використано анкету №1 «Моя оцінка рівня сформованості професійної культури» (за О. В. Попчук, 2013 р.) [142], завдяки якій з'ясовували, як студенти оцінили власний рівень сформованості професійної культури як майбутніх фахівців ДО у процесі її професійної підготовки. Самооцінка рівня сформованості професійної культури майбутнього фахівця ДО визначалася за 12-бальною шкалою: високий (9-12 балів); задовільний (5-8 балів); низький (0-4 бали) (Додаток А).

Аналіз отриманих даних доводить, що більшість студентів спеціальності «Дошкільна освіта», відповідаючи на запитання «Оцініть власний рівень професійної культури за 12-ти бальною шкалою», розподілилися таким чином: 56,89 % визначили свій рівень професійної культури як задовільний, 28 % – високий, 15,11 % – низький.

Відповідаючи на наступне запитання означеної анкети, студенти оцінили рівень сформованості професійної культури своїх однокурсників

так: 32,89 % – середній, 56,89 % – низький, і лише 10,22 % – високий рівень оволодіння.

На запитання «Чи вважаєте Ви необхідним підвищувати свій рівень професійної культури?» – 78,22 % студентів відповіли схвально, зазначивши, що необхідно його обов'язково підвищувати, але 21,78 % опитуваних зазначили, що не вбачають у цьому необхідності. Вочевидь, більша частина опитуваних прагне до професійного розвитку й самовдосконалення, у тому числі й шляхом набуття вмінь та навичок значного рівня професійно-педагогічної культури. Певною мірою така потреба майбутніх фахівців ДО залежить від власного бажання наслідувати педагогічний ідеал та відповідати тим встановленим освітнім запитам, що висуваються до професійно-педагогічної діяльності сучасного педагога-вихователя.

Таким чином, можемо констатувати, що значна частина студентів дошкільної освіти прагне працювати за спеціальністю та усвідомлює необхідність формування й підвищення як загальної, так і власне професійної культури щодо своєї майбутньої педагогічної діяльності. Необхідною умовою цього є спрямування майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з вихователями ЗДО та створення відповідних умов, щоб кожен студент зміг своєчасно розкрити й сформуванати як загальні, так і професійні вміння.

Відповіді студентів на запитання «Як Ви розумієте сутність феномена професійна культура?» показали, що 48% не змогли визначити сутність означеного феномена, відповідали поверхнево, зазначаючи, що це «звички та навички педагога-вихователя»; 12 % – «спілкування, вміння правильно подавати інформацію»; 22,22 % – «коректна поведінка з дітьми дошкільного віку», «наявність певних якостей особистості, таких, як доброта, розуміння, чесність, працелюбність, справедливість»; 17,78 % опитуваних не відповіли на запитання зовсім.

На підставі аналізу результатів відповідей студентів на блок запитань вищевказаної анкети щодо низки професійно важливих знань, умінь та

навичок майбутніх фахівців ДО було встановлено, що значна частина респондентів вважає обов'язковим формування професійної культури у процесі їх навчання в закладі вищої освіти щодо подальшої професійно-педагогічній діяльності, у прагненні до постійного самовдосконалення та саморозвитку. Проте повного уявлення про сутність, зміст та структуру означеної проблеми не мають, відчують значні труднощі та потребують додаткових знань (як теоретичних, так і практичних).

Після виявлення самооцінки студентів щодо рівня сформованості їх професійної культури для більш розширеного аналізу окресленої проблеми було запропоновано спеціально розроблену анкету №2 на визначення рівня обізнаності щодо загальних уявлень майбутніх фахівців ДО про професійну культуру вихователів ЗДО та основних її чинників із зазначенням блоку запитань. Респондентам було запропоновано 19 запитань, на які необхідно було дати обґрунтовану відповідь (див. Додаток Б).

На запитання «З чим у Вас асоціюється зміст поняття «професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти?» студентами було відзначено так: 19,11 % – з професійними та загальнолюдськими якостями; 37,78 % – з професійними знаннями, вміннями та навичками; 24,89 % – з професійною компетентністю; 11,11 % – з професіоналізмом та 7,11 % – з професійною кваліфікацією.

Асоціюючи зміст поняття професійної культури вихователя ЗДО із певними педагогічними поняттями, майбутні фахівці дошкільної освіти віднесли до нього професійні знання, вміння й навички та професійну компетентність, решта студентів зазначили дотичність із професійними та загальнолюдськими якостями.

Відповідаючи на запитання «Якими якостями повинен володіти вихователь ДНЗ як носій професійної культури?» більшість студентів 60,89 % відзначили – особистісні, професійні та морально-етичні; 39,11 % респондентів не змогли визначити, що засвідчило їхню недостатню

обізнаність її ролі в професійно-педагогічній діяльності педагога-вихователя.

На поставлене запитання «Які основні компоненти професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ Ви можете назвати?» відповіді анкетованих на названі компоненти професійної культури не були повними (59,11 %) та не відображали ґрунтовних уявлень респондентів щодо досліджуваного явища; 36,89 % респондентів віднесли – культуру мислення, культуру спілкування та культуру поведінки, решта, 4 % опитуваних, – педагогічну спрямованість, прагнення до самовдосконалення тощо.

Щодо професійних цінностей, що є найбільш важливими для опитуваних, респонденти віднесли до них такі компоненти: 36,89 % респондентів – освіченість, знання, любов до дітей та бажання працювати з ними; 31,11 % студентів – можливість розвитку, реалізації своїх талантів та здібностей; 32 % респондентів – цікава професія. Тобто майбутні фахівці ДО розуміють та усвідомлюють значення професійних цінностей вихователів ЗДО у роботі з дітьми дошкільного віку, проте, потребують теоретичнобільшого розширення й узагальнення та практичного апробування.

На запитання «Чи потрібно, на Вашу думку, майбутньому педагогу-вихователю володіти професійною компетентністю?» 68 % респондентів відповіли ствердно, зазначаючи, що педагог-вихователь повинен бути обізнаним в усіх напрямках, бо він є зразком для наслідування дошкільників; 23,11 % респондентів відповіли, що вони не вбачають потреби, решта респондентів (8,89 %) не зазначили відповіді на поставлене запитання.

На запитання «У чому виявляється професійна культура вихователя дошкільного навчального закладу?» студенти дали такі відповіді: 48 % респондентів – у спілкуванні та поведінці, 18,22 % – це дії та вчинки вихователя ЗДО; 20,89 % – це вміння оперувати знаннями; 12,89 % – важко сказати.

Думка респондентів щодо того, чи відображається професійна культура вихователя ЗДО на поведінці та діяльності, проявилася у такому співвідношенні: 80,89 % опитуваних відповіли ствердно, 19,11 % респондентів – важко сказати. Це свідчить про те, що для студентів-магістрантів означене запитання було певним приводом до роздумів та переосмислення.

На запитання «Як Ви вважаєте, чи можна сформувати професійну культуру майбутнього вихователя ЗДО у процесі навчання у закладі вищої освіти?» магістранти дали такі відповіді: 68 % опитуваних – так; 32 % респондентів зазначили, що для закріплення теоретичних знань необхідна практична підготовка, а саме проходження педагогічної практики у закладах дошкільної освіти. Тобто більшість студентів-магістрантів оцінюють власний рівень підготовки як середній. Адже, як зазначають респонденти, теоретична підготовка неможлива без практичної, педагогічного досвіду та професіоналізму фахівця.

Важливими й цікавими для дослідження стали думки студентів-магістрантів з приводу запитання «Яким чином необхідно вдосконалювати професійну культуру вихователя ЗДО? Чи вбачаєте Ви таку необхідність?». Зазначимо, що більшість опитуваних (53,33 %) стверджують, що кожному фахівцю необхідне постійне вдосконалення власної професійної культури у зв'язку зі зміною освітніх парадигм та запровадженням інноваційних технологій. Це допоможе при впровадженні наступних освітніх заходів: курси, тренінги, самоосвіта, обмін досвідом тощо. Аналізуючи відповіді решти респондентів (46,67 %), бачимо, що студенти не вбачають у цьому потреби, оскільки вони вважають, що вже володіють достатнім рівнем сформованості професійної культури і без будь-яких проблем можуть вирішувати різного характеру питання професійно-педагогічної діяльності.

Результати анкетування студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» наведені у відсотковому відношенні (від кількості респондентів) на рис. 3.1.

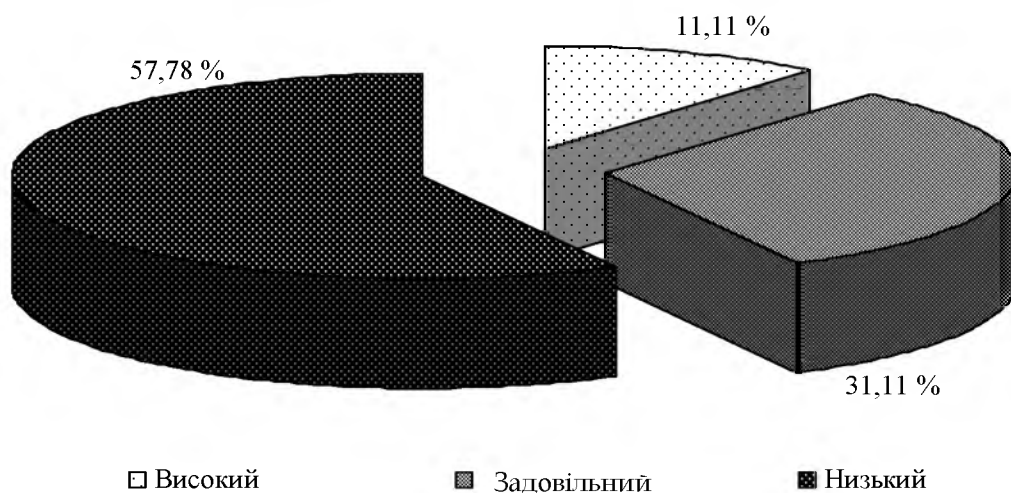

Рис. 3.1. Результати анкетування студентів щодо визначення рівня сформованості професійної культури за розробленою анкетною №2 на констатувальному етапі експерименту (у %)

Надалі запропоновано майбутнім фахівцям ДО здійснити аналіз педагогічних ситуацій та розв'язати педагогічні задачі, що можуть трапитися в закладах дошкільної освіти.

Було укладено три блоки для вирішення та розв'язання педагогічних ситуацій і задач: ситуації, що можуть виникати у педагога-вихователя з дітьми дошкільного віку; ситуації, що можуть трапитися з батьками дітей дошкільного віку; конфліктні ситуації, у яких можуть опинитися вихователі закладу дошкільної освіти, співпрацюючи з колегами.

Перевірка вирішення запропонованих педагогічних ситуацій майбутніми фахівцями ДО у розв'язанні педагогічних задач засвідчила, що студенти-магістранти недостатньо володіють теоретичними знаннями й творчими вміннями, відчують складність і припускаються значних помилок при вирішенні поставлених завдань, губляться під час пошуків правильної відповіді, залишаючи ситуацію поза увагою або вирішують її непрофесійно.

Що стосується спілкування майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі проходження педагогічної (виробничої) практики, часто студенти вживають нелітературні форми (діалектизми, слова-паразити); не стежать за

своїм мовленням, культурою поведінки (встановлено під час спілкування з дошкільниками, їх батьками та колегами), не спроможні доступно пояснити дітям дошкільного віку правила гри чи послідовність її виконання, іноді проявляють грубість, некомунікабельність, нетактовність.

Отже, результати здійсненого опитування студентів закладів вищої освіти засвідчили, що, зважаючи на предмет та завдання педагогічного дослідження, пріоритетним для фахівця залишається оволодіння студентами теоретичними та практичними знаннями й уміннями щодо культурного розвитку особистості, набуття ними досвіду культурної поведінки, високого рівня культури спілкування, відповідної культури мислення та виявлення й уникнення професійних помилок, що виникатимуть у майбутніх вихователів ЗДО в процесі їх професійно-педагогічної діяльності.

Результати аналізу відповідей студентів спеціальності «Дошкільна освіта» на запитання блоку вказаних анкет аналізу уявлень засвідчили відсутність комплексного уявлення студентами – магістрами ДО про поняття, що є значущими в культурологічному аспекті. Узагальнення результатів анкетування показало, що учасники (студенти) процесу формування професійної культури майбутніх фахівців ДО по-різному розуміють поняття професійної культури вихователів ЗДО та процесу її організації.

Комплексний аналіз результатів проведеного констатувального етапу дослідження показав наявність недостатнього рівня ґрунтованих знань майбутнього фахівця з означеної проблеми, що призводить до невміння студента вирішити педагогічні ситуації, які можуть траплятися у його професійно-педагогічній діяльності.

Відповідно до вищезазначеного сутнісного змісту критеріїв, показників та рівнів нагальним є моніторинг сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО та рівня організації цього процесу. Практичне виявлення такого моніторингу полягає в послідовних, цілеспрямованих та систематичних визначеннях особистісних та професійних досягненнях студентів-майбутніх фахівців ДО із використання розробленого

діагностичного інструментарію, що надає змогу дослідити різні аспекти формування професійної культури майбутніх вихователів ЗДО у процесі магістерської підготовки.

За кожним критерієм до кожного показника було розроблено серію діагностувальних завдань. Опишемо їх.

Когнітивний критерій формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

Завдання 1

Мета: з'ясувати обізнаність студентів-магістрантів з основними ключовими поняттями проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти та їхніми особистісно-професійними якостями.

Хід виконання. Студентам було запропоновано заповнити дві картки:

а) ключові поняття професійної культури майбутніх вихователів ЗДО;

б) особистісно-професійні якості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Коментар: Розкрийте сутність ключових понять професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти за першою карткою, а в другу картку впишіть своє бачення професійних якостей, притаманних особистості вихователя закладу дошкільної освіти (за рейтингом).

Картка 1

Ключові поняття професійної культури майбутніх вихователів ЗДО	Характеристика
Культура	
Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти	
Мовленнєвий етикет	
Педагогічна техніка	
Педагогічний такт	

**Характеристика особистісно-професійних якостей
майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (за рейтингом)**

№ з/п	Особистісно-професійні якості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

Завдання 2

Мета: з'ясувати обізнаність майбутніх фахівців дошкільної освіти Державного стандарту та програмно-методичного інструментарію з виховання професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти за такою схемою (див. схему 2.1):

Схема 2.1

**Характеристика основних нормативних документів
майбутніх фахівців дошкільної освіти**

Державний Стандарт дошкільної освіти	
Програми з грифом МОН України	
Методичні посібники з формування професійної культури майбутніх вихователів ЗДО	

Завдання 3

Мета: з'ясувати обізнаність студентів-магістрантів щодо засобів, які найбільш ефективно впливають на формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Хід виконання: Студентам запропоновано заповнити діагностичну картку із зазначенням засобів, які здійснюють ефективний вплив на формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Коментар: Укажіть, за допомогою яких засобів забезпечується ефективне формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти? Поставте відмітку «+» навпроти того варіанта відповіді, з яким Ви згодні. Наведіть власне бачення, якщо не влаштовують зазначені.

Картка 1

Основні засоби ефективного впливу на формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

№ з/п	Засоби щодо формування професійної культури майбутніх вихователів ЗДО	Відмітка «+»
1.	Педагогічна практика в ЗДО	
2.	Педагогічні ситуації та педагогічні задачі	
3.	Тематичні бесіди й дискусії	
4.	Творчі завдання (педагогічний тренінг, проектна діяльність)	
5.	Науково-методичні семінари, конференції	
6.	Спецкурс (начальний курс) з проблеми дослідження	
7.	Написання творів-роздумів, есе	
8.	Наведіть власні визначення, якщо не влаштовують всі вищевказані	
9.	Не можу визначити	

Убачаємо за необхідність подати результати діагностування рівнів сформованості професійної культури у майбутніх фахівців ДО на констатувальному етапі експерименту за показниками когнітивного критерію. Проаналізуємо одержані результати на констатувальному етапі. Кількісні дані сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за когнітивним критерієм подано в табл. 3.1.

**Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців
дошкільної освіти за когнітивним критерієм (%)
(на констатувальному етапі експерименту)**

Показники Група		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Обізнаність з ключовими поняттями ПК майбутнього вихователя ЗДО	%	6,36	7,83	37,27	36,52	56,37	55,65
	К-сть	7	9	41	42	62	64
Обізнаність з проф. якостями особистості майб. вихователів ЗДО	%	13,64	14,78	49,09	50,43	37,27	34,79
	К-сть	15	17	54	58	41	40
Обізн. з нормат. та прогр.-метод. інструментарієм щодо ФПК майб. вихователів ЗДО	%	0,91	1,74	45,45	46,09	53,64	52,17
	К-сть	1	2	50	53	59	60
Середній показник		6,97	8,12	43,94	44,35	49,09	47,54

Як засвідчує таблиця 3.1, кількісний аналіз щодо рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за когнітивним критерієм, можна навести негативні приклади.

За показником «Обізнаність з ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти» високий рівень виявили 6,36 % студентів ЕГ і 7,83 % КГ, відповіді яких були повними та ґрунтовними. Достатній рівень виявили 37,27 % студентів ЕГ та 36,52 % КГ, що в більшості завдань надавали правильні відповіді, проте допускалися декількох помилок і не змогли їх достатньо обґрунтувати. Низький рівень сформованості зазначеного показника – 56,37 % респондентів ЕГ та 55,65 % КГ, що засвідчили поверхневі знання щодо ключових понять професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та на значну частину запитань не змогли дати відповідь.

За показником «Обізнаність з професійними якостями особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» високий рівень зафіксовано у 13,64 % студентів ЕГ і 14,78 % КГ, достатній рівень – 49,09 % студентів ЕГ та 50,43 % КГ, низький рівень – 37,27 % респондентів ЕГ та 34,79 % КГ.

За показником «Обізнаність з нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо формування професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» високий рівень зафіксовано у 0,91 % респондентів ЕГ і 1,74 % КГ, достатній рівень – 45,45 % студентів ЕГ та 46,09 % КГ, низький рівень – 53,64 % респондентів ЕГ та 52,17 % КГ.

Загалом за показниками когнітивного критерію високий рівень сформованості професійної культури виявили 6,97 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і 8,12 % КГ, достатній рівень – 43,94 % студентів ЕГ та 44,35 % КГ, низький рівень – 49,09 % респондентів ЕГ та 47,54 % КГ.

Одержані результати означених показників когнітивного критерію свідчать про те, що студенти недостатньо обізнані із сутністю, змістом та структурою професійної культури вихователя ЗДО. Професійні знання та обізнаність студентів щодо професійної культури вихователя ЗДО є епізодичними, респонденти не достатньо володіють уміннями їх використовувати на практиці.

Що стосується обізнаності майбутніх фахівців дошкільної освіти із Державним стандартом та програмно-методичним інструментарієм з виховання професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, то, як бачимо з таблиці, отримано дуже низькі показники.

Отже, встановлені рівні сформованості професійної культури за показниками когнітивного критерію інформаційно-збагачувального компонента у студентів є недостатніми та потребують удосконалення в освітньому процесі ЗВО. Динаміку рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за когнітивним критерієм на констатувальному етапі експерименту наведено в додатку В.

Наступним кроком було діагностування показників за мотиваційним критерієм, за яким оцінювалися результати мотиваційно-спрямованого компонента в структурі рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО. Опишемо алгоритм виконання завдань за означеним показником рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО.

Мотиваційний критерій формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

Завдання 1

Мета: виявити налаштованість студентів – майбутніх фахівців ДО щодо необхідності формування у майбутніх вихователів ЗДО професійної культури.

Хід виконання. Студентам-магістрантам було наведено перелік запитань з метою виявлення у них налаштованості на формування професійної культури у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Коментар: Будь ласка, дайте відповідь на запропоновані запитання. Відповідь обґрунтуйте.

1. Чому мені необхідно підвищувати власний рівень професійної культури?

2. Як Ви вважаєте, чи потрібно вдосконалювати професійну культуру вихователю закладу дошкільної освіти? Чому?

Завдання 2

Мета: виявити індивідуальний рівень усвідомлення майбутніми фахівцями ДО необхідності формування у майбутніх вихователів ЗДО професійної культури.

Хід виконання. Студентам було запропоновано написати твір-роздум з теми: «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти як основна детермінанта особистісного розвитку дошкільника».

Коментар: На основі власного розуміння проблеми опишіть своє ставлення до запропонованого твердження: «Професійна культура

вихователя закладу дошкільної освіти – основна детермінанта особистісного розвитку дошкільника».

Зазначте своє розуміння поданого твердження, запропонованого Вам для роздуму.

Завдання 3

Мета: з'ясувати у майбутніх фахівців ДО інтересу, бажання, потреби щодо формування власної професійної культури для подальшої практичної діяльності.

Хід виконання. З метою з'ясування мотиваційної налаштованості майбутніх фахівців дошкільної освіти щодо формування професійної культури було проведено опитування студентів за обраною діагностувальною методикою «Мотивація професійної діяльності» (за К. Замфір у модифікації А. Реана) (адаптована автором) [153].

З метою з'ясування мотиваційної налаштованості майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування професійної культури та визначення рівнів їх сформованості за показником «Наявність у майбутніх фахівців дошкільної освіти інтересу, бажання, потреби у формуванні в них професійної культури» було проведено опитування студентів за обраною діагностувальною методикою «Мотивація професійної діяльності» (за К. Замфір у модифікації А. Реана), адаптованою відповідно до дослідження.

Запропонована методика спрямована на діагностику мотивації професійно-педагогічної діяльності, в основі якої лежить концепція внутрішньої (діяльність має вагоме значення для особистості) та зовнішньої мотивації (мотиви заробітної плати, соціального престижу тощо). Зовнішні мотиви, що входять до зовнішньої мотивації, поділяються на: зовнішні позитивні (безсумнівно, є більш ефективними та бажаними) та зовнішні негативні мотиви [153].

Студентам було запропоновано прочитати наведені мотиви професійної діяльності та дати оцінку їхньої значущості за п'ятибальною

шкалою. У результаті отриманих даних визначався мотиваційний комплекс особистості, що є типом співвідношення між собою трьох видів мотивації: ВМ, ЗПМ та ЗНМ.

Підраховуючи показники внутрішньої (ВМ), зовнішньої позитивної (ЗПМ) та зовнішньої негативної (ЗНМ) мотивації відповідно до наступних ключів, найгіршим мотиваційним комплексом враховувався тип співвідношення: ЗНМ>ЗПМ>ВМ. До кращого мотиваційного комплексу враховувалися наступні два типи співвідношення: ВМ>ЗПМ>ЗНМ та ВМ=ЗПМ>ЗНМ [153].

Кількісні дані сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за показниками мотиваційного критерію мотиваційно-спрямованого компонента на констатувальному етапі експерименту подано в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Рівні сформованості професійної культури
майбутніх фахівців дошкільної освіти за мотиваційним критерієм
на констатувальному етапі експерименту (у %)**

Показники		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		Група		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Усвідомлення майбутніми фахівця ДО необхідності форм. у майб. вихователів ПК	%	10,00	11,30	50,00	49,57	40,00	39,13
	К-сть	11	13	55	57	44	45
Наявність у майб. фахівців ДО інтересу, бажання, потреби у формуванні в них ПК	%	8,18	9,57	47,27	46,95	44,55	43,48
	К-сть	9	11	52	54	49	50
Загальний показник		9,09	10,43	48,64	48,26	42,27	41,30

Як засвідчує таблиця 3.2. за показником «Усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти необхідності формування у майбутніх вихователів професійної культури» високий рівень виявили 10,0 % студентів ЕГ і 11,30 % КГ, достатній рівень виявили 50,00 % студентів ЕГ та 49,57 % КГ, низький рівень – 40,00 % респондентів ЕГ та 39,13 % КГ.

За показником «Наявність у майбутніх фахівців дошкільної освіти інтересу, бажання, потреби у формуванні в них професійної культури» високий рівень зафіксовано у 8,18 % студентів ЕГ і 9,57 % КГ, достатній рівень – 47,27 % студентів ЕГ та 46,95 % КГ, низький рівень – 44,55 % респондентів ЕГ та 43,48 % КГ.

Одержано середній показник мотиваційного критерію: високий рівень сформованості професійної культури зафіксовано 9,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і 10,43 % КГ, достатній рівень – 48,64 % студентів ЕГ та 48,26 % КГ, низький рівень – 42,27 % респондентів ЕГ та 41,30 % КГ.

Динаміку рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за мотиваційним критерієм на констатувальному етапі експерименту наведено у додатку В.

Узагальнюючи вищезазначене, доходимо висновку, що простежується недостатньо виражена мотивація студентів дошкільного фаху на досягнення успіху та спрямованість на професійно-педагогічну діяльність. Цей інтерес має ситуативний характер, а бажання студентів-майбутніх фахівців ДО здебільшого залежать від обставин. Також студенти мають нечітке уявлення щодо професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій вихователя ЗДО, а це спрямовує до необхідності організації діяльності студентів щодо формування професійної культури до урізноманітнення реальними та змодельованими проблемними ситуаціями, що сприятимуть виникненню мотиву, а потім стимулювання до його повторення.

Опишемо алгоритм виконання студентами магістратури запропонованих завдань за показниками поведінкового критерію рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО.

Поведінковий критерій формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

Завдання 1

Мета: виявити обізнаність майбутніх фахівців дошкільної освіти зі структурою педагогічної техніки.

Хід виконання. Студентам було запропоновано заповнити картку:

а) навести основні ключові поняття педагогічної техніки фахівців дошкільної освіти відповідно до його складників.

Коментар: розподіліть основні ключові поняття педагогічної техніки фахівця дошкільної освіти відповідно до його складників. Поставте відмітку «+» навпроти того варіанта відповіді, з яким Ви згодні.

Картка 1

Основні ключові поняття педагогічної техніки фахівців дошкільної освіти

Ключові поняття педагогічної техніки фахівців ДО	Зовнішня техніка	Внутрішня техніка
1. Кінесика		
2. Просодика		
3. Такесика		
4. Проксеміка		
5. Зовнішньо-естетична виразність фахівців ДО		
6. Саморегуляція психофізичного самопочуття		
7. Особливості власних пізнавальних психічних процесів (увага, уява, пам'ять, мислення тощо).		

Завдання 2

Мета: виявити вміння майбутніх фахівців дошкільної освіти застосовувати прийоми педагогічної техніки в роботі з дітьми дошкільного віку.

Хід виконання. Студентам необхідно було проаналізувати запропоновану педагогічну ситуацію. Використовуючи поданий матеріал, знайти найбільш оптимальні шляхи його вирішення, застосовуючи прийоми педагогічної техніки в роботі з дошкільниками.

Коментар: Проаналізуйте подану педагогічну ситуацію. На основі власного бачення та розуміння запропонуйте варіанти вирішення проблеми представленої ситуації, застосовуючи прийоми педагогічної техніки в роботі з дітьми дошкільного віку.

Ситуація 1

Маринка ходить до старшої групи, коли не встигає, чи щось не зрозуміє під час пояснення нового матеріалу на занятті з малювання, відкидає альбом та кричить: «Мені це не подобається!», – відмовляючись працювати далі з дітьми. Як Ви будете діяти в подібній ситуації? Яку систему прийомів педагогічної техніки у роботі з дітьми дошкільного віку Ви оберете?

Ситуація 2

Вихователь старшої групи, пояснюючи нову тему на занятті, повернувшись до дошки, щоб розмістити дидактичний матеріал, раптом чує, що за його спиною хтось із дітей гучно сміється та розмовляє.

Обертаючись, вихователь помічає, що Дениско сам не працює та заважає іншим, відволікає їх. На зауваження, які робить вихователь групи, хлопчик уже вкотре не реагує. Перериваючи пояснення, вихователь швидко запрошує вихованця для розмови з приводу порушення дисципліни. Різким рухом руки в напрямку дошки з протягнутою рукою і вказівним пальцем супроводжує фразою: «Підійди!».

Як Ви оцінюєте техніку використання жестів вихователя закладу дошкільної освіти в процесі професійно-педагогічної діяльності? Які прийоми педагогічної техніки в роботі з дітьми дошкільного віку, на Вашу думку, найбільш ефективні? Наведіть власні міркування.

Завдання 3

Мета: виявити вміння майбутніх фахівців дошкільної освіти застосовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування.

Хід виконання: Студентам необхідно було проаналізувати запропоновану педагогічну ситуацію. Використовуючи поданий матеріал,

знайти найбільш оптимальні шляхи його вирішення, використовуючи для цього формули мовленнєвого етикету в процесі спілкування.

Коментар: Проаналізуйте подану педагогічну ситуацію. На основі власного розуміння запропонуйте варіанти вирішення проблеми представленої ситуації, використовуючи вміння застосувати мовленнєвий етикет у практиці спілкування.

Ситуація 1

Під час підготовки до осіннього свята вихователь старшої групи проводила заняття з теми «Осінь» з метою ознайомити дітей з класичними музичними композиціями, розглянути картини художників та вивчити кілька віршів відомих авторів про осінь. Діти із захопленням слухали вихователя, але раптом вона помітила, як Микитка знову почав заважати своїм товаришам: штовхати дівчаток, які сиділи поруч, смикати їх за волосся, перекривляти хлопчиків.

Вихователь, не витримавши, роздратовано й суворо вигукнула: «Микито! Встань та підійти до мене!». Поки хлопчик йшов до вихователя, було помітно, як обличчя Микитки змінюється і він дивиться на неї перелякано. Побачивши хвилювання хлопчика, вихователь припустила, якщо вона образить Микитку, тоді він завтра не виявить бажання йти в дитячий садок.

– Друзі, Микитка хоче нагадати Вам про те, як треба сидіти на заняттях, – звертаючись до дітей старшої групи, імпровізує вихователь. Хлопчик помітив, як деякі діти стали сміятися, йому стало соромно, і він заплакав. Діти замовкли, запанувала тиша.

– Як повинен був діяти вихователь? Які формули мовленнєвого етикету використати?

Завдання 4

Мета: виявити вміння майбутніх фахівців дошкільної освіти проявляти педагогічний такт у процесі спілкування:

а) з дітьми дошкільного віку;

б) з батьками дітей дошкільного віку;

Хід виконання. Студентам необхідно було проаналізувати запропоновані педагогічні ситуації та, використовуючи поданий матеріал, знайти найбільш оптимальні шляхи їх вирішення.

Коментар: Проаналізуйте подані педагогічні ситуації.

Запропонуйте варіанти вирішення проблеми поданих ситуацій, використовуючи вміння проявляти педагогічний такт у процесі спілкування.

Ситуація 1

а) Оксанці три роки, прокинувшись після тихої години, вона категорично відмовляється заплітати коси й розчісувати своє густе хвилясте волосся. Дівчинка пояснює, що вона й без того гарна, а гребінець висмикує її пасма.

Побачивши, що Оксанка вередує, молодий вихователь вирішила не чіпати її, а заплести іншу дівчинку, Тетянку, яка сиділа неподалік від них. Заплітаючи, вихователь хвалила Тетянку, промовляючи, яке гарне у неї волосся, звертаючи її увагу на те, що всі принцеси з красивими зачісками і суворо подивилась на Оксану.

Оксанка насупилась і попросила вихователя зробити їй теж таку зачіску. У відповідь на це молодий вихователь спокійно зауважила, що вона не буде цього робити, бо Оксанка себе погано поводила та не хотіла робити зачіску до того.

– Як би Ви діяли в поданій ситуації? Чи порушила вимоги педагогічного такту вихователь? Назвіть прийоми педагогічного такту?

Ситуація 2

б) Майже кожного ранку Іринку М. батьки приводять у групу після ранкової гімнастики та сніданку.

Через тиждень запізнень вихователь грубо й обурено зауважила батькам, що потрібно дотримуватися режиму дня дошкільного закладу, адже таке відвідування не принесе користі їхній дитині. Батьки з обуренням на

зауваження вихователя відповіли, що мають право приводити дитину тоді, коли буде їм це зручно та обов'язково поскаржаться директору закладу.

– Які вимоги педагогічного такту були порушені вихователем ЗДО? Запропонуйте свій варіант вирішення педагогічної задачі. Обґрунтуйте його.

За результатами діагностичних завдань було визначено рівні сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за кожним показником поведінкового критерію. Кількісні дані сформованості ПК майбутніх фахівців ДО подано в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за поведінковим критерієм на констатувальному етапі експерименту (у %)

Показники Група		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність умінь пед. техніки в поведінці майб. фахівців ДО	%	11,82	12,17	47,27	48,70	40,91	39,13
	К-сть	13	14	52	56	45	45
Уміння викор. формули мовлен. етикету у практ. спілкування	%	10,00	11,30	45,45	44,35	44,55	44,35
	К-сть	11	13	50	51	49	51
Уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування	%	12,73	13,04	49,09	49,57	38,18	37,39
	К-сть	14	15	54	57	42	43
Середній показник		11,52	12,17	47,27	47,54	41,21	40,29

Як засвідчує таблиця 3.3. щодо рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за показником поведінкового критерію «Наявність умінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців дошкільної освіти» високий рівень було виявлено у 11,82 % студентів ЕГ і 12,17 % КГ, достатній рівень – 47,27 % студентів ЕГ та 48,70 % КГ, низький рівень засвідчили 40,91 % респондентів ЕГ та 39,13 % КГ.

За показником «Уміння використовувати формули мовленнєвого етикету у практиці спілкування» високий рівень зафіксовано у 10,00 % студентів ЕГ і 11,30 % КГ, достатній рівень – 45,45 % студентів ЕГ та 44,35 % КГ, низький рівень – 44,55 % респондентів ЕГ та 44,35 % КГ.

За показником «Уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування» високий рівень зафіксовано у 12,73 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і у 13,04 % КГ, достатній рівень – у 49,09 % студентів ЕГ та у 49,57 % КГ, на низькому рівні перебували 38,18 % респондентів ЕГ та 37,39 % КГ.

Одержано середній показник поведінкового критерію: високий рівень сформованості професійної культури зафіксовано в 11,52 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і 12,17 % КГ, достатній рівень – 47,27 % студентів ЕГ та 47,54 % КГ, низький рівень – 41,21 % респондентів ЕГ та 40,29 % КГ. Динаміку рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за поведінковим критерієм на констатувальному етапі експерименту наведено у додатку Б.

Одержані результати означених показників поведінкового критерію свідчать про те, що більша частина майбутніх фахівців дошкільної освіти не спроможні виявити вміння педагогічного такту у процесі спілкування, вони можуть часто вступати у конфлікт, спостерігається швидка зміна настрою. Студенти недостатньо володіють вміннями застосовувати прийоми педагогічної техніки в роботі з дітьми дошкільного віку, у них несформовані морально-вольові якості та комунікативно-організаторські вміння, внаслідок чого вони відчують значні труднощі в організації освітньої діяльності тощо. Особливу увагу майбутніх фахівців ДО потрібно звернути на вивчення та оволодіння уміннями використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування.

Опишемо алгоритм виконання студентами запропонованих завдань за показниками оцінного критерію рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО.

Оцінний критерій формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

Завдання 1

Мета: виявити в майбутніх фахівців дошкільної освіти вміння саморегуляції особистісних якостей у конфліктних ситуаціях.

Хід виконання. Студентам було запропоновано ознайомитися із педагогічною ситуацією та назвати заходи саморегуляції особистісних якостей, які необхідно використовувати вихователю ЗДО у конфліктних ситуаціях.

Коментар: Прочитайте ситуацію та скажіть, як би Ви вчинили.

Ситуація 1

Вихователь молодшої групи «Краплинка» Наталія Петрівна, залучаючи Юрка Р. до спільних ігор з іншими дітьми, помітила, що хлопчик займає позицію лідера з-поміж відстаючих дітей, увесь час хоче бути першим. Він робить усім дітям безліч зауважень, що вони грають не за правилами. У відповідь на це діти відмовляються з ним грати.

Коли Юрко вдома поскаржився батькам, що з ним не хочуть грати діти в групі, наступного дня, привівши дитину в дитячий садок, батьки вимагали від вихователя пояснень.

Вихователь на реакцію батьків хлопчика з гнівом та невдоволенням, підвищуючи тон, розповіла, як Юрко поводить себе погано під час спільних ігор із дітьми групи: галасує, не слухає порад вихователя, не враховує жодної думки ровесників, бере на себе всі головні ролі.

Батьки не згодні з інформацією вихователя. Між вихователем та батьками хлопчика триває конфлікт.

– Якими особистісними та професійними якостями саморегуляції повинен володіти вихователь, щоб уникати конфліктних ситуацій?

Завдання 2

Мета: виявити в майбутніх фахівців дошкільної освіти вміння оцінювати ситуації, пов'язані з проявом професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в спілкуванні з дітьми дошкільного віку.

Хід виконання. Студентам було запропоновано ознайомитися із педагогічною ситуацією та виявити власні вміння оцінювати її. Ситуації пов'язані з проявом професійної культури майбутніх вихователів у спілкуванні з дітьми дошкільного віку.

Коментар: Прочитайте ситуацію та скажіть, як би Ви вчинили.

Ситуація 1

Батьки Микитки надто емоційні, їм важко керувати власними почуттями та емоціями. Хлопчик, зростаючи у цій сім'ї, часто переймає агресивні форми поведінки від батьків. Він часто сперечається з дітьми, обзиває і б'є їх, відбирає й ламає іграшки та навмисно вживає грубі слова. Хлопчик стає «загрозою» для всього дитячого колективу та джерелом засмучень молодого вихователя групи.

Побачивши, як Микитка навмисно зіштовхнув дитину з гойдалки, вихователь накричала на хлопчика. Образившись через «незаслужене» покарання, Микитка вирішив «помститись» вихователю. Граючи на дитячому майданчику, хлопчик помітив, як вихователь відвернулася до інших дітей групи, і, скориставшись цим, утік із дитячого садка.

Завдання 3

Мета: виявити у студентів наявність умінь самооцінки та взаємооцінки сформованості професійної культури.

Хід виконання. Студентам було запропоновано заповнити діагностичні картки самооцінки і взаємооцінки сформованості в них професійної культури.

а) Наявність самооцінки.

Коментар: Поставте відмітку «+» навпроти того варіанта відповіді, з яким Ви згодні. Наведіть власну оцінку, якщо не влаштовують усі вищезазначені.

Картка 1

Оцінка наявності складників професійної культури у власній поведінці

№ з/п	Оцінка	Відмітка «+»
1.	На високому рівні	
2.	На достатньому рівні	
3.	Задовільно	
4.	Не володію професійною культурою	
5.	Не знаю	

б) Наявність взаємооцінки.

Хід виконання. Студентам було запропоновано оцінити наявність складників професійної культури у своїх колег (3 осіб за вибором) за аналогічною карткою.

Коментар: Поставте відмітку «+» навпроти того варіанта відповіді, з яким Ви згодні. Наведіть власну оцінку, якщо не влаштовують усі вищезазначені.

Картка 2

Оцінка наявності складників професійної культури в поведінці колег

№ з/п	Оцінка	Відмітка «+»
1.	На високому рівні	
2.	На достатньому рівні	
3.	Задовільно	
4.	Не володію професійною культурою	
5.	Не знаю	

Кількісні показники сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за оцінним критерієм подано в табл. 3.4.

Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за оцінним критерієм на констатувальному етапі експерименту (у %)

Показники		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Група							
Уміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки	%	12,73	13,91	54,55	53,05	32,72	33,04
	К-сть	14	16	60	61	36	38
Взаємооцінка проявів ПК майбутніх фахівців ДО	%	16,36	17,39	48,18	47,83	35,46	34,78
	К-сть	18	20	53	55	39	40
Середній показник		14,55	15,65	51,36	50,43	34,09	33,91

Як засвідчує таблиця 3.4. щодо рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за оцінним критерієм, можна навести такі результати: за показником «Уміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки» високий рівень засвідчили 12,73 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і 13,91 % КГ, достатній рівень – 54,55 % студентів ЕГ та 53,05% КГ, низький рівень – 32,72 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ та 33,04 % КГ.

За показником «Взаємооцінка проявів професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти» до високого рівня було віднесено 16,36 % респондентів ЕГ та 17,39 % КГ, на достатньому рівні було виявлено 48,18 % студентів ЕГ і 47,83 % КГ, на низькому рівні – 35,46 % респондентів ЕГ та 34,78 % КГ.

Одержано середній показник оцінного критерію сформованості професійної культури: зафіксовано у 14,55 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ та 15,65 % КГ, де студенти проявили вміння аналізувати й

правильно оцінювати свою діяльність, володіли вміннями емоційної саморегуляції та контролю своїм емоційним станом.

Достатній рівень виявлено у 51,36 % студентів ЕГ і 50,43 % КГ, де студенти не виявляли конфліктності в стосунках з дошкільниками та вихователями ЗДО, проявили вміння та обізнаність контролювати та регулювати свій емоційний стан, достатньо доброзичливо ставилися, проте подекуди вагалися під час прийняття відповідального рішення.

На низькому рівні перебувало 34,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і 33,91 % КГ, де студенти не в змозі самостійно прийняти відповідальне рішення в ситуаціях, що виникали, не спостерігалось прагнення до самоаналізу та самооцінки своєї діяльності, простежувалося емоційне напруження. Динаміку рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за оцінним критерієм на констатувальному етапі експерименту наведено в додатку В.

Загальну характеристику рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма означеними критеріями констатувального етапу експерименту подано в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями на констатувальному етапі експерименту (у %)

Критерії	Рівні					
	Високий		Достатній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Когнітивний	6,97	8,12	43,94	44,35	49,09	47,54
Мотиваційний	9,09	10,43	48,64	48,26	42,27	41,30
Поведінковий	11,52	12,17	47,27	47,54	41,21	40,29
Оцінний	14,55	15,65	51,36	50,43	34,09	33,91
Середній показник	10,53	11,60	47,80	47,64	41,67	40,76

За результатами, що наведені у таблиці 3.5, кількісного та якісного аналізу рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за всіма критеріями констатувального етапу експерименту одержали такі результати: за когнітивним критерієм високий рівень виявлено – у 6,97 % студентів ЕГ та у 8,12 % КГ, достатній рівень – у 43,94 % ЕГ та у 44,35 % КГ, низький рівень – у 49,09 % ЕГ та у 47,54 % КГ.

За мотиваційним критерієм високий рівень засвідчили 9,09 % ЕГ і 10,43 % КГ, достатній рівень – 48,64 % ЕГ та 48,26 % КГ, низький рівень – 42,27 % ЕГ та 41,30 % КГ.

За поведінковим критерієм – високий рівень засвідчили 11,52 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ і 12,17 % КГ, достатній рівень – 47,27 % студентів ЕГ та 47,54 % КГ, низький рівень – 41,21 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ та 40,29 % КГ.

За оцінним критерієм – 14,55 % студентів КГ та 15,65 % ЕГ засвідчили високий рівень; 51,36 % студентів КГ та 51,36 % ЕГ – знаходяться на достатньому рівні сформованості ПК, 34,09 % студентів КГ та 33,91 % ЕГ мають низький рівень.

Одержано середній показник за всіма критеріями: в експериментальній групі високий рівень виявлено у 10,53 % студентів, достатній рівень – у 47,80 % майбутніх фахівців ДО, на низькому рівні знаходяться 41,67 % студентів. У контрольній групі високий рівень виявлено у 11,60 % студентів, достатній рівень – 47,64 % майбутніх фахівців ДО, на низькому рівні знаходяться 40,76 % студентів.

Аналізуючи отримані дані, доходимо висновку, що у майбутніх фахівців дошкільної освіти переважають достатні та низькі кількісні показники рівнів сформованості професійної культури.

За показниками означених критеріїв після констатувального етапу експерименту використаємо λ -критерій Колмогорова-Смирнова [63;160] для розрахунку λ -критерію між двома емпіричними розподілами, з метою перевірки достовірності одержаних результатів. За результатами

констатувального етапу експерименту сформулюємо статистичні гіпотези. H_0 : різниця між двома емпіричними розподілами недостовірна (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними), тобто вони не відрізняються між собою (однорідні розподіли). H_1 : різниця між двома емпіричними розподілами достовірна, тобто вони повністю відрізняються.

Результати розрахунку λ -критерію при зіставленні емпіричних розподілів у експериментальній та контрольній групах за результатами констатувального етапу експерименту подано в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Розрахунок λ -критерію при зіставленні емпіричних розподілів у експериментальній та контрольній групах за результатами констатувального етапу експерименту

Обізнаність з ключовими поняттями ПК майбутнього вихователя ЗДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	7	9	0,064	0,078	0,064	0,078	0,015
Достатній	41	42	0,373	0,365	0,436	0,443	0,007
Низький	62	64	0,564	0,557	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{емп.}$	0,22						

Розрахунки критерію λ здійснювалися за формулою:

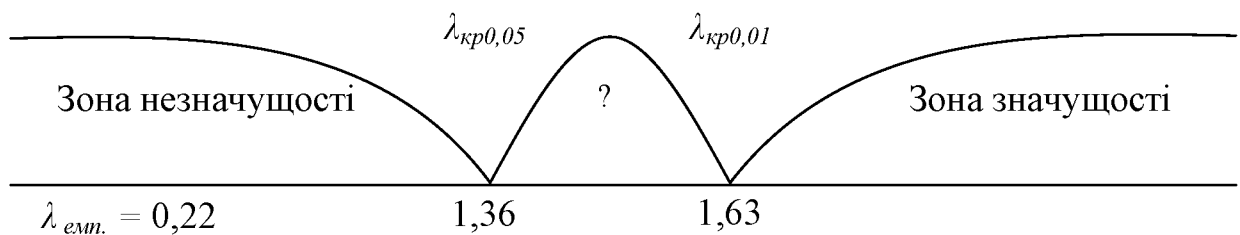
$$\lambda_{емп.} = d_{max} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де n_1 – кількість спостережень у вибірці експериментальної групи, n_2 – кількість спостережень у контрольній групі, d_{max} – найбільша абсолютна різниця.

Розрахуємо $\lambda_{емп.}$: $\lambda_{емп.} = 0,015 \cdot \sqrt{\frac{110 \cdot 115}{110 + 115}} = 0,22$.

З таблиці критичних значень $\lambda_{кр}$ для рівня значимості $p = 0,05$ становить $\lambda_{кр0,05} = 1,36$, а для $p = 0,01$ – $\lambda_{кр0,01} = 1,63$

Побудуємо «вісь значущості» за результатами констатувального етапу експерименту:

Ми одержали $\lambda_{емп.} = 0,22$. Отже, $\lambda_{кр.} > \lambda_{емп.}$, що підтверджує гіпотезу H_0 .

Отже, на підставі одержаних результатів наші два емпіричних розподіли не мають значної відмінності, тобто експериментальна та контрольна групи на етапі констатувального експерименту однорідні.

Статистичні дані за кожним показником до означених вище критеріїв на констатувальному етапі експерименту, застосувавши λ -критерій Колмогорова-Смирнова [160] для розрахунку λ -критерію між двома емпіричними розподілами, наведемо у додатку Г.

Результати констатувального етапу експерименту надають підстави стверджувати щодо необхідності розробки експериментальної методики у процесі магістерської підготовки студентів, спрямованої на підвищення рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО.

3.2. Зміст і методика формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки

На першому етапі формувального експерименту було скоректовано зміст передбачених навчальним планом нормативних дисциплін (соціально-гуманітарної та професійно-практичної підготовки). До них віднесено: Основи наукових комунікацій іноземної мови; теорія і практика науково-педагогічних досліджень; організація і управління навчальним процесом у ЗВО; інтерактивні освітні технології в науці й освіті; технологія викладання методик дошкільного виховання: математики, природи, образотворчого мистецтва, фізичного виховання та музичного виховання).

Слід зазначити, що у програмах вищевказаних дисциплін не передбачається формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Внесено додаткові теми, дотичні до досліджуваної проблеми: «Культура і соціум», «Культура й особистість», «Комунікативно-мовленнева культура вихователя», «Емпатійна культура вихователя», «Педагогічна майстерність», «Педагогічна техніка», «Педагогічний такт».

На першому етапі було розроблено програму і спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів освітнього ступеня «магістр» як дисципліни самостійного вибору студентів (див. додаток Д).

Наведемо структуру робочої програми навчального спецкурсу для студентів ОС «магістр» денної та заочної форм навчання (див. табл. 3.7).

На перших лекціях спецкурсу «Теоретичні засади формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти» студентів ознайомили із сутністю понять «педагогічна культура», «професійна культура», «професійно-педагогічна культура викладача (вихователя, директора ЗДО, методиста-інспектора системи дошкільної освіти).

Опис предмета навчального курсу

Предмет: Формування професійної культури майбутнього вихователя ЗДО

Структура курсу	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 3	Галузь знань: 01 Освіта	Варіативна (за вибором)	
Модулів – 3	Спеціальність: 012 Дошкільна освіта	Рік підготовки	
Змістових модулів – 3		5-й	5-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (на основі дисертаційного дослідження)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: 2 аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 2	Освітній рівень: Магістр	16 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		60 год.	80 год.
		Вид контролю: залік	

У процесі лекції-діалогу, лекції-дискусії студенти залучалися до самостійного визначення специфіки педагогічної культури залежно від її професійної спрямованості, як-от: Які ознаки професійно-педагогічної культури вирізняють керівника (директора) ЗДО на відміну від вихователя? Які характерні якості особистості Ви виокремили б у професії методиста, інспектора? У вирішенні цих питань спостерігалася дискусія, а однозначне розмежоване визначення передбачалося написати самостійно при підготовці до практичного заняття.

Опишемо зміст навчальної програми спецкурсу. Навчальним планом передбачено вивчення навчального спеціального курсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів 5 курсу денної та заочної форм навчання освітнього ступеня «магістр» у загальному обсязі – 90 годин (3 кредити за шкалою ECTS), з них 30 годин – аудиторні заняття, а 60 годин – самостійна робота.

Його опанування передбачає такі види діяльності: лекційні заняття, практичні заняття, самостійна робота та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік.

Розроблені та заплановані лекції у межах вивчення спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» мають свої особливості. Під час викладання лекцій відбувається засвоєння теоретичного матеріалу студентами у формі різних видів лекцій: опорної лекції, проблемної, лекції-презентації, лекції-бесіди, лекції-доведенні.

Практичні заняття зорієнтовані на закріплення вивченого теоретичного матеріалу, формування певних професійних умінь та навичок – методами мозкового штурму, бесіди, дискусії, спостереження, ділової гри, синектики, написання синквейнів, творчого пошуку стосовно виконання конкретного завдання (презентації, захист авторських проєктів), моделювання ситуації професійної діяльності та їх розв'язання, що відбувається безпосередньо під керівництвом і контролем з боку викладача.

Кожний вид навчального заняття має елемент самостійної роботи, тому в освітньому процесі використовуються самостійна робота студентів стосовно підготовки до лекційних і практичних занять та самостійна робота студентів, передбачена навчальним планом.

Перша форма самостійної роботи реалізується на практиці у таких видах, як підготовка до наступної лекції, підготовка до практичних занять,

самостійна робота студентів на практичному занятті. Друга форма самостійної роботи студентів характеризується вищим рівнем самостійної пізнавальної діяльності студентів. Самостійна робота з дисципліни спонукає студента до роботи з основною (базовою) та додатковою (допоміжною) літературою, з ресурсами мережі Інтернет для закріплення набутих і здобуття нових знань й умінь, а також виконання поставлених завдань.

Основною метою самостійної та індивідуальної роботи студентів є поглиблене всебічне самостійне оволодіння матеріалом навчальних тем, розвиток у них навичок роботи з друкованими та електронними джерелами, зокрема з основною та додатковою літературою. Самостійна робота призначена підвищувати рівень і якість знань, ефективно сприяти формуванню і розвитку професійних знань та навичок, оптимізувати розумову та творчу активність студента.

Зміст навчальної програми структуровано за такими модулями:

Модуль 1. Теоретичні основи проблеми формування професійної культури майбутнього вихователя ЗДО у процесі фахової підготовки (26 год.);

Модуль 2. Педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вихователя ЗДО в освітньому процесі вишу (44 год.);

Модуль 3. Професійна культура майбутніх педагогів-вихователів в умовах сучасного суспільства (20 год.).

У результаті вивчення студентами – майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти – першого модуля стає можливим розуміння сутності феномена культури та професійної культури в цілому, її компонентів й різновидів та аналізу професійної культури вихователя на перетині двох загальних проблем: культури (зокрема, культури особистості) та змісту професійної діяльності фахівця дошкільної освіти.

Розгляд питань збагачують знання студентів про особливості застосування компетентнісного та культурологічного підходів у здійсненні професійної діяльності; професійну компетентність вихователя ЗДО крізь

призму потреб сучасної дитини дошкільного віку та особливостей розвитку особистісних й професійних якостей майбутнього вихователя.

Матеріал другого та третього модулів зосереджений на основних характеристиках та порадах студентам спеціальності «Дошкільна освіта» щодо формування професійної культури в умовах закладу вищої освіти та діагностики рівнів їх сформованості.

Крім того, йдеться про оволодіння студентами ґрунтовними знаннями про педагогічну етику та педагогічну техніку, особливості педагогічної моралі, моральних норм, що регулюють поведінку в процесі професійної діяльності, основи педагогічного етикету; розуміння майбутніми вихователями ЗДО сутності педагогічного спілкування; набуття теоретичних знань, практичних вмінь, навичок з організації ділового спілкування, прийомів його оптимізації, стилів спілкування, методів, прийомів та засобів педагогічного впливу, взаємодії.

Увесь навчальний матеріал (конспекти лекцій та їх презентації, методичні вказівки для виконання практичних робіт, навчальний посібник, список рекомендованих джерел, фрагменти навчальних відеофільмів, перелік самостійної роботи студентів тощо) подається також за допомогою комп'ютерно-комунікаційних технологій, а саме дистанційної платформи MOODLE, що підтримує очну та заочну форми навчання. Користувачі системи Moodle (викладачі, студенти вищих навчальних закладів) отримують доступ до ресурсів за допомогою веб-браузера із різних місць, спираючись на мережу Internet (робочого місця, навчальної аудиторії, дому тощо). Програмний інтерфейс надає можливість роботи з системою користувачам різного освітнього рівня, різних фізичних можливостей.

Для того щоб попрацювати з будь-яким ресурсом, студенту достатньо зайти в систему Moodle під своїм логіном і паролем, знайти потрібний навчальний курс, записатися на нього, відкрити (завантажити) необхідний ресурс.

Розроблення та впровадження в освітній процес ЗВО спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» вбачаємо логічним і ефективним кроком у процесі формування у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійної культури. Його основна мета – культурний розвиток особистості, набуття досвіду культурної поведінки, високого рівня культури спілкування, а у разі потреби – надання студентові фахової допомоги і підтримки в культурній самоідентифікації та самореалізації творчого потенціалу.

Отже, ознайомлення майбутніх вихователів ЗДО зі змістом запропонованого навчального спеціального курсу сприятиме становленню особистісних та професійних досягнень у напрямі підвищення рівня професійної культури, а також у напрямі підвищення ефективності професійної підготовки студентів у цілому.

Розроблений спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» пов'язаний із такими навчальними дисциплінами, як: «Філософія», «Педагогіка», «Культурологія», «Психологія», «Дошкільна педагогіка», «Логіка», «Актуальні проблеми дошкільної освіти», «Педагогічна творчість», «Педагогічна етика».

Під час лекції «Структурні компоненти професійної культури вихователя закладу дошкільної освіти», з використанням комп'ютера, студенти самостійно визначали серед різних компонентів культури, які було презентовано на дошці, обирали й обґрунтовували в рейтинговому порядку ті, які, на їхню думку, є найбільш дотичними до професійної культури вихователя.

Студентам пропонувалося назвати (на основі власного досвіду роботи в закладах дошкільної освіти під час попередніх педагогічних практик) негативні риси особистості й прояву поведінки фахівців ДО (різного фаху), які б характеризували елементарну відсутність у них професійної культури чи окремих її складників.

У процесі лекції-діалогу, лекції-візуалізації з теми «Педагогічна техніка як складних професійної культури» студенти залучались до активної співпраці з викладачем. На пропозицію викладача визначали роль і місце у професії педагога немовних засобів виразності, наводили негативні приклади занадтого захоплення жестами, рухами, невмінням регулювати силу голосу при спілкуванні з дітьми (занадто голосний, аж до крику, занадто тихий, монотонний, без будь-яких проявів інтонації); упізнавали й характеризували емоційний стан за мімікою, що демонструвалася на екрані.

Пояснювали, у яких ситуаціях можливі такі мімічні прояви. Наводили приклади мімічних проявів вихователя в різних ситуаціях спілкування (вранці – ранковий прийом, на занятті, під час прийому їжі, при порушенні поведінки дитиною тощо).

Лекція з теми «Зовнішній вигляд вихователя» була студійована у формі дискусійних проектів, типу «за і проти». Викладач у стислому викладі ознайомив студентів із впливом зовнішнього виду лектора (викладача, педагога) на засвоєння матеріалу лекції, будь-якого навчального заняття тощо. Надалі пропонував студентам назвати атрибути зовнішнього вигляду лекторів-чоловіків і лекторів-жінок, які негативно впливають на аудиторію, та таких, які позитивно впливають і стимулюють не тільки відвідування його лекцій, а й відповідно до мотиву: «його приємно слухати», «приємно на нього дивитися».

На лекції одержали завдання скласти усний, уявлюваний портрет зовнішнього вигляду вихователя дітей дошкільного віку жіночої й чоловічої статі, а вдома підготувати на практичне заняття письмовий твір: «Моє уявлення про зовнішній вигляд вихователя закладу дошкільної освіти».

Перед початком кожної лекції студенти писали термінологічні диктанти, складали тлумачні словнички з теми «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти». Це надавало змогу студентам на теоретичному рівні оволодіти основними термінами та поняттями з проблеми дослідження, що сприяло більш міцному засвоєнню знань.

На другому репродуктивно-діяльнiсному етапi в межах спецкурсу було проведено семiнарське заняття, на якому студенти виступали з пiдготовленими доповідями за результатами аналізу визначення ключових понять проблеми:

- а) за словниками-довiдниками;
- б) у дослідженнях науковцiв (за результатами аналізу авторефератiв, монографiчних видань чи навчальних посiбникiв).

Обов'язковою вимогою було висловлювати свою думку i надати коментарi.

За таким алгоритмом учили студентiв не тiльки засвоювати теоретичний матерiал з досліджуваного конструкту, а й формували вмiння працювати з науковою лiтературою та висловлювати свої критичнi зауваження, обґрунтовуючи їх.

Окремi семiнарськi заняття проводили за алгоритмом «студент-викладач», «студент-рецензент», «студент-експерт». Задля цього «студент-викладач» одержував завдання пiдготувати мiнi-лекцiю на 20-30 хвилин на одну iз тем загальної проблеми «Професiйна культура майбутнiх вихователiв закладiв дошкiльної освiти». Наприклад, «Професiйна культура педагога: практико-зорiєнтований погляд». Пропонувався вiдповiдний список лiтератури.

«Студент-рецензент» одержував схему аналізу проведеної лекцiї у квазіпрофесiйнiй дiяльностi. «Студент-експерт» оцiнював дiяльнiсть «студента-викладача» i «студента-рецензента», пiсля чого в групi обговорювалася дiяльнiсть усiх трьох дiйових осiб. Таким чином, уся група була залучена до активної оцiнно-розумової квазіпрофесiйної дiяльностi.

Проiлюструємо приклад проведеного семiнару «Професiйна культура особистостi. Складники професiйної культури вихователя закладу дошкiльної освiти» (4 години). Студентам-майбутнiм фахiвцям дошкiльної освiти попередньо було запропоновано завдання опрацювати наукову лiтературу (енциклопедiї, словники тощо) та Інтернет-джерела щодо

визначених складників професійної культури вихователя закладу дошкільної освіти та обов'язково здійснити обґрунтування їх значущості.

Метою проведення вищевказаного семінару було набуття студентами-магістрантами спеціальності «Дошкільна освіта» знань щодо професійної культури вихователя ЗДО, формування мотивації на досягнення успіху в практичній діяльності та розвитку їхньої спрямованості на професійно-педагогічну діяльність.

Під час обговорення студентами складників професійної культури відзначалася важлива роль кожного з них у педагогічній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. Майбутніми фахівцями дошкільної освіти наводилися конкретні приклади з власного життя.

Так, Оксана Р. серед складників професійної культури вихователя ЗДО наголосила на важливості емоційної культури педагога-вихователя. Згадуючи роки дитячого садочку, розповіла, що їхній вихователь групи була надзвичайно емоційною людиною. Зауважила, що її наставник не вмiла керувати своїм емоційним станом та стримувати свої емоції: могла грубо накричати на дітей, довести їх до сліз, дуже часто гнівалася, могла образитися на якийсь жарт, надзвичайно жестикулювала тощо. А це часто викликало в дітей дошкільного віку образу або, в деяких випадках, навіть і сміх.

Щодо важливої ролі інших складників професійної культури вихователя ЗДО, а саме: педагогічної, комунікативної, фізичної (здоров'я-зберігаючої), організаційної та мовленнєвої культури вихователя ЗДО – було виявлено однаковість думок студентів-магістрантів.

Обговорення зі студентами рефлексивної культури викликало певні труднощі, що потребувало певних роз'яснень щодо сутності рефлексії, її необхідності, щоб поглянути на себе зі сторони та зрозуміти, які саме дії сприяють досягненню певних успіхів у діяльності або, навпаки, призводять до помилок та невдач. Уміти відповісти на запитання: Що спричинило

невдачу? Які мої дії були неправильними та необміркованими? Що потрібно зробити, щоб уникнути чергової невдачі? тощо.

На виконання самостійної роботи студентам було запропоновано інтерпретувати одне із висловлювань відомих людей про культуру. Наведемо деякі з них: «Культура – це міра людяності в людині» (Карл Маркс), «Культура – це прагнення до досконалості за допомогою пізнання того, що найбільш нас турбує, того, про що думають і говорять...» (Метью Арнольд), «Найвища можлива стадія моральної культури – коли ми розуміємо, що здатні контролювати свої думки» (Чарльз Дарвін), «Культуру не можна успадкувати, її треба завоювати» (Андре Мальро), «Серце, уява і розум – ось те середовище, де зароджується те, що ми називаємо культурою» (К. Г. Паустовський), «Культура – це не кількість прочитаних книг, а кількість зрозумілих» (Фазіль), «Щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителю треба увібрати море світла, ні на хвилину не відходячи від променів вічно сяючого сонця знань, людської мудрості» (В. Сухомлинський).

На цьому етапі студенти одержували домашні завдання:

а) здійснити аналіз навчальних програм нормативних дисциплін для студентів факультетів дошкільної освіти на предмет їхньої культурологічно-професійної спрямованості та визначити, які б теми щодо формування професійної культури можна було долучити до їх змісту (кожний студент обирав одну дисципліну);

б) складати план-конспект уроку для студентів коледжу з проблеми формування професійної культури вихователів, плани-конспекти практичних занять; розробляти питання для колоквиуму зі спецкурсу «Професійна культура вихователя»;

в) розробити зміст (питання) круглого столу з теми «Професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» для студентів випускних курсів.

На кожному практичному занятті студентам пропонували вирішувати педагогічні ситуації та педагогічні задачі. Проілюструємо прикладами.

Педагогічні ситуації «Батьки і діти».

Ситуація №1.

Уже не вперше вихователь Ніна Олександрівна помічає те, що Богданчик Р. постійно бере чужі речі (цукерки, іграшки) з шафок інших дітей. Коли діти цієї ж групи не знаходять своїх речей на полицках шаф, розпочинаються великі невдоволення, підозрілість, образи, які закінчуються ретельними пошуками та слізьми.

Вихователь вирішила провести бесіду з хлопчиком щодо здійсненого вчинку, але потім зрозуміла, що жодна розмова не принесе результатів. Під кінець дня, коли батьки прийшли забирати дитину, Ніна Олександрівна повідомила про те, що сталося, та попросила маму хлопчика поговорити з дитиною.

Батько з обуренням відповів, що його син не зміг би такого зробити та став звинувачувати у цьому всіх інших дітей, виправдовуючи сина. Ситуації повторюються, а бесіди з батьками не дають жодних результатів. Конфлікт не розв'язаний.

Запропоновано питання для обговорення:

1. У чому Ви вбачаєте причину вчинку хлопчика?
2. Проаналізуйте поведінку Богданчика та вихователя. Як пояснити дитині, щоб більше не повторювала таких негідних вчинків?
3. У чому полягає виховне значення батьків для дитини? Сформулюйте виховну проблему та запропонуйте варіант її вирішення.
4. Якими особистісними та професійними якостями повинен володіти вихователь закладу дошкільної освіти для розв'язання цієї ситуації?

Ситуація №2.

Батьки Мирослава І. працюють на кондитерській фабриці. Щоб побалувати свою дитину, тато хлопчика постійно дає йому в дитячий садок солодощі та жувальну гумку. Коли настає тиха година та всі діти лягають спати, Мирослав дістає свої цукерки та дратує інших дітей, які потім не можуть заснути, розпочинається гомін, крики та сміх.

Вихователь групи з великим занепокоєнням досить довгий час заводила розмову з батьками дитини щодо солодошів, поведінки хлопчика та скарг інших батьків дітей групи, але жодна бесіда не давала позитивного результату. Тато Мирослава не прислухається до порад і прохань вихователя, досить грубо відповідає на зауваження та говорить, що це його особиста справа.

Запропоновано питання для обговорення:

1. Яких помилок припустився вихователь під час розмови з батьком дитини?
2. Дайте психолого-педагогічну оцінку діям вихователя та тата Мирослава. Чи можна було запобігти виникненню небажаної ситуації і яким чином?
3. Запропонуйте свій варіант вирішення педагогічної задачі. Обґрунтуйте його.

Педагогічна задача «Поведінка вихователя».

Ситуація №1

Коли настала тиха година і всі діти лежали у своїх ліжечках, вихователь дітей молодшої групи вирішила прочитати малюкам казку. Артемко, який зовсім недавно перейшов до цієї групи, був дуже здібним, розумним і слухняним, але не зовсім дружнім хлопчиком, бо не хотів проявляти бажання знайомитись і спілкуватися з дітьми. Усі надії вихователя здружити хлопчика з ровесниками були марними, у зв'язку з цим вона вирішила прочитати їм казку, що була відгуком на цю ситуацію.

– Яно Петрівно, а яку казку Ви нам сьогодні будете читати? – із великим зацікавленням запитав Микитка.

– Діти, ми сьогодні з вами ознайомимося з новою казкою, яка має назву: «Казка про дитячий садок», – з посмішкою промовив вихователь. Ось, послухайте! – Дуже давно існувала на світі чарівна країна, в якій жило багато-багато дітей. Усе було добре, окрім того, що вони не спілкувалися

один з одним. Одні були надто сором'язливі, інші – боязливі, через це ніхто першим не хотів підходити, знайомитись та дружити. Одного разу пролітала над цією країною добра фея. У неї було стільки тепла і любові, що там, де вона пролітала, сонце сяло яскравіше, пташки співали голосніше, усе навкруги оживало й розквітало [75, с. 27].

Діти, як зачаровані, слухали казку, яку читав вихователь, дехто став засинати, а дехто з цікавістю хотів дізнатися, що буде далі.

– Тому, – продовжив вихователь, – Фея почала кружляти й думати, що ж можна зробити, щоб у цій країні, замість сліз, лунав веселий сміх, замість суму, було радісно й весело. Пролітаючи над високим пагорбом, фея вирішила побудувати на ньому великий, гарний і просторий будиночок та назвати його дитячий садок. У ньому зібрати разом усіх дітлахів країни і зробити так, що вони зможуть приходити туди кожного ранку і товаришувати один з одним [75].

Читаючи, вихователь побачила, як всі дітки спали, окрім Артемка, який лежав і уважно слухав наставника.

– Артемку, а ти чому не спиш? – здивовано запитав вихователь.

– Мені дуже цікаво знати, чим закінчиться ця казка, – промовив хлопчик. Будь ласка, прочитайте її до кінця. І вихователь, посміхаючись, продовжила. Засурмили сурми, закликаючи всіх дітей до дитячого садка. Фея розповіла дітям про те, що це будиночок не звичайний, це дитячий садок, кожного ранку всі діти будуть збиратися в ньому, разом гратися і товаришувати. Діти були в захваті, адже саме в ньому вони згодом знайшли справжніх друзів.

– Яно Петрівно, я все зрозумів, – вигукнув хлопчик.

– Ви читали цю казку саме для мене, так? – уважно поглядаючи на вихователя, різко запитав Артемко.

Запропоновано питання для обговорення:

1. Дайте психолого-педагогічну оцінку діям вихователя та Артемчика?
2. Чи порушив вихователь норми професійної-педагогічної етики?

3. Як Ви вважаєте, чи вдалося вихователю довести до свідомості хлопчика, що потрібно товаришувати з дітьми групи?

Ситуація №2. Педагогічна задача

Софійка завжди приносить у дитячий садок своєю улюблену ляльку Полінку, називаючи її своєю донечкою, і грається з нею в ігровому куточку: розчісує їй волосся, перевдягає, вкладає спати. Побачивши, яка гарна лялька у Софійки, Тетянка вирішила підійти до дівчинки й запитати дозволу трішки погратися з Полінкою. Софійка, штовхаючи дівчинку, відповіла, що це її лялька і вона нікому не дасть з нею гратися. Тетянці стало дуже прикро за те, що так вчинила її подружка, адже вона завжди ділиться іграшками з Софійкою.

Тетянка, щоб «провчити» дівчинку, вирішила забрати іграшку. У цей час, коли Софійка підійшла до вихователя, Тетянка, скориставшись нагодою, підбігла до вікна й забрала ляльку. Побачивши це, дівчинка швидко опинилася біля Тетянки і, розгнівавшись, щосили смикнула її за волосся. Конфлікт триває.

Запропоновано такі питання для обговорення:

1. Як розв'язати цю конфліктну ситуацію та зробити так, щоб дівчатка грались разом?
2. Які почуття може викликати у дітей ця гра?
3. У яких випадках можливе пряме втручання в гру дітей дорослого?

Крім того, на практичних заняттях студенти розв'язували кросворди та вчилися самостійно виготовляти кросворди з теми «Професійна культура вихователя».

На кожному практичному занятті проводили одну із вправ на розвиток структурних компонентів професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Завдання 1

Мета: виявити вміння майбутніх фахівців ДО застосовувати прийоми педагогічної (зовнішньої та внутрішньої) техніки вихователів ЗДО у роботі з дітьми дошкільного віку.

Хід виконання. Створіть фрагмент гри або бесіди з дітьми дошкільного віку (конкретної вікової групи – на вибір), використовуючи невербальні й вербальні засоби зовнішньої техніки.

Завдання 2

Мета: з'ясувати обізнаність студентів – майбутніх фахівців ДО щодо використання формули мовленнєвого етикету на практиці.

Хід виконання. Промовляння студентами-магістрантами скоромовок:

2. Не той, товариші, товаришу товариш, хто при товаришах товаришу товариш, а той товаришу товариш, хто й без товаришів товаришу товариш.

3. Женці жито жали, жавши, в жмурки грали, жали-жартували, жали-жмурилися.

Завдання 3.

Мета: виявити в майбутніх фахівців дошкільної освіти наявність саморегуляції особистісних якостей у конфліктних ситуаціях.

Хід виконання. Студентам було запропоновано ознайомитися з педагогічною ситуацією, що часто виникає в закладах дошкільної освіти та підібрати систему заходів та заохочень, які, на їх думку, необхідно використовувати вихователю ЗДО, щоб дитина не плакала та виявляла бажання йти до дитячого садочка.

Утворивши пари, змодельовати індивідуальну бесіду з дитиною дошкільного віку, виходячи із запропонованої ситуації:

Петрик довгий час виховувався вдома та не відвідував дитячий садок, коли всі інші діти, навпаки, ходили до дитячого садочка. За рік до школи батьки вирішили віддати дитину до садочку, але в перший же день їх спіткало розчарування: хлопчик плакав за мамою та проявляв спроби тікати додому.

Уже минув місяць, а Петрик продовжує капризувати. Йому важко адаптуватися до нових умов, дитина просто не звикла до того, що можна

бути десь, а не вдома, з кимось, а не з мамою. Вихователь терпляче намагається заспокоїти та зацікавити хлопчика, щоб він не плакав, але нічого не виходить. Дитина продовжує репетувати, плакати та вимагати, щоб прийшли батьки і забрали її додому.

Завдання 4

Мета: виявити у майбутніх фахівців дошкільної освіти вміння оцінювати ситуації, пов'язані з проявом професійної культури майбутніх вихователів ЗДО в спілкуванні з дітьми дошкільного віку (батьками).

Хід виконання. Студентам було запропоновано ознайомитися із даною педагогічною ситуацією та проаналізувати її. Утворивши пари, змоделювати індивідуальну бесіду з дитиною дошкільного віку та вихователем закладу дошкільної освіти, виходячи із запропонованої ситуації:

Відсутність апетиту або систематичні відмови від їжі – проблема, яка часто зустрічається у дітей молодшого віку. Здебільшого причина має не медичний, а поведінковий характер: дитина намагається перехопити ініціативу під час прийому їжі (як і в інших сферах повсякденного життя) і командувати батьками та вихователем групи.

Це й стосується Максимки, який завжди, коли приходить в дитячий садок, відмовляється їсти. На поради та заохочення вихователя хлопчик не реагує та наполягає на своєму. Згодом починає капризувати та заважати іншим дітям, які сидять поруч із ним.

Наступним видом завдань було створення майбутніми фахівцями дошкільної освіти презентацій. Наведемо для розгляду презентацію на тему: «Дорога педагогічної професії», де студентами було наведено життєвий шлях особистості від навчання до подорожі педагогічною стежиною.

Однією з яскравих робіт стало створення та опис презентації студентом магістратури Іллею С., який розпочав презентацію таких словами: «Кожний педагог унікальний, слід запам'ятати таке правило: «Хтось обов'язково (в педагогічній площині) буде кращий від вас, хтось розумніший..., але він не

ви». І в цьому, як зазначав студент, полягає унікальність педагога, його індивідуальний підхід до кожної дитини, бо саме його система є унікальною, однією з мільярдів тих, які існують, і вона неповторна. Дитину потрібно відчувати серцем, розуміючи її переживання тільки за поглядом одних її очей (мова очей), відчувати серцем (мова серця).

Ця презентація показує життєвий шлях педагога, який сповнений не тільки радості і творчих відкриттів, але й має певні труднощі. Без любові й чуттєвого співпереживання дитини вся педагогічна система зазнає руйнування. Як зазначав Ілля С., труднощі можна подолати лише з Божою допомогою, коли ми в єдності та маємо любов між собою, складні обставини не створюють у нашому житті розчарування, не зупиняють на досягнутому.

Помічав, що труднощі в професійній діяльності можуть вплинути на педагога, але ми знаємо, що вони дарують нам певний досвід, і ми крокуємо далі. На його думку, труднощі бувають різні:

- Брама педагогічної компетентності – обізнаність вихователя в площині педагогіки та психології;
- місток педагогічної витривалості – складні обставини;
- роздвоєння педагогічних поглядів – непорозуміння в колективі.

Під час подорожі, зазначав, що вихователь переживає різні пори року:

- весну – початок педагогічного шляху;
- літо – розквіт професійної майстерності;
- осінь – міцність (зрілість) набутих знань;
- зиму – мудрість використання усього здобутого і передавання педагогічного досвіду наступним поколінням.

Та закінчив свою презентацію такою фразою: «Цінують час – виховуйте в любові»

Сприяли формуванню професійної культури майбутніх фахівців ДО і ділові ігри. Для прикладу наведемо ділову гру «Педагогічна рада в ЗДО» з теми: «Педагогічна етика вихователя закладу дошкільної освіти» та «Педагогічні цінності: від античності до сучасності»

Ділова гра «Педагогічні цінності: від античності до сучасності».

Продовженням вирішення завдань лекції стало проведення на практичному занятті майбутнім фахівцям дошкільної освіти рольової гри «Професійні цінності вихователя ЗДО: від античності до сучасності».

Мета гри: формування основних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців дошкільної освіти з метою спрямованості на педагогічну діяльність, їхніх моральних якостей, розвиток комунікативних умінь та позитивної мотивації на досягнення успіху в практичній діяльності.

Хід гри: Студенти розподілялися за вибором на команди, які повинні були представити історичні епохи розвитку педагогічної думки від античності до сучасності. Наприклад: 1. Стародавня школа – Сократ; Платон – учень Сократа; Арістотель – учень Платона); 2. Вітчизняна педагогіка – С. Русова, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський.

У процесі гри майбутні фахівці ДО, які виконували ролі стародавніх філософів та видатних педагогів, навчалися формулювати та озвучувати основні погляди на педагогічні цінності, якими повинен керуватися вихователь закладу дошкільної освіти в роботі з дітьми дошкільного віку, на роль вихователя як наставника у всебічному вихованні та розвитку дошкільника, професійно важливих якостей, якими повинні володіти як кожен фахівець дошкільної освіти, так і вихователь ЗДО зокрема, та відповідали на поставлені запитання.

Після закінчення гри обов'язково здійснювався аналіз та оцінка виступів студентів, їхніх відповідей та висловлення пропозицій викладачем, який визначав активність, підготовленість та самостійність мислення учасників гри. Оцінка виконання завдань учасниками гри здійснювалася за такими критеріями: логіка викладу, інформаційна насиченість виступу, доказовість, переконливість висловлювань, аргументованість, чіткість, комунікативність тощо.

Ділова гра «Педагогічна рада в ЗДО» з теми: «Педагогічна етика вихователя закладу дошкільної освіти».

Дійові особи: директор, методист, вихователі закладу дошкільної освіти.

У роботі брали участь 7-10 студентів. У процесі гри майбутні фахівці ДО, які виконували вищевказані ролі, навчалися викладати основні погляди на особливості, зміст, принципи та функції педагогічної моралі, характер діяльності фахівця дошкільної освіти та його моральних взаємин у педагогічному середовищі, знання основ педагогічного етикету, який вміщує в себе сукупність правил спілкування та поведінки фахівця.

«Студенту-директору» було запропоновано провести педагогічну раду, розпочинаючи з таких слів: «Добрий день! Метою нашої педради...». У роботі педради на обговорення виносилась тема «Педагогічна етика вихователя закладу дошкільної освіти». Було розкрити такі питання, а саме:

1. «Права та обов'язки педагога-вихователя»;
2. «Етика та моральні норми педагогічної діяльності».

Ведучий оголошував для груп питання та пропонував відповісти на них: «Так», «Ні» та «Може бути», де згодом просив учасників пояснити свій вибір. Під час пояснення власних позицій «студентом-методистом», «студентами-вихователями ЗДО» кожен мав право рухатися від групи до групи (за бажанням).

По закінченню гри було проведено рефлексивну паузу, де учасники наводили «+» та «-» педагогічної ради. Відповіді були такими: «Задоволена собою! Думала не зможу», «Справилась і навіть не втомилась!», «Подолання перешкод і розробка рішень для мене є важкими», «Було цікаво та корисно!», «Задоволена результатом!», «Є питання над якими замислилась», «Подолання внутрішнього переживання – шлях до успіху» тощо. У процесі гри спостерігалися позитивні емоції, почуття розуміння й спілкування з іншими учасниками гри, відчуття самооцінки, мотивація на особистий результат.

Завдяки конкретним обставинам, намагалися спрямувати майбутнього фахівця дошкільної освіти на розуміння своєї педагогічної діяльності,

взаємодії з педагогічними працівниками; на особистісне зростання та уточнення власної позиції викладання.

Після закінчення гри відбулася етична рефлексія власних учинків, пояснення соціально-психологічної доцільності дотримання тих чи інших професійних норм та правил.

Студенти відзначили зростання почуття професійної та особистісної впевненості, «почуття» групи (колективу) й бажання підтримати колег, що дає можливість розвивати партнерські відносини та відкрито висловлювати власні судження та пропозиції.

На одному з практичних занять було проведено дискусію «Яким повинен бути сучасний вихователь закладу дошкільної освіти?», мета якої поставала в усвідомленні й розвитку морально-етичних і морально-вольових якостей, формування в студентів умінь приймати самостійні педагогічно доцільні рішення.

Студенти-магістранти отримували картки із зазначенням на кожній із них відповідних якостей (особистісних, професійних, морально-етичних тощо) вихователя ЗДО, які напередодні розглядали на лекції. Майбутні фахівців ДО, у яких були однакові картки, об'єднувалися. Наступним етапом виконання завдання необхідно було презентувати свою, зазначену на картці якість та довести, що саме ця визначена якість є найважливішою у професійно-педагогічній діяльності педагога-вихователя.

Завдання інших студентів – ставити запитання й намагатися спростувати висловлювання інших. Після закінчення гри обов'язково здійснювався аналіз виступів студентів, їх відповідей та висловлення пропозицій викладачем, відзначилась активність, підготовленість та самостійність мислення учасників гри. Оцінка виконання учасників гри здійснювалася за такими критеріями: інформаційна насиченість виступу, доказовість, переконливість висловлювань, аргументованість, чіткість, лаконічність.

На виконання самостійної роботи студентам було запропоновано розробити проект стосовно іміджу вихователя ЗДО та описати свої уявлення

вихователя ЗДО. Перед виконанням завдання було акцентовано увагу майбутніх фахівців на структурі іміджу вихователя ЗДО, яка включає професійний аспект (знання, уміння, здібності тощо); зовнішній аспект (зовнішність особистості, стиль спілкування, культура мови) та внутрішній (особистісні якості фахівця). Виконавши завдання, студенти дошкільного фаху відзначили такі складові професійного іміджу майбутнього фахівця, а саме: зовнішньо-естетичну виразність (привабливість, охайність одягу, привітність, гарну зовнішність); професійну компетентність, яка проявляється в умінні доступно та зрозуміло пояснити виконання певного завдання, культурі мовлення, чітких жестах); уміння контролювати свій емоційний стан (емоції, настрій); бути справедливим, добрим, мати почуття гумору, виявляти вміння спілкуватися з дітьми дошкільного віку та їх батьками.

Ділова гра «Я – вихователь закладу дошкільної освіти».

Мета: усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти значущості педагогічної діяльності вихователя ЗДО.

Завдання: у процесі гри студентам було запропоновано висловлювання відомих педагогів. Студенти-магістранти повинні були визначити автора запропонованих цитат та інтерпретувати їх з точки зору професійної культури вихователя ЗДО.

Наведемо запропоновані висловлювання: «Від педагога залежить, чим стане серце дитини – ніжною квіткою чи засушеною корою.... (Заповітна мрія кожного мислячого педагога – щоб серце вихованця було чутливим до кожного слова вихователя, щоб дитяча душа відгукнулась, мов ніжна струна, на тонку музику його душі)» (В. Сухомлинський); «Учитель, який передає дитині лише знання, – це ремісник; той, хто виховує характер, – справжній митець у своїй справі» (С. Русова); «Розніжені й розбещені індивідууми формуються тоді, коли в їхньому житті домінує єдина радість – радість споживання» (В. Сухомлинський); «Варто променю сонця впасти на вас, і ви

бачите біля себе друзів. Друзі – це термометр, за яким можна вимірювати температуру успіху» (М. Блессінгтон).

Специфіка професійної діяльності у сучасних умовах вимагає від вихователя компетентного мислення, спостережливості, уміння планувати, здійснювати та аналізувати педагогічний процес та свою педагогічну діяльність. Свідченням високого рівня професійної готовності вихователя дошкільного навчального закладу вважається, наскільки компетентно, швидко й ефективно може педагог розв'язувати педагогічні ситуації. Тому майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти під час навчання у ЗВО потрібно наблизити до його практичної діяльності [15].

З метою ФПК було використано низку педагогічних ситуацій та педагогічних задач, що моделюють типові ситуації, які виникають у реальній практиці професійної діяльності вихователя ЗДО. Доцільність такого підходу визначається двома принциповими положеннями. По-перше, педагогічні задачі виступають як проміжна ланка між педагогічною теорією і безпосередньою практикою роботи в ЗДО. Добре відомо, що педагогічна підготовка вихователя містить у собі теоретичну та практичну підготовку. При цьому передбачається, що теоретичні знання, які засвоює студент на лекціях і семінарах, повинні застосовуватися пізніше на практиці. Моделювання типових педагогічних ситуацій у процесі підготовки майбутнього вихователя ЗДО (аналіз ситуацій, проектування способів дії в них, моделювання варіантів їх розв'язання) дозволяє заздалегідь, ще до безпосередньої практики в ДНЗ, перетворювати й синтезувати знання, отримані при вивченні окремих теоретичних дисциплін, використовуючи їх для вирішення практичних завдань [180].

По-друге, педагогічні задачі за своїм змістом є навчальними задачами. На відміну від реальних проблем, з якими має справу вихователь-практик, навчальні задачі спеціально призначені для навчання студентів, для цілеспрямованого формування окремих умінь і навичок. Цінність навчальних задач-моделей полягає в тому, що під час їхнього вирішення увага студентів

фокусується на заздалегідь відібраних і чітко визначених ситуаціях, що спрощує прийняття рішень у подальшому [181].

Наведемо для прикладу педагогічні задачі, які пропонувалися студентам.

Педагогічна ситуація 1.

Після виконання ранкової гімнастики та відпочинку в ігровому куточку о 09.00 годині ранку діти молодшої групи «Малятко» за розпорядком дня мають сніданок. Вихователь групи завжди перед сніданком намагається прищеплювати малюкам культурно-гігієнічні навички: вчить своїх вихованців в ігровій формі, як правильно мити ручки, витирати їх рушничком, а сідаючи на свої місця, не штовхатися, не викрикувати, поважати ближнього.

Коли всі діти сіли снідати, дві дівчинки, Оксанка й Іринка, почали сперечатися між собою. Оксанка, побачивши, що у її сусідки краща чашка із зображенням незвичайного малюнка, ніж у неї, відмовляється пити зі своєї чашки та, капризуючи, вимагає, щоб їй віддали Іринчину. Помічник вихователя, яка стояла поруч, побачила, що виник дитячий конфлікт, стала вмовляти дівчинку, розхвалюючи її чашку, але бажаного результату не отримала. Іринка відмовляється снідати та, стукаючи руками по столу, продовжує наполягати.

Запропоновано студентам для обговорення таке питання: 1. Проаналізуйте запропоновану педагогічну ситуацію й складіть власний алгоритм вирішення задачі.

Педагогічна ситуація 2.

У кожному дитячому колективі зустрічаються діти, які не можуть всидіти на місці ні хвилини, дотримуватися встановлених правил й інструкцій, вони дуже рухливі, запальні, неуважні й імпульсивні. Це й

стосується хлопчика Андрійка, який завжди має схильність діяти за першим спонуканням під впливом зовнішніх емоцій.

Бігаючи по ділянці дитячого садочка та не реагуючи на зауваження вихователя групи, він кожного разу наштовхується на своїх товаришів. Деякі діти ображаються, а то й відмовляються з ним грати. Дитиною неможливо управляти, він абсолютно не реагує на заборони, крики й обмеження. Системи заохочень вистачає тільки на деякий час, адже хлопчик не в змозі підтримувати активну увагу впродовж дня.

А також запропоновано студентам для обговорення такі питання:

1. Що робити вихователю, коли є гіперактивна дитина в дитячому колективі?
2. Яку систему заходів та заохочень потрібно використовувати вихователю, щоб дитина дотримувалась встановлених правил у дитячому садку?
3. Чи буде ефективно, на Вашу думку, фізично навантажувати дитину (плавання, біг)?

Педагогічна ситуація 3.

У Катрусі було день народження, яке за календарем випало на суботу. Прийшовши в дитячий садок, дівчинка забажала свята – хоровод з вітаннями та виявила бажання пригостити всіх дітей групи солодощами.

Мама Катрусі вирішила не купувати цукерки й не пригощати малюків у дитячому садку, так як день народження вже минув і доньку вітали вдома. Дитина не знає, адже батьки не повідомили їй про це, та чекає свята й подарунків від ровесників.

Студентам запропоновано такі питання для обговорення:

1. Як, на Вашу думку, вихователю пояснити дівчинці, що день народження вже минув і свята уже нецікаво проводити?
2. Як розв'язати цю ситуацію? Складіть власний алгоритм вирішення задачі.

Педагогічна ситуація 4.

Майже всі діти люблять тварин, цікавляться їхнім життям та звичками. Граючи в дитячому садочку, два хлопчики обговорювали своїх домашніх улюбленців. У Дмитрика вдома був хом'ячок, а у Сашка – павучок. Зацікавившись домашнім улюбленцем Сашка, Дмитрик попросив друга принести павучка в дитячий садок.

Наступного дня, коли всі діти стали гратися в ігровому куточку, Сашко потай від вихователя дістав павучка й віддав його Дмитрику. Хлопчик, який ніколи не держав таку тваринку в руках, злякавшись, випустив її на підлогу. Діти, граючись недалеко від хлопчиків, помітили павучка, який прямував на них, стали кричати, тікати до вихователя й плакати.

Запропоновано такі питання для обговорення:

1. Яких помилок, на Вашу думку, припустилися: батьки Сашка та вихователь групи?
2. Проаналізуйте педагогічну ситуацію та складіть власний алгоритм вирішення задачі.

Педагогічна ситуація 5.

– Діти, сьогодні ми відправимося у казку, де зустрінемося з незвичайним їжачком. Хто уважно слухатиме й правильно відповідатиме на запитання, – отримає за це смачну цукерку, – зацікавлено відповів вихователь, поставивши коробку на стіл. Солодощі так вабили малюків, що всі діти сіли прямицько та приготувалися слухати казку.

Вихователь став розповідати про їжачка, який завжди був усім незадоволений. Його все на світі дратувало і сердило, тому він жив окремо від сусідів. Одного разу, збираючись на полювання, їжачок побачив мурашу, яка була засмучена тим, що не послухалася мами, відійшла далеко від дому й потрапила в халепу, зламавши собі ніжку та попросила їжачка їй допомогти.

Він допоміг бідолашній, сходявши до тітоньки сови, яка славилася тим, що лікувала всіх звірів у лісі. Вона приписала їй ліки, прив'язала до зламаної ніжки маленьку гілочку, щоб та швидше загоїлася, та попросила їжачка повідомити батькам мурахи, що вона в нього.

Відтоді двері у будиночок їжачка не зачинялися. У мурашки виявилось стільки друзів, що кожную годину хтось приходив її провідати. Коли мураха одужала та повернулася додому, їжачку стало сумно та самотньо і він вирішив сам піти й провідати мурашу та її друзів, які з часом стали друзями і самого їжачка. З того дня їжачок забув, що таке дратуватися та злитися. Він зрозумів, що потрібно жити поряд з друзями і радіти життю.

– Малята, спробуємо описати їжачка! Яким він був? Чи були в нього друзі та чи подобалось йому товаришувати? – слідкуючи за дітьми, запитав вихователь. – Злим, поганим, сердитим, незадоволеним, – вигукували діти.

– Якою була мурашка? Так, правильно, Микитко, тримай цукерку!

– Діти, як ви вважаєте, зрозумів їжачок, що жити поряд з друзями краще, ніж самотньо? – запитав у малят молодий вихователь. Так, правильно! Молодці!

Діти так захопились обговорювати казку, що вихователь не помітив, як закінчились усі цукерки. І тільки залишилась одна дівчинка Мар'янка, яка не отримала солодошів. Вона – слухняна, здібна, вихована й дуже обдарована дівчинка, яка могла без жодних проблем впоратися з будь-яким завданням вихователя та отримати всі цукерки, які були у коробці. Але весь час сиділа тихенько і мовчала.

Вихователь стурбовано поглянув на Мар'янку, і йому стало неприємно за те, що він припустився такої грубої помилки. Щоб виправити ситуацію, вихователь запитав у діток, хто може поділитися з дівчинкою цукеркою, але Мар'янка, подякувавши, відповіла, що батьки їй не дозволяють їсти солодошів.

Питання для обговорення:

1. Якої педагогічної помилки припустився молодий вихователь? Дайте оцінку його діям.

2. Чи зустрічалися Ви з подібною ситуацією?

3. Проаналізуйте запропоновану педагогічну ситуацію і складіть власний алгоритм вирішення задачі.

Крім цього, на практичних заняттях студентами спеціальності «Дошкільна освіта» обговорювалися педагогічні (конфліктні) ситуації, які потребують певного морального вибору, що сприяло розвитку моральних якостей, формуванню вмінь приймати самостійні рішення в нестандартних ситуаціях тощо. Проілюструємо прикладом.

Педагогічна ситуація 1.

Був сонячний і теплий ранок. І таким же був настрій у Катрусі, яка йшла до дитячого садочка в новій сукні, на якій були красиві, яскраві візерунки та велика кількість мережив блакитного кольору. Дівчинка нагадувала Дюймовочку – маленьку, тендітну і скромну, яка, як промінчик сонця, світилась від щастя.

Усе було добре до того часу, доки не підійшла Христинка. Дівчинка, якій дуже сподобалася Катрусина сукня, від заздрощів та злості не могла нічим займатися в садочку. Узявши в ігровому куточку фарби, Христинка висипала їх на Катрусину сукню. Вихователь, яка не встигла вчасно підбігти до дівчаток, побачила, як великі дитячі оченята Катрусі наповнилися слізьми. Гарний настрій дівчинки миттю зник. Дитина в паніці, а сукня зіпсована.

Педагогічна ситуація 2.

Граючись на дитячому майданчику, Олег та Іванка випадково знайшли пташку, у якої було поранене крило. Вона жалібно дивилась на діток, ніби просила їх допомогти. Зовсім поруч грався Дмитрик, який побачивши це, швидко підбіг, схватив пташку й щосили жбурнув її за паркан. Діти, які не встигли покликати вихователя, щоб допомогти пташині, з жахом дивилися на Дмитрика. Вихователь продовжила надалі грати з іншими малюками, не побачивши конфлікту, який розгортався між хлопчиками.

Олег, якому дуже шкода стало синички, підійшов та щосили ударив Дмитрика в плече, і той, не втримавшись, упав на траву і став плакати.

– Тобі боляче? – запитує хлопчик. Те саме й пташині маленькій!

Перелівши паркан, хлопчик забрав пташку, яка, на щастя, упала на вузлик трави й не пошкодила іншого крила, та щосили з Іванкою рушили до діток. Прибігши, діти розповіли вихователью про те, що сталося. А після виховної бесіди, вони швидко взялися допомагати маленькій, безпомічній пташині і навіть Дмитрик, якому стало соромно за здійснений вчинок, допомагав їм.

Питання для обговорення:

1. Яких помилок, на Вашу думку, допустився вихователь під час ігор на дитячому майданчику?
2. Чи правильно вчинив Олежик?
3. Яку бесіду потрібно провести з Дмитриком, щоб він більше не здійснював таких жахливих вчинків?

Педагогічна ситуація 3.

Збираючись на прогулянку, старша група поспішала сходами до дверей. Два найкращих друга, Владик і Микитка несподівано посварилися. Обидва хлопчики, хоч і дружили, але дуже відрізнялися один від одного: Владик – маленький, тендітний, привітний хлопчина, який часто любив розіграти та метушню; Микитка – більший на зріст, кремезний, дебелий, любитель пофілософствувати, дещо знервований хлопчик, часто полюбляв драматизувати будь-які життєві події.

Граючись, хто перший дістанеться на подвір'я дитячого майданчика, Владик зовсім випадково зіштовхнув з трьох останніх сходинок Микитку, і той, не втримавшись, з'їхав зі сходинок вниз. Микитка став плакати, але ні, не через біль, який відчував у коліні, а через образу на друга, який так вчинив з ним.

Владик був дуже засмучений, що образив друга і став просити вибачення. Вихователь, не стримавши гніву, забрала хлопчиків до групи та провела виховну бесіду, де конфлікт було вичерпано і вже скоро два найкращих друга весело ганяли по двору.

Але наступного дня Микитка уже мав чіткий намір поквитатися з другом за вчинену образу та усім своїм видом виражав лють і бажання жорстоко помститися. Коли вихователь помітила це, вирішила розрядити ситуацію та вгамувати хлопчика, адже зовсім скоро повинен прийти Владик. На запитання, чому стару сварку він згадав лише тепер, Микитка відверто відповів, що це його дідусь нагадав про сварку, порадив не спускати будь-кому образи, і він, як справжній «чоловік», повинен помститися Владика. Хлопчик не слухає закликів вихователя і має намір покарати винуватця.

Запропоновано для обговорення такі запитання:

1. Ознайомтеся з педагогічною ситуацією та осмисліть її. Сформулюйте протиріччя та визначте проблеми. Проаналізуйте поведінку Владика і Микитки.

2. Як Ви вважаєте, як вихователю побудувати розмову з хлопчиком, щоб розв'язати конфлікт? Які дії вихователя, на Вашу думку, будуть правильними в даній ситуації?

3. Чи потребує розмови вихователя з дідусем щодо намірів Микитки?

4. У чому полягатиме профілактична робота з дітьми щодо запобігання подібних ексцесів надалі?

Зазначимо, що в освітньому процесі ЗДО перед вихователем майже щодня постають професійно-життєві проблеми та виникають складні педагогічні ситуації, що повинні бути обов'язково передбачені педагогом та не мати гостроконфліктної фази. Вихователю постійно доводиться вирішувати значну кількість педагогічних ситуацій, тому його професійну

діяльність можна розглядати як мистецтво розв'язувати педагогічні задачі.

Нездатність вихователя ЗДО своєчасно встановити причини виникнення та виявити вміння вирішити педагогічні ситуації та педагогічні задачі може призвести до зриву освітнього процесу в ЗДО.

З вищезазначеного, доходимо висновку: розв'язати педагогічну задачу, аналізуючи наявну педагогічну ситуацію, вихователю потрібно свідомо опиратися на певну сукупність умов, цілеспрямовано добираючи з педагогічної науки і практики ефективні засоби для її вирішення, безпосередньо плануючи порядок своїх дій та вчинків [65].

Усе вищевказане обов'язково буде реалізовуватися завдяки культурі мовлення та стилю поведінки педагога-вихователя ЗДО, що сприятиме спілкуванню з вихованцями, зростатиме до рівня мистецтва й естетичної насолоди.

На третьому креативно-діяльнісному етапі майбутніх фахівців ДО залучали до активної квазіпрофесійної творчої діяльності і було розроблено систему завдань для педагогічних практик: виробничої та асистентської, залучено студентів до пошуково-дослідної роботи.

На цьому етапі було розроблено і впроваджено тренінг «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти: від теорії до практики», який передбачав проведення зі студентами магістратури системи вправ на розвиток їхньої особистісної сфери (емоційний стан, врівноваженість, міміка, жести, рухи тощо); виконання творчих завдань; написання творів на запропоновану тему; розробка проектів з теми «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти» тощо.

Тренінг розпочинався зі слів про те, що «У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості» (К. Ушинський).

Метою тренінгу було формування професійної культури та педагогічної техніки студентів – майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі

магістерської підготовки; удосконалення знань, умінь та навичок організації різних видів педагогічної діяльності; активізація творчого потенціалу майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки; стимулювання бажання студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» підвищувати свій загальний та професійний рівні під час магістерської підготовки в закладах вищої освіти; формування та удосконалення вмінь критичного та творчого мислення в процесі вирішення професійних завдань; розвиток уваги, критичного мислення, пам'яті, уяви та активності студентів; забезпечення сприятливих педагогічних умов вільного спілкування та створення позитивного мікроклімату в колективі; виховування етичної поведінки особистості, норм та правил.

Завдання:

1. Ознайомити студентів із поняттями «професійно-педагогічна культура», «професійна культура майбутнього фахівця дошкільної освіти».
2. Визначити ключові компоненти професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.
3. Допомогти в організації професійного саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти.
4. Розкрити шляхи самореалізації особистості педагогів-вихователів закладів дошкільної освіти.

До навчально-методичного забезпечення входило: комп'ютерна техніка, мультимедійне обладнання, слайди, набір карток, презентація, фломастери, маркери, олівці, слайди, роздатковий матеріал для учасників тренінгу, відеоматеріали «Весела фізкультхвилинка», музичний супровід, книжково-ілюстративна виставка.

Час тренінгу: 1 година 20 хвилин.

Тренінгова група: 12-15 осіб.

У процесі проведення тренінгу було заплановано:

№	Етапи заняття	Тривалість	Зміст заходів	Комплексно-методичне забезпечення
1.	Вступна частина	15 хв.	1. Знайомство. 2. Прийняття правил тренінгу. Інструктаж учасників. 3. Оголошення теми і мети заняття. Актуалізація проблеми.	1. Слайди 2. Відеоролик
2.	Основна частина заняття	60 хв.	<i>План заняття:</i> 1. Інформаційне повідомлення «Професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти». 2. Мозковий штурм «Ідеальний вихователь ЗДО – який він?». 3. Вправа «Народ скаже, як зав'яже». 4. Інформаційне повідомлення «Ключові професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти». 5. Рухова вправа «Весела фізкультхвинка» (відеосупровід). 6. Вправа «Вислів». 7. Вправа «Асоціації». 8. Вправа «Крок до успіху».	Мультимедійні слайди Аркуші паперу у формі геометричних фігур Відеосупровід Музичний супровід Вислови відомих педагогів Презентація
3.	Підсумкова частина	15 хв.	Підведення підсумків заняття. Вправа «Поле вражень».	Роздаткові картки

Вступна частина розпочиналася з притчі (звучала тиха, спокійна музика).

ПРИТЧА ПРО ЩАСТЯ [100]

Якось ішов дорогою мудрець. Милувався красою світу і тішився життям, і ось стрівся йому чоловік, що, згорбившись, тягнув велетенський тягар.

– Навіщо ти прирікаєш себе на такі страждання? – запитав мудрець.

– Я страждаю заради щастя своїх дітей і онуків, – відповів чоловік, – мій прадід усе життя страждав заради щастя діда, дід страждав заради щастя

мого батька. І я готовий усе життя страждати – лише б мої діти та онуки були щасливими.

– А чи був хтось щасливий у твоїй сім'ї? – запитав мудрець.

– Ні, але мої діти та онуки доконче будуть щасливі, – відказав нещасний чоловік.

– «Неписьменний не навчить читати, а кротові не виховати орла», – мовив мудрець. Спершу навчися сам бути щасливим, а тоді зможеш ошасливити своїх дітей та онуків [100].

Педагог: Педагогічна діяльність – особливий вид діяльності, що спрямований на передавання новим поколінням накопичених людством досвіду й культури, створення умов для їх особистісного розвитку [214]. А успіх у професійній діяльності є складовою щастя особистості. Необхідно згадати вислів: «Щоб запалити вогонь в очах дитини, самому потрібно горіти». Який він ідеальний вихователь? Якими рисами та ознаками характеризується? Цьому присвячене наше заняття. Отже, тема тренінгу «Професійна культура фахівця дошкільної освіти: від теорії до практики».

Запланований та розроблений тренінг мав такі етапи:

1. Знайомство (5 хв.)

Учасникам тренінгу пропонується познайомитися ближче, адже всі вони вже знайомі: назвати своє ім'я та вказати одну свою позитивну рису, що починається на першу букву імені. Потім назвати негативну рису, яка, на їхню думку, заважає у певній діяльності, та визначити, яким чином вона може впливати (негативно чи позитивно) на подальшу професійну діяльність. Знайомство проводиться в колі. Наприклад, Мілана, позитивна риса – мудра, негативна риса – вразлива. Інна – інтелігентна, негативна риса – байдужа. Поліна – порядна, негативна риса – неуважна тощо.

Аналіз вправи педагогом. Навчити студентів ретельно аналізувати свої вчинки та поведінку, що надасть можливість уникнути помилок, вміти правильно спрямовувати свої особистісні риси.

2. Прийняття правил тренінгу (2 хв.)

Для того, щоб налагодити плідну співпрацю, нам потрібно прийняти правила цього тренінгу, а саме:

1. Поважати думки інших учасників тренінгу.
 2. Не критикувати.
 3. Бути позитивним.
 4. Толерантним.
 5. Активним.
 6. Дотримуватися регламенту.
3. Оголошення теми і мети заняття. Актуалізація проблеми (3 хв.)

Успішну орієнтацію фахівця в сучасному освітньо-інформаційному просторі, задоволення його індивідуальних, професійних потреб, досягнення успіху в професійному самовираженні та взаємодії з соціумом забезпечує високий рівень педагогічної культури. Культура педагога пов'язана, перш за все, з його професіоналізмом, тому зміст поняття «професійна культура» визначається рівнем професійної освіти, індивідуальними здібностями та якостями педагога, досвідом, вмотивованим прагненням до неперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [194].

II. Основна частина заняття.

4. Інформаційне повідомлення «Професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти» (10 хв.)

Професійне становлення особистості майбутнього фахівця має дві функції. З одного боку, воно служить потребам формування загальнолюдських якостей, які необхідні будь-якій людині і професіоналу, з іншого - засвоєнню педагогічних знань, умінь і навичок, які служать основою для грамотного здійснення майбутньої професійної діяльності.

Від ефективної реалізації функцій професійної освіти залежить відповідність майбутніх фахівців суспільним вимогам, бо вони багато в чому визначають процес розвитку і зміст професійної культури майбутнього

фахівця. Професійна культура є найважливішою частиною загальної культури фахівця, яка містить різноманітність здібностей, їх багатство, гармонію розумового й емоційного початку професійної діяльності і поведінки людини [217].

Професійна культура майбутнього фахівця дошкільної освіти – складне інтегроване особистісне утворення, для якого характерна позитивна мотивація щодо професійної діяльності, сформованість ґрунтовних знань та умінь, сукупність професійно значущих особистісних якостей, ціннісні орієнтації і настанови, морально-духовні та етичні норми поведінки, які сприятимуть більш ефективному здійсненню професійної діяльності.

Тому вища освіта вихователя закладу дошкільної освіти – необхідна умова для формування високого рівня професійної культури, чого вимагає сучасне суспільство.

5. Мозковий штурм «Ідеальний вихователь ЗДО – який він?» (5 хв.)

Мета: сформувати у студентів поняття про ідеального вихователя, розвивати креативність, здатність до співпраці в групах.

Учасники діляться на підгрупи, кожній з яких потрібно створити образ ідеального педагога-вихователя та написати якості, якими він повинен обов'язково володіти.

6. Вправа «Народ скаже, як зав'яже» (5 хвилин).

Мета: сформувати у студентів поняття про народні прислів'я та приказки, розвивати креативність, здатність до співпраці в групах.

Учасникам пропонується прочитати народні прислів'я та приказки. Згодом визначити, про які риси людини в них ідеться.

1. Чого навчився, того за плечима не носити (розум, мудрість).
2. Хто любить людей, того й люди люблять (любов, доброзичливість).
3. З добрими людьми завжди згоди можна дійти (вміння порозумітися).
4. Нема товариша – шукай, а знайшов – бережи (дружба, товариськість).

5. Чого сам не любиш, того й іншому не чини (повага до інших, доброзичливість) [100].

7. Інформаційне повідомлення *«Ключові професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти»* (15 хв.)

Професійно-педагогічна культура є вищим ступенем відповідності рівня розвитку особистості фахівця та професійної підготовленості до специфіки педагогічної діяльності. Залежно від складу особистості необхідно виділити основні типи самореалізації фахівця, які умовно назвемо так:

– вихователь-організатор (реалізація потреби в лідерстві, домінування лідерства, розкриття своїх якостей вольової, сильної, вимогливої, енергійної особистості, виявляє обізнаність пробудити в дітей дошкільного віку, педагогів-вихователів дух колективної зацікавленості, відповідальності, ділового співробітництва тощо);

– вихователь-фахівець (це професійно компетентна, висококультурна, творча людина, віддана своєму фахові, якій властиві висока обізнаність та глибоке знання основ своєї професії; для нього виховувати – це, перш за все, навчати, зацікавлювати тощо);

– вихователь-комунікатор (має високий рівень культури спілкування, доброзичливий, співчутливий, високоморальний; його вплив на дошкільників, насамперед емоційний, проявляється через пошук шляхів сумісності, взаємоповаги, товариськості);

– вихователь-інтелігент (людина з високою загальною культурою, високим рівнем інтелекту, високими моральними якостями, постійними духовними пошуками, який реалізує в професії свою потребу в духовності, високоморальності та вихованні цих якостей у дітей дошкільного віку; виховує дошкільників власним прикладом) [213].

Звичайно, не можна говорити, що будь-яка із цих характеристик краща чи гірша. Кожна з них має свої переваги й недоліки, але вважається в сукупності необхідними.

Важливим показником загальної культури особистості майбутнього педагога-вихователя є етикет – зовнішня культура, правила й норми, які сприяють спілкуванню людей. Уміння володіти нормами культури й правильно застосовувати їх на практиці визначає цінність особистості людини, її здатність впливати на навколишній світ, перетворюючи його.

8. Рухова вправа «*Весела фізкультхвинка*» (відеосупровід) (2 хв.)

9. Вправа «Вислів» (10 хв.)

Мета: активізувати творче мислення студентів, сформувати стійке розуміння поняття «професійна культура майбутнього фахівця».

Учасники об'єднуються в групи (за вибором).

Хід виконання: записати на аркуші паперу вислови про педагога-вихователя та його педагогічну культуру.

Презентація напрацювань, обговорення.

10. Вправа «Асоціації» (7 хв.)

Учасники виходять і утворюють коло.

Мета: розвиток логічного, критичного мислення, здатності висловлювати свою думку.

1. Якщо педагог – це колір, то який?
2. Якщо педагог – це квітка, то яка?
3. Якщо педагог – це настрій, то який?
4. Якщо педагог – це фільм, то назва фільму.....?
5. Якщо педагог – це геометрична фігура, то яка?
6. Якщо педагог – це казковий герой, то хто?
7. Якщо педагог – це пора року, то яка? [100].

11. Вправа «Крок до успіху» (6 хв.)

Педагог роздає учасникам картки та пропонує записати ті риси, ознаки, якості, характеристики, яких, на їхню думку, їм не вистачає і яких вони прагнуть набути, щоб стати більш успішними в подальшій професійній діяльності. Усі учасники спільно викладають «доріжку професійної майстерності», кожен робить свій «крок до успіху».

(Вправа коментується кожним учасником заняття).

III. Підведення підсумків заняття. (15 хв.)

12. Вправа «Поле вражень»

Учасники стають по колу та діляться враженнями від заходу. При цьому вони отримують завдання від педагога на картках і продовжують твердження:

- мені найбільше сподобалося...
- повчальним для мене було...
- мені запам'яталося...
- мене вразило.....
- мене засмутило.....
- мені не сподобалося....
- Я була/був розчарована (ий)...
- варто було б...
- новим для мене було....
- недоречним було...
- найбільш позитивним для мене було...

Наше заняття добігає кінця. Я сподіваюся, що воно залишило слід в душі кожного, допоможе зрозуміти, що лише повага один до одного, взаєморозуміння, терпимість, дотримання рівноправ'я врятовують світ.

Педагог дякує учасникам заходу, наголошуючи на тому, що йому було приємно працювати, та висловлює побажання колегам.

Тренінгові заняття проводилися як на практичних заняттях зі спецкурсу, так і в гуртковій роботі. Було організовано гурток з теми

«Виховуємо професійну культуру особистості». Заняття в гуртку проводили двічі на тиждень.

Для самостійної роботи майбутнім фахівцям дошкільної освіти запропоновано написати для обговорення на засіданнях гуртка твір-роздум на одну із тем за їхнім вибором: «Я – викладач коледжу», «Якою я уявляю особистість вихователя як дієвої особи в аспекті професійної культури», «Зовнішній вигляд вихователя», «Мій ідеал вихователя закладу дошкільної освіти» (директора, методиста, інспектора), «Мій ідеал викладача закладу вищої освіти».

Під час тренінгу опрацьовувалися вправи на розвиток мімічних рухів обличчя. Проілюструємо прикладом.

Вправа «Про що говорить погляд».

Мета: розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти вміння виражати поглядом невербальну поведінку.

Хід виконання: учасникам (студентам) роздають картки із завданням. Кожному по черзі пропонується увійти до аудиторії та виконати запропоноване завдання.

Завдання: Покажіть запропоноване в картці очима.

1. Я дуже рада, що ви прийшли. 2. Прошу Вашої уваги! Я чекаю тиші!
3. Невже Вам не соромно?! 4. Як Ви могли так вчинити!? 5. Ви мене розчарували... 6. Я сподіваюся, що це не повториться! 7. Дуже добре, молодець! 8. Мабуть, ти хочеш щось сказати? [67].

Вправа «Вибір очима члена групи».

Мета: розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти особливостей міжособистісного спілкування за допомогою невербальних засобів.

Хід виконання: усі учасники розташовуються по колу та кожен із них поглядом домовляється з ким-небудь помінятися місцями. За сигналом ведучого всі швидко міняються місцями. З'ясовується, хто сів не на своє, намічене заздалегідь місце [67].

Вправа «Маски в спілкуванні».

Мета: розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти вміння виражати поглядом невербальну поведінку.

Вправа на усвідомлення своїх індивідуальних способів ухиляння від відкритого спілкування.

Хід виконання: Ведучий пропонує учасникам на вибір картки, де задані маски: байдужості; прохолодної ввічливості; зарозумілої неприступності; агресивності («спробуй не виконати моє бажання»); послуху; удаваної доброзичливості або співчуття; простодушно-дивакуватої веселості [67].

Якщо в групі більше осіб, то картки повторюються. Учасники по черзі зобов'язані продемонструвати свою маску.

Завдання 2. Кожен учасник, який бере участь, повинен вибрати собі партнера та інсценувати без слів або, навпаки, зі словами ситуацію, яка відповідатиме певній масці [67, с. 66].

Після гри студентам було запропоновано домашнє опрацювання виписати для самоаналізу, якими масками найчастіше користуються студенти у повсякденному житті, чим вони допомагають і чим заважають у спілкуванні.

На заняттях гуртка студентам-магістрантам було запропоновано для розв'язання низку конфліктних ситуацій, які виникають у роботі вихователя з батьками. Проілюструємо прикладом.

Педагогічна ситуація 1.

Ірина Василівна, прекрасний вихователь закладу дошкільної освіти «Дзвіночок» з багаторічним досвідом роботи, була засмучена тим, що на зустрічі батьків вихованців групи не прийшли деякі мами й татусі.

Інформація, яку повідомляв педагог-вихователь, завжди була корисною та необхідною для батьків, а особливо для тих, хто не проявив бажання та не прийшов на зустріч до закладу дошкільної освіти. Ситуації кожного разу повторюються, а бесіди педагога з батьками не дають жодних результатів.

До поданої ситуації було підібрано для розгляду систему запитань, а саме: Як саме педагогу-вихователю залучити пасивних батьків до співпраці із

фахівцями дошкільного навчального закладу? Як би Ви діяли на місці вихователя закладу дошкільної освіти, Ваші дії? Запропонуйте свій варіант вирішення педагогічної задачі. Обґрунтуйте його.

На цьому етапі студентів магістратури було залучено до проектної діяльності. Кожний із них обирав тему проекту за своїми уподобанням. Для цього було запропоновано такі теми проектів: «Професійна культура: вихователь, діти, батьки», «Професійно-педагогічне спілкування вихователів ЗДО», «Культура поведінки та культура спілкування вихователя ЗДО з дітьми дошкільного віку», «Багатогранність культури майбутнього фахівця дошкільної освіти» тощо.

Для створення та подальшого обговорення студентами було обрано проект на тему: «Багатогранність культури майбутнього фахівця дошкільної освіти».

Мета проекту: розвинути творче мислення студентів, спонукаючи їх до пошукової діяльності через вирішення нестандартних завдань.

Завдання: розкрити зміст запропонованих питань; зобразити схематично свою відповідь (схема – малюнок, символічний малюнок, техніка виконання за вибором студентів – скрайбінг тощо); створення творчого плакату або малюнку до означеної теми. Одним із важливих моментів під час створення плакату є те, що кожен малюнок або його складова повинні були мати глибокий зміст (*наприклад годинник – відображає швидкоплинність часу та його неповторну цінність для педагога, книга – не тільки знання, але й подальший їх вплив на педагога та його вихованців*).

Було виділено такі етапи:

1. Підготовчий – творча бесіда, обговорення на тему: «Багатогранність культури майбутнього фахівця ДО».

2. Основний – обговорення змісту запропонованих запитань та складання творчого плакату або малюнку.

Було запропоновано такі запитання: 1. Назвіть найбільшу проблему, яка є перешкодою на шляху формування професійної культури? Зобразьте

цю проблему у вигляді малюнка чи схеми. 2. Що є найголовнішим у педагогічній діяльності? 3. Які риси характеру майбутнього фахівця дошкільної освіти є найважливішими? 4. Як реклама та соціальні мережі впливають на культуру майбутнього фахівця ДО? 5. Опишіть чинники, які можуть негативно впливати на розвиток культури майбутнього фахівця ДО.

Студент може запропонувати додаткові запитання, які є важливими для розкриття теми щодо культури майбутнього фахівця ДО.

3. Заключний – підведення підсумків та творче обговорення створеного плакату.

Культура майбутнього фахівця ДО мала таку структуру: характер майбутнього фахівця ДО, вплив оточення на формування ПК, проблеми та перешкоди, вплив реклами, конфліктність, співпереживання тощо.

За змістом обговорених питань студенти створювали малюнок (плакат, схему...). Студентам може бути запропонований якийсь нестандартний спосіб, що розкриває наочно зміст культури майбутнього фахівця дошкільної освіти (колаж, листівка, малюнок з поєднанням різних технік, малюнок схема) або певні зразки створення плакатів, схем. Наприкінці студенти визначали результативність цього проекту.

У процесі діяльності гуртка вбачали за необхідне використовувати спільні зі студентами творчі розробки, які є додатковим засобом до формування у майбутніх фахівців ДО професійної культури. Своєю чергою ефективним засобом організації позааудиторної роботи слугувала розроблена авторська збірка казок «Віконце у світ казок» для дітей дошкільного віку. Як зазначав В. О. Сухомлинський, «Казка – це, образно кажучи, свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки і мови». Так, казки обожнюють усі, будь-то дорослі чи діти. Саме вони живуть поряд із нашими мріями, вони наснажують, дарують тепло і поліпшують настрій.

Розроблена в колективній співпраці зі студентами авторська збірка казок найбільше відповідає смакам дітей від 4 до 7 років, вони змусять їх поринути в незвичайний світ тварин, рослин, природи, сміятися і водночас

думати, пробудять їх цікавість та увагу до явищ природи, але не стривожать молодого чуття страшними трагічними пригодами та незрозумілими для дітей відносинами обох статей. Ілюстровані казки збережуть час, оскільки усунуть потребу пошуків відповідних наочних зорових зображень, тобто пошуку ілюстрацій до вивченої з дітьми казки. Вихованці зможуть ознайомитися з незвичайними ситуаціями, у які потрапляють знайомі дітям герої.

Авторська збірка «Віконце у світ казок» подарує дітям дошкільного віку дивовижний та неймовірно теплий світ фантазій, подорож до країни дитячих мрій. Разом із цією збіркою малюк не тільки матиме змогу послухати казки, а й чудовий спосіб реалізувати свій творчий потенціал, розфарбувавши ілюстрації до них. Скористувавшись кольоровими олівцями або маркерами, дошкільники матимуть змогу додати зображенню яскравості й барв та доповнити малюнки власними графічними фантазіями [37].

Запропонована збілочка авторських казок стане в нагоді вихователям закладів дошкільної освіти, дітям середнього та старшого дошкільного віку та їх батькам.

Закріплення набутих знань, умінь і навичок з професійної культури вихователя відбувалося в межах педагогічних практик, до змісту яких було додатково розроблено завдання щодо формування професійної культури майбутніх вихователів ЗДО.

Так, на виробничу практику, у процесі якої студенти працювали в якості директора, методиста ЗДО та інспектора відділу освіти (обласного, міського, районного) було запропоновано такі завдання:

- провести методичний семінар з вихователями ЗДО з теми: «Професійна культура вихователя» (розробити його план, тематику виступів, заключний виступ);
- скласти каталог методичної літератури з означеної проблеми;
- організувати творчу групу з теми: «Професійна культура вихователя ЗДО» (розробити перспективний план засідань, розробити схему Акту

інспекторської тематичної перевірки «Професійна культура вихователів у ЗДО»).

Для асистентської практики у ЗВО, у процесі якої студенти магістратури виступали в ролі викладача-асистента, було запропоновано розробити текст лекції на одну з тем щодо професійної культури вихователя, як-от: «Педагогічний такт вихователя», «Педагогічна техніка вихователя», «Мовленнєвий етикет вихователя», «Емоційна сфера вихователя», «Зовнішній вигляд вихователя», «Немовні засоби виразності у професійній діяльності вихователя».

За змістом лекції розробити план практичного заняття, а також розробити процедуру ділової гри для студентів за визначеною темою. Результати практики обговорювалися на звітній конференції та на засіданнях гуртка.

Одним із напрямів експериментальної роботи на цьому етапі було залучення студентів магістратури до науково-дослідної роботи, тобто реалізувалася третя педагогічна умова (занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості).

На першому курсі майбутні магістри обрали за бажанням теми магістерської роботи, пов'язані з різними аспектами професійної культури фахівців ДО, а також було організовано наукові групи з проблеми «Професійна культура майбутніх фахівців ДО», якими керували викладачі фахових кафедр факультетів дошкільної освіти.

Студенти виконували дослідження як з вихователями ЗДО, так і зі студентами 3-4 курсів. На засіданні наукових груп обговорювалися розроблені студентами анкети, питальники, діагностувальні завдання і методики, які вони студіювали, результати експериментальної роботи. Для студентів було проведено щорічні «Дні студентської науки», конкурси наукових робіт, олімпіади на факультеті та в межах ЗВО.

Вчили студентів складати анотації на монографії, навчальні посібники, статті в наукових журналах і у фахових журналах «Дошкільне виховання», «Вихователь-методист», «Практичний психолог», залучали до рецензування курсових робіт молодших курсів. Студенти брали участь у засіданнях круглих столів з теми: «Зовнішній вигляд вихователя: за і проти», «Вихователь і батьки: взаєморозуміння».

На четвертому рефлексивно-оцінному етапі студенти залучалися до оцінно-рефлексивної діяльності, що передбачала оцінку сформованості ПК як у своїх колег, так і в себе самого. З цією метою на засіданнях гуртка було проведено низку вправ, ігрових ситуацій та ігор.

З метою емоційної регуляції поведінки було проведено такі ігрові вправи. Проілюструємо прикладами.

Гра «Визнач мій настрій».

Мета: набуття майбутніми фахівцями дошкільної освіти вмінь діагностувати емоційний стан своїх колег, конфліктноусталеності, аналітичних та рефлексивних умінь.

Коментар: 1-2 учасники виходили з аудиторії, а решта студентів групи розподілялася на підгрупи. Кожній підгрупі було запропоновано за допомогою міміки та жестів показати певний емоційний стан, певну емоцію (радість, гнів, смуток, цікавість тощо) учасникам, які повернулися до аудиторії. Завдання учасників – відгадати, які емоції демонструвала кожна з підгруп [67].

По завершенню гри відбувалося безпосереднє її обговорення. Кожний учасник, який розгадав певну емоцію, переходив до пояснення, за якими саме ознаками вони це визначали. Слід зазначити, що не всім студентам вдалося відгадати продемонстровані емоції з першого разу. Це було спричинено декількома причинами: по-перше, не всі студенти підгруп могли правильно показати або продемонструвати певні емоції, по-друге, не замислювалися та не зважали на вигляд обличчя, що могло свідчити про певний емоційний стан особистості.

Ця гра була спрямована на те, щоб студенти як майбутні фахівці дошкільної освіти, могли розпізнавати стан людини та її психологічний настрій. Так, у роботі вихователя ЗДО з дітьми дошкільного віку.

Вправа «Поміркована емоція».

Мета: розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти вмінь емоційної регуляції у стресових ситуаціях.

Коментар: групу студентів було розподілено на пари. Їх завдання полягало в тому, щоб, не слухаючи іншого, спостерігати за рухами свого сусіда та запам'ятовувати свої відчуття та думки, що виникали протягом певного часу. Час, який надавався на виконання завдання, 2 хвилини. Потім відбувалася зміна ролей учасників [67].

Під час обговорення гри студентам було поставлено декілька запитань, а саме: «Чи виникала у Вас складність при виконанні завдання?», «Які відчуття у той момент Ви переживали?», «Наскільки важливо володіти внутрішньою саморегуляцією?», «Чи важко ігнорувати зовнішні подразники?» тощо. На поставлені запитання студенти зазначали, що дуже важко зберігати спокій у ситуаціях, коли хтось на них кричить чи ображає, зуміти проявити внутрішній спокій та налаштуватися на конструктивний вихід зі складної ситуації [67].

Вправа «Мій портрет очима групи».

Стуентам запропоновано за бажанням отримати свій психологічний портрет, абсолютно реальне зображення їхньої зовнішності на папері. Коли знайшлися бажуючі (1-2 людини), їм було запропоновано зайняти «гарячий стілець» [67].

Решта учасників групи були художниками, яким необхідно було зобразити портрет обраних учасників (учасника) на папері. Ми пояснили техніку малювання, яка полягала в тому, щоб студенти не прагнули зовнішньої подібності, а створили саме психологічний портрет учасника, який сидів перед ними. Студенти-художники повинні були виходити з такого принципу: «Я бачу так!». Їм пропонувалося бути вільними у виборі способів

зображення внутрішнього вигляду учасника. Це міг бути будь-який візерунок, реальний предмет, абстрактний орнамент або набір кольорових плям. Проте студентам-художникам було заборонено до кінця вправи розмовляти. Малювання учасника тривало 10-15 хвилин [67].

Під час обговорення кожен студент уважно розглядав зображення портретів інших студентів-художників, зазначали те, які почуття виникали в процесі створення «портрету», відбувалася інтерпретація зображень і висловлення згоди або, навпаки, незгоди із запропонованим психологічним портретом.

Вправа «Стиль спілкування».

Мета: виявлення особливостей міжособистісного спілкування та демонстрація певних стилів спілкування.

Студентам було запропоновано поділитися на групи по 5-6 студентів у кожній. Кожна група спільно визначала тему загальної групової дискусії та переходила до процесу обговорення, визначаючи для себе час [67].

Декілька студентів групи спостерігали за процесом обговорення кожної з груп та занотували для себе характерні особливості спілкування. Після того, як обрали тему, оцінювали її за 5-ти бальною системою:

- задоволення темою;
- задоволення процесом обговорення (що допомагало, а що, навпаки, заважало спілкуванню).

Під час загальної дискусії на запропоновану тему кожен учасник групи виконував індивідуальне завдання, яке отримував від викладача. Усі інші учасники груп не повинні були знати його зміст.

Проілюструємо набір завдань для учасників дискусії:

1. Ти повинен уважно слухати інших, виступити не менше 2-3 разів, кожну свою репліку починаючи з того, що промовляв попередній оратор. При цьому ти повинен запитувати: «Чи правильно я тебе зрозумів?» – та вносити необхідні поправки у свої слова.

2. Ти – завзятий сперечальник. Ні в чому, ні з ким і ніколи не погоджуєшся! Завзято відстоюєш свою позицію під час дискусії.

3. Твоя участь у розмові має бути спрямована на те, щоб згуртувати групу, сприяти взаєморозумінню між колективом групи.

4. Ти повинен в усьому з усіма погоджуватися, дуже просто і швидко змінюючи свою думку.

5. Як мінімум три або чотири рази докласти зусиль вступити в розмову. Слухати інших для того, щоб оцінити конкретних учасників дискусії [67, с. 66].

Основне завдання учасника під час дискусії – прагнути якомога точніше виконати інструкцію і в той же час намагатися визначити, яке завдання отримали інші.

На завершення студентам було запропоновано групам визначити умови ефективного спілкування та відповісти на подані запитання:

- Що означає для фахівця дошкільної освіти спілкування?
- Як навчитися розуміти та зрозуміти один одного?

У процесі обговорення студенти зазначали, як вони зрозуміли ролі, наскільки вони відповідали їх внутрішній позиції або, навпаки, суперечили їм. Потім кожен учасник зачитував завдання, яке намагався виконати.

Вправа «Проективний малюнок».

Усім учасникам групи було запропоновано намалювати малюнок на тему: «Я такий, який є». На виконання завдання студентам давалося 5-7 хвилин. Малюнки не підписувалися учасниками групи. Після завершення малюнку, студенти розкладали їх у центрі аудиторії. Обравши один на вибір, учасники по черзі розповідали, що побачили на малюнку, надавали не формальний опис, а власні відчуття від зображення: яким, на їхню думку, бачить себе людина (учасник), що створила цей малюнок. Проте автор малюнку не називався в процесі обговорення учасниками групи.

Після того, як всі бажаючі висловилися, спробували визначити автора малюнку. Згодом автор розповів, що хотів висловити своїм малюнком,

відзначаючи, які репліки найбільш сподобалися. Подібним чином обговорювалися й інші малюнки. Під час обговорення відзначили тих, чий інтерпретації сподобалися авторам малюнків.

Також було запропоновано студентам-магістрантам вправи класичного медитативного характеру І. Г. Шульца. Проілюструємо їх.

Вправа 1. Подана вправа полягала у формуванні зорових уявлень таких абстрактних понять, як «справедливість», «істина», «щастя» тощо. Виникає при цьому потік образних уявлень, який має чітко індивідуальний характер та залежить від запасу асоціацій того, хто тренується. Разом із тим такого роду абстрактні поняття можуть викликати й ідентичні образи і внутрішні переживання [67].

Відзначено, наприклад, що з поняттями «істина», «гідність» найчастіше асоціюються відчуття легкості, польоту, радості, щирості, доброти, відсутності страху тощо.

Згодом було запропоновано такі поняття, як «культура», «виховання», «цінності». До цих понять у студентів виникали образні уявлення, такі, як: з поняттями «культура» та «цінності» асоціювалися у студентів відчуття гідності, гідної поведінки, гармонійність, досконалість, безумовні основи людського буття тощо. Поняттям «виховання» студенти охарактеризували так: щастя, любов, особистість тощо.

Вправа 2. Пов'язана із зосередженням уваги на спонтанно специфічних відчуттях, які виникають спочатку – «переживання ситуацій», що викликають ті чи інші облагороджені емоції, бажання. При виконанні цієї вправи студенти (учасники), що тренувалися, нерідко «бачили» себе в центрі уявної ситуації [67].

Таким чином, після проведення цілеспрямованої роботи щодо формування у студентів ОС «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» означеного утворення, подальше дослідження вбачаємо у порівнянні результатів рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО у процесі магістерської підготовки на констатувальному та формувальному етапах експерименту.

3.3. Порівняльні результати рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти на констатувальному та формувальному етапах

Здійснено порівняльний аналіз одержаних результатів на констатувальному та формувальному етапах дослідження. Важливим складником педагогічного експерименту була реалізація та визначення впливу педагогічних умов на рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Прикінцевим етапом дослідження було здійснення діагностики рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки. У зв'язку з цим було проведено порівняння результатів формувального експерименту з результатами констатувального етапу. Отримані результати педагогічного експерименту здійснювалися за допомогою обробки методів математичної статистики для підтвердження правомірності висунутої гіпотези та перевірки достовірності емпіричних даних [63].

Окрім визначених педагогічних умов, в освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти втілювалося упровадження моделі формування зазначеного утворення та експериментальної методики реалізації цього процесу. Необхідно зазначити, що поетапна реалізація педагогічних умов формування професійної культури майбутніх фахівців ДО мала комплексний вплив на формування когнітивного, мотиваційного, поведінкового та оцінного компонентів, кожен з яких оцінювався за відповідними критеріями.

З метою аналізу динаміки змін, на прикінцевому етапі експерименту було проведено повторний зріз стану сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки за розробленим навчально-методичним інструментарієм, що застосовувалися на констатувальному етапі дослідження.

Для більш ґрунтовної характеристики відповідно до визначених критеріїв сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти наведемо отримані результати експерименту в тій послідовності, що й на констатувальному етапі дослідження.

Кількісні дані сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за когнітивним критерієм подано в табл. 3.8.

Таблиця 3.8

Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за когнітивним критерієм на формувальному етапі експерименту (у %)

Показники Група		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Обізнаність із ключовими поняттями ПК майбутнього вихователя ЗДО	%	20,00	12,17	55,45	42,61	24,55	45,22
	К-сть	22	14	61	49	27	52
Обізнаність із проф. якостями особистості майб. вихователів ЗДО	%	26,36	20,87	66,36	58,26	7,27	20,87
	К-сть	29	24	73	67	8	24
Обізнаність із нормат. та прогр.-метод. інструментарієм щодо ФПК майб. вих.-ів ЗДО	%	13,64	3,48	61,82	50,43	24,55	46,09
	К-сть	15	4	68	58	27	53
Середній показник		20,00	12,17	61,21	50,43	18,79	37,39

Як засвідчує таблиця 3.8. щодо рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за когнітивним критерієм кількісного аналізу, можна стверджував, що відбулися позитивні зміни.

Проаналізуємо нижчезазначені показники когнітивного критерію сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти після проведення формувального етапу експерименту.

За показником «Обізнаність із ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО» когнітивного критерію сформованості професійної культури було одержано такі результати: високий рівень засвідчили 20,0 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 6,36 %) і 12,7% КГ (було 7,83 %), відповіді яких були ґрунтовними та повними. Достатній рівень – 55,45 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 37,27 %) та 42,61% КГ (було 36,52 %), які переважно надавали правильні відповіді, проте допускалися незначних помилок.

Низький рівень – 24,55 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 56,37%) та 45,22 % КГ (було 35,5 %), у яких засвідчено поверхове уявлення щодо сутності професійної культури вихователя ЗДО та на більшість запитань не змогли дати відповідь.

За показником «Обізнаність із професійними якостями особистості майбутніх вихователів ЗДО» високого рівня досягли 26,36 % студентів ЕГ (було 13,64 %) і 20,87 % КГ (було 14,78 %), достатнього рівня – 66,36 % респондентів ЕГ (було 49,09 %) та 58,26 % КГ (було 50,43 %), на низькому рівні залишилося 7,27 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 37,27 %) та 20,87 % КГ (було 34,79 %).

Наступним показником когнітивного критерію є «Обізнаність з нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо формування професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. За результатами відповідей студентів на прикінцевому етапі експерименту до високого рівня було віднесено 13,64 % респондентів ЕГ (було 0,91 %) та 3,48 % КГ (було 1,74 %), на достатньому рівні було виявлено 61,82% студентів ЕГ (було 45,45%) і 50,43 % КГ (було 46,09 %), на низькому рівні залишилося 24,55 % респондентів ЕГ (було 53,64 %) та 46,09 % КГ (було 52,17 %).

Динаміку рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за показниками когнітивного критерію на формульовальному етапі експерименту відображено на рис. 3.2.

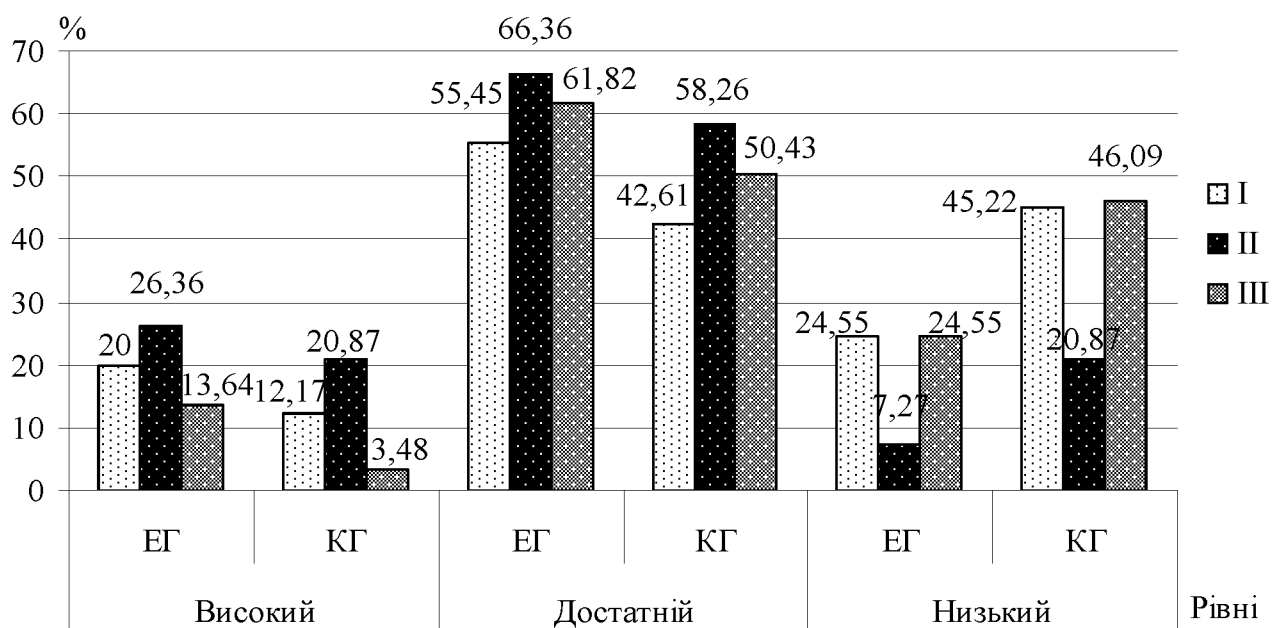

Рис. 3.2. Динаміка рівнів сформованості професійної культури за показниками когнітивного критерію на формульовальному етапі експерименту (у %)

Як видно з рис. 3.2, в експериментальній групі за показниками когнітивного критерію відбулися значні зміни в рівнях сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Здійснено порівняння середніх показників результатів діагностики когнітивного критерію сформованості професійної культури на констатувальному та прикінцевому етапах дослідження, що представлено на рис. 3.3.

Загалом за показниками когнітивного критерію сформованості ПК на прикінцевому етапі експерименту високий рівень зафіксовано у 20,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 6,97 %) та 12,17 % КГ (було 8,12 %), достатній рівень – у 61,21 % студентів ЕГ (було 43,94 %) і 50,43 %

КГ (було 44,35 %), на низькому рівні залишилося 18,79 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 49,09 %) і 37,39 % КГ (було 47,54 %).

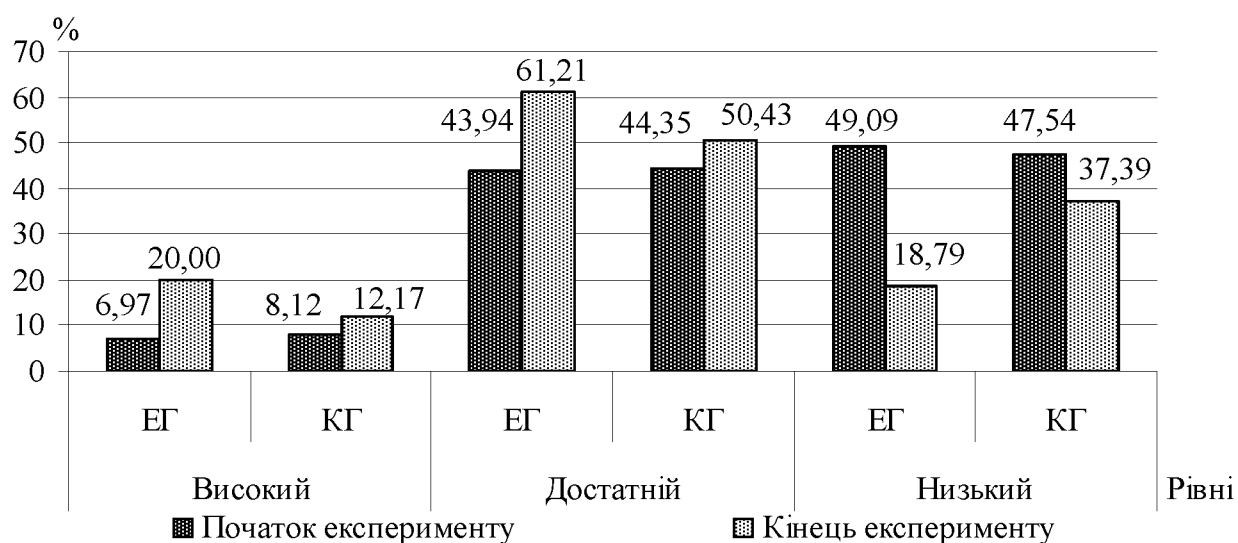

Рис. 3.3. Порівняння середніх показників за когнітивним критерієм на констатувальному та формуальному етапах експерименту (у %)

Одержані дані дозволили визначити змінну результатів показників за когнітивним критерієм на формуальному етапі експерименту, що відображено на рис. 3.4.

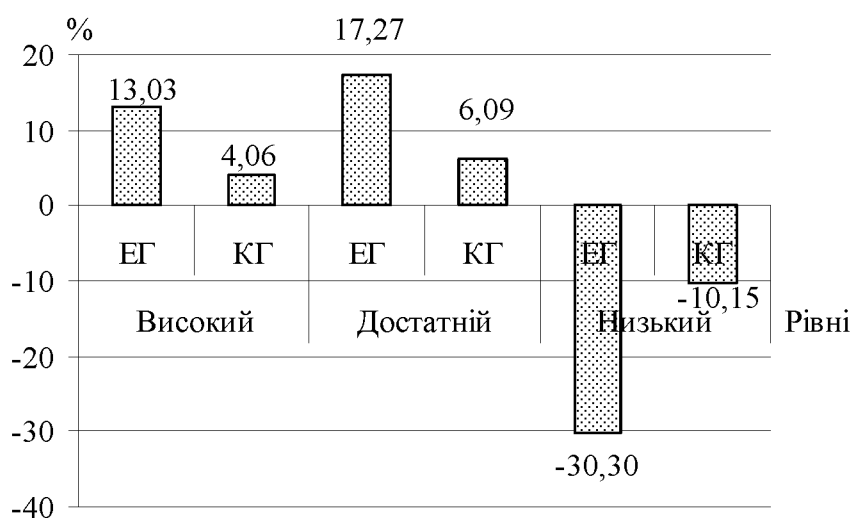

Рис. 3.4. Зміна результатів показників за когнітивним критерієм на формуальному етапі експерименту (у %)

Проведений зріз рівнів за показниками когнітивного критерію свідчить про те, що результати діагностики рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за когнітивним критерієм на формувальному етапі зросли в експериментальній групі на 13,03 % – високий рівень, на 17,27 % – достатній рівень, а показники низького рівня зменшилися на 30,3 %. Проте в контрольній групі середній показник результатів діагностики показників когнітивного критерію сформованості професійної культури не значний. Високий рівень збільшився на 4,06 %, достатній рівень – на 6,09 %, а показники низького рівня зменшилися на 10,15 %.

Узагальнюючи вищезазначене, виходимо з того, що отримані результати є свідченням ефективності запровадження в освітній процес майбутніх фахівців ДО спеціальності «Дошкільна освіта» розробленого спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» та навчально-методичного забезпечення до нього. Основною метою спецкурсу став культурний розвиток майбутнього фахівця, набуття досвіду культурної поведінки і високого рівня культури спілкування, культурна самоідентифікація та самореалізація його творчого потенціалу.

Також підвищенню у студентів високого та достатнього рівнів сформованості ПК сприяло застосування диспутів, рольових та ділових ігор у професійній підготовці майбутніх фахівців, різних видів лекцій (лекції-бесіди, лекції-діалогу, лекції-дискусії, лекції-опорної схеми, лекції з пропусками, проблемної лекції, лекції з аналізом конкретних ситуацій) тощо.

Низький рівень сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за когнітивним критерієм пояснюється тим, що студентами контрольної групи не вивчався розроблений спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», який був спрямований на розширення та поглиблення знань та вмінь студентів із зазначеного утворення.

Результати діагностики показників мотиваційного критерію на формульованому етапі експерименту також відрізняються від результатів, отриманих під час проведення констатувального етапу.

Кількісні дані сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за показниками мотиваційного критерію мотиваційно-спрямованого компонента на формульованому етапі експерименту, подано в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за мотиваційним критерієм на формульованому етапі експерименту (у %)

Показники Група		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Усвідомлення майбутніми фахівця ДО необхідності форм. у майб. вихователів ПК	%	25,45	18,26	67,28	54,78	7,27	26,96
	К-сть	28	21	74	63	8	31
Наявність у майб. фахівців ДО інтересу, бажання, потреби у форм. у них ПК	%	24,55	16,52	65,45	55,65	10,00	27,83
	К-сть	27	19	72	64	11	32
Середній показник		25,00	17,39	66,37	55,22	8,64	27,39

Як засвідчує таблиця 3.9. за показником «Усвідомлення майбутніми фахівця дошкільної освіти необхідності формування у майбутніх вихователів професійної культури» високий рівень виявлено у 25,45 % студентів ЕГ (було 10,00 %) і 18,26 % КГ (було 11,30 %), достатній рівень – 67,28 % студентів ЕГ (було 50,00 %) та 54,78 % КГ (було 49,57 %), низький рівень – 7,27 % респондентів ЕГ (було 40,00 %) та 26,96 % КГ (було 39,13 %).

За наступним показником «Наявність у майбутніх фахівців ДО інтересу, бажання, потреби у формуванні в них професійної культури» в ЕГ на прикінцевому етапі експерименту було одержано такі результати: високий

рівень засвідчили 24,55 % респондентів ЕГ (було 8,18 %) і 16,52 % КГ (було 9,57 %), достатній рівень – 65,45 % студентів ЕГ (було 47,27 %) і 55,65 % КГ (було 46,95 %), низький рівень – 10,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 44,55 %) і 27,83 % КГ (було 43,48 %).

Динаміку рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за показниками мотиваційного критерію мотиваційно-спрямованого компонента на формувальному етапі експерименту подано на рис. 3.5.

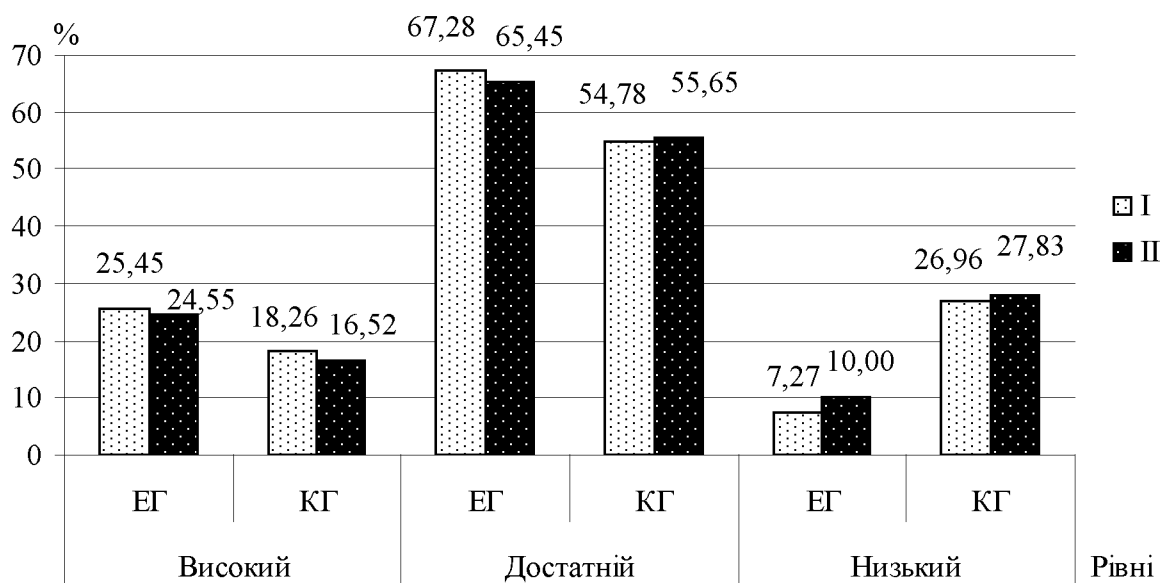

Рис. 3.5. Динаміка рівнів сформованості професійної культури за показниками мотиваційного критерію на формувальному етапі експерименту (у %)

Як бачимо з рис. 3.5, в експериментальній групі за показниками мотиваційного критерію майже вдвічі вищі результати за рівнями сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти, ніж у контрольній.

Здійснимо порівняння середніх показників результатів діагностики мотиваційного критерію сформованості професійної культури на констатувальному та формувальному етапах дослідження, що представлено на рис. 3.6.

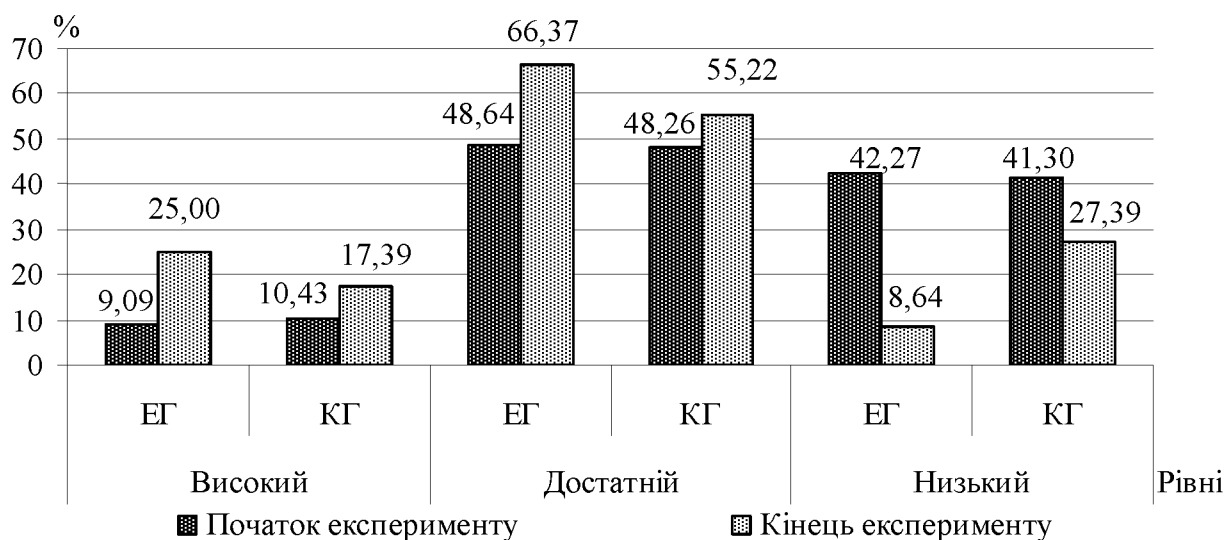

Рис. 3.6. Порівняння середніх показників за мотиваційним критерієм на констатувальному та формуальному етапах експерименту (у %)

Загалом середній показник за показниками мотиваційного критерію сформованості ПК на прикінцевому етапі експерименту зафіксовано у 25,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти EG (було 9,09 %) та 17,39 % KG (було 10,43 %), достатній рівень – у 66,37 % студентів EG (було 48,64 %) і 55,22 % KG (було 48,26 %), низький рівень – у 8,64 % майбутніх фахівців дошкільної освіти EG (було 42,27 %) і 27,39 % KG (було 41,30 %).

Одержані дані дозволили визначити зміну результатів показників за мотиваційним критерієм на формуальному етапі експерименту, що відображено на рис. 3.7.

На основі отриманих даних, можемо констатувати, що відбулась зміна результатів у експериментальній групі: на 15,91 % збільшився високий рівень, на 17,73 % – достатній рівень, а показники низького рівня зменшилися на 33,64 %. У контрольній групі одержали такі результати: високий рівень збільшився на 6,95 %, достатній рівень – на 6,96 %, а показники низького рівня зменшилися на 13,91 %.

Зазначимо, що отримані результати є наслідком проведення аудиторної та позааудиторної роботи з майбутніми фахівцями дошкільної освіти у експериментальних групах.

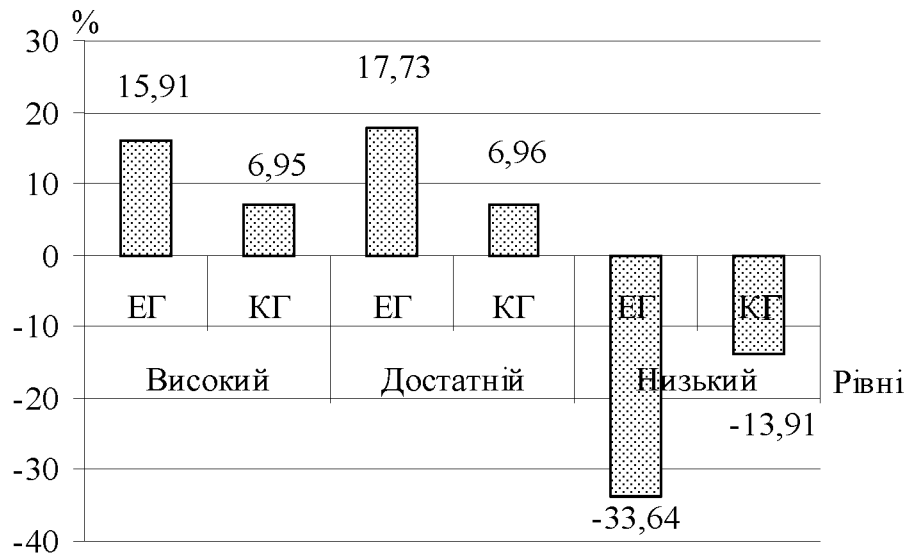

Рис. 3.7. Зміна результатів показників за мотиваційним критерієм на формувальному етапі експерименту (у %)

Зміст роботи був спрямований на реалізацію тематичних бесід, «круглих столів», діагностичних методик, диспутів на формування позитивної мотивації до оволодіння професійною культурою, здатності до саморозвитку та самовдосконалення, підвищення мотивації до успіху в майбутній професійній діяльності, а також поглиблення внутрішньої мотивації до обраного виду професійної діяльності.

Наступним кроком визначалися рівні прояву показників поведінкового критерію, за якими оцінювався особистісно-поведінковий компонент у структурі професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

За результатами діагностики було визначено рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за кожним показником поведінкового критерію. Кількісні дані сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за поведінковим критерієм відображено в табл. 3.10.

Як засвідчує таблиця 3.10 за показником «Наявність умінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців ДО» високий рівень засвідчили 27,27 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 11,82 %) і 14,78 % КГ

(було 12,17 %), достатній рівень – 63,64 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 47,27 %) та 50,43 % КГ (було 48,70 %), низький рівень – 9,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 40,91 %) та 34,79 % КГ (було 39,13 %).

Таблиця 3.10

Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за поведінковим критерієм на формуальному етапі експерименту (у %)

Показники Група		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Наявність умінь пед. техніки в поведінці майб.фахівців ДО	%	27,27	14,78	63,64	50,43	9,09	34,79
	К-сть	30	17	70	58	10	40
Уміння викор. формули мовлен. етикету у практ. спілкування	%	23,64	13,04	64,55	49,57	11,81	37,39
	К-сть	26	15	71	57	13	43
Уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування	%	28,18	18,26	65,46	52,17	6,36	29,57
	К-сть	31	21	72	60	7	34
Середній показник		26,36	15,36	64,55	50,72	9,09	33,92

За показником «Уміння використовувати формули мовленнєвого етикету у практиці спілкування» було одержано такі результати: високий рівень засвідчили 23,64 % респондентів ЕГ (було 10,00 %) і 13,04 % КГ (було 11,30 %), достатній рівень – 64,55 % студентів ЕГ (було 45,45 %) і 49,57 % КГ (було 44,35 %), низький рівень – 11,81 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 44,55 %) і 37,39 % КГ (було 44,35 %).

За показником «Уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування» високий рівень притаманний 28,18 % респондентів ЕГ (було

12,73 %) та 18,26 % КГ (було 13,04 %), достатній рівень показали 65,46 % студентів ЕГ (було 49,09 %) і 52,17 % КГ (було 49,57 %), низький рівень зафіксовано у 6,36 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 38,18 %) і 29,57 % КГ (було 37,39 %).

Динаміку рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за показниками поведінкового критерію на формульовальному етапі експерименту відображено на рис. 3.8.

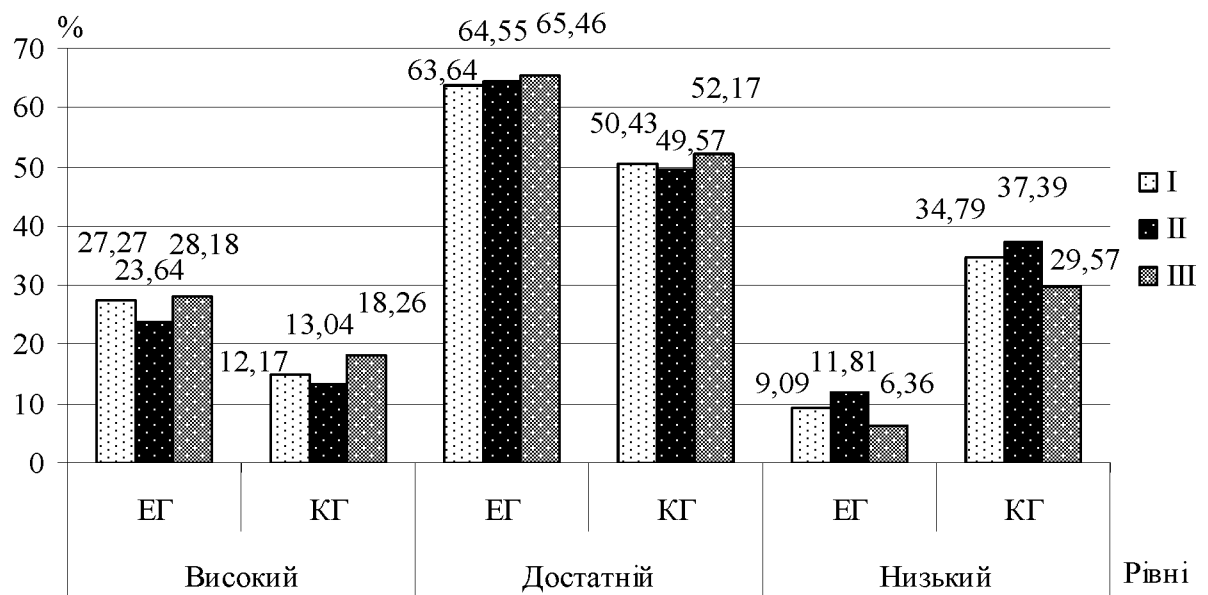

Рис. 3.8. Динаміка рівнів сформованості професійної культури за показниками поведінкового критерію на формульовальному етапі експерименту (у %)

Як бачимо з рис. 3.8, в експериментальній групі за показниками поведінкового критерію набагато вищі результати в рівнях сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти, ніж у контрольній.

Убачаємо необхідність здійснити порівняння середніх показників поведінкового критерію сформованості професійної культури на констатувальному та формульовальному етапах дослідження, що представлено на рис. 3.9.

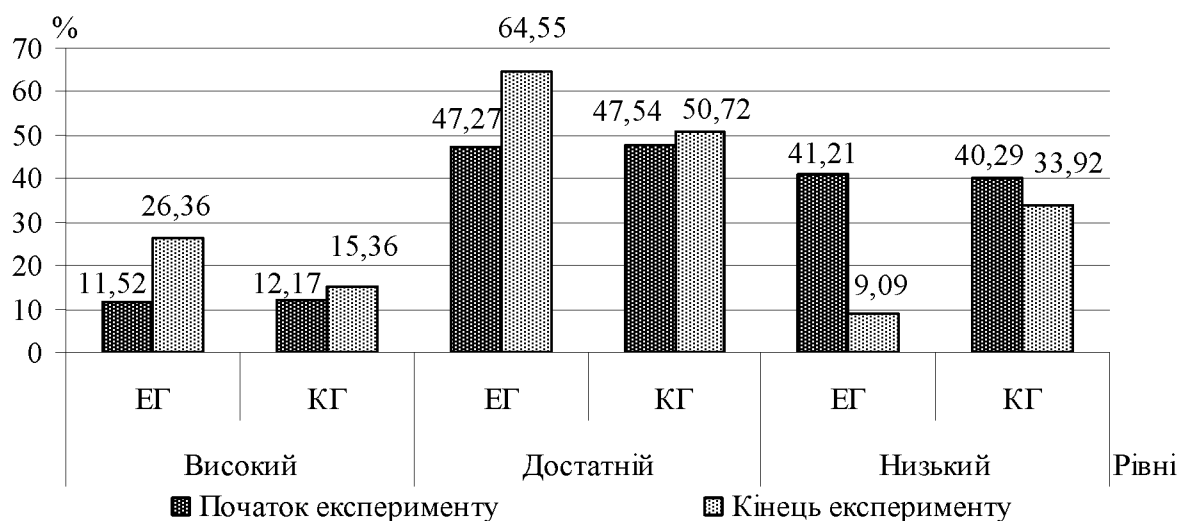

Рис. 3.9. Порівняння середніх показників за поведінковим критерієм на констатувальному та формувальному етапах експерименту (у %)

Загалом середній показник сформованості професійної культури за показниками поведінкового критерію на формувальному етапі експерименту має такі результати: високий рівень зафіксовано у 26,36 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 11,52 %) та 15,36 % КГ (було 12,17 %), достатній рівень – у 64,55 % студентів ЕГ (було 47,27 %) і 50,72 % КГ (було 47,54 %), низький рівень – у 9,09 % майбутніх фахівців ЕГ (було 41,21 %) і 33,92 % КГ (було 40,29 %).

На основі отриманих даних, можемо констатувати, що відбулась зміна результатів показників поведінкового критерію в експериментальній групі. Зміну результатів показників за поведінковим критерієм на формувальному етапі експерименту відображено на рис. 3.10.

Одержані дані свідчать, що на прикінцевому етапі за показниками поведінкового критерію формування професійної культури майбутніх фахівців ДО дозволили одержати такі дані: в експериментальній групі високий рівень збільшився на 14,85 %, достатній – на 17,28 %, а низький зменшився на 32,13 %. У контрольній групі результати одержано такі: високий рівень зріс на 3,19 %, достатній – на 3,19 %, а низький зменшився лише на 6,37 %.

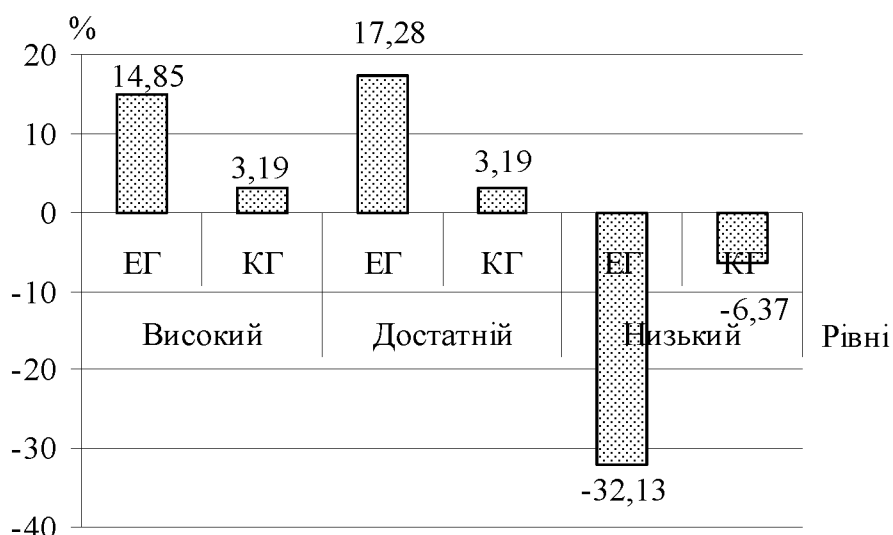

Рис. 3.10. Зміна результатів показників за поведінковим критерієм на формувальному етапі експерименту (у %)

Одержанню майбутніми фахівцями ДО більш суттєвих результатів сприяло використання в освітньому процесі ЗВО педагогічних тренінгів, проведення в експериментальній групі значної кількості ділових та рольових ігор, вирішення педагогічних ситуацій, участь студентів у тренінгах (комунікативному та емоційної саморегуляції), організації і проведенні позааудиторних заходів, що сприяло усвідомленню студентами магістратури важливості та значущості щодо оволодіння професійною культурою.

Наступним кроком формувальному етапу експерименту було визначення рівнів прояву показників оцінного критерію, за яким оцінювався рефлексивно-оцінний компонент у структурі професійної культури майбутніх фахівців ДО.

Кількісні дані сформованості професійної культури майбутніх фахівців ДО за оцінним критерієм подано в табл. 3.11.

Як засвідчує таблиця 3.11. щодо рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за оцінним критерієм, можна навести такі результати: за показником «Уміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки» високий рівень засвідчили 20,91 % респондентів ЕГ (було

12,73 %) і 15,65 % КГ (було 13,91 %), достатній рівень зафіксовано у 71,82 % студентів ЕГ (було 54,55 %) і 58,26 % КГ (було 53,05 %), низький рівень виявили у 7,27 % респондентів ЕГ (було 32,72 %) та 26,09 % КГ (було 33,04 %).

Таблиця 3.11

**Рівні сформованості професійної культури
майбутніх фахівців дошкільної освіти за оцінним критерієм
на формуальному етапі експерименту (у %)**

Показники Група		Рівні					
		Високий		Достатній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Уміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки	%	20,91	15,65	71,82	58,26	7,27	26,09
	К-сть	23	18	79	67	8	30
Взаємооцінка проявів проф. культури майбутніх фахівців ДО	%	27,27	20,00	64,55	54,78	8,18	25,22
	К-сть	30	23	71	63	9	29
Середній показник		24,09	17,83	68,18	56,52	7,73	25,65

За показником «Взаємооцінка проявів професійної культури майбутніх фахівців ДО» високий рівень виявили 27,27 % респондентів ЕГ (було 16,36 %) та 20,00 % КГ (було 17,39 %), достатній рівень засвідчили 64,55 % студентів ЕГ (було 48,18 %) і 54,78 % КГ (було 47,83 %), на низькому рівні перебувало 8,18 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 35,46 %) і 25,22 % КГ (було 34,78 %).

Динаміку рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за показниками оцінного критерію на формуальному етапі експерименту відображено на рис. 3.11.

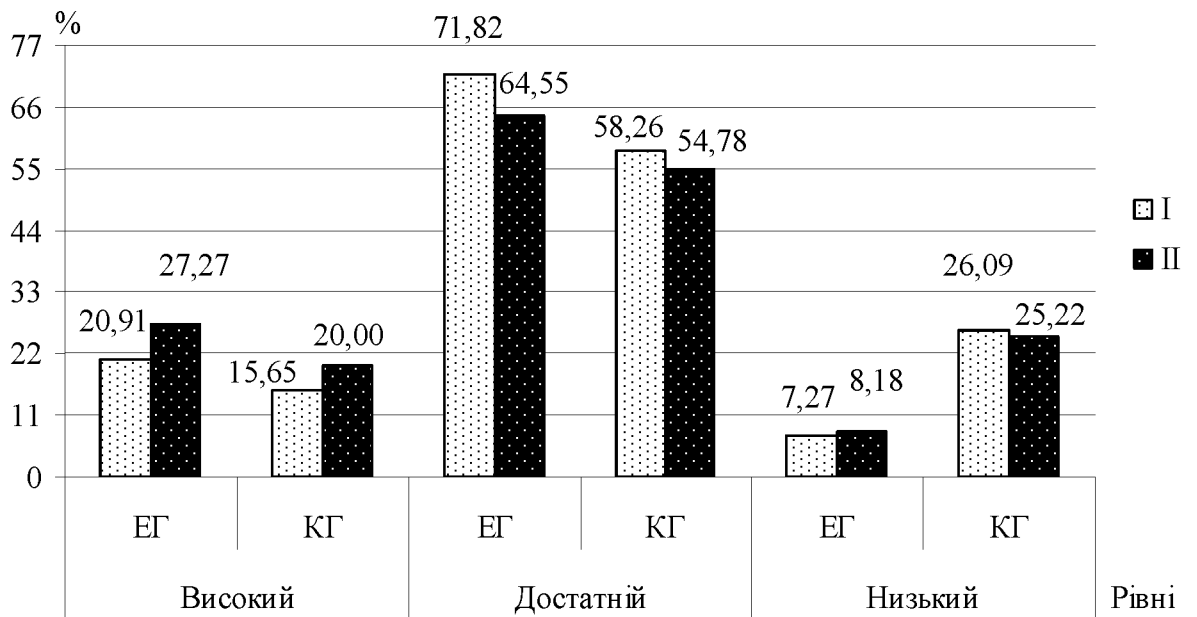

Рис. 3.11. Динаміка рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за показниками поведінкового критерію на формувальному етапі експерименту

Дані рис. 3.11. засвідчують, що в експериментальній групі показники оцінного критерію зросли, тобто збільшилася кількість студентів із високим та середнім рівнями сформованості ПК майбутніх фахівців ДО. У контрольній групі результати змінилися, проте не так суттєво, як у експериментальній.

У зв'язку з цим убачаємо необхідність здійснити порівняльний аналіз середніх показників оцінного критерію сформованості професійної культури на констатувальному та формувальному етапах дослідження, що представлено на рис. 3.12.

Порівняльний аналіз за показниками оцінного критерію сформованості професійної культури свідчить, що високий рівень зафіксовано у 24,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 14,55 %) та 17,83 % КГ (було 15,65 %), достатній рівень – у 68,18 % студентів ЕГ (було 51,36 %) і 56,52 % КГ (було 50,43 %), низький рівень – у 7,73 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 34,09 %) і 25,65 % КГ (було 33,91%).

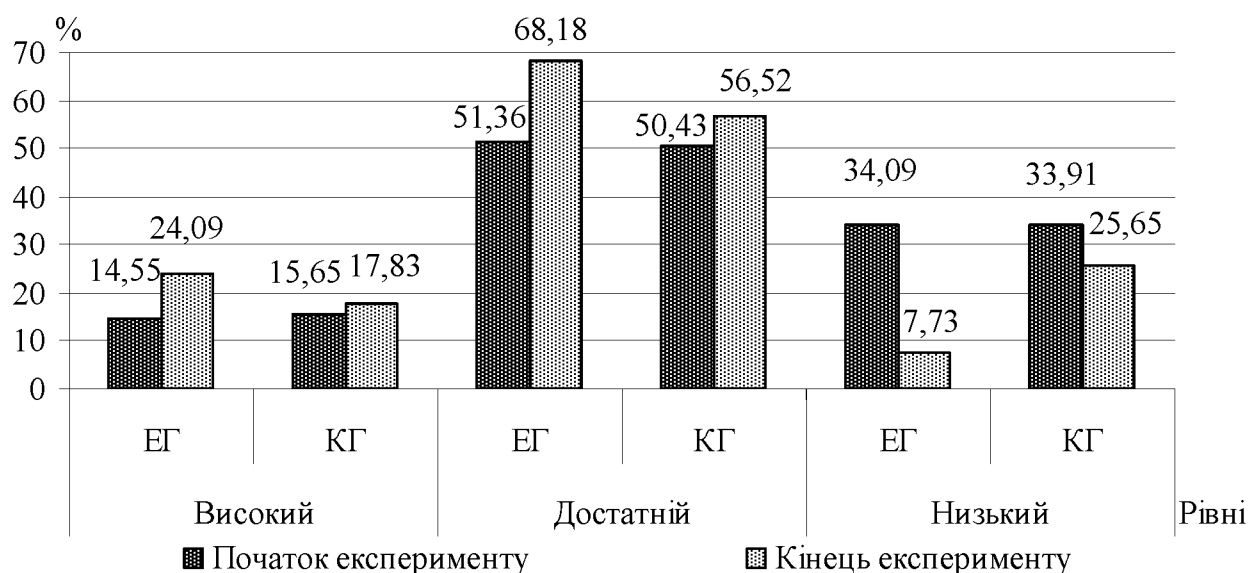

Рис. 3.12. Порівняння середніх показників за оцінним критерієм на констатувальному та формуальному етапах експерименту (у %)

Одержані дані дозволили визначити зміну результатів показників за оцінним критерієм на формуальному етапі експерименту, що відображено на рис. 3.13.

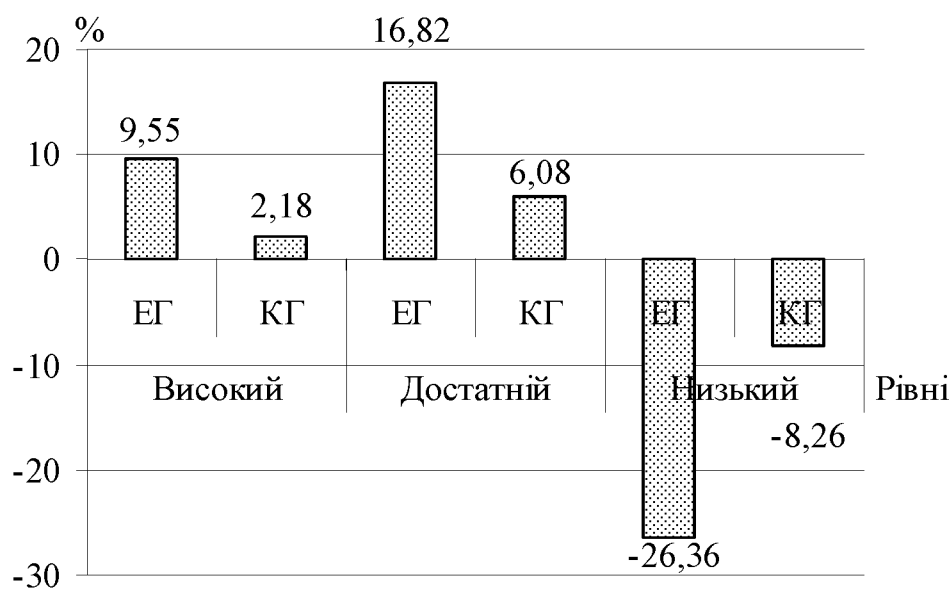

Рис. 3.13. Зміна результатів показників за оцінним критерієм на формуальному етапі експерименту (у %)

На основі отриманих даних можемо констатувати, що відбулась зміна результатів у експериментальній групі: на 9,55 % збільшився високий рівень, на 16,82 % – достатній рівень, а показники низького рівня зменшились на 26,36 %. У контрольній групі результати одержано такі: високий рівень збільшився на 2,18 % , достатній рівень – на 6,08 %, а показники низького рівня зменшились на 8,26 %.

Зміни, які відбулися в контрольній групі на рівнях сформованості ПК майбутніх фахівців ДО за означеним критерієм виявилися менш результативними, порівняно з результатами експериментальної групи. Підвищенню рівнів сформованості ПК майбутніх фахівців ДО в експериментальній групі за оцінним критерієм сприяли завдання, які передбачали оцінку сформованості ПК як у колег, так і в самого студента. Однією з форм позааудиторної роботи були засідання гуртка, де проведено низку вправ, ігрових ситуацій та ігор, у процесі яких майбутні фахівці ДО використовували набуті знання на практиці (проходження ними різних видів педагогічних практик). Студенти набували систему вмінь діагностувати емоційний стан своїх колег, конфліктноусталеності, аналітичних та рефлексивних умінь; розвитку умінь емоційної регуляції у стресових ситуаціях; вчилися організовувати міжособистісну толерантну взаємодію з іншими людьми; набували вміння запобігати конфліктам, правильно застосовувати жести та міміку тощо.

Загальну характеристику рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями на формувальному етапі, подано в табл. 3.12.

Як свідчать результати, подані в таблиці 3.12, за когнітивним критерієм високий рівень виявлено у 20,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 6,97 %) і 12,17 % КГ (було 8,12 %), достатній рівень – у 61,21 % студентів ЕГ (було 43,94 %) і 50,43 % КГ (було 44,35 %), низький рівень – у 18,79 % майбутніх фахівців ЕГ (було 49,09 %) і 37,39 % КГ (було 47,54 %).

**Рівні сформованості професійної культури
майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями
на формувальному етапі експерименту (у %)**

Критерії	Рівні					
	Високий		Достатній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Когнітивний	20,00	12,17	61,21	50,43	18,79	37,39
Мотиваційний	25,00	17,39	66,37	55,22	8,64	27,39
Поведінковий	26,36	15,36	64,55	50,72	9,09	33,92
Оцінний	24,09	17,83	68,18	56,52	7,73	25,65
Середній показник	23,86	15,69	65,08	53,22	11,06	31,09

За мотиваційним критерієм високий рівень зафіксовано у 25,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 9,09 %) та 17,39 % КГ (було 10,43 %), достатній рівень – у 66,37 % студентів ЕГ (було 48,64 %) і 55,22 % КГ (було 48,26 %), низький рівень – у 8,64 % майбутніх фахівців ЕГ (було 42,27 %) і 27,39 % КГ (було 41,30 %).

За поведінковим критерієм високий рівень виявили 26,36 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 11,52 %) та 15,36 % КГ (було 12,17 %), достатній рівень – 64,55 % студентів ЕГ (було 47,27 %) і 50,72 % КГ (було 47,54 %), низький рівень – 9,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 41,21 %) і 33,92 % КГ (було 40,29 %).

За оцінним критерієм високий рівень засвідчили 24,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 14,55 %) та 17,83 % КГ (було 15,65 %), достатній рівень – 68,18 % студентів ЕГ (було 51,36 %) і 56,52 % КГ (було 50,43 %), низький рівень – 7,73 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 34,09 %) і 25,65 % КГ (було 33,91 %).

Загалом сформованість професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями на високому рівні характерна для

23,86 % студентів магістратури ЕГ (було 10,53 %) та 15,69 % КГ (було 11,60 %), на достатньому рівні зафіксовано 65,08 % студентів ЕГ (було 47,80 %) і 53,22 % КГ (було 47,64 %), низький рівень засвідчили 11,06 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 41,67 %) і 31,09 % КГ (було 40,76 %).

Наочну динаміку змін, що відбулася в рівнях сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями на констатувальному та формуальному етапах експерименту, подано на рис. 3.14.

Як засвідчує діаграма, позитивним фактом педагогічного експерименту стало те, що в експериментальній групі суттєво зменшилася кількість студентів із низьким рівнем сформованості ПК, із 41,67 % до 11,06 %.

Використаємо λ -критерій Колмогорова-Смирнова [160] для розрахунку λ -критерію між двома емпіричними розподілами, щоб перевірити достовірність одержаних результатів. За результатами формуального етапу експерименту оприєвнимо статистичні гіпотези. H_0 : різниця між двома емпіричними розподілами недостовірна (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними), тобто вони не відрізняються між собою (однорідні розподіли). H_1 : різниця між двома емпіричними розподілами достовірна, тобто вони повністю відрізняються.

Результати розрахунку λ -критерію при зіставленні емпіричних розподілів у експериментальній та контрольній групах за результатами формуального етапу експерименту подано в табл. 3.13.

Розрахунки критерію λ здійснювалися за формулою:

$$\lambda_{\text{емп.}} = d_{\text{max}} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де n_1 – кількість спостережень у виборці експериментальної групи, n_2 – кількість спостережень у контрольній групі, d_{max} – найбільша абсолютна різниця.

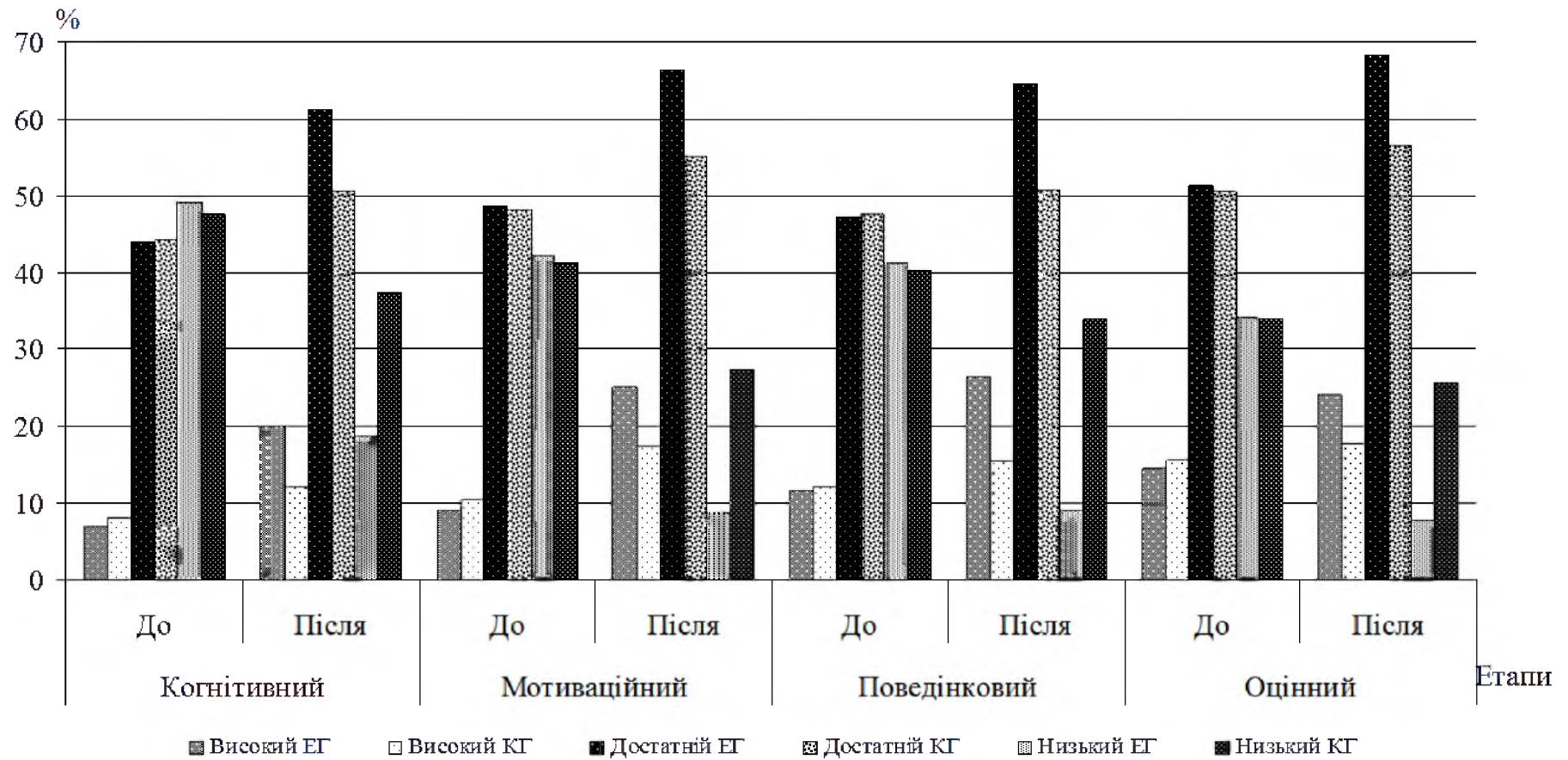

Рис. 3.14. Рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями на констатувальному і формуальному етапах експерименту (у %)

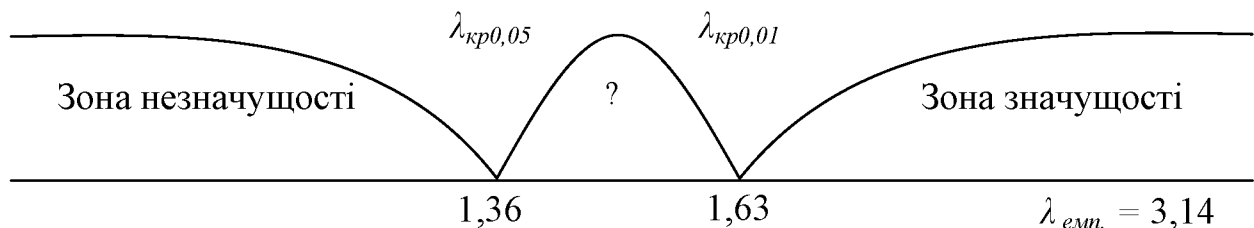
**Розрахунок λ -критерію при зіставленні емпіричних розподілів
у експериментальній та контрольній групах
за результатами формувального етапу експерименту за першим
показником когнітивного критерію**

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	22	14	0,200	0,122	0,200	0,122	0,078
Достатній	61	49	0,555	0,426	0,755	0,548	0,207
Низький	27	52	0,245	0,452	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{емп.}$	3,14						

Розрахуємо $\lambda_{емп.}$: $\lambda_{емп.} = 0,207 \cdot \sqrt{\frac{110 \cdot 115}{110 + 115}} = 3,14$.

З таблиці критичних значень $\lambda_{кр}$ для рівня значимості $p = 0,05$ становить $\lambda_{кр0,05} = 1,36$, а для $\lambda_{кр0,01} = 1,63$

Побудуємо «вісь значущості» за результатами констатувального етапу експерименту:

Ми одержали $\lambda_{емп.} = 3,14$. Отже, $\lambda_{кр.} < \lambda_{емп.}$, що спростовує гіпотезу H_0 та підтверджує H_1 . Отже, на підставі одержаних результатів наші два емпіричних розподіли мають значну відмінність на рівні значущості

$p = 0,01$, тобто експериментальна та контрольна групи на етапі формувального експерименту мають статистично достовірну відмінність.

Статистичні дані за кожним показником до означених вище критеріїв на формувальному етапі експерименту при застосуванні λ -критерію Колмогорова-Смирнова, [63; 160] для розрахунку λ -критерію між двома емпіричними розподілами, наведемо у додатку Е.

Аналіз результатів показав, що майбутні фахівці дошкільної освіти володіють достатньою мірою знаннями про досліджуване утворення, шляхами його підвищення порівняно з результатами констатувального етапу. Це свідчить про статистичну значущість одержаних результатів та ефективність визначених педагогічних умов ФПК майбутніх фахівців ДО.

Результати діагностичних зрізів свідчать про доречність обраних форм, методів, засобів та прийомів, які позитивно та якісно впливають на формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі для визначення ефективності розроблених педагогічних умов формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти було проведено педагогічний експеримент, що дозволив одержати найбільш вірогідні факти, які об'єктивно характеризують можливості вдосконалення процесу формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти під час магістерської підготовки.

До педагогічного експерименту було залучено 225 студентів закладів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта», серед них: 115 студентів контрольних груп (КГ) та 110 студентів експериментальних груп (ЕГ), 10 керівників гуртків організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку студія

«Малятко», 48 вихователів закладів дошкільної освіти та 18 викладачів закладів вищої освіти.

Відповідно до мети констатувального етапу педагогічного експерименту було здійснено вхідне діагностування відповідного процесу та проаналізовано отримані результати. Висловлено припущення, що розроблення діагностичного інструментарію та визначення рівня сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти дозволить об'єктивно з'ясувати його реальний стан у практичній діяльності закладів вищої освіти та встановити вихідні дані для формувального етапу педагогічного експерименту.

Важливим складником експериментальної роботи була реалізація педагогічних умов, моделі та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти. Програма дослідно-експериментальної роботи з формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти проводилася зі студентами експериментальної групи за розробленою моделлю та передбачала поетапну (інформаційно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний) реалізацію визначених педагогічних умов, що були задіяні комплексно та на кожному з указаних етапів визначались як домінантні.

На інформаційно-збагачувальному етапі було реалізовано першу педагогічну умову «Наявність усталеної позитивної мотивації у майбутніх фахівців дошкільної освіти на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність». Для цього було розроблено програму і спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів освітнього ступеня «магістр» спеціальності «Дошкільна освіта» та навчально-методичного забезпечення до нього, що відображено в навчальному посібнику.

На другому репродуктивно-діяльнісному етапі зі студентами в межах спецкурсу було проведено ділові вправи, дискусії, диспути, робота в парах та мікрогрупах «мозкова атака», професійно-спрямовані ситуації тощо.

На третьому креативно-діяльнісному етапі майбутніх фахівців ДО залучали до активної квазіпрофесійної творчої діяльності та було розроблено систему завдань для педагогічних практик: виробничої та асистентської, студентів було залучено до пошуково-дослідної роботи. Розроблено і впроваджено тренінг «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти: від теорії до практики», який передбачав проведення зі студентами магістратури системи вправ на розвиток їхньої особистісної сфери (емоційний стан, врівноваженість, міміка, жести, рухи тощо); виконання творчих завдань; написання творів на запропоновану тему; розробка проектів з теми «Професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти» тощо. Було організовано гурток з теми «Виховуємо професійну культуру особистості». Заняття в гуртку проводили двічі на тиждень.

На четвертому рефлексивно-оцінному етапі студенти залучалися до оцінно-рефлексивної діяльності, що передбачала оцінку сформованості ПК як у своїх колег, так і в себе самого. З цією метою на засіданнях гуртка було проведено низку вправ, ігрових ситуацій та ігор.

Після завершення формувального етапу експерименту було проведено контрольний зріз із метою з'ясування ефективності визначених педагогічних умов та розробленої експериментальної моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти. Було виявлено, що в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни в рівнях сформованості професійної культури, на відміну від контрольної групи, результати якої також змінилися на краще, проте не так суттєво.

У зв'язку з цим використано λ -критерій Колмогорова-Смирнова [160] для розрахунку λ -критерію між двома емпіричними розподілами, щоб перевірити достовірність одержаних результатів. За результатами формувального етапу експерименту сформулюємо статистичні гіпотези. H_0 :

різниця між двома емпіричними розподілами недостовірною (зважаючи на точку максимально накопиченої розбіжності між ними), тобто вони не відрізняються між собою (однорідні розподіли). H_1 : різниця між двома емпіричними розподілами достовірною, тобто вони повністю відрізняються.

Отже, на підставі одержаних результатів два емпіричних розподіли мають значну відмінність на рівні значущості $p = 0,01$, тобто експериментальна та контрольна групи на етапі формувального експерименту мають статистично достовірну відмінність.

Як свідчать результати, подані в таблиці 3.5, за когнітивним критерієм високий рівень виявлено у 20,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 6,97 %) і 12,17 % КГ (було 8,12 %), достатній рівень – у 61,21 % студентів ЕГ (було 43,94 %) і 50,43 % КГ (було 44,35 %), низький рівень – у 18,79 % майбутніх фахівців ЕГ (було 49,09 %) і 37,39 % КГ (було 47,54 %).

За мотиваційним критерієм високий рівень зафіксовано у 25,00 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 9,09 %) та 17,39 % КГ (було 10,43 %), достатній рівень – у 66,37 % студентів ЕГ (було 48,64 %) і 55,22 % КГ (було 48,26 %), низький рівень – у 8,64 % майбутніх фахівців ЕГ (було 42,27 %) і 27,39 % КГ (було 41,30 %).

За поведінковим критерієм високий рівень виявили 26,36 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 11,52 %) та 15,36 % КГ (було 12,17 %), достатній рівень – 64,55 % студентів ЕГ (було 47,27 %) і 50,72 % КГ (було 47,54 %), низький рівень – 9,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 41,21 %) і 33,92 % КГ (було 40,29 %).

За оцінним критерієм високий рівень засвідчили 24,09 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 14,55 %) та 17,83 % КГ (було 15,65 %), достатній рівень – 68,18 % студентів ЕГ (було 51,36 %) і 56,52 % КГ (було 50,43 %), низький рівень – 7,73 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 34,09 %) і 25,65 % КГ (було 33,91 %).

Загалом сформованість професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти за всіма критеріями на високому рівні характерна для 23,86 % студентів магістратури ЕГ (було 10,53 %) та 15,69 % КГ (було 11,60 %), на достатньому рівні зафіксовано 65,08 % студентів ЕГ (було 47,80 %) і 53,22 % КГ (було 47,64 %), низький рівень засвідчили 11,06 % майбутніх фахівців дошкільної освіти ЕГ (було 41,67 %) і 31,09 % КГ (було 40,76 %).

Результати діагностичних зрізів свідчать про доречність, якість та доцільність обраних форм, методів, засобів та прийомів, статистичну значущість одержаних результатів та ефективність визначених педагогічних умов ФПК майбутніх фахівців ДО, що впливають на формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Матеріали третього розділу дисертації висвітлено в публікаціях автора [37, 167, 168, 169, 170; 171, 174, 175, 176, 177, 185].

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне обґрунтування та практичне розв'язання актуального наукового завдання щодо формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки як важливого аспекту докорінного реформування освіти. Теоретико-методичне вирішення полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності запропонованої моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки та педагогічних умов її забезпечення. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Розкрито й теоретично обґрунтовано зміст і структуру феномена «професійна культура майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки».

Здійснено вивчення стану та всебічний аналіз розробленості досліджуваної проблеми у науково-педагогічній теорії та практиці професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, що дозволило розглянути феномен професійної культури в межах культурологічного та компетентнісного підходів, які є основоположними для формування професійної культури. Доведено необхідність створити ефективні педагогічні умови для становлення майбутнього фахівця дошкільної освіти як активного носія професійної культури.

Професійну культуру майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки розуміємо як складне інтегроване особистісне утворення, для якого характерна позитивна мотивація щодо професійної діяльності, сформованість ґрунтовних знань та умінь, сукупність професійно значущих особистісних якостей, ціннісні орієнтації і настанови, морально-

духовні та етичні норми поведінки, які сприятимуть більш ефективно здійснювати професійну діяльність.

2. Визначено й теоретично доведено, що структура професійної культури містить взаємопов'язані компоненти (особистісно-знаннєвий, мотиваційно-спрямований, практико-діяльнісний, рефлексивний), обрано критерії з відповідними показниками сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти: когнітивний (показники: обізнаність з ключовими поняттями професійної культури майбутнього вихователя ЗДО; обізнаність з професійними якостями особистості майбутнього вихователя ЗДО; обізнаність з нормативним та програмно-методичним інструментарієм щодо формування професійної культури майбутніх вихователів), мотиваційний (показники: усвідомлення майбутніми фахівцями дошкільної освіти необхідності формування в майбутніх вихователів ЗДО професійної культури; наявність у майбутніх фахівців дошкільної освіти інтересу, бажання, потреби в формуванні у них професійної культури), поведінковий (показники: наявність умінь педагогічної техніки в поведінці майбутніх фахівців дошкільної освіти; уміння використовувати формули мовленнєвого етикету в практиці спілкування; уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування), оцінний (показники: вміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання поведінки; взаємооцінка проявів професійної культури).

Відповідно до визначених критеріальних показників схарактеризовано рівні сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти: високий, достатній, низький – та запропоновано змістові характеристики кожного з них, що визначає специфіку їх проявів та взаємозв'язків.

3. Виявлено, розроблено й науково обґрунтовано педагогічні умови формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі магістерської підготовки: наявність усталеної позитивної мотивації в майбутніх фахівців дошкільної освіти на культурно-зорієнтовану професійно-педагогічну діяльність; набуття майбутніми фахівцями

дошкільної освіти особистісного досвіду професійної культури в процесі магістерської підготовки; занурення майбутніх фахівців дошкільної освіти в активну науково-дослідну роботу культурологічної спрямованості.

У дослідженні під педагогічними умовами розуміємо створення комплексу взаємопов'язаних та взаємодієвих форм, методів, засобів, обставин в освітньому процесі, що матимуть ефективний вплив на формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти під час магістерської підготовки у закладах вищої освіти.

4. Розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено дієвість моделі та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі магістерської підготовки. Для створення структури моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти пройдено такі етапи дослідження: інформаційно-збагачувальний, репродуктивно-діяльнісний, креативно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

У процесі проведення констатувального етапу експерименту з'ясовано, що у більшості студентів магістратури спеціальності «Дошкільна освіта» сформовані достатній та низький рівні професійної культури, що й зумовило необхідність цілеспрямованої поетапної роботи з культурологічної підготовки майбутніх фахівців до роботи з вихователями закладів дошкільної освіти.

Результати проведеного формувального етапу педагогічного експерименту, якісний і кількісний аналіз, математично-статистичне опрацювання експериментальних даних, проведене за λ -критерієм Колмогорова-Смирнова засвідчили наявність істотних позитивних змін $\lambda_{емп.} > \lambda_{кр.}$ у рівнях сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти, що є підтвердженням ефективності впровадження педагогічних умов, моделі та експериментальної методики формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки.

Відзначаємо, що характерним є значне зростання на останньому етапі експерименту всіх вимірюваних параметрів. На контрольному етапі дослідження результати змінилися в обох групах. Натомість в експериментальній групі вони виявилися більш суттєвими, оскільки в них було проведено формувальний експеримент з упровадженням експериментальної методики, моделі та визначених педагогічних умов, що сприяли розвитку спрямованості на педагогічну діяльність. Так, високого рівня досягли 23,86 % майбутніх фахівців дошкільної освіти (було 10,53 %), на достатньому рівні зафіксовано 65,08 % студентів (було 47,80 %), на низькому рівні залишилося 11,06 % майбутніх фахівців дошкільної освіти (було 41,67 %).

У контрольній групі зміни, що відбулися в рівнях сформованості професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти, не такі суттєві порівняно з експериментальною групою. Високого рівня сформованості професійної культури досягло 15,69 % студентів (було 11,60 %), достатній рівень виявлено у 53,22 % майбутніх фахівців (було 47,64 %), низький рівень засвідчено у 31,09 % респондентів (було 40,76 %).

Результати, отримані під час дослідження дають підстави вважати, що визначені завдання реалізовані, мета досягнута, суперечності вирішені. Запропоновані педагогічні умови, модель та експериментальна методика можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти для якісної професійної підготовки фахівців дошкільної освіти, а саме при формуванні професійної культури.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів щодо проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти. Подальшого дослідження потребує вивчення механізму впливу професійної культури на особистісну самореалізацію; розроблення технології організації виробничої практики майбутніх вихователів ЗДО у контексті формування професійної культури у ЗВО; дослідження ефективності зарубіжного досвіду формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Г. А. Культурно-досуговая деятельность: теория и практика организации : учеб. пособ. для студентов вузов. М. : Аспект Пресс, 2006. 236 с.
2. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. М. : Наука, 1977. 380 с.
3. Арнольд А. И. Человек и мир культуры : введ. в культурологию. М. : Изд-во МГИК, 1992. 240 с.
4. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы : учеб.-метод. пособ. М., 1980. 368 с.
5. Асмолов А. Г. Психология личности : учебник. М. : Изд-во МГУ, 1990. 367 с.
6. Базовий компонент дошкільної освіти / за наук. ред. А. М. Богущ, Г. В. Беленької, О. Л. Богініч та ін. Київ, 2012. 26 с.
7. Балл Г. А. Психология в рациогуманистической перспективе : избр. работы. Киев : Основа, 2006. 408 с.
8. Барабанщиков А. В. Проблемы педагогической культуры преподавателей вузов : к вопросу о сущности пед. культуры. *Советская педагогика*. 1981. № 7. С. 45–51.
9. Барабанщиков А. В., Муцынов С. С. Педагогическая культура. М. : Просвещение, 1980. 208 с.
10. Барабаш О. Формування духовної культури дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 1994. 20 с.
11. Барулин В. С. Социально-философская антропология: человек и общественный мир : учеб. пособ. для студентов вузов. М. : Альма матер, 2007. 493 с.
12. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М. : Худож. лит., 1979. 412 с.

13. Бедрань Р. В. Педагогічні умови виховання культури здоров'я дітей дошкільного віку в різновікових групах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2017. 22 с.

14. Бережнова О. В. Рефлексивная деятельность как педагогическое условие саморазвития студентов вуза : монография. Ростов н/Д. : Изд-во ПИ ЮФУ, 2008. 176 с.

15. Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування : навч.-метод. посіб. для студентів ден. та заоч. форм навчання всіх спец. гуманітар. профілю. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2013. 299 с.

16. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. М., 1995. 336 с.

17. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання : монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.

18. Библер В. С. Замыслы : в 2 кн. М. : Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2002. 1120 с.

19. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры : два философ. введ. в двадцать первый век. М. : Политиздат, 1990. 413 с.

20. Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. Київ, 2005. 120 с.

21. Богущ А. М. Компетентніший підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі. *Реалізація європейського досвіду компетентнішого підходу у вищій школі України* : НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України. К.: Педагогічна думка, 2009. С. 271-281.

22. Богущ А. М. Лінгводидактичні засади мовленнєвого спілкування : монографія. Одеса : ПНЦ АПН України, 2006. 306 с.

23. Бодалев А. А. Психология общения. М. : Ин-т практ. психологии. Воронеж, 1996. 256 с.

24. Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання у школі. К. : ФАДА ЛТД, 2000. – 191 с.
25. Бондаревская Е. В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. Ростов н/Д., 2000. 352 с.
26. Бондаревская Е. В., Богомолова Г. П. Педагогическая культура учителя в системе личностно-ориентированного образования. *Инновационная школа*. 1997. № 2. С. 81–85.
27. Борова В. Є. Вивчення проблеми діяльнісного підходу до виховання культури мовлення дітей в процесі підготовки магістра “Дошкільної освіти”. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ* : зб. наук. пр. № 16. 2017.
28. Бубер М. *Діалог. Два образа веры*. Серия: Классическая философская мысль. М.: АСТ, 1999. С. 122-161.
29. Бужина І. В. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до формування гуманістичних відносин молодших школярів : монографія. Одеса, 2002. 338 с.
30. Быстрицкий Е. К. Феномен личности: мировоззрение, культура, бытие / отв. ред. В. П. Иванов. Киев : Наук. думка, 1991. 200 с.
31. Васильев Ю. К. Экономическое образование и воспитание учащихся. М. : Педагогика, 1983. 96 с.
32. Вачков И. В., Дерябо С. Д. Окна в мир тренинга : методолог. основы субъектив. подхода к групповой работе : учеб. пособ. СПб. : Речь, 2004. 272 с.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
34. Викладач вищого навчального закладу : культура, діяльність, професіоналізм / за ред. В. М. Гриньової. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2010. 150 с.
35. Вихор В.Г. Підготовка майбутніх учителів до управління навчальною діяльністю учнів загальноосвітніх навчальних закладів : метод. реком. для студ. та викладачів вищ. навч. закл. України. Чернігів : ЧНПУ, 2015. 36 с.

36. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. Київ, 2004. 384 с.
37. Віконце у світ казок / упоряд. Ю. М. Смолянко. Чернігів : ФОП Баликіна О. В., 2017. 28 с.
38. Виленський М.Я., Сафин Р.С. Профессиональная направленность физического воспитания студентов педагогических специальностей: учеб. пособие. М.: Высш. шк., 1989. 159 с.
39. Вульфов Б. З. Семь парадоксов воспитания. М. : Новая шк. 1994. 77 с.
40. Выготский Л. С. Психология развития человека. М. : Эксмо, 2005. 1136 с.
41. Выжлецов Г. П. Аксиология культуры. СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 1996. 152 с.
42. Галаманжук Л. Л. Методична система превентивного розвитку рухової активності дітей дошкільного віку у процесі занять з фізичної культури: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2015. 40 с.
43. Гаркуша С. В. Характеристика стану здоров'я сучасної молоді в Україні. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт.* Чернігів : ЧНПУ, 2013. Вип. 107. Т. 1. С. 92–95.
44. Гармаш Е. Б. Формирование педагогической культуры будущего учителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Киев, 1990. 20 с.
45. Гершунский Б. С. Философия образования. М. : Моск. психолог.-соц. ин-т Флинта, 1998. 432 с.
46. Гоноболин Ф. Н. Книга об учителе. М. : Просвещение, 1965. 260 с.
47. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи : сучасне тлумачення. Рівне : Волин. обереги, 2012. 192 с.
48. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доповн. і випр. Рівне : Волин. обереги, 2011. 552 с.

49. Гриньова В. М. Про співвідношення понять "професіоналізм", "професійна культура", "професійна компетентність", "професійна підготовка". *Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 45. С. 74–84.

50. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект) : монографія. Харків : Основа, 1998. 300 с.

51. Гузій Н. В. Педагогічна професія і особистість учителя : методичні рекомендації. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – 19 с.

52. Гура В. В. Культурологический подход как теоретико-методологическая основа гуманизации информационных технологий обучения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Ростов н/Д., 1994. 16 с.

53. Гуревич П. С. Философия культуры. М. : Аспект Пресс, 1995. 288 с.

54. Гусева Н. В. Культура. Цивилизация. Образование : соц.-философ. анализ оснований развития человека в контексте цивилизации и культуры. М., 1992. Т. 1. 285 с.

55. Гусинский Э. Н., Турчанинова Ю. И. Введение в философию образования. М. : Логос, 2001. 224 с.

56. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. М. : Изд-во Москов. психолого-соц. ин-та ; Воронеж : Модек, 2004. 752 с.

57. Діалог *sub specie ethicae*. Даренський В. Ю., Жулай В. Д., Караченцева Л. М. та ін. К.: Вид. ПАРАПАН, 2011. 280 с.

58. Дошкільна освіта : слов.-довід. / упоряд. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ЛПКС, 2010. 324 с.

59. Дошкольное образование. Словарь терминов [Сост. Виноградова Н. А. и др.] М. : Айрис-пресс, 2005. 400 с.

60. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання : навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 272 с.

61. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

62. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія / Л. Л. Хоружа. К.: Преса України, 2003. 319 с.
63. Євтух М. Б., Кулик М. С., Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Математичне моделювання в психологічних та соціологічних дослідженнях : підручник. Київ : ТОВ «Інформ. системи», 2012. 428 с.
64. Загородня Л. П. Формування основ педагогічної техніки в майбутніх фахівців дошкільного виховання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2001. 20 с.
65. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. 2-ге вид. Суми : Унів. кн., 2010. 319 с.
66. Зубра А. С. Педагогическая культура преподавателя высшей школы : пособие. Минск : Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2005. 397 с.
67. Зуєва Л. Є. Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді : практикум. Одеса : Бондаренко М. О., 2017. 96 с.
68. Зязюн И. А. Профессиональное развитие личности в контексте культурных ценностей. *Проблемы постсекундарного профессионального образования*. Киев : Вища шк., 1998. 236 с.
69. Иконникова С. Н. История культурологических теорий. 2-е изд., перераб. и доп. СПб. : Питер, 2005. 474 с.
70. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : учеб. пособ. М. ; Белгород, 1993. 219 с.
71. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студентов высш. учеб. заведений. М. : Академия, 2002. 208 с.
72. Іванчук С. А. Виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури споживання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2017. 24 с.

73. Каган М. С. Философия культуры : становление и развитие. СПб. : Лань, 1998. 448 с.
74. Кан-Калик В. Учителю о педагогическом общении : кн. для учителя. М. : Просвещение, 1987. 190 с.
75. Кіян Л. Казкотерапія – технологія розвитку психічного здоров'я і творчості дітей дошкільного віку. Олександрія : Дошк. навч. заклад (ясла-садок) №25, 2013. 43 с.
76. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2014. 44 с.
77. Коган Л. Н. Социология культуры : учеб. пособ. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1992. 120 с.
78. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Словарь по педагогике : междисциплинарный. М. : МарТ ; Ростов н/Д, 2005. 448 с.
79. Койчева Т. І. Теорія і методика формування корпоративної культури викладачів педагогічного університету в процесі наукової діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2014. 44 с.
80. Колмогорова И. В. Культурологический подход к формированию педагогической культуры учителя. *Известия Уральского государственного университета*. 2008. № 60. С. 163–167.
81. Комелина В. А., Швецов Н. М., Швецова Г. А. Теория воспитания в профессиональном образовании : монография. Йошкар-Ола : МФ МОСУ, 2001. 217 с.
82. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. / Під заг. ред. О.В.Овчарук. К.: К.І.С., 2004. 112 с.
83. Короткий психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища школа, 1976. 191 с.

84. Кочетов А. И. Культура педагогического исследования. Изд. 2-е, испр. и доп. Минск, 1996. 312 с.
85. Кравченко В. М. Теоретичні і методичні засади модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Клас. приват. ун-т. Запоріжжя, 2017. 43 с.
86. Краевский В. В., Бережнова Е. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособ. М. : Академия, 2006. 400 с.
87. Краткий психологический словарь / ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2 изд., расш., испр. и доп. Ростов н/Д : Феникс, 1998. 512 с.
88. Кришень І. В. Формування професійної культури майбутніх учителів початкової школи. URL: <http://www.psyh.kiev.ua/> (дата звернення: 21.03.2016).
89. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста. М. : Высшая шк., 1990. 142 с.
90. Кузьмин А. М. Профессиональная подготовка будущих специалистов к согласованному принятию решений : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Саратов, 2007. 21 с.
91. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя. М. : АПН, 1990. 149 с.
92. Курлянд З. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 495 с.
93. Кухарев Н.В., Решетько В.С. Диагностика педагогического мастерства и педагогического творчества. В 3-х част. Ч.1. Мн.,1996. 104 с.
94. Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству : кн. для учителя. М. : Просвещение, 1990. 159 с.
95. Левина М. М. Технологии профессионального педагогического образования : учеб. пособ. М. : Академия, 2001. 272 с.

96. Левіанас Е. Етика і Безконечність. Діалоги з Філіппом Немо. [пер. О. Білий]. К.: PORT-ROYAL, 2001. 138 с.
97. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Политиздат, 1975. 304 с.
98. Леонтьев А. Н. Человек и культура. М., 1961. 115 с.
99. Лисенко Н. Формування еколого-педагогічної культури у майбутніх вихователів дошкільних закладів: автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 44 с.
100. Ліана Гоменюк. Тренінги з педагогічної майстерності. URL: <http://sosnove-proflicey.rv.sch.in.ua/Files/downloads/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B8.pdf> (дата звернення: 07.08.2017).
101. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 608 с.
102. Луговий В. І. Педагогічна освіта в Україні: структура, функціонування, тенденції розвитку. К. : МАУП, 1994. 196 с.
103. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя: диагностика и развитие. М. : Сфера, 2004. 144 с.
104. Лурия А. Р. Лекции по общей психологии. СПб. : Питер, 2006. 320 с.
105. Маркова А. Н. Культурологія. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 319 с.
106. Межуев В. Идея культуры : очерки по философии культуры. М. : Прогресс-Традиция, 2006. 408 с.
107. Мищенко А. С. Профессиональная культура личности: социально-педагогические принципы формирования. *Философия образования*. 2007. № 6. С. 283–291.
108. Мищенко А. С., Ключкин В. И. Формирование компетенций и профессиональной культуры педагогов. *Человек и образование*. 2013. № 3 (36). С. 58–63.
109. Молчан Л. Л. Культура профессионально-педагогической деятельности. Минск : Республик. ин-т проф. образования, 1999. 96 с.

110. Мудрик А. В. Учитель: мастерство и вдохновение : кн. для старшеклассников. М. : Просвещение, 1986. 160 с.
111. Набиуллин Л. Г. Роль педагогических ценностей в формировании профессиональной культуры педагога. *Человек и образование*. 2013. № 4 (37). С. 94 –98.
112. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало та ін. ; за ред. В. Г. Кременя ; АПН України Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ : Наук. думка, 2003. 852 с.
113. Никифорова Л. А. Формування професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2017. 20 с.
114. Ничкало Н. Г. Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє. Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект : [монографія]. К. Вид-во «Віпол», 1999. 450 с.
115. Нікітіна Н. П. Діалогічність художньої реальності в малій жіночій прозі кінця ХХ – початку ХХІ століття, : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 – українська література / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. К., 2012. 20 с.
116. Николаева Е. М., Николаев М. С. Потребительская культура и кризис социализации. URL: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/354/image/354-048.pdf> (дата звернення: 21.08.2016).
117. Новейший психолого-педагогический словарь / сост. Е. С. Рапацевич; под. общ. ред. А. П. Астахова. Минск : Современ. шк., 2010. 928 с.
118. Новий тлумачний словник української мови : в 4-х т. Київ : Аконті. Т. 1. 910 с.
119. Новик И. Б. Системность оптимального выбора. *Общественные науки и современность*. 1995. № 1. С. 118–126.

120. Новиков А. М. Как работать над диссертацией: пособие для начинающего педагога-исследователя. - 2-е изд. - М.: ИПК и ПРНОМО, 1996. 112 с.
121. Носко М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. Формування здорового способу життя : навч. посіб. Київ : МП Леся, 2013. 160 с.
122. Носко М. О., Кривенко А. П. Вплив занять з фізичної культури на стан здоров'я та фізичну підготовленість студентської молоді. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. пр. / під ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХХПІ, 2000. № 22. С. 14–18.
123. Носорев Ю. А. Значимость культурологического подхода в содержании музыкально-педагогического образования. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/znachimost-kulturologicheskogo-podhoda-v-soderzhaniimuzykalno-pedagogicheskogo-obrazovaniya>] (дата звернення: 21.04.2016).
124. Омаров А. М. Управление: искусство общения. М. : Сов. Россия, 1983. 237 с.
125. Опалюк О. М., Сербалюк О. М. Культура спілкування : психолог. основи проф. спілкування : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : МЕДОБОРИ, 2004. 192 с.
126. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Центр учб. літ., 2009. 472 с.
127. Освітньо-професійна програма підготовки магістра : норматив. складова. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2015. 27 с.
128. Осічнюк Ю. В., Зубов В. С., Зубова Н. В. Культура: сутність і структура : монографія. Київ, 2011. 136 с.
129. Основи педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. / Е. І. Федорчук, Т. І. Конькова, В. В. Федорчук, В. О. Заремба ; за заг. ред. Е. І. Федорчук. Кам'янець-Подільський : АБЕТКА, 2006. 84 с.
130. Пальшкова І. О. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід :

автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2009. 45 с.

131. Педагогические основы самостоятельной работы студентов : пособ. для преподавателей и студентов / под общ. ред. О. Л. Жук. Минск : РИВШ, 2005. 112 с.

132. Педагогічна культура / за ред. Л. С. Нечипоренко. Харків : ХДУ, 1993. 147 с.

133. Петровский В. А., Калинин В. К., Котова И. Б. Личностно-развивающее взаимодействие. Ростов н/Д., 1995. 88 с.

134. Писаренко В. И. Педагогическая этика : кн. для учителя. 3-е изд., доп. и перераб. Минск : Нар. асвета, 1986. 240 с.

135. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки : навч. посіб. Київ : Центр учбової літ., 2013. 316 с.

136. Пліско В. І., Сікура А. Й. Узагальнена модель навчальної програми з дисциплін "Фізичне виховання": для студ. 1-4 курсів ден. форми навчання : навч.-метод. посіб. зі склад. навч. прогр. за кредитно-модульн. технологією. Чернігів, 2008. 105 с.

137. Погодина А. В. Культурологический подход в социально-психологических исследованиях образовательных учреждений. *Психологическая наука и образование*. 2010. №1. С. 41–47.

138. Положення про організацію освітнього процесу в Чернігівському національному педагогічному університеті імені Т. Г. Шевченка. URL: <http://chnpu.edu.ua/university/about/public-info> (дата звернення: 24.02.2017).

139. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. – 2005. № 23. С. 18–19.

140. Пономаренко Т. О. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2013. 44 с.

141. Пономарьов О. С. Професійна культура в системі категорій філософії освіти. *Науковий вісник. Серія: Філософія*. Харків, 2007. Вип. 26. С. 21–27.

142. Попчук О. В. Професійна культура документознавця: навч.-метод. посіб. Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне : РДГУ, 2013. 80 с.

143. Про вищу освіту : Закон України. Відомості Верховної Ради України. Київ, редакція від 05.09.2017. 96 с.

144. Про дошкільну освіту : Закон України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 21.07.2017).

145. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/paran12#n12> (дата звернення: 21.09.2016).

146. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html> (дата звернення: 21.07.2016).

147. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. № 178-179 (27 верес.). С. 10–22.

148. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.

149. Проект Стандарту вищої освіти України : 012 Дошкільна освіта (магістр). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti> (дата звернення: 18.09.2017).

150. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / уклад.: С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. Київ, 2000. С. 78.

151. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.

152. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : монографія / за ред. В. А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
153. Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. СПб.: Питер, 1999. С. 416 с.
154. Резван О. О. Методика викладання у вищій школі. Харків : ХНДУ, 2013. 172 с.
155. Розов М. А. Философия науки в новом видении / ред.-сост. Н. И. Кузнецова. М. : Новый хронограф, 2012. 440 с.
156. Рубинштейн Л. С. Бытие и сознание. М. : Высшая шк., 1957. 147 с.
157. Руснак І., Романюк С. Магістерська робота з педагогіки : навч.-метод. посіб. Чернівці : Рута, 2005. 208 с.
158. Сабатовская И. С. Проблема профессиональной культуры в современной отечественной социологической литературе. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народная украинская академия»*. 2002. Т. 9. С. 206–214.
159. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для вузів. Київ: Генеза, 2002. 368 с.
160. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. СПб. : Речь, 2000. 350 с.
161. Сисоева С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня : [монографія]. К., 1996. 286 с.
162. Скалкова Я. Методология и методы педагогического исследования. М. : Педагогика, 1989. 219 с.
163. Сластенин В. А. Формирование профессиональной культуры учителя. М. : Прометей, 1993. 178 с.
164. Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И., Шиянов Е. Н. Педагогика : учеб. пособ. М., 1997. 512 с.
165. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

166. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности : учеб. пособ. для слушателей факультетов и институтов повышения квалификации преподавателей вузов и аспирантов. М. : Аспект-Пресс, 1995. 271 с.

167. Смолянко Ю. М. Використання електронного навчального середовища Moodle під час підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 460–464.

168. Смолянко Ю. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10–11 берез. 2017 р.). Харків : Центр пед. дослідж., 2017. С. 75–78.

169. Смолянко Ю. М. Діагностика стану сформованості професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко (голов. ред.) та ін. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. №57. С. 218–225.

170. Смолянко Ю. М. Дослідження рівнів сформованості професійної культури вихователів дошкільних навчальних закладів. *Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 19–20 жовт. 2017 р.). Кам'янець-Подільський, 2017. С. 187–189.

171. Смолянко Ю. М. Навчальний посібник як засіб формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки* / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2016. Вип. LXXIII. Том 1. С. 130–134.

172. Смолянко Ю. М. Навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни «Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ». *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* :

матеріали III Міжнар. конгресу (Одеса, 18–21 трав. 2017 р.). Одеса : Гельветика, 2017. С. 426–427.

173. Смолянко Ю. М. Організаційні та психолого-педагогічні умови удосконалення процесу формування професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2017. Вип. 147. Том. I. С. 355-360.

174. Смолянко Ю. М. Основи діагностики рівнів сформованості професійної культури фахівців дошкільної освіти. *Філософія для дітей : В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : пед. читання : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської, О. Я. Савченко. Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2017. С. 233–238.*

175. Смолянко Ю. М. Спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» як засіб підвищення професіоналізму. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 135. С. 129–132.

176. Смолянко Ю. М. Спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» як засіб підвищення професіоналізму. *Педагогічної ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 160-річчю від дня народж. С. Ф. Русової (Чернігів, 18–19 лют. 2016 р.). Чернігів : Десна Поліграф, 2016. С. 202–204.

177. Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. 152 с.

178. Современное образование: мировые тенденции и региональные аспекты : сб. ст. междунар. науч.- практ. конф. (Могилев, 4 дек. 2015 г.) / редкол. : И. А. Старовойтова [и др.] ; под общ. ред. В. Н. Гириной, М. В. Ладутько. Могилев : МГОИРО, 2016. 274 с.

179. Современные проблемы развития цивилизации и культуры : сб. науч. ст. / под общей ред. Н. В. Гусевой. Усть-Каменогорск, 2017. 225 с.

180. Спирин Л. Ф. Теория и технология решения педагогических задач. М. : Рос. пед. агентство, 1997. 154 с.

181. Спирин Л. Ф., Степинский М. А., Фрумкин М. Л. Анализ учебно-воспитательных ситуаций и решение педагогических задач : учеб. пособ. Ярославль : Изд-во ЯГПИ им. К. Д. Ушинского, 1974. 130 с.

182. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2009. 20 с.

183. Стрілець С. І. Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид., допов. і переробл. Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2015. 544 с.

184. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Основи підготовки майбутніх вихователів до успішного розв'язування педагогічних задач. *Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю держ. закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 28–29 жовт. 2016 р.). Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 56–58.

185. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Підготовка майбутніх вихователів до професійного розв'язку педагогічних задач. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка* / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2016. Вип. 5 (112). С. 100–105.

186. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету.*

Серія: Педагогічні науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2015. Вип. 130. С. 88–92.

187. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. 2-е изд. Киев : Радян. шк., 1972. 244 с.

188. Тарасенко Т. В. Реалізація педагогічних умов формування професійної культури майбутніх учителів-філологів. *Перспективи розвитку науки*. 2011. С. 130–133. URL: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2011/doklad_11_3_2_31.pdf (дата звернення: 17.04.2016).

189. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. / за ред. Л. О. Мільто. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.

190. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника загально-освітнього навчального закладу : Теорія і практика : монографія. Київ : Вид. ПП М.М. Лисенко, 2014. 592 с.

191. Тітаренко Н. Ю. Формування проєктивних умінь у майбутніх викладачів педагогіки в умовах магістерської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 20 с.

192. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Кондор, 2011. 628 с.

193. Уроки державної мови : словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/30/53392/26046.html> (дата звернення: 21.04.2017).

194. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.

195. Философия : учеб. для вузов / под ред. В. Н. Лавриненко, В. П. Ратникова. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 677 с.

196. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев, Э. Ф. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичёв и др. 2-е изд. М. : Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.

197. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

198. Філософський словник соціальних термінів. Вид. третє, допов. Харків : Р.И.Ф., 2005. 672 с.

199. Фортунатова Е. Ю. Культурологический подход к формированию умений восприятия художественных текстов при обучении русскому языку как иностранному : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. СПб., 2004. 212 с.

200. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : Магістр – S, 1998. 200 с.

201. Цокур Р. М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2004. 20 с.

202. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 238 с.

203. Чернокозов И. И. Профессиональная этика учителя : кн. для учителей. 2-е изд., доп. Киев : Рад. шк., 1988. 223 с.

204. Чорна С. С. Формування педагогічної культури майбутнього викладача вищої школи в умовах магістратури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Клас. приват. ун-т. Запоріжжя, 2008. 20 с.

205. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник : близько 2500 термінів. Харків : Прапор, 2005. 640 с.

206. Шапаренко Х. А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 25 с.

207. Шевнюк О. Л. Культурологія : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. 2-ге вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2005. 353 с.

208. Шиянов Е. Н., Котова И. Б. Развитие личности в обучении : учеб. пособ. для студентов пед. вузов. М. : Академия, 1999. 288 с.

209. Школа диалога культур : идеи, опыт, проблемы / под ред. В. С. Библера. Кемерово : АЛЕФ, 1993. 416 с.

210. Штофф В. А. Роль моделей в познании. Л. : Ленинград. ун-т, 1963. 128 с.
211. Щербина Д. В. Невербальна культура педагога : метод. рек. до проведення лаб. занять з курсу «Основи пед. творчості та майстерності». Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 58 с.
212. Ящук О. В. Формування професійної культури майбутнього молодшого спеціаліста сестринської справи у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Держ. заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса, 2016. 21 с.
213. Chickering A. W., Gamson Z. F. Seven principles for good practice in undergraduate education. *American Association of Higher Education Bulletin*. 1987. Vol. 39. № 7. P. 3–7.
214. Salovey P., Mayer J. Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. № 9. P. 185–211.
215. Smith I. Teaching with Discussion: A Review – *Educational Technology*. Englewood Cliffs. 1978. Vol. 18. № II. P. 40–43.
216. Smolianko Y. M. Future preschool teacher's professional culture formation in professional training process. *Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration* / Ariel University. 2015. Iss. № 6. P. 373–379.
217. Sport. Etiche. Culture, 2003/2004. T. 2: Young People. Schools. Medicine. 336 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА

«Моя оцінка рівня сформованості професійної культури» (за О. В. Попчук, 2013 р.) [142]

Шановні студенти!

Запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні та відповісти на запитання анкети. Мета дослідження – визначення рівня сформованості професійної культури майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки. Від відвертих відповідей буде залежати результативність нашого педагогічного дослідження, що дозволить зробити достовірні висновки та розробити практичні рекомендації щодо формування професійної культури майбутнього вихователя ЗДО.

Будь ласка, не пропускайте без відповіді жодного запитання, підкресліть варіант, що відповідає Вашій думці. У залишеному місці Ви можете записати власне судження на дане запитання.

1. Оцініть власний рівень професійної культури за 12-ти бальною шкалою:
 - високий (9-12 балів);
 - середній (5-8 балів);
 - низький (0-4 бали).
2. Оцініть рівень сформованості професійної культури студентів, які навчаються на одному з Вами курсі:
 - високий (9-12 балів);
 - середній (5-8 балів);
 - низький (0-4 бали).
3. Чи вважаєте Ви необхідним підвищувати свій рівень професійної культури:
 - Так;
 - Ні.
4. Як Ви розумієте сутність феномена професійної культури?

Щиро дякуємо за допомогу у дослідженні!

ДОДАТОК Б

АНКЕТА

*на визначення рівня сформованості професійної культури у вихователів ЗДО
(авторський варіант)*

Шановний вихователю закладу дошкільної освіти!

Запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні та відповісти на запитання анкети. Від відвертих відповідей буде залежати результативність нашого педагогічного дослідження, що дозволить зробити достовірні висновки та розробити практичні рекомендації щодо формування професійної культури майбутнього вихователя ЗДО. Будь ласка, не пропускайте без відповіді жодне запитання, підкресліть варіант, що відповідає вашій думці, а у залишеному місці зазначте власні судження й пропозиції.

1. Стаж педагогічної роботи:

- Немає
- Ваш варіант _____

2. Як Ви розумієте поняття «професійна культура педагога»?

3. З чим у Вас асоціюється зміст поняття «професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти»?

- з професійними та загальнолюдськими якостями;
- з професійними знаннями, вміннями та навичками;
- з професійною компетентністю;
- з професіоналізмом;
- з професійною кваліфікацією
- Ваш варіант _____

4. Якими якостями повинен володіти вихователь ДНЗ як носій професійної культури? _____

5. Які основні компоненти професійної культури майбутніх вихователів ЗДО Ви можете назвати? _____

6. Чи потрібно, на Вашу думку, майбутньому педагогу-вихователю володіти професійною компетентністю? Чому? _____

7. Чи повинен, на Вашу думку, фахівець дошкільної освіти володіти високим рівнем сформованості професійної культури у подальшій професійній діяльності? Чому?

- Так
- Ні
- Ваш варіант _____

8. У чому виявляється професійна культура вихователя закладу дошкільної освіти? _____

9. Чи відбивається, на Вашу думку, професійна культура вихователя ЗДО на поведінці та діяльності? Яким чином? _____

10. Як Ви вважаєте, чи можна сформувати професійну культуру майбутнього вихователя ЗДО в процесі навчання у виші? Відповідь обґрунтуйте.

- Так
 - Ні
 - Ваш варіант _____
-
-

11. Як Ви оцінюєте власний рівень сформованості професійної культури?

- Високий
- Середній
- Низький

12. Як Ви оцінюєте рівень сформованості професійної культури Ваших колег? Чому? Обґрунтуйте відповідь.

- Високий
- Середній
- Низький

Ваш варіант _____

13. Яким чином, на Вашу думку, необхідно вдосконалювати професійну культуру вихователя ЗДО? Чи вбачаєте Ви таку необхідність?

14. Чи вдосконалюєте Ви, як вихователь ЗДО, власну професійну культуру? Яким чином? _____

15. З якими професійними та особистісними труднощами стикалися Ви, як вихователь ЗДО, у процесі своєї професійної діяльності? _____

16. Як часто у Вас виникають сумніви щодо правильності власних професійно-педагогічних дій та вчинків? _____

17. Чи підвищить рівень сформованості професійної культури вихователя ЗДО, на Вашу думку, використання інноваційних технологій навчання?

- Так
- Ні

Ваш варіант _____

18. Чи відчуваєте Ви потребу підвищити рівень своєї професійної культури?

- Так
- Ні
- Ваш варіант _____

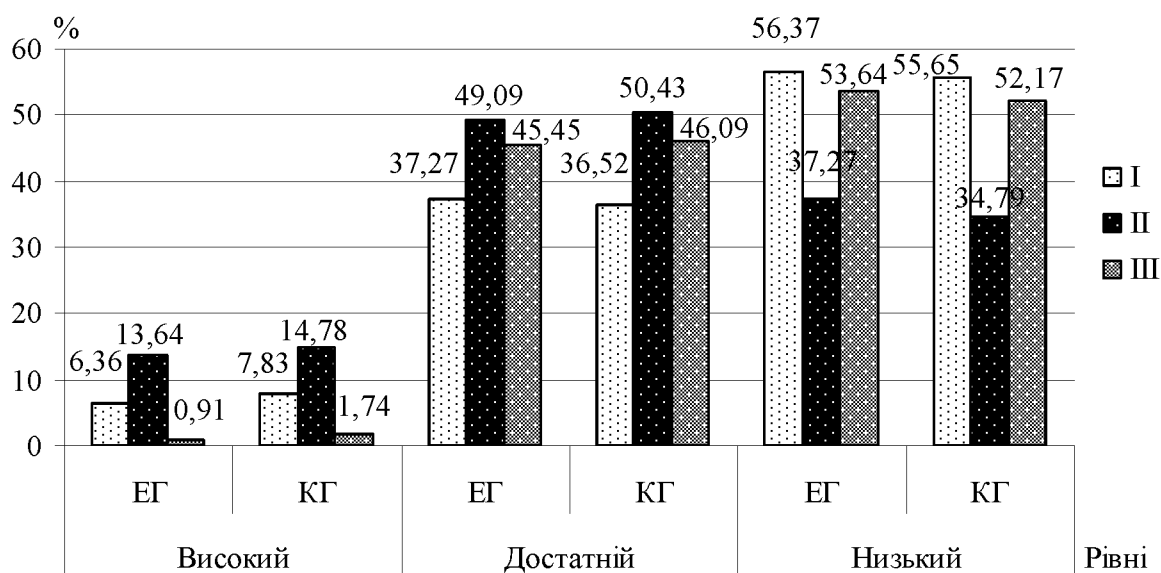
19. Чи вважаєте Ви за необхідність здійснювати підвищення рівня професійної культури у студентів-майбутніх вихователів ЗДО? Відповідь обґрунтуйте _____

ДОДАТОК В

Констатувальний етап

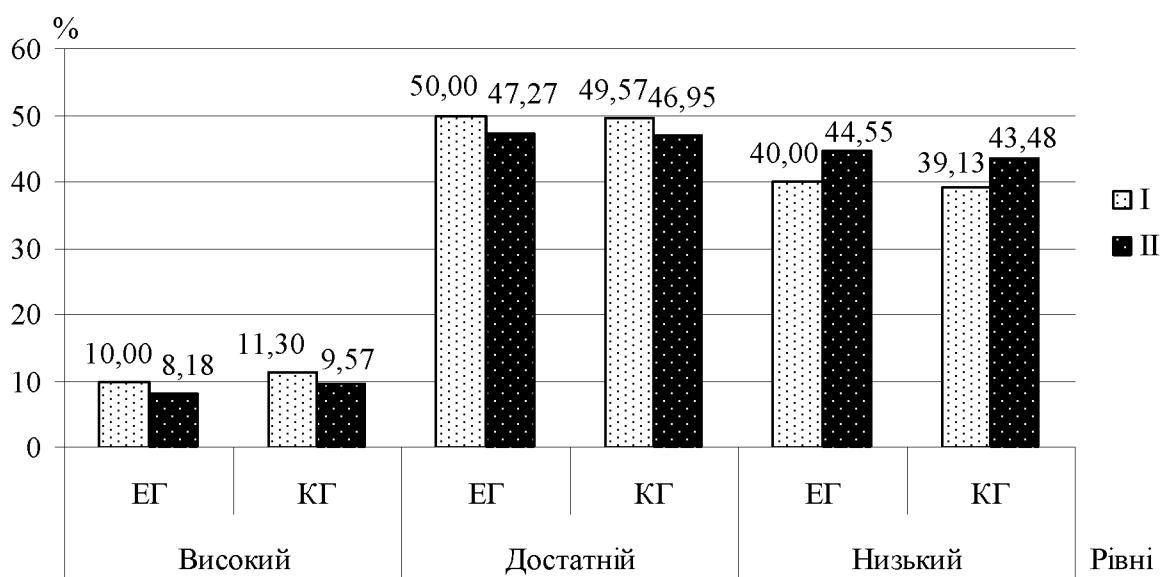
Когнітивний критерій

формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

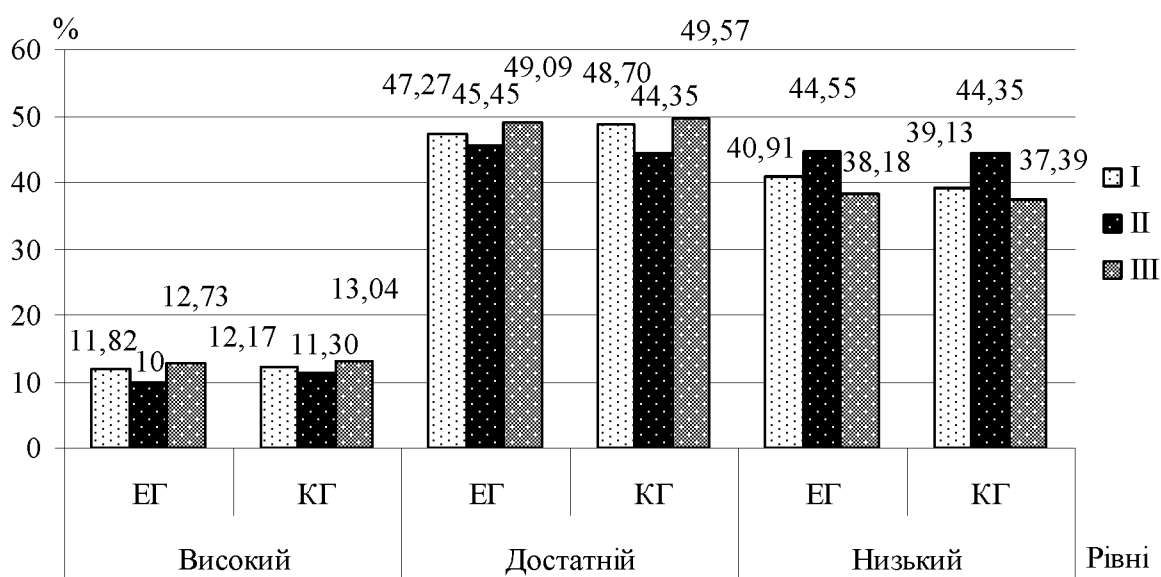
Мотиваційний критерій

формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

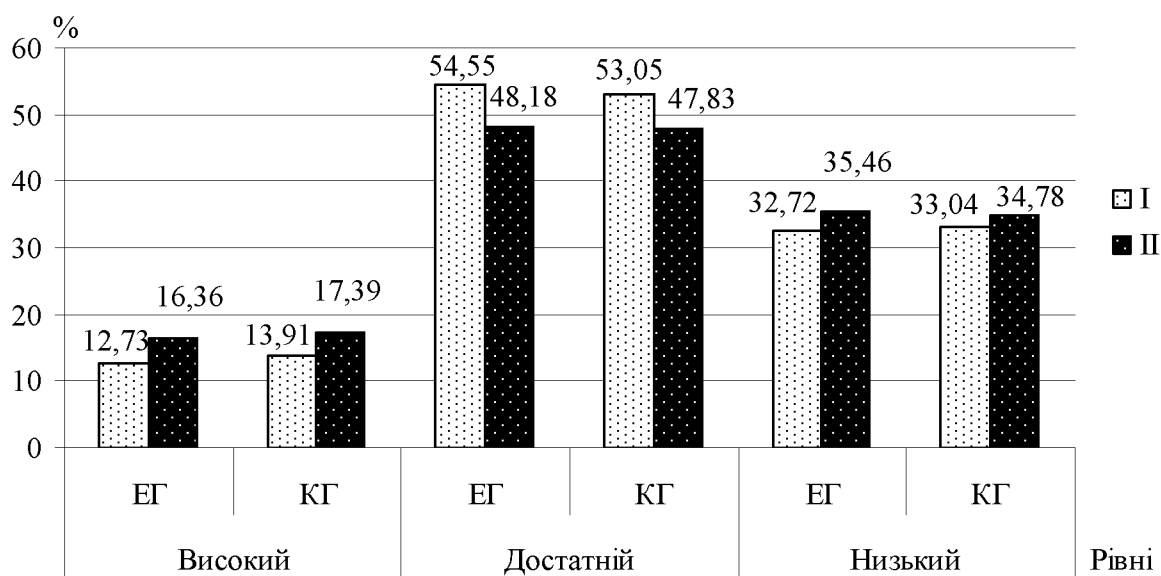
Поведінковий критерій

формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

Оцінний критерій

формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти

ДОДАТОК Г

За показниками когнітивного критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Констатувальний етап

Обізнаність з ключовими поняттями ПК майбутнього вихователя ЗДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	7	9	0,064	0,078	0,064	0,078	0,015
Достатній	41	42	0,373	0,365	0,436	0,443	0,007
Низький	62	64	0,564	0,557	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,22						

Обізнаність з професійними якостями особистості майбутніх вихователів ЗДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	15	17	0,136	0,148	0,136	0,148	0,011
Достатній	54	58	0,491	0,504	0,627	0,652	0,025
Низький	41	40	0,373	0,348	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,38						

Обізнаність з нормативним та прогр.-методичним інструментарієм
щодо ФПК майбутніх вихователів ЗДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	1	2	0,009	0,017	0,009	0,017	0,008
Достатній	50	53	0,455	0,461	0,464	0,478	0,015
Низький	59	60	0,536	0,522	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,22						

За показниками мотиваційного критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Констатувальний етап

Усвідомлення майбутніми фахівця ДО необхідності форування у майбутніх вихователів ПК

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	11	13	0,100	0,113	0,100	0,113	0,013
Достатній	55	57	0,500	0,496	0,600	0,609	0,009
Низький	44	45	0,400	0,391	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,20						

Наявність у майбутніх фахівців ДО інтересу,
бажання, потреби у формуванні у них ПК

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	9	11	0,082	0,096	0,082	0,096	0,014
Достатній	52	54	0,473	0,470	0,555	0,565	0,011
Низький	49	50	0,445	0,435	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,21						

За показниками поведінкового критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Констатувальний етап

Наявність умінь педагогічної техніки в поведінці майб. фахівців ДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	13	14	0,118	0,122	0,118	0,122	0,004
Достатній	52	56	0,473	0,487	0,591	0,609	0,018
Низький	45	45	0,409	0,391	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,27						

Уміння викор. формули мовленнєвого етикету у практиці спілкування

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	11	13	0,100	0,113	0,100	0,113	0,013
Достатній	50	51	0,455	0,443	0,555	0,557	0,002
Низький	49	51	0,445	0,443	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,20						

Уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	14	15	0,127	0,130	0,127	0,130	0,003
Достатній	54	57	0,491	0,496	0,618	0,626	0,008
Низький	42	43	0,382	0,374	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,12						

За показниками оцінного критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Констатувальний етап

Вміння здійснювати саморегуляцію та самооцінювання своєї поведінки

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	14	16	0,127	0,139	0,127	0,139	0,012
Достатній	60	61	0,545	0,530	0,673	0,670	0,003
Низький	36	38	0,327	0,330	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,18						

Взаємооцінка проявів професійної культури майбутніх фахівців ДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	18	20	0,164	0,174	0,164	0,174	0,010
Достатній	53	55	0,482	0,478	0,645	0,652	0,007
Низький	39	40	0,355	0,348	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	0,16						

ДОДАТОК Д

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ

«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»

ОПИС КУРСУ

Програма вивчення спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки освітнього ступеня «магістр» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Предметом вивчення означеного спецкурсу є формування професійної культури у студента – майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу в умовах закладу вищої освіти.

Навчальний посібник розроблено у рамках експериментального дослідження, спрямованого на підвищення рівня сформованості професійної культури майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти (ЗДО), розвитку професійних вмінь, відповідного рівня культури поведінки та культури професійно-педагогічного спілкування.

Метою спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» є:

– формування у майбутніх фахівців систематизованих уявлень, теоретичних знань та практичних умінь, які б дозволили їм адекватно і ефективно використовувати отримані знання у майбутній професійній діяльності;

– сприяння оволодінню майбутніми вихователями ЗДО професійно-педагогічною культурою, професійною та етичною відповідальністю, високим рівнем культури спілкування та підвищення загальної культури особистості.

Відповідно **основними завданнями вивчення спецкурсу** «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» є такі:

– професійна підготовка студентів до педагогічної діяльності у дошкільних навчальних закладах, що має характер управлінської, організаторської та освітньої діяльності фахівця;

- систематизація загальних та спеціальних знань студентів щодо майбутньої професійної діяльності;
- формування та підвищення рівня професійної та педагогічної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу на рефлексивній основі, спонукання до самоаналізу своїх вчинків;
- сприяння зростанню професійної майстерності майбутніх вихователів ЗДО;
- формування у студентів цілісної системи фахових знань, а також професійних умінь компетентної організації педагогічної взаємодії, спрямованої на розвиток особистості кожної дитини;
- формування професійного та наукового світогляду майбутніх фахівців, готовності до розв'язання професійних завдань та педагогічних ситуацій у ЗДО;
- ознайомлення студентів з принципами, нормами, правилами професійно-педагогічної поведінки та їх засвоєння; визначення типових помилок педагогічної поведінки, пов'язаних із порушенням норм педагогічної моралі;
- виховування у студентів почуття патріотизму, пошани до педагогічної спадщини свого народу та ін., усвідомлення значимості педагогіки в розвитку суспільства, ролі обраної професії і власного професіоналізму у вихованні підростаючого покоління відповідно до сучасних вимог суспільства.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми під час вивчення означеного спецкурсу студенти повинні **знати**:

- сутність понять «культура», «професійна культура вихователя дошкільного навчального закладу», їхній зміст, функції та структуру;
- професійну етику фахівця дошкільної освіти та етичні принципи його професійній діяльності;
- можливості для формування професійної культури особистості;
- головні структурні компоненти, рівні та закономірності ефективності професійного спілкування;
- принципи мовленнєвого спілкування у професійній діяльності вихователя ЗДО;
- основи культури професійно-педагогічної поведінки вихователя дошкільного навчального закладу;

студенти повинні вміти:

- аналізувати програмну і методичну літературу, передовий педагогічний досвід;
- формувати особисту професійну культуру й оточуючих; а також сприяти підвищенню її рівня;
- організовувати власну розумову діяльність;
- аналізувати педагогічні ситуації та явища, поведінку дітей і власні дії тощо.

Навчальний посібник містить робочу і навчальну програми, список використаних джерел, додатки (опорна лекція, перелік непередбачуваних

педагогічних ситуацій, що можуть трапитися в ЗДО, рекомендації майбутньому вихователю ЗДО щодо успішної педагогічної діяльності), глосарій.

Концептуальними ідеями у розробці програми спецкурсу є такі підходи як: компетентнісний, особистісно-орієнтований, культурологічний, суб'єктивний, комплексний, діяльнісний та системний.

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Змістові модулі і теми	Кількість годин, відведених на:			
	лекції	практ.	самост.р обота	індивід. робота
Модуль І.				
Теоретичні основи проблеми формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ у процесі фахової підготовки				
Тема 1. Культурна парадигма вищої освіти в контексті Болонського процесу. Професійна культура особистості: особливості та специфіка її прояву у фахівця	2	2	4	2
Тема 2. Професійно-кваліфікаційні характеристики педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів	2	2	4	-
Тема 3. Компоненти, критерії та рівні формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	2	-	4	2
Всього (З.М.1) – 26 год.	6	4	12	4
Форми модульного контролю: конспект опорних лекцій, співбесіда за текстами опрацьованих робіт, усна відповідь, анкетування, індивідуальні навчально-дослідні завдання				
Модуль ІІ.				
Педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ у освітньому процесі вищу				
Тема 4. Формування педагогічної техніки як компонента педагогічної культури сучасного фахівця дошкільної освіти. Психотехніка у професійній діяльності вихователя ДНЗ	2	2	4	2
Тема 5. Педагогічна майстерність як основний компонент професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу	-	-	6	-

Змістові модулі і теми	Кількість годин, відведених на:			
	лекції	практ.	самост.р обота	індивід. робота
Тема 6. Педагогічні ситуації та педагогічні задачі у професійній діяльності майбутнього вихователя ДНЗ	2	4	6	4
Тема 7. Формування культури професійно-педагогічного спілкування майбутнього вихователя ДНЗ. Стили ставлення вихователя до вихованців	2	2	4	4
Всього (З.М.2) – 44 год.	6	8	20	10
Форми модульного контролю: співбесіда за текстами опрацьованих робіт, усні відповіді, опитування, індивідуальні навчально-дослідні завдання, контрольна робота				
Модуль III. Професійна культура майбутніх педагогів-вихователів крізь призми потреб сучасного суспільства				
Тема 8. Особливості застосування компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.	2	-	4	-
Тема 9. Культура мовленнєвої діяльності майбутнього вихователя ДНЗ	-	2	2	2
Тема 10. Основи педагогічних знань професійної етики майбутнього вихователя у професійній діяльності ДНЗ	2	-	4	2
Всього (З.М.3) – 20 год.	4	2	10	4
Форми модульного контролю: усні відповіді, опитування, підсумкова контрольна робота, оцінка за виконані індивідуальні навчально-дослідні завдання, створення навчального проекту, залік				
Загальна кількість годин – 90	16	14	42	18

НАВЧАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ
«ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО
ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ»

МОДУЛЬ І

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи проблеми формування професійної культури
майбутнього вихователя ДНЗ у процесі фахової підготовки
(лекційний курс 16 год.)

Лекція №1. Культурна парадигма вищої освіти в контексті Болонського процесу. Професійна культура особистості: особливості та специфіка її прояву у фахівця (2 год.)

План

1. Модернізація системи вищої освіти в Україні та Болонський процес.
 2. Культурологічна педагогічна парадигма як методологічна основа сучасної освіти.
 3. Поняття культури та основні підходи до її визначення. Структурні елементи та форми культури. Функції культури.
 4. Професійна культура особистості як складова загальносуспільної культури. Наукові підходи до пояснення сутності феномена «професійна культура».
 5. Професійно-педагогічна культура майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.
- Використання опорної лекції (додаток №1).

Лекція №2. Професійно-кваліфікаційні характеристики педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів (2 год.)

План

1. Особистість вихователя дошкільного навчального закладу крізь призму сьогодення.
2. Професійно-кваліфікаційні вимоги до професії педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.
3. Основні виробничі функції та завдання професійно-педагогічної діяльності вихователя ДНЗ.
4. Освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) та Освітньо-професійна програма (ОПП) професійної підготовки фахівців за напрямом 0101 «Педагогічна освіта» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Лекція №3. Компоненти, критерії та рівні формування професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (2 год.)

План

1. Сутність та структура професійної культури вихователя ДНЗ.
2. Компоненти професійної культури майбутнього педагога-вихователя.
3. Критерії та показники сформованості професійної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти: когнітивний (рівень загальної та спеціальної обізнаності); професійно-дієвий (ступінь професійної майстерності майбутнього вихователя ДНЗ); мотиваційний.
4. Характеристика основних рівні сформованості професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ та методи їх визначення.

МОДУЛЬ II**Змістовий модуль 2.****Педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ у освітньому процесі вишу**

Лекція №4. Формування педагогічної техніки як компонента педагогічної культури сучасного фахівця дошкільної освіти. Психотехніка у професійній діяльності вихователя ДНЗ (2 год.)

План

1. Визначення педагогічної техніки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу: структура та особливості.
2. Характеристика групи умінь педагогічної техніки: уміння самопрезентації педагога; уміння вихователя взаємодіяти з вихованцями, їх батьками та колегами; уміння самовдосконалювати педагогічну техніку.
3. Зовнішня техніка як культура професійно-педагогічного спілкування. Невербальні і вербальні засоби зовнішньої техніки. Кінесика, жестика, міміка, пантоміміка, праксеміка, такесика.
4. Внутрішня техніка: формування вмінь психотехніки, розвиток уяви, управління емоційним станом, контроль фізичного стану організму, виховання оптимізму і впевненості.
5. Психотехніка як важлива складова педагогічної техніки педагога-вихователя. Основні складові психотехніки вихователя дошкільного навчального закладу. Негативні емоції та нервова напруга.
6. Культура мови і техніка мовлення як основні професійні інструменти у педагогічній діяльності вихователя ДНЗ. Архітектоніка аксіальної і ретиальної мовної комунікації.

Лекція №5. Вирішення педагогічних ситуацій та розв'язання педагогічних задач у професійній діяльності майбутнього вихователя ДНЗ (2 год.)

План

1. Педагогічна дія, педагогічна ситуація та педагогічна задача.
2. Педагогічна задача як засіб формування професійних знань і умінь майбутнього вихователя ДНЗ. Класифікація педагогічних задач (за Л. Спіріним).
3. Структура розв'язання педагогічних задач. Етапи розв'язання педагогічних задач.
4. Схема аналізу педагогічних ситуацій (за Л. Спіріним).

5. Педагогічні уміння й педагогічне мислення як інструмент творчого розв'язання педагогічних задач.

(ДОДАТОК № 2. Перелік педагогічних ситуацій, що можуть трапитись у дошкільних навчальних закладах. Практикум).

Лекція 6. Формування культури професійно-педагогічного спілкування майбутнього вихователя ДНЗ. Стилї ставлення вихователя до вихованців (2 год.)

План

1. Поняття професійно-педагогічного спілкування: його особливості, функції та види.

2. Функції педагогічного спілкування: інформаційна, пізнавальна, організація діяльності, обмін ролями, співпереживання, самоствердження, інтегративно-компенсаторна.

3. Структура педагогічного спілкування. Етапи комунікації (за В. Кан-Каликом).

4. Стилї педагогічного спілкування майбутнього вихователя ДНЗ (за В. Кан-Каликом). Стилї ставлення вихователя до дітей дошкільного віку у дослідженнях Я. Коломиїського та Є. Панько.

5. Педагогічний такт і толерантність вихователя. Умови ефективного педагогічного спілкування. Техніка спілкування.

МОДУЛЬ III

Змістовий модуль 3.

Професійна культура майбутніх педагогів-вихователів крізь призми потреб сучасного суспільства

Лекція №7. Особливості застосування компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти (2 год.)

План

1. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти: світовий досвід та перспективи. Етапи процесу становлення компетентнісного підходу.

2. Порівняльний аналіз понять «компетентність» і «компетенція»: їх класифікація. Ієрархічна структура компетентностей у сучасній освіті.

3. Компетентність як визначальний показник професійної культури педагога. Професійна компетентність фахівця: її сутність та структура.

4. Професійно-комунікативна компетентність майбутнього вихователя ДНЗ.

5. Особливості розвитку професійних якостей майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Лекція 8. Основи педагогічних знань професійної етики майбутнього вихователя у професійній діяльності ДНЗ (2 год.)

План

1. Сутність та сучасні тенденції розвитку професійної етики.

2. Професійна етика вихователя як галузь етичного знання: рівень морального ставлення фахівця до виконання своїх професійних обов'язків та поведінки у житті й професійній діяльності.

3. Моральність, відповідальність і культура роботи, поведінки і спілкування як передумова успішної діяльності, кар'єрного росту вихователя дошкільного навчального закладу.

4. Моральні принципи і норми поведінки як критерій професійної етики вихователя.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ (14 год.)

МОДУЛЬ І

Змістовий модуль 1.

**Теоретичні основи проблеми формування професійної культури
майбутнього вихователя ДНЗ у процесі фахової підготовки**

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема 1. Сучасні парадигми вищої освіти. Професійна культура особистості: особливості та специфіка її прояву у фахівця (2 год.)

План

I. Термінологічний диктант. Підготуватися до термінологічного диктанту, вивчивши визначення термінів практичного заняття №1.

II. Обговорення основних питань теми.

1. Педагогічні парадигми вищої освіти (компетентнісна та гуманістично-культурологічна).

2. Виникнення та історична еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці. Особистість як об'єкт і суб'єкт культури.

3. Наукові підходи до пояснення сутності феномена «професійна культура».

4. Професійно-педагогічна культура майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу.

Основні поняття теми: парадигма, педагогічна парадигма, вища освіта, професійна культура, професійно-педагогічна культура майбутнього вихователя ДНЗ, особистість, професійна діяльність.

III. Перевірка виконання самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте нормативно-правові документи щодо необхідності підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти та питання професійної культури таких документів:

- Закон України «Про освіту» (1991),
- Закон України «Про дошкільну освіту» (2001),
- Закон України «Про вищу освіту» (2014);
- Базовий компонент дошкільної освіти (2012);

– проект Концепції розвитку освіти в Україні на період 2015-2025 років (2014).

2. Зверніться до педагогічної спадщини Я. Коменського, Й. Песталоцці, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших й опишіть їхні думки про місце і роль культури та професійної культури педагога у житті людини та розвитку суспільстві.

3. На основі вивчення психолого-педагогічної літератури та наукових досліджень (енциклопедій, словників), дати не менше п'яти визначень поняттю «професійна культура». Зазначити прізвища науковців та галузі використання означеного феномена. Сформулювати власну думку щодо сутності означеного поняття.

Індивідуальні завдання

1. Впишіть основні парадигми сучасної системи вищої освіти. Дати коротку характеристику кожній із парадигм.

Завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «професійна культура особистості».
2. Хто вважається основною фігурою у виховній системі дошкільного навчального закладу?
3. Доведіть актуальність проблеми формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу?
4. Чому професійну культуру фахівця вважають системою?
5. Назвіть основні шляхи розвитку культури особистості?
6. Який вплив має культура на формування особистості? Чому?
7. Яка роль у професійній діяльності фахівців дошкільної освіти належить рівню його культурного розвитку?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема 2. Професійно-кваліфікаційні характеристики педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів (2 год.)

План

I. Термінологічний диктант. Підготуватися до термінологічного диктанту, вивчивши визначення термінів практичного заняття №2.

II. Обговорення основних питань теми.

1. Загальна характеристика професійної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. Професіограма вихователя.
2. Сутність та функції професійно-педагогічної діяльності педагога-вихователя.
3. Професійно-кваліфікаційні вимоги до професії педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.
4. Нормативні документи: ОКХ та ОПП у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Дошкільна освіта». Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010 (чинний від 26.10.2010 р.).

Основні поняття теми: фахівець дошкільної освіти, професіограма, освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма,

класифікатор професій, стандарт освіти, спеціальність, професія, педагогічний працівник.

III. Перевірка виконання самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи

1. Використовуючи основні джерела народної педагогіки (прислів'я, приказки, казки, національні звичаї), випишіть міркування народу про роль та значення педагога-вихователя у вихованні та розвитку дитини дошкільного віку.

2. Поясніть значення термінів «професійна діяльність» та «професіограма вихователя». Характеризуючи професіограму вихователя, визначте рівень сформованості у Вас певних якостей та умінь, користуючись десятибальною шкалою.

3. Написати твір-роздум на одну з тем на вибір:

– «Людина створила культуру, а культура – людину!».

– «Якою я бачу Людину Культури».

Індивідуальні завдання

1. Ознайомтесь із *Наказом МОН № 665 від 01.06.13 року* «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» та випишіть основні кваліфікаційні вимоги до професії педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Завдання для самоконтролю

1. Які є основні вимоги до професії педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

2. Дайте визначення понять «освітньо-професійна кваліфікація» та «освітньо-професійна програма».

3. Назвіть основні функції професійно-педагогічної діяльності педагога-вихователя.

4. Якими особистісними якостями повинен бути наділений сучасний вихователь дошкільного навчального закладу?

МОДУЛЬ II

Змістовий модуль 2.

Педагогічні умови формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ у освітньому процесі вишу

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема 4. Формування педагогічної техніки

як компонента педагогічної культури сучасного фахівця дошкільної освіти. Психотехніка у професійній діяльності вихователя ДНЗ

План

I. Термінологічний диктант. Підготуватися до термінологічного диктанту, вивчивши визначення термінів практичного заняття №3.

II. Обговорення основних питань теми.

1. Педагогічна техніка як необхідний компонент професійної культури педагога-вихователя.
2. Зовнішня техніка. Невербальні і вербальні засоби зовнішньої техніки. Кінесика, жестика, міміка, пантоміміка, праксеміка, такесика.
3. Внутрішня техніка: формування вмінь психотехніки, розвиток уяви, управління емоційним станом, контроль фізичного стану організму, виховання оптимізму і впевненості.
4. Психотехніка як важлива складова педагогічної техніки педагога-вихователя. Основні складові психотехніки вихователя дошкільного навчального закладу. Негативні емоції та нервова напруга.
5. Техніка мовлення вихователя дошкільного навчального закладу. Архітектоніка аксіальної і ретіальної мовної комунікації.
6. Виконання вправ на вдосконалення умінь правильно читати невербальні засоби.

Основні поняття теми: педагогічна техніка, психотехніка, педагогічні уміння, емоції, жести, міміка, поведінка, архітектоніка, комунікація.

Практичні завдання:

1. Підібрати систему вправ для тренінгу таких видів уваги, як:
 - слухової, зорової, дотикової.
 Для тренінгу засобів зовнішньо-естетичної виразності:
 - вправи на контроль і корекцію правильної постави та ходи.
 Вправи для тренінгу власної техніки мовлення:
 - розвиток сили голосу;
 - тренування фонаційного дихання;
 - зарядка для губ;
 - артикуляція.
2. На основі вивченого матеріалу створити та схематично зобразити модель педагогічної техніки вихователя ДНЗ.
3. Створіть фрагмент гри або бесіди з дітьми дошкільного віку (конкретної вікової групи – на вибір), використовуючи невербальні і вербальні засоби зовнішньої техніки.

Методичні рекомендації до виконання й створення поданих вправ

Вправи для розвитку слухової уваги

1. Запропонувати одному із охочих студентів уважно прослухати голоси товаришів по групі. Сівши спиною до аудиторії, відгадайте та назвіть ім'я того, хто ставить запитання.
2. Ситуацію повторювати, але, замість запитання, промовляємо одне слово, а потім, замість слова, – одну голосну та одну приголосну.
3. Ситуацію повторювати, але вже намагатися змінювати власний голос та промовляти з іншою інтонацією подане запитання та слово.
4. Група із 3-5 учасників, кожний зі своєю фразою або коротким текстом (3-4 речення) одночасно звертаються до одного студента. Ця фраза та текст повинні бути відомими для педагога. На кожного учасника – одне повторення. Студентові, до якого звертаються, необхідно прагнути до найменшої кількості повторень.

Вправи для розвитку зорової уваги

1. Запропонувати одному із студентів вийти перед аудиторією і повернутися до неї спиною. А потім по пам'яті – називати, хто й де сидить та у чому вдягнений.

2. Те саме, що і у попередній вправі, але вже з описом предметів, які знаходяться в аудиторії та яких вони кольорів.

Вправи для розвитку дотикової уваги

1. Із заплющеними очима, за рукостисканням визначити, хто із одногрупників подав руку.

2. Те ж саме, що і у попередній вправі, але вже визначити товаришів за доторком до волосся.

Орієнтовні вправи для тренінгу засобів зовнішньо-естетичної виразності

Вправи на контроль і корекцію правильної постави та ходи

1. Спробуйте беззвучно та легко, без опори на руки, декілька разів сісти за стіл і встати. Кожного разу після виконання, звертаючи увагу на правильний вибір точки опору для ніг.

2. Притуліться до стіни всім тілом: потилицею, плечима, сідницями – та, дотримуючись такого положення, присядьте і посидьте близько хвилини. Цю вправу виконують 3-4 рази на день.

3. Пройдіть перед дзеркалом, дотримуючись виконання правильної вимоги до ходи – з розміреними рухами, хода повинна бути легкою, негарно розмахувати руками, втягувати голову в плечі та горбитися. На основі побаченого, проаналізуйте свій темп ходьби, положення тіла й рук, довжину кроку.

III. Перевірка виконання самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати педагогічний твір-роздум на одну із запропонованих тем:

– «Мої міркування щодо культури зовнішнього вигляду сучасного педагога-вихователя»;

– «Роль вербальних (невербальних) засобів спілкування у професійній діяльності фахівця дошкільної освіти».

Завдання для самоконтролю

1. Як Ви вважаєте, чи точно й яскраво зміг передати студент внутрішній емоційний стан за допомогою міміки?

2. Як саме використовувалась міміка під час виконання цих вправ?

3. Чи яскраво розкривали особливості образу такі пантомімічні прояви, як постава, хода, дотик?

4. Під час виконання вправ студентами, на Вашу думку, чи гармонічно виступали між собою міміка, жестика, такесика, пантоміміка?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема 5. Педагогічна майстерність як основний компонент професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу (6 год.)

Завдання для самостійної роботи

1. Варіативність поглядів на проблему педагогічної майстерності у дослідженнях (Ш. Амонашвілі, І. Зязюн, Н. Кузьміна, М. Кухарев, Д. Ніколенко та ін.).

2. Проаналізуйте структуру педагогічної майстерності вихователя дошкільного навчального закладу.

– педагогічні здібності педагога (за М. Левітовою, Н. Кузьміною (загальні та спеціальні та ін.)).

3. Назвіть основні рівні педагогічної майстерності вихователя, охарактеризуйте їх.

Основні поняття теми: майстерність, педагогічна майстерність, педагогічні здібності, педагогічні уміння, творчість, професіоналізм.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема 6. Вирішення педагогічних ситуацій та розв'язання педагогічних задач у професійній діяльності майбутнього вихователя ДНЗ (2 год.)

План

I. Термінологічний диктант. Підготуватися до термінологічного диктанту, вивчивши визначення термінів до практичного заняття № 4-5.

II. Обговорення основних питань теми.

1. Педагогічна ситуація і педагогічна задача, їх місце в навчально-виховному процесі дошкільного закладу.

2. Класифікація педагогічних задач за Л. Спіріним.

3. Структура розв'язання педагогічних задач. Етапи розв'язання педагогічних задач.

4. Схема аналізу педагогічних ситуацій за Л. Спіріним.

Основні поняття теми: педагогічна дія, педагогічна ситуація, педагогічна задача, дошкільний навчальний заклад, дитина дошкільного віку, педагогічне мислення.

III. Перевірка виконання самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи

1. З досвіду роботи в ДНЗ (проходження педагогічної практики в ДНЗ) написати 3-4 педагогічні ситуації, які можуть трапитися у дошкільному навчальному закладі. Запропонувати варіанти її розв'язання відповідно до його етапів.

2. Проаналізуйте 2-3 педагогічні ситуації на вибір (див. додаток №2). Використовуючи поданий матеріал, знайдіть найбільш оптимальні шляхи його вирішення.

Методичні рекомендації

до виконання самостійної роботи

У освітньому процесі закладу дошкільної освіти перед вихователем майже щодня постають професійно-життєві проблеми та виникають складні педагогічні ситуації, що повинні бути обов'язково передбачені педагогом та не мати гостроконфліктної фази. Тому його професійну діяльність можна розглядати як мистецтво розв'язувати педагогічні задачі.

У сучасних умовах специфіка професійної діяльності вимагає від вихователя компетентного мислення, спостережливості, уміння планувати, здійснювати та аналізувати педагогічний процес та свою педагогічну діяльність. Адже компетентно мислити й діяти – насамперед означає вміння бачити і знаходити в навчанні та вихованні нестандартні ідеї, способи, засоби, прийоми й форми організації вихованців, які відповідають логіці ефективного розв'язання поставлених завдань.

Розглянемо, як саме відбувалося вирішення педагогічної задачі на прикладі педагогічної ситуації №1.

Дошкільний навчальний заклад, діти старшої групи «Грайлики». Тривалий час вихователь помічає, що Денискові подобається сором'язлива Мар'янка. Хлопчик так і намагається знайти привід, щоб заговорити до дівчинки, але вона, соромлячись, інколи мовчить і тільки посміхається Денискові у відповідь.

Після заняття з розвитку усного мовлення до вихователя несміло підходить хлопчик і сором'язливо просить:

- Тетяно Сергіївно, дайте мені, будь ласка, телефон Мар'янки Петренко.
- Дениску, а навіщо він тобі? – запитує вихователь у хлопчика.

Почервонівши, хлопчик зізнається, що йому дуже подобається дівчинка з групи, Мар'янка, а поговорити з нею у садочку він не може. Можливо, вийде по телефону?

1. **Аналіз і постановка задачі [189].** Коли вихователь дошкільного навчального закладу зустрічається з проблемною ситуацією, він вимушений зробити її предметом свого аналізу, а саме: з'ясувати причину, яка викликала цю ситуацію, та визначити її характер. Результатом цього аналізу і буде постановка задачі, яку потрібно вирішити в умовах існуючої ситуації.

Наведена ситуація вважається досить складною та неоднозначною. З одного боку, вихователь має бажання допомогти сором'язливому хлопчику, а з іншого, дати телефон дівчинки – це проявити некоректність відповідно до неї. Крім того, це може не сподобатися батькам дівчинки.

2. **Розроблення конкретного «проекту» майбутнього рішення.** Вихователь на цьому етапі заздалегідь уявляє ті реальні ситуації, ніби «прокручує в голові», які він повинен створити у процесі організації навчально-виховної діяльності вихованців. Особливе значення належить інтуїції, адже задачі, що виникають у педагогічному процесі, інколи повинні вирішуватися дуже швидко [189].

Зацікавити хлопчика чимось іншим або відволікати від його ідеї – не варто, адже, якщо він вирішив, навряд чи просто так відступить. Не дати телефон й сказати хлопчикові, що у вас немає її номера, і на цьому зупинитися – теж буде неправильно. Дитина може втратити назавжди довіру до педагога (якщо він запитає – значить, він знає, що номер є у педагога).

Краще, що може зробити педагог, це сказати хлопчикові, що номера немає, але він може допомогти йому в інший спосіб. Наприклад, на наступний раз запитати власне у дівчинки та подивитися на те, як вона на це зреагує. Тобто придумати інші способи потоваришувати з дівчинкою.

3. Практична реалізація рішення. На цьому етапі відбувається безпосередня взаємодія вихователя і вихованців, організація діяльності вихованців, у результаті якої формуватимуться їхні ціннісні відносини, засвоюватимуться знання і розвиватимуться вміння. Саме на цьому етапі вихователю необхідно досягти гармонії, узгодженості власної діяльності з діяльністю вихованців.

Наступного дня вихователь може дати спільне навчальне завдання хлопчику і дівчинці, залучити їх до спільної справи, що допоможе їм ближче познайомитися, більше поспілкуватися і подружитися.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема 7. Культура професійно-педагогічного спілкування майбутнього вихователя ДНЗ. Стилї ставлення вихователя до вихованців

План

I. Термінологічний диктант. Відгадування термінологічних кросвордів та загадок.

Артикуляційна гімнастика.

Підготуватися до термінологічного диктанту, вивчивши визначення цих термінів: «спілкування», «професійно-педагогічне спілкування», «риторична культура», «комунікативна культура», «толерантність», «педагогічний такт», «стиль спілкування».

II. Обговорення основних питань теми.

1. Поняття професійно-педагогічного спілкування, його особливості, функції та види.

2. Структура педагогічного спілкування. Стилї педагогічного спілкування майбутнього вихователя ДНЗ (за В. А. Кан-Каликом).

3. Стилї ставлення вихователя до дітей дошкільного віку в дослідженнях Я. А. Коломиєського та Є. О. Панько.

4. Методика формування індивідуального стилю професійного спілкування.

5. Виконання студентами вправ на вдосконалення техніки мовлення: вправи на дихання та вправи з дикції.

Вправи на вдосконалення комунікативних якостей мовлення педагога-вихователя. Аналіз мовленнєвих ситуацій.

Основні поняття теми: педагогічне спілкування, стилї професійного спілкування, індивідуальний стиль педагогічного спілкування.

Методичні рекомендації до проведення заняття

1. Відгадування загадок та кросвордів.

Виконання до відгадування кросвордів та запропонованих загадок можна проводити викладачеві як фронтально, так і об'єднуючи студентів у невеликі групи. Приклад загадки:

– «Мовленнєвий наш потік регулює з віку в вік» (темпоритм).

2. Вимовляти сполучення приголосних у словах, не допускаючи «ковтання» закінчень: «шторм, корм, горн, сонм, нерв, спазм, цикл, ритм, скарб, блиск, міст, хист, хвіст, бюст, вість, шість, свист, кокс, мопс, такт, фрукт, фрахт, банк, повість, текст, центр, шерсть, пункт».

3. Промовляння скоромовок: 1. Тишком-нишком вийшла мишка із нори, в шкряботушки ніс і вушка догори. 2. Не той, товариші, товаришу товариш, хто при товаришах товаришу товариш, а той товаришу товариш, хто й без товаришів товаришу товариш. 3. Женці жито жали, жавши, в жмурки грали, жали-жартували, жали-жмурилися.

III. Перевірка виконання самостійної роботи

Завдання для самостійної роботи

1. Написання педагогічного твору-роздуму на тему: «Мої міркування щодо культури професійно-педагогічного спілкування майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

2. Виписати із наукової літератури вислови відомих учених про роль та особливості педагогічного спілкування педагога (вихователя).

3. Підготувати дві педагогічні ситуації щодо аналізу стилів професійно-педагогічного спілкування вихователя дошкільного навчального закладу (стилів ставлення вихователя до вихованців).

4. Із творів А. Макаренка, В. Сухомлинського та інших педагогів випишіть 3-5 прикладів продуктивного спілкування педагога з вихованцями, проаналізувавши вид, рівні та стилі такого спілкування.

МОДУЛЬ III

Змістовий модуль 3. Професійна культура майбутніх педагогів-вихователів в умовах сучасного суспільства

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема 7. Культура мовленнєвої діяльності вихователя дошкільного навчального закладу

План

I. Термінологічний диктант. Підготуватися до термінологічного диктанту, вивчивши визначення даних термінів: «мовлення», «педагогічне мовлення», «інтонація», «культура мовлення», «норми мовлення», «комунікативна поведінка», «мовленнєва діяльність», «педагогічна культура», «уміння».

II. Артикуляційна гімнастика.

III. Обговорення основних питань теми.

1. Культура мовлення майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. Етичні, комунікативні, мовні та мовленнєві норми. Культура мовлення як культура мовленнєвої діяльності.

2. Мовлення і комунікативна поведінка сучасного вихователя ДНЗ.
3. Інтонація: основні елементи та функції. Одиниці інтонації. Інтонаційні стилі мовлення. Роль інтонації у педагогічному спілкуванні.
4. Шляхи вдосконалення професійно-педагогічного мовлення педагога-вихователя.

Основні поняття теми: культура мовлення, мовленнєва діяльність, поведінка, інтонація, професійно-педагогічне мовлення, стилі мовлення, спілкування.

Практичні завдання:

Утворивши пари, змодельуйте індивідуальну бесіду з батьками (матір'ю або батьком) дитини дошкільного віку, виходячи із запропонованої ситуації:

1. Софійка, здібна дівчинка, але вона ніколи не може всидіти на місці ні хвилини, дотримуватися встановлених правил й інструкцій, завжди має схильність діяти за першим спонуканням під впливом зовнішніх емоцій. Вона зовсім не реагує на зауваження вихователя групи. Ситуації повторюються, а жодна виховна бесіда з дитиною не дає бажаних результатів.

Утворивши пари, змодельуйте індивідуальну бесіду з дитиною (дітьми) дошкільного віку, виходячи із запропонованої ситуації:

2. Під час сніданку, коли всі діти сіли снідати, дві дівчинки, Оксанка й Іринка, раптом почали сперечатися між собою. Оксанка, побачивши, що у її подружки гарніша чашка із зображенням незвичайного малюнка, відмовилась пити зі своєї чашки та капризуючи вимагала, щоб їй віддали Іринчину. Дівчинка відмовилась снідати та, стукаючи руками по столу, продовжувала наполягати.

IV. Перевірка виконання самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти ребус та кросворд із вивченої теми: «Культура мовленнєвої діяльності вихователя дошкільного навчального закладу».
2. Написання та демонстрація вправ на розвиток пам'яті, мовлення та уваги.

Методичні рекомендації до відгадування кросвордів

На початку (або вкінці) заняття викладач розподіляє студентів на дві (три – залежно від кількості студентів) групи. Кожна із груп отримує кросворд із вивченої теми «Культура мовлення вихователя ДНЗ» та якомога швидше намагається його розв'язати. Із поданих у ребусі слів студентам пропонується низка вправ діагностичного характеру.

Завдання для самоконтролю

1. Як Ви вважаєте, у чому полягає культура мовлення вихователя?
2. На Вашу думку, чи можна мовленнєві дії вихователя дошкільного навчального закладу вважати мовленнєвими вчинками?
3. Що Ви розумієте під поняттям «комунікативно-мовленнєва активність педагога»?
4. Які фактори визначають індивідуальний стиль мовлення?

ДОДАТОК Е
За показниками когнітивного критерію ФПК майбутніх фахівців ДО
Формувальний етап

Обізнаність з ключовими поняттями ПК майбутнього вихователя ЗДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоті		Накопичені емпіричні частоті		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	22	14	0,200	0,122	0,200	0,122	0,078
Достатній	61	49	0,555	0,426	0,755	0,548	0,207
Низький	27	52	0,245	0,452	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	3,14						

Обізнаність з проф. якостями особистості майб. вихователів ЗДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоті		Накопичені емпіричні частоті		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ D
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	29	24	0,264	0,209	0,264	0,209	0,055
Достатній	73	67	0,664	0,583	0,927	0,791	0,136
Низький	8	24	0,073	0,209	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	2,06						

**Обізнаність з нормат. та прогр.-метод. інструментарієм
щодо ФПК майб. вих.-ів ЗДО**

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоті		Накопичені емпіричні частоті		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	15	4	0,136	0,035	0,136	0,035	0,102
Достатній	68	58	0,618	0,504	0,755	0,539	0,215
Низький	27	53	0,245	0,461	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	3,27						

За показниками мотиваційного критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Формувальний етап

Усвідомлення майбутніми фахівця ДО необхідності форм.
у майб. вихователів ПК

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	28	21	0,255	0,183	0,255	0,183	0,072
Достатній	74	63	0,673	0,548	0,927	0,730	0,197
Низький	8	31	0,073	0,270	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	2,99						

Наявність у майбутніх фахівців ДО інтересу, бажання,
потреби у формуванні у них ПК

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	27	19	0,245	0,165	0,245	0,165	0,080
Достатній	72	64	0,655	0,557	0,900	0,722	0,178
Низький	11	32	0,100	0,278	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	2,70						

За показниками поведінкового критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Формувальний етап

Наявність умінь пед. техніки в поведінці майб.фахівців ДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	30	17	0,273	0,148	0,273	0,148	0,125
Достатній	70	58	0,636	0,504	0,909	0,652	0,257
Низький	10	40	0,091	0,348	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	3,90						

Уміння викор. формули мовленнєвого етикету у практиці спілкування

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	26	15	0,236	0,130	0,236	0,130	0,106
Достатній	71	57	0,645	0,496	0,882	0,626	0,256
Низький	13	43	0,118	0,374	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	3,88						

Уміння виявляти педагогічний такт у процесі спілкування

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	31	21	0,282	0,183	0,282	0,183	0,099
Достатній	72	60	0,655	0,522	0,936	0,704	0,232
Низький	7	34	0,064	0,296	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	3,52						

За показниками оцінного критерію ФПК майбутніх фахівців ДО

Формувальний етап

Вміння здійснювати саморегуляцію та само-оцінювання своєї поведінки

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	23	18	0,209	0,157	0,209	0,157	0,053
Достатній	79	67	0,718	0,583	0,927	0,739	0,188
Низький	8	30	0,073	0,261	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	2,85						

Взаємооцінка проявів професійної культури майбутніх фахівців ДО

Рівні	Емпіричні частоти		Емпіричні частоти		Накопичені емпіричні частоти		Різниця $ \sum f_{EG}^* - \sum f_{KG}^* $ d
	EG	KG	EG	KG	$\sum f_{EG}^*$	$\sum f_{KG}^*$	
Високий	30	23	0,273	0,200	0,273	0,200	0,073
Достатній	71	63	0,645	0,548	0,918	0,748	0,170
Низький	9	29	0,082	0,252	1	1	
Сума	110	115	1	1			
$\lambda_{emp.}$	2,58						

ДОДАТОК Є

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА
ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*Наукові праці, в яких опубліковані
основні наукові результати дисертації:*

1. Смолянко Ю. М. Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу : навч. посіб. Чернігів : Десна Поліграф, 2016. 152 с.

2. Smolianko Y. M. Future preschool teacher's professional culture formation in professional training process. *Modern tendencies in pedagogical education and science of Ukraine and Israel: the way to integration* / Ariel University. 2015. Iss. № 6. P. 373–379.

3. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2015. Вип. 130. С. 88–92.

4. Смолянко Ю. М. Спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» як засіб підвищення професіоналізму. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2016. Вип. 135. С. 129–132.

5. Стрілець С. І., Смолянко Ю. М. Підготовка майбутніх вихователів до професійного розв'язку педагогічних задач. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Серія: Педагогіка* / Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2016. Вип. 5 (112). С. 100–105.

6. Смолянко Ю. М. Навчальний посібник як засіб формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки* / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2016. Вип. LXXIII. Том 1. С. 130–134.

7. Смолянко Ю. М. Використання електронного навчального середовища Moodle під час підготовки майбутніх вихователів ДНЗ. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 460–464.

8. Смолянко Ю. М. Діагностика стану сформованості професійної культури майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / редкол.: Н. С. Побірченко (голов. ред.) та ін. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. №57. С. 218–225.

9. Смолянко Ю. М. Організаційні та психолого-педагогічні умови удосконалення процесу формування професійної культури майбутніх вихователів ДНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки* / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ, 2017. Вип. 147. Том. I. С. 355-360.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Смолянко Ю. М. Основи діагностики рівнів сформованості професійної культури фахівців дошкільної освіти. *Філософія для дітей* : В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : пед. читання : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської, О. Я. Савченко. Житомир : ФО-П Левковець Н. М., 2017. С. 233–238.

11. Смолянко Ю. М. Спецкурс «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» як засіб підвищення професіоналізму. *Педагогічної ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 160-річчю від дня

народж. С. Ф. Русової (Чернігів, 18–19 лют. 2016 р.). Чернігів : Десна Поліграф, 2016. С. 202–204.

12. Стрілець С. І., Смолянка Ю. М. Основи підготовки майбутніх вихователів до успішного розв'язування педагогічних задач. *Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю держ. закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 28–29 жовт. 2016 р.). Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 56–58.

13. Смолянка Ю. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10–11 берез. 2017 р.). Харків : Центр пед. дослідж., 2017. С. 75–78.

14. Смолянка Ю. М. Навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни «Формування професійної культури майбутнього вихователя ДНЗ». *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнар. конгресу (Одеса, 18–21 трав. 2017 р.). Одеса : Гельветика, 2017. С. 426–427.

15. Смолянка Ю. М. Дослідження рівнів сформованості професійної культури вихователів дошкільних навчальних закладів. *Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 19–20 жовт. 2017 р.). Кам'янець-Подільський, 2017. С. 187–189.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати:

16. Віконце у світ казок / упоряд. Ю. М. Смолянка. Чернігів : ФОП Баликіна О. В., 2017. 28 с.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Основні положення дисертації та результати дослідження з даної теми неодноразово викладали та обговорювали на науково-практичних та міжнародних конференціях різного рівня, серед яких:

– *міжнародні*: «Сучасні тенденції в педагогічній освіті і науці України та Ізраїля: шлях до інтеграції» (Одеса, 2015) – заочна форма; «Сучасні проблеми підготовки вчителя і його професійного вдосконалення», присвячена 315-річчю Чернігівського колегіуму та 100-річчю Чернігівського учительського інституту (Чернігів, 2015) – очна форма; «Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі», присвяченій 200-річчю Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, 2016) – очна форма; «Педагогічні ідеї Софії Русової у контексті сучасної освіти» (Чернігів, 2016) – очна форма; «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017) – заочна форма; «Формування особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи» (Умань, 2017) – заочна форма; «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2017) – очна форма; «Дошкільна освіта: реалії та перспективи підготовки майбутніх фахівців» (Одеса, 2017) – очна форма; «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2017) – заочна форма;

– *усеукраїнські*: «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною» (Кам'янець-Подільський, 2017) – заочна форма.

Основні положення і результати дисертаційного дослідження систематично обговорювали на наукових і міжкафедральних семінарах та засіданнях кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (2015-2017 рр.); усеукраїнських педагогічних читаннях «Філософія для дітей.

В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю» (Житомир, 2017); *науково-методичному семінарі: «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи і вихователів дошкільних навчальних закладів»* (Чернігів, 2015); *засіданні методичного об'єднання «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти»* в освітньому процесі діяльності Чернігівського обласного Палацу дітей та юнацтва для керівників гуртка організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку студія «Малятко».

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, тел. (0332) 24-10-07, факс (0332) 72-01-23
e-mail: post@cenu.edu.ua, web: <http://www.cenu.edu.ua>, код ЄДРПОУ 02125102

31.10.2017 № 0228/02/4254 Г

на № _____ від _____

ДОВІДКА

Г про впровадження результатів наукових досліджень з теми кандидатської дисертації: «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти Смолянко Юлії Миколаївни

Цією довідкою засвідчується, що експериментальна перевірка результатів дисертаційного дослідження Смолянко Юлії Миколаївни на тему «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки» здійснювалася в освітньому процесі професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки упродовж 2014–2017 н. р.

Дисертанткою Смолянко Ю. М. було апробовано розроблену та теоретично обґрунтовану модель формування професійної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти, утілену в програмі навчального спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», з урахуванням установлених педагогічних умов.

Крім того, у процесі навчальної діяльності студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Дошкільна освіта» пройшов експериментальну перевірку навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», змодельований програмою вивчення авторського спецкурсу.

Зважаючи на наукову якість запропонованих для впровадження матеріалів Ю. М. Смолянко, важливість та актуальність проблеми дослідження, дійшли висновку, що запропонована автором модель формування є ефективно дієвою та сприяє підвищенню рівня професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки, їх компетентності, спрямованості на творче самовдосконалення. Своєю чергою навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» слугує ефективним засобом для удосконалення рівня професійної культури майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Запропоновані Смолянко Ю. М. матеріали отримали високу оцінку серед викладачів та студентів, що дозволяє рекомендувати їх до практичного застосування у освітньому процесі закладів вищої освіти України.

Перший проректор, проректор з адміністрування та розвитку

А. В. Цьось

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Тел. 3-36-10
E-mail chnpu @ chnpu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125674

05.10.2017 № 38

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження матеріалів дисертаційного дослідження
Смолянко Юлії Миколаївни
на тему «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у
процесі магістерської підготовки»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Матеріали дисертаційного дослідження Смолянко Юлії Миколаївни впроваджувалися в освітній процес факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка протягом 2014-2017 н.р.

З метою формування та підвищення професійної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти дисертант реалізувала підготовлені матеріали під час навчального спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу». У процесі навчальної діяльності здійснювалася перевірка розробленої дисертантом моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Застосування розроблених автором навчально-методичних матеріалів зазначеного спеціального курсу: навчального посібника «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», збірки «Віконце у світ казок» для дітей дошкільного віку, методичних рекомендацій до практичних занять та самостійної роботи щодо формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти підтвердило їх методичну доцільність та практичну значущість.

Теоретико-методичні матеріали сприяють підвищенню рівня професійної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти. Уважаємо, що розроблене дисертантом Смолянко Ю. М. навчальне забезпечення є ефективним та може бути рекомендованим до використання у вищих навчальних закладах України.

Перший проректор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка, д.іст.н.,
професор

В. О. Дятлов

Стрілець С.І.
3-03-66

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400, тел.: (05444) 2-34-27, факс: (05444) 2-34-74
E-mail: gdpu@sm.ukrtel.net, glpuoffice@gmail.com, код ЄДРПОУ 02125527

Від 03.05.2017 № 1097

На № _____ від _____

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Смолянко Юлії Миколаївни
на тему: «Формування професійної культури майбутніх фахівців
дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки»
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Упродовж 2014-2017 н.р. на базі Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка проводилась експериментальна апробація дисертаційного дослідження Смолянко Юлії Миколаївни «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки». Експериментальну роботу здійснено у процесі викладання студентам ОС «Магістр», які навчаються за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу».

Зміст підготовки студентів було обумовлено навчально-методичним комплексом спецкурсу з дотриманням педагогічних умов відповідно до моделі формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Особливо слід виділити застосування дисертанткою інтерактивних та інноваційних методів навчання, які сприяють культурному розвитку особистості, збагаченню досвіду культурної поведінки, підвищенню рівня культури спілкування, фахової допомоги і підтримки культурної самоідентифікації та самореалізації творчого потенціалу майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Аналіз ефективності експериментальної роботи дає можливість зробити висновки щодо актуальності та педагогічної цінності дисертаційного дослідження.

Проректор з наукової роботи
та міжнародних зв'язків

В. П. Зінченко

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

"ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО"

65020, м.Одеса. вул. Старопортофранківська, 26. Тел.: (048) 723-40-98, факс: (048) 732-51-03
E-mail: pdpu@pdpu.edu.ua

від 30.06.2017 № 1974/24
на № _____ від _____

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Смолянка Юлії Миколаївни
з теми: «Формування професійної культури майбутніх фахівців
дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки»
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Упродовж 2014–2017 н. р. Ю. М. Смолянка апробовано та впроваджено в освітній процес професійної підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» основні положення дисертаційного дослідження з теми «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки».

З метою формування та підвищення у студентів – майбутніх фахівців дошкільної освіти професійної культури було апробовано розроблений дисертантом Ю. М. Смолянко навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу». Запропоноване навчально-методичне забезпечення створено відповідно до програми навчального спецкурсу «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності «Дошкільна освіта» та апробовано в процесі організації лекційних та практичних занять, що забезпечує реалізацію індивідуального й особистісно орієнтованого підходів до навчання майбутніх фахівців, сприяє формуванню й удосконаленню пізнавальних умінь; створює умови для самоконтролю, самоаналізу й самокорекції знань; зумовлює підвищення якості студентських знань, вияву професійної культури.

Про доцільність застосування представленого навчально-методичного забезпечення свідчить динаміка якісної підготовки фахівців у сучасних умовах згідно з вимогами ринку праці, що визначається не тільки обсягом певних знань, вмінь та навичок, а й здатністю до самоосвіти і творчої діяльності студентів. Подані матеріали можуть розглядатися як дієвий дидактичний засіб освітнього процесу та зайняти належне місце у системі педагогічної освіти і виконувати багатоаспектну роль у підвищенні ефективності навчання за умов їх методично грамотної побудови та використання.

Результати впровадження запропонованих автором розробок та використання в ньому інноваційні форми та методів роботи сприяли інтенсифікації освітнього процесу і зацікавленості студентів окресленою тематикою. Результативність його проведення засвідчило підвищення рівня професійної культури у майбутніх фахівців дошкільної освіти в процесі магістерської підготовки.

Матеріали дисертаційного дослідження, розроблені Ю. М. Смолянко з теми: «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки», дозволяють рекомендувати їх до застосування в освітньому процесі закладів вищої освіти України.

Результати впровадження були обговорені та затверджені на засіданні кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 23 від 15 червня 2017 року).

Ректор

О. Я. Чебикін

Зав. кафедри педагогіки,
доктор педагогічних наук,
професор

З. Н. Курлянд

УКРАЇНА
Управління освіти і науки
Чернігівської обласної державної адміністрації
ОБЛАСНИЙ ПАЛАЦ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА

пр. Перемоги, 112, м. Чернігів, 14038, тел. (046-2) 67-65-01, (046-2) 77-50-60 chrpalace@i.ua код ЄДРПОУ 14217803

06.06.2017 № 01-23/128

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукових досліджень
з теми кандидатської дисертації «Формування професійної культури майбутніх фахівців
дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки»
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
Смолянко Юлії Миколаївни**

Протягом 2016-2017 н. р. на базі Чернігівського обласного Палацу дітей та юнацтва аспірантом Смолянко Ю. М. впроваджувалися результати дисертаційної роботи. Науково-педагогічне дослідження проводилося у системі функціонування гуртка організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку «Студія «Малятко».

Смолянко Ю. М. безпосередньо співпрацювала із керівниками гуртка, вивчала їх професійну роботу з дітьми дошкільного віку, знайомилася із педагогічним досвідом фахівців дошкільного фаху, узагальнювала його та систематизувала. Дисертанткою Смолянко Ю. М. було апробовано навчально-методичний комплекс щодо удосконалення формування професійної культури керівників гуртків у процесі їх педагогічної діяльності, а саме навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу». Крім того, у процесі діяльності гуртка пройшла експериментальну перевірку збірка «Віконце у світ казок» для дітей дошкільного віку, розроблена й укладена за авторською ідеєю.

Слід відзначити високий рівень проведення Смолянко Ю. М. педагогічного тренінгу «Педагогічні ситуації у професійній діяльності вихователя ДНЗ» та виступу на засіданні методичного об'єднання за темою «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу» у навчально-виховному процесі діяльності Палацу для керівників гуртка організованої пізнавально-розвивальної діяльності дітей дошкільного віку «Студія «Малятко».

Теоретичні, методичні та практичні результати дисертаційного дослідження Смолянко Юлії Миколаївни, а саме навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», збірка «Віконце у світ казок», дозволяє рекомендувати їх для використання у виховному процесі під час роботи з дітьми, оскільки їх науковість, системність, логіка викладу змісту та обґрунтованість зазначеної проблеми сприяли ефективності сформованих особистісних та професійних якостей, що є складовими професійної культури керівників гуртка.

Директор Чернігівського обласного
Палацу дітей та юнацтва

І. О. Мельниченко

30.06.2017

№ 117

ДОВІДКА

**про впровадження результатів наукових досліджень
з теми кандидатської дисертації «Формування професійної культури
майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки» зі
спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
Смолянко Юлії Миколаївни**

Результати дисертаційного дослідження Смолянко Ю. М. на тему «Формування професійної культури майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі магістерської підготовки» впроваджувались у навчально-виховний процес дошкільного навчального закладу № 447 м. Київ упродовж 2016–2017 н. р. Зокрема:

1. Для удосконалення професійної підготовки вихователів дошкільного навчального закладу № 447 м. Києва у контексті формування та підвищення їх професійної культури було апробовано розроблений дисертантом навчальний посібник «Формування професійної культури майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу», рекомендований для студентів, вихователів дошкільних навчальних закладів, вихователів-практиків та методистів.

2. Для покращення процесу педагогічної діяльності вихователів та з метою упередження можливих негативних наслідків фахівцями апробовувалися розроблені автором педагогічні ситуації, що можуть трапитися у навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів.

3. Упроваджена збірка казок «Віконце у світ казок» для дітей дошкільного віку (розроблена й укладена за авторською ідеєю дисертанта Смолянко Ю. М.) дозволила урізноманітнити специфіку трудової діяльності, сприяла розвитку творчих навичок, формуванню моральних ідеалів, спонукала до пробудження найкращих соціально-значущих культурних зразків поведінки серед вихователів. Збірка стала в нагоді педагогам-вихователям, а також практичним психологам ДНЗ.

Використання результатів дисертаційного дослідження, залучені в ньому інноваційні форми та методи роботи сприяли ефективності та підвищенню інтересу у фахівців дошкільної освіти до удосконалення їх професійної культури у

подальшій професійній діяльності. Колективом вихователів ДНЗ № 447 високо оцінено розроблене та апробоване навчальне забезпечення, що сприяє активізації рефлексії професійної культури спеціаліста, мотивує переосмислити стереотипи власної поведінки з точки зору проявів інтерактивних, духовних та творчих якостей.

Завідувач ДНЗ № 447 м. Київ

Л. П. Пенькова